

D Z I A D Y.

Podáváje částky a zlomky z veliké, bohužel ne-
celé básně nad jiné slavnějšího básníka polského, mám
za to, že třeba předeslati několik připomínek na vysvě-
tlení a na omluvu.

Již název dotčené básně „DZIADY = DJADY = DĚDY“
žádá jistého výkladu. Cítil to sám Mickiewicz, a protož
také hned v prvním vydání básní svých (Poezje Adama
Mickiewicza. Wilno 1822 2 tomiki in 32) uve-
řejňuje část II. a IV. Dziadów, nucena se viděl, vysvětliti
podivný název. Píšeť takto: „DZIADY“ jest název jisté
slavnosti, až dosaváde mezi lidem v mnohých krajinách
Litvy, Prus a Kurska konávané na památku „dědův“ čili
zemřelých předkův. Slavnost tato zasahá původem svým
do věkův pohanských. *) Za nynějších časův slavívá lid
své „DĚDY“ v kaplích, aneb v domech pustých nedaleko
hřbitova. Obyčejně připravuje se tam hostina, opatřená

*) Připomínám tu, což na str. 145 tohoto svazku polo-
ženo jest při konci. Mezi vysvětlivkami ke Konradu Wallen-
rodu jest totiž svědectví Šimona Grünaua, jenž byl náhodou
přišel na „hody kozla“ čili „Dziady“.

rozmanitým jídlem, nápojem a ovocem, načež vyvolávají se duše nebožtíkův. Hodno uvážení, že obyčej častování zemřelých zdá se býti obecným u všech národův pohanských v starém Řecku za časův Homerových, v Skandinávsku, na východě a dosud po ostrovech nového světa. Naše (litevské) „DZIADY“ mají do sebe tu zvláštnost, že obřady pohanské pomíšeny jsou s pomysly náboženství křesťanského, jmenovitě pak, že den dušiček připadá okolo času dotčené slavnosti. Lid náš litevský má za to, že pokrmy, nápojem a zpěvy poskytuje úlevy dušičkám očistcovým. Takový vážný účel dotčeného svátku, samotná místa, doba noční, obřady fantastické druhdy silně dojímaly mou obrazotvornost; i poslouchával jsem báje, pověsti a písně o nebožtících, navracujících se s prosbami neb výstrahami. Ve všelikých smyšlénkách příšerných bylo lze znamenati jistý směr mravný a jistá naučení, smyslně podávaná způsobem prostým. Nynější báseň představí obrazy v podobném duchu. — Písně obřadní, kouzla i říkadla jsou větším dílem věrně a někdy ovšem i doslovně vzaty z poesie prostonárodní.“ —

Tolik Mickiewicz o názvu a obsahu své básně. Nám, majícím před sebou netoliko II. a IV. část DJADŮV, nýbrž také dílec části III., na kratičkém výkladu samého básníka přestati nelze. Mickiewicz vece při konci svého předslaví k prvním uveřejněným částkám DZIADÓW: „báseň záležitosti bude z obrazův, představujících příhody a osudy nebožtíkův, jak se líčí bájemi, pověstmi, písněmi o slav-

nosti „Dziadów“. Nepochybujem, že mladý básník měl záměr takový prvotně, jakož viděti lze v části II. skutečně. Avšak jisto jest, že postupem času prvotný pomysl „Dědův“ octnul se v pozadí, a vedle obmyšlených obrázkův ze světa záhrobového, v Dziadach objevily se obrazy světa skutečného — velikolepé a ohromné, jako láska velikého ducha, kterýž hotov jest trpěti za všecky, aby oblažil všecky, „jenž vina k srdci minulá, přítomná i budoucí pokolení, chce povznésti národ, jejž miluje jako miláček, manžel i otec.“ Na takové výšině octla se báseň DJADY částkou svojí III., kterouž prvotný plán její nabyli jiné tvářnosti. Netajil si toho básník sám. Hrdinou básně jeho, jak byla obmyšlená r. 1820 v Kovně, byl „Gustav“, trpitel s neumornou láskou svojí, byl upír, nezapomínající na milenku, odcizenou sobě a zbožňovanou nade všecko. Taký milenec, trpitel, upír za živa ovšem se hodil do tajemné říše, z kteréž voláno duše na hody o slavnosti „DZIADÓW“, strojené ubohým nebožtíkům. Než tajemný hrdina tento mizí na čisto z básně v části III., a básník hned v „Prologu“ prohlašuje: „GUSTAVUS OBIT“ (Gustav umřel) a „HIC NATUS EST CONRADUS“ (zde narodil se Konrad). Na místo učiněné obludy Gustava, jenž jest „umarly dla świata“, (zemřelým pro tento svět), nastupuje narozený Konrad: osoba zůstala sic ta sama (básník), jméno však objevilo se jiné. Místo lásky k milence, vyvyšované a zbožňované nad nebesa, pojednou objevuje se láska k národu v celé síle a moci. Postupem

idey a nastalou proměnou prvotného plánu přirozenou měrou bylo též proměnití pořádek částí. A proto také již r. 1844 vydavatel Pařížský (E. Januszkiewicz) zajisté s vědomím a s vůlí sama Mickiewiczze připomenul, že „poemat DZIADY stanowi jedną nieprzerwaną całość“, zároveň dokládaje, že „pořádek celé básně změněn bude“, až „báseň v celosti své na svět vyjde.“ Zatím smrtí velikého pěvce naděje tato minula na prosto. „Dziady“ zůstaly necelé, kusé. Po smrti Mickiewiczově nenalezeno totiž leč jenom několik zlomkův z částky první, kteráž prý ještě v Kovně (před r. 1822) byla napsána. A co se dotýče částky třetí, jež záležitosti měla ze tří aktův, máme toliko akt I. úplně ukončený a šest obrazův popisných, ustanovených tolikéž do části III. (Droga do Rosseyi — Przedmieścia Stolicy — Petersburg — Pomnik Piotra W. — Przegląd wojska — Oleskiewicz). Vše jiné, nastíněný plán celého díla, další postup a rozvoj idey, znázornění její v činech a útrapách osob uvedených na jeviště, konečné rozřešení jasně naznačených úkolův a problémův, slovem: korunu velikolepé básně této vzal s sebou Mickiewicz do hrobu. Rovněž tak nelze udati, čím a kterak hodlal dílu svému položiti základ v části I. Pouštěti se na pole domyslův a hadanin v takové příčině, nesmím a nechci, maje za to, že ovšem i tu platí Mickiewiczovo: „Co czuje, inni uczuć chcieliby daremnie.“

Jinak to vzhledem k pořádku částek, jež se dostaly

na světlo. V této příčině sám nesmrtelný věstec dal vůbec ohlásiti, že částky v jiném pořádku, než byly prvotně, půjdou za sebou, „až celé dílo jeho vyjde na svět“.

Jeť tedy otázkou, „jaký asi měl býti tento pořádek?“

Podlé skromného soudu našeho nelze jinak mysliti, leč že částku *IV.* prvního plánu a sepsání „Djadův“ třeba položiti mezi část *II.* a *III.* Takovým uspořádáním nabude báseň, jinak vždy ještě necelá, přirozené vniterní vazby. Pomatený na mysli milenec Gustav, kterýž v dotčené *IV.* částce jest „zemřelým pro svět“ (umarly dla świata) a „po světě dlouho ještě musí se tlouci, až Bůh v svou náruč povolá milého angela“, tratí se na čisto z jeviště, dávaje místo Konradovi. Konrad tento, vězeň, vydán jest v ruce vraha, aby na samotě u vězení poznal své povolání. A o tom povolání mluvil kněz, k němuž byl pomatený, rouchem poustevníka zahalený Gustav zabloudil; povolání to připomínala mu, zbožňovateli svému, milenka, s níž mu bylo se loučiti. Jedno i druhé připomíná Gustav sám. Nešťastník dotčený, vykládaje nevinným dítkám dobrého kněze trojí způsob smrti, na konec doložil:

„Jest druh smrti ještě třetí:

věčná smrt, jak Písmo praví.

Běda, běda člověkoví,

jehož tato smrt uloví;

touto smrtí snad já umru, děti:

těžké, těžké jsou mé hříchy!“

Kněz mu na to dí pro potěchu a povzbuzení:

„Proti světu a rovněž proti sobě
tvé jsou těžší, než proti Bohu, hříchy.

Člověk není stvořeným na slzy a smíchy,
ale pro dobro lidí, bližních svých a bratří.

Ačť Bůh uložil tvrdou zkoušku tobě:

o svém prášku zapomeň, dbej na obor světa,
ta myšlénka veliká, jak ji duše spatří,
schladí menší zápaly v rozbolelé hrudi.

Sluha Boží pracuje do pozdního léta:

záhy jenom ničema zamyká se v hrobě,
než Pán troubou strašlivou jeho zase vzbudí.

Na to poustevník (Gustav) udivený přiznává se, že
týmž způsobem napomínala jej milenka, když se
loučili. Praví:

Kněže, aj to čáry jsou?! — Nepochaté kusy! —

(Stranou:)

V čarodějském umění ten se znáti musí,
neb nás poslouchal — a vše v paměti své chová.

(Ku knězi:)

Vždyť já od ní slyšel též rady ty a slova;
slovo v slovo celá řeč, jako z úst jí vzatá.
Při tom našem loučení — za večera toho...

(S ironií:)

Právě, právě byla to doba ku kázání,
slůvek od ní slyšel jsem pěknozvukých mnoho:
Vlast i věda, sláva, též druzi milovaní!

Ale nyní tento hrách všecken od zdi padá:
já teď poklidně sobě dřímů.
Kdys duch můj se při věštčím zapaloval rýmu,
kdys mne ze sna budíval triumf Miltiada.

Zpívá:

Mladosti, ty nad prach země
vyletuj a slunce okem
pronikni vše lidstva plémě
v světě dálném a širokém.

Již dech její rozvál vše obrovské ty tvary:
lehký stínek a bledý přístrach zbyl jen tady,
odlomky zbla, drobotinky,
jež pojídá motýlek lehýnký,
jež by ona dechnutím vtáhnouť mohla v sebe:
a ona chce zbudovat na tom prášku hrady!
Udělavši komára ze mne, chce svým časem
proměnit mne zase, abych byl Atlasem,
jenž kamenným ramenem širé nosí nebe.“ —

Kněz, váže na takové vyznání další své rady, přimlouvá mladému zápalenci, aby šetřil hlasu velebené krásavice, půvabné ovšem netoliko spanilostí těla, nébrž i vyššími vděky.

„Jaks miloval ohnivě, tak následuj hodně
myšlení a pocity rájské té bytosti.
I zlosyn, miluje ji, vrátil by se k ctnosti.“

Pomatený mladý milenec, zdá se, jako by oblouzený bolestmi hluboké vášně, zhola nic již nedbal ani na dávné dobré rady milenčiny ani na nynější srdečné přimluy laska-

vého kněze: onť způsobem šíleného vykládá příběhy a útrapy osudné svojí lásky, až pak posléze ustrašiv kněze líčeným pokusem samovraždy, při samém konci maje zmizeti, osvědčuje:

„Za hřích můj byl pokutou život dostatečnou.
Na štěstí Bůh poddaným sděl mne angelovým:
a tož blahá budoucnost oběma nám kyne! —

— — — — —
Dlouho ještě blouditi bude mi na zemi;
až Bůh v objetí povolá ji svoje,
tehdy angela toho šlépějemi
v nebe vkradou se bludné stíny moje.“

Ale již uvedená tato místa mohou tuším slušně pokládati se za vazbu přirozenou mezi Gustavem v této části (prvotně IV.) umírajícím a týmž Gustavem v částce následující (jmenované části III.) zemřelým čili proměněným v Konrada, narozeného u vazbě. — Onen Gustav přílišnou svojí láskou k milence, jež ovládajíc jej všemi půvaby krásy pozemské i nadpozemské, nemohla býti mu družkou nerozdílnou na zemi, pozbyl všeliké síly a moci své, dal výhost životu blahočinnému, z velikána stal se komárem, druhdy obr, učiněn jest práškem, kterým baviti se může motýlek. — Jinak to dopadá s Gustavem, proměněným v Konrada. Tento Konrad na samotě v žaláři cítí se Samsonem; počíná sobě skutečně jako mohutný Atlas, an na skalných ramenou nesa celé světy myšlének, silou ducha otřásá sferami nebes. — Láska, kteráž

jej druhdy, opoutaného vášněmi, hnala až na dno propasti, zdá se, jako by na prosto byla zmizela z duše, zaujaté láskou, již byla ve srdci bolestícího miláčka vznítiti usilovala uzbožněná milenka. — Konrad, narozený v týž den a na též místě, kdež byl Gustav umřel, jest obrovským velikánem. Velikán tento „miluje mnoho, miluje mnohé, miluje celý národ“. Dotčenému Konradu jest za příčinou nové této a veliké lásky také trpěti, a on trpí mnoho — trpí za miliony, trpí jako „matka, jež cítí bolesti svého plodu“; ale mohutnému trpiteli utrpením nic neubývá síly, nébrž přibývá spíše odvahy k činům nesmrtelným. Nový a další tento život bohatýra Djaďův, počatý v žaláři, rozvinul se nám před očima toliko z části, jelikož básník, nedokonav díla, v prvém aktu svého dramatu vylíčil jediné část dotčeného života Konradova, jenž „tisíci mečův zbodaný od nepřátel národu“ a s „černou ranou na čele, již sám sobě zadal“ — „z hradu Giedyminova vyvezen jest na půlnoc“.

Nelze domnívati se, aby básník takový, jako Mickiewicz, proměniv prvotní osnovu své básně a způsobem, důstojným veleducha, na nové dráhy postaviv bohatýra při prvém aktu svého dramatu, nebyl jasně viděl před sebou další rozvoj života a celou osnovu děje v následujících aktech. Soudíme na opak, že věštecký skladatel Dziadów, vydávaje řečenou část, věděl dobře, co i jak mělo vylíčeno býti v konečném vývoji básně, plynoucí mu přímo z hlubin veliké duše. Tím více želeťi sluší, že to vse zůstalo

v tajemných duše té hlubinách. A. Mickiewicz byl zajisté onoho času na vrcholu svého básnického života. Tehdy povstal nesmrtelný jeho „Pan Tadeusz“, báseň svého způsobu jediná v novověké literatuře. Bez pochyby byly by se ovšem i Dziady staly podobnou básní jiného druhu, básní, důstojnou obdivu každého ducha, umějíciho ceniti pravdu, krásu a lásku. Však i nyní, kdežto nemáme leč jen částí a zlomkův několik a tudíž pohřešujeme žádoucí harmonie založené na dokonalém celku, jsou Dziady útvorem, jenž mocí přepodivnou svých půvabův uchvacuje a poutá, unáší a povznáší. A proto věčná škoda, že překrásné, velikolepé „Dziady“ zůstaly a zůstanou — kusé.

Úvahy předložené ospravedlní tuším každého, kdož chtěje užiti „Dziadův“ náležitě, tři částky dotčené básně v jiném pořádku za sebou položí, než jak je kladeno druhdy. Nemajíce prvé částky, plným právem můžeme částku druhou, v kteréž líčí se slavnost „Djadův“, zůstaviti tam, kde jest. Po té sluší položití částku, jež prvotně měla býti čtvrtou a jest živým obrazem duše rozrývané a zmítané bolestmi nešťastné lásky. Část, již označováno nápisem částky III., bude pak přirozenou měrou položena až na konec, zakončená scénou, v níž básnický dolíčen, že duch, jenž zjevil se o slavnosti „Dziadów“ části II., je Gustav, kterýž v tak řečené části IV. a posléze Konrad v části III. jsou jednou a touž osobou. *)

*) Vydavatelé „Děl Mickiewiczových“ za posledních časův kladou části „Dziadów“ již tak, jak tuto položeny jsou.

A teď ještě jen slovíčko vzhledem ke zlomkům některým, jež se tu v překladu českém podávají. Předkládám tady celou část druhou, kteráž jest věrnou fotografií slavení památky „Djadův“, a z části III. všecky scény, které se mi zdály býti nad jiné významnějšími výlevy a obrazy ducha Mickiewiczova. Doufám, že jsem tu nevolil pouze po své chuti, nýbrž řídil se při tom hlavně soudem sama básníka, jakož i rozumem povolaných kritikův polských. Rovněž tak smím se kojiti nadějí, že nikdo ze soudných čtenářův nebude ani básníku ani překladateli za zlé pokládati rouhačnou smělost, jakáž se v „improvisaci Konradově“ nezřídka úchvatným způsobem na jevo pronáší. Nelze tuším neznamenati, kterak nesmrtelný věstec sám na pravou míru všude uvodí vše, čímž vášeň a pýcha člověčí vymyká se z mezí, sebe nadanějšímu tvorů naznačených věčným Stvořitelem. Bude-li ostatně kdo chtíti se urážeti na mystickém rázu celé básně, tomu na uvážení a sobě na obranu položil Mickiewicz hned v čele částky II. slova Shakespearova: „Jsou divy v nebesích i na zemi, o kterých se nezdálo ve snách vašim filosofům.“ — A krom toho nevím, možno-li křesťanskému básníku za zlé pokládati, čímž se u Homera neb Virgilia nikdo z dotčených antimystikův neuráží. Či snad zjevy bohův a bohyň antického světa přirozenou měrou jsou více oprávněny než zjevování a činnost duchův dobrých i zlých dle názorův křesťanských? — Důslednost jesti i tu na místě.

Co se dotýče překladu samého „Dziadów“, pře-

kladatel sám dobře zná i upřímně vyznává, že převod podaný nikterak nemůže se měřiti neb vážiti s originalem. Mickiewicz vládne silou i lahodou slova v míře přepodivné, u něho myšlenka, obraz, slovo druží a váží se navzájem, tak, že každou proměnou míry i místa tratí se poněkud kouzlo, jímž věštecký mistr poutá netoliko obraznost, nébrž vše síly a pružiny ducha. Bohdejž se nám zrodil překladatel děl Mickiewiczových, důstojný státi vedle Mickiewicze co překladatele „Giaura“ i jiných některých básní Byronových! Tehdy radovati se budu, vida překlady své utonulé v hlubinách zapomenutí!

DZIADY.

ČÁSTĚ I.

Z části první „Dziadów“ zůstaly a dostaly se nám pouhé zlomky, obrázky několika osob, jimž patrně v celém díle prisouzeny byly ještě úkoly. — Nejdůležitější osobou — bohatýrem celé básně — zdá se, že mělo býti dítě, jež tady se starcem objevivši se na scéně, leká se slavnosti „Dziadów“ za příští noci, a starci, dědu svému nešťastnému, před odchodem na hřbitov zpívá oblíbenou jeho písničku „o zakletém zkamenělém mládenci“. Stařec uděluje vnukovi požehnání, žádaje mu od Boha náhradou za přestálá utrpení svoje:

„Vnuku blahoslav a dej, nechať umře mladý!“

Zlomkem ze třetí scény jest obrázek konané slavnosti „Dziadów“, kterýž, ač pěkný, mistrovský, nemá do sebe té dokonalosti, jakouž vynikají obrázky podobné v části druhé a třetí.

Ve čtvrtém zlomku vyskytuje se již Gustav, poeta, lovec, zabloudilý v lese, kdež potkává se s ním „černý

myslivec, jenž lovy své počíná v noci“, a živou mocí usiluje, aby mladý lovec přijal jej za společníka, za pomocníka. — Proti všelikému nabízení tomuto se však ohraňuje Gustav, nechtěje

„od neznámých žádati pomoci“

a nemaje chuti vůbec

„s někým přáteliti se rychle v noci.“

Ostatně zlomek tento končí slovy Gustavovými:

„Probůh, co to znamená? — Nepřistupuj ke mně! — —“

Toť jádro všech zlomkův, jež nalezeno mezi pozůstalými spisy Mickiewiczovými. Zdá se, že veliký básník z důležitých příčin za živa sám nikdy jich nevydal a vůbec nemínil vydati v té způsobě, v jakovéž je máme nyní v novějších vydáních. Bylyť to tuším prvé náčrtky k zamýšlené básni. Postup a rozvoj díla v způsobě dokonalejší přiměl zajisté poetu, že celá prvá část měla svým časem nabyti jiného útvaru, ve shodě k dokonalému celku. — Za tou příčinou, zdá se, položena jest mezi básně různé překrásná píseň lovecká, jež prvotně náležela k dotčené částce první. — Mickiewicz, tuším, nehodlaje v zamýšleném novém vzdělání řečené částky užiti dotčené výtečné písně, vykázal jí tudíž místo jiné.

ČÁSTĚ II.

Kouzelník. — Stařec první sboru. — Sbor vesničanův a vesničanek.

Jeviště: Kaplice — večer.

There are more things in Heaven and Earth,
than are dreamt of in your Philosophy.

Shakespeare.

Jsou divy v nebesích a na zemi, o nichž
nezdálo se ve snách vašim filosofům.

SBOR.

Temno všude, hluchó všude:
co to bude, co to bude?

KOUZELNÍK.

Dvěře zavřít u kapličky!
Kol rakve se postavíte —
žádné lampy, žádné svíčky,
v oknech roucha zavěsíte!
Nechť měsíce jasnost bledá
skulinou k nám nenahlédá.
Tož jen s chutí — a jen smělo!

STAŘEC.

Jak jsi kázal, vše se sdělo.

SBOR.

Temno všude, hluchó všude:
co to bude, co to bude!

KOUZELNÍK.

Očistcové vše dušičky!
V jakékoli straně světa,
ta neb ona je zakleta,
buď že která v smole hoří,
buď že mrzne na dně říčky,
buď že horší na pokutě
v syrovém se dřevě moří,
a, když v peci žár jí kruté
šlehá, hryze, tráví, mučí,
piští, pláče, tklivě skučí:
každá z vás spěš do hromady!
Hromada nechť stane tady:
aj, my slavíme tu Djady.
Slette v svatý ten příbytek;
almužna tu, modlitby tu,
pro pomoc a na záštitu,
jídla jsou i jest nápitek.

SBOR.

Temno všude, hluchó všude:
co to bude, co to bude?

KOUZELNÍK.

Podejtež mi hrst koudele.
Zapálím jí — a vy směle,
jak plamínek vzhůru střelí,

dál i dále čilým spěchem
 lehounkým ho žeňte dechem...
 Ó tak — tak jen dále v dáli,
 ať se na povětrí spálí.

SBOR.

Temno všude, hlucho všude:
 co to bude, co to bude?

KOUZELNÍK.

Napřed vy s lehkými duchy,
 co jste na pozemském dolu
 tmy a zmatku, žalu, skruchy,
 nouze, pláče i mozolů
 zableskli a spláchli cele,
 jako hrstka mé koudele.
 Kdo z vás bloudě vzdušnou stranou,
 nesměl vzletět nebes branou:
 toho jasným znakem hlasným
 sem voláme, zaklínáme.

SBOR.

Rcete, komu čeho třeba:
 kdo z vás žízni — lační chleba?

KOUZELNÍK.

Vizte, patřte tam do výše:
 pod klenbou co se to leskne?!
 Zlatými tam křídly tiše
 třepetou dvě děti teskné.

Jak list s lístkem v líbém vání
 kroutí se tam na vrcholu,
 jak holoubci v milování
 andílci dva hrají spolu.

KOUZELNÍK A STAŘEC.

Jak list s lístkem v líbém vání
 kroutí se tam na vrcholu;
 jak holoubci v milování
 andílci dva hrají spolu.

ANDÍLEK

(k jedné vesničance).

K matince, k naší matince!
 Což, matinko, neznáš Jozka?
 Já tvůj Jůza, týž co býval,
 na tvém klínu si hovával,
 a to sestřička má Rozka.
 My létáme nyní v ráji;
 tam lép nám než u matičky.
 Hle, jak hlavičky nám plají,
 z lesku hvězdy jsou šatičky,
 na raménkách slouží tílku
 křídélka jak u motýlků.
 V ráji všeho všudy dosti:
 denně nové tu radosti;
 kam kročíme, trávka vítá,
 kde se dotknem, kvítek zkvítá.
 Než ač všeho máme dosti,
 duše teskná strachy stená.
 Ach, matinko přemilená,

cesta nebes do radosti
dítěm tvým jest uzamčena.

SBOR.

Než ač všeho mají dosti,
duše teskná strachy stená:
ach matičko přemilená,
cesta nebes do radosti
dítěm tvým je uzamčena.

KOUZELN.KÍ

Čeho třeba ti, dušičko,
bys do nebe se dostala?
Chceš, by čest se Bohu vzdala?
Či sladounké chceš lahůdky?
Jsouť kobližky, je tu mlíčko,
ovoce jest, jsou jahůdky.
Čeho potřebuješ, dušičko,
bys do nebe se dostala?

ANDÍLEK.

Ničehož nám není třeba. —
Na zemi tvou láskou, matko,
bývalo nám příliš sladko;
proto nás teď hnětou žely.
Ach, já po svůj život celý
neznal, jak je, když co bolí,
neznal hoře ni hořkosti.
Laškování po svévoli,
her a mlsek do libosti,
a mé kousky jakékoli,
vždy vše krásné a čenčané.

Zpívat, skákat, běhat v poli,
 trhat kvítky pro Rozálku,
 to mé práce milované —
 její práce strojit lalku! —
 Na Djady sem neletíme
 pro modlitby nebo hody;
 my též za mši neprosíme,
 nepotřebné nám jahody,
 ni kobližky, jídla mlíčná:
 a chcem zrnka dvě hořčičná.
 Aj, zisk z úslužky té chudé
 nad odpušky vše nám bude.

Nebo slyšte a važte u sebe,
 že dle rozkazu Boha samého,
 kdo nikdy nezkusil nic zlého,
 neokusí též sladkosti nebe.

SBOR.

Nebo slyšte a važte u sebe,
 že dle rozkazu Boha samého,
 kdo nikdy nezkusil nic zlého,
 neokusí též sladkosti nebe.

KOUZELNÍK.

Andílku! — Dušičko!
 Čehos žádal, máte obě:
 tu zrníčko — tam zrníčko —
 a tož s Bohem jděte sobě!
 A kdo prosby neposlechne,
 duše má naň kletbou dechne.
 Ve jmě Otce, Syna, Ducha.

Vidíte-li Páně kříž?
 Nechcete jídla, nápoje:
 tož nám tu přejte pokoje —
 přeč již, přeč již!

SBOR.

A kdo prosby neposlechne,
 kletba s hůry na něj dechne.
 Ve jmě Otce, Syna, Ducha.

Vidíte-li Páně kříž?
 Nechcete jídla, nápoje:
 tož nám tu přejte pokoje —
 přeč již — přeč již!

KOUZELNÍK.

Strašná půlnoc již se valí.
 Dvěře kladkou uzamkněte;
 snopek louči smolné jměte,
 kotlík s vodkou tady hnedka
 postavte mi do prostředka.
 Jak pokynu holí z dáli,
 nechť kořalka se zapálí.
 A jen s chutí a jen smělo!

STAŘEC.

Již jsem hotov.

KOUZELNÍK.

Dávám heslo.

STAŘEC.

Bouchlo to i zakypělo —
 shasnul ohník, světlo kleslo.

SBOR.

Temno všude, hluchó všude:
co to bude, co to bude?

KOUZELNÍK.

Dále vy s nejtěžším duchem,
zmoření a zbědování,
co jste k tomu země dolu
s tělem svým a s duší spolu
poutáni a přikováni
řetězem svých nepravostí!
Ač lepenku úmor zkruší,
ač vás anděl smrti volá,
z útrap těla život s duší
vyrvat nemůže se zhola.
Mohou-li vám přísné tresty
trochu zmírnit lidé sami,
a od pekel blízkých jámy
vést na blahé k ráji cesty,
vás voláme, zaklínáme
živlem vašim, ohněm našim!

SBOR.

Rcete, komu čeho třeba:
kdo z vás žíznil, lační chleba?!

HLAS

(za oknem).

Hej krkavci, hej orlice,
sovy lité, žráči kletí,
vari — stranou od kaplice!

Aj, dnes Djady nám tu svěťí:
pusťte mne, jen na dva kroky!

KOUZELNÍK.

Chval duch každý Hospodina! —
Ach, jaká tu potvořina!
Vidíte-li tam upíra,
jak divoce v okno zírá?
Jak na poli kost — vybledlý;
vizte, vizte, jaké líce —
v hubě dým a blýskavice,
oči na hlavu mu sedly,
a jak uhel v popelišti
s hůry svítí, hrůzou blyští.
Na čele vlas rozčechráný
děsně vlaje na vše strany.
A jak trní snopek suchý
hoře, metlou ohně metá:
tak proud jiskřic, srše buchy,
od proklaté hlavy létá.

STAŘEC A KOUZELNÍK.

A jak trní snopek suchý
hoře, metlou ohně metá:
tak proud jisker, srše buchy,
od proklaté hlavy létá.

OBLUDA

(za oknem).

Děti, — neznáte mne, děti?
Podívejte pak se zblízka,
rozpomeňtež trochu sobě!

Já nebožtík pán váš, děti:
 však to moje byla víska!
 Teď rok mjí jedva třetí,
 co jste složili mne v hrobě.
 Ach, jak těžká Boží ruka:
 váznu v zlého ducha moci,
 a ukrutná jest má muka!
 Kde noc šírou zemi halí,
 tam jdu, hledaje té noci,
 a od slunce utíkaje,
 s mukami a svými žaly
 bloudím, tčkám v širé kraje,
 a nemohu bludné pouti
 konce nikde naleznouti.
 Ach mne hryzou věčné hlady:
 jíst kdo ráčí dát mi tady? —
 Jak mne dravci žraví šklubou!
 Kdo mi podá mocné ruky
 na obranu před záhubou? —
 Není, není konce muky! —

SBOR.

Jak ho žraví dravci šklubou!
 Kdo mu podá mocné ruky
 na obranu před záhubou? —
 Není, není konce muky!

KOUZELNÍK.

Čeho třeba jest tvé duši,
 by vyvázla z děsné muky,
 jež ji svírá — tělo kručí?

Či snad prosíš, by se chvála
 Bohu v nebi za tě vzdala?
 Či posvátné žádáš hody?
 Jeť tu hojně mléka, chleba —
 jeť ovoce, jsou jahody:
 pověz, čeho duši třeba,
 by do nebe se dostala.

OBLUDA.

Do nebe? . . . Ach, té chtít říše —
 marno rouhati se Bohu.
 Ne, já nechci, kam nemohu;
 já chci jen, by duše spíše
 ze mne — z těla se vyvlekla.
 Volím stokrát jít do pekla,
 snesu vše ty muky snadně,
 volím kvílit v pekle na dně,
 než se zlými duchy těmi
 věčně tlouci se po zemi,
 zřít rozkoší dávných sledy,
 upomínky na šeredy;
 od východu do západu
 práhnouť žízní, mřítí z hladu
 a krmiti dravé ptáky. —
 Než, nastojte, nález taký:
 že svou duši zlořečenou,
 dotud v těle uzavřenou,
 vláčeť musím dnem i nocí,
 až kdo z vás, poddaní moji,
 přispěje mi ku pomoci: —
 nakrmí mne a napojí.

Ach, jak žízeň ta mne pálí!
 Kéž jen lžika tu vodičky,
 kéž byste mi darem dali,
 byť jen zrnka dvě pšeničky!

SBOR.

Ach, jak žízeň ta ho pálí!
 Kéž jen lžika tu vodičky,
 kéž bychom mu darem dali,
 byť jen zrnka dvě pšeničky!

SBOR NOČNÍCH PTÁKŮV.

Darmo žebře, darmo pláče:
 my, co vedem černé rejry,
 sovy s krkavci a vejry,
 máme v moci svého dráče. —
 Druhdy, pátku, — robí tvoji,
 jež jsi mučil zlobou svojí,
 které pomořil jsi hlady,
 krmě tobě sníme tady
 a nápoje vypijeme.

Hej krkavci, vejři, sovy,
 odslužme se panáčkovi:
 drápy svými a křivými
 zobáky vše roztrhejme,
 a lítosti nic nemějme!

Byť i v hubě již měl jídlo:
 můj dráb, jako ostré šídlo,
 tam zahloubím a dostanu
 do útroh se zlému pánu.

Tys lítosti neznal, pane!
 Hej krkavci, vejři, sovy,

neznejmež my též lítosti;
 pochoutky a jídlo dané
 dráči svému, necitovi,
 na kousky vše roztrhejme;
 a kdy jídla víc nestane,
 tělo v cáry rozšklubejme,
 ať mu nahé svítí kosti!

KRKAVEC.

Nerad bys umíral hladý!
 A víš, jak jsem na jeseni
 kdys ti zašel do zahrady?
 Hruška zraje, jablko se červení,
 ovocem se lámou stromy.
 Po tři dni juž nebylo mi
 do úst lačných čeho dáti.
 Tu několik jablek sobě
 natřesu, v té hrozné době
 hlad a smrt mně odehnati.
 Než zahradník, skrytý v křoví,
 pozdvih křiky přenáramné;
 jak na vlka, když se loví,
 psy tvé lité poštvál na mne.
 Než jsem dostihl tam k tarasu,
 byl jsem v drápech psův a rasů.
 Na soud tvůj mne, dráči pravý,
 necitelní drábi staví.
 Proč? Aj, pro ovoce z lesa,
 jež Bůh, jak ten oheň, vodu,
 všem dal za chléb pro příhodu! —
 Ty, pán, hněvem jen se třesa,

„Třeba,“ — děls, „dát příklad hrůzy
na zkrocení mlsné lůzy.“ —

Lid se z vísky celé sběhnul.

A bych na mukách se nehnul:
k sloupu dán jsem připoutaný.

I bijí mne, až rozbito
deset snopků živých prutů,

by to stálo za pokutu.

Každou kost jak z klasův žito,
jak ze suchých lusků hrachy

ach, od kůže mi odbito!...

Lid lkal, úpěl, trnul strachy:

tys lítosti neznal, pane!

SBOR PTÁKŮV.

Hej krkavci, vejři, sovy,

neznejme též my lítosti;

jídlo dané tyranovi

roztrhejme vše na kusy;

a když jídla víc nestane:

tělo zdeřme mu na kusy,

ať mu nahé svítí kosti!

SOVA.

Nechce se ti mřítí z hladu!

Pomni, jaks na čtvrtek tučný

strojil na zámku kvas hlučný;

tehdy na mrazivém chladu

s dítkem pod branou jsem stála:

„Pane!“ — volala jsem s plačky,

„ach měj lítost nad chudáčky! —

Muž se rozžehnal mi s světem
 a hrob zavřel jeho kosti;
 dceru vzal jsi mi do dvora,
 v chyži leží matka chorá,
 já při prsu s nemluvnětem
 nevím, kam se díť úzkostí. —
 Pane, pomoz — dej zálohu,
 nebo žíti dál nemohu!

Ale cos ty dbal na duši!
 Hýře, pije z zlaté číše,
 na zlatě se převaluje,
 hajdukovi řek jsi tiše:
 „Kdo tam hostům troubí v uši? —
 Vyžeň babu, ke všem všudy,
 ať si, kde chce, hořekuje
 na bídu a na osudy!“ ...
 Hajduk poslech pána - kata,
 za vlasy vlek ven za vrata,
 s děckem metnul mnou do sněhu!
 Zbitá i přezáblá všecka
 v širém poli na noclehu
 zmrzla jsem i našla v sněhu
 hrob svůj a hrob svého děcka.
 Tys lítosti neznal, pane!

SBOR PTÁKŮV.

Hej krkavci, vejři, sovy,
 neznejme též my lítosti;
 jídlo dané tyranovi
 roztrhejme vše na kusy;

a když jídla víc nestane,
tělo zdeřme mu na kusy,
ať mu nahé svítí kosti!

OBLUDA.

Není mně ach, není rady!
Darmo dáváš na talíři;
ptactvo, jež tu vůkol víří,
co dáš, bere všechno všady:
pro mne, pro mne nejsou Djady!
Tak trápiť se musím věk věkem:
spravedliváť Boží je vláda;
nebo kdo nebyl nikdy člověkem,
darmo lidské pomoci žádá.

SBOR.

Tak trápiť se musíš věk věkem:
spravedliváť Boží je vláda;
nebo kdo nebyl nikdy člověkem,
darmo lidské pomoci žádá.

KOUZELNÍK.

Když nic nepomáhá tobě,
ubožáčku, táhni sobě!
A kdo prosby neposlechne,
duch můj kletbou na něj dechne:
Ve jmě Otce, Syna, Ducha! —
Vidíš-li Páně kříž?
Nebéřeš jídla, nápoje:
tož nám tu popřej pokoje
preč již — preč již!

SBOR.

A kdo prosby neposlechne,
 duch náš kletbou na něj dechne:
 Ve jmě Otce, Syna, Ducha!

Vidíš-li Páně kříž?
 Nebéřeš jídla, nápoje,
 tož nám tu popřej pokoje! —
 Preč již — preč již!

KOUZELNÍK.

Podejte mi, druzi milí,
 na konec té holé vínek;
 zapalují svaté býlí:
 vzhůru dýmy a plamínek!

SBOR.

Temno všude, hluchó všude:
 co to bude, co to bude?

KOUZELNÍK.

Teď vás volám, středné duchy,
 co jste na pozemském dolu
 tmy a zmatku, žalu, skruchy
 žili druhdy s lidmi spolu,
 a sic prosti lidské zkázy —
 jenom sobě bez úrazy —
 nežili jste nám ni světu,
 jako býlí, jak ty slizy,
 ježto rostou, vadnou, mizí
 bez ovoce a bez květu:
 z nich se zvíře nenasytí,
 člověk šatů nemůž míti.

Jen jak vínky pokroucené
na stěně kdes visí zděnné:
tak i vaše srdce, oko,
dcerky, pnulo se vysoko.

Která dosud čistým křídlem
nebeskou neprošla branou,
tam kde věčná světla planou,
vás tím světlem a kadidlem
požíváme — zaklínáme.

SBOR.

Rcete, komu čeho třeba:
kdo z vás žízní, lační chleba.

KOUZELNÍK.

To-li obraz jest Rodičky,
aneb andělova postaf?
Jak obruče švihem v mraku
duha sbíhá po oblaku,
když chce z plesa vodu dostat;
tak ona tu do kapličky
svítí zrakoma i líčky.
Do nohou šat bílý splývá,
vlásek s věterky si hraje,
tvář se letmo poušmívá,
v očích slza bolu plaje.

STAŘEC A KOUZELNÍK.

Do nohou šat bílý splývá,
vlásek s věterky si hraje,
tvář se letmo poušmívá,
v očích slza bolu plaje.

KOUZELNÍK A DÍVKA.

Kouzelník.

Na hlavě má vínek svěží,
 v ruce proutek se jí kmitá,
 a beránek před ní běží,
 a motýlek nad ní lítá.
 Na beránka bez ustání
 volá: Sem, sem, můj beránku! —
 beránek vždy dál uhání.
 Proutkem švihá po motýlku,
 již je dlaní na křídylku,
 a motýlek veždy zase
 uletuje — vymyká se.

Dívka.

Na hlavě mám vínek svěží,
 v ruce proutek se mi kmitá,
 přede mnou beránek běží,
 nade mnou motýlek lítá.
 Na beránka bez ustání
 volám: Sem, sem, můj beránku! —
 beránek vždy dál uhání.
 Proutkem švihám po motýlku,
 již již dlaň mám na křídylku,
 a motýlek veždy zase
 ulétá mi — vymyká se.

DÍVKA

(zpívá).

Kdys tu z rána, v jarním čase,
 z této visky prvá krása,

Dorka své beránky pase,
skáče, plesá, zpívá, jásá:

La-la-la-la.

Dva holoubky za hubičku
chtěl té dívce Jeník dáti;
leč ta notí svou písničku
a posměchem lásku platí.

La-la-la-la.

Jozka dal jí stužku krásnou,
Toma srdce dal jí celé:
Dorka plachá písni hlasnou
z obou směje se vesele.

La-la-la-la.

Tak! — Dorkou já to — dívčina z té vísky:

znáte jmeno mé a domov blízký.

Ač jsem byla pěkná jako růže,
nechtěla jsem vzít si muže.

Když jar devatenáct jsem tak hrála,
umřela jsem bez bolesti:

jáf tu ani žalu nepoznala
ani pravdivého štěstí.

Živa na světě nežila jsem světu:
moje mysl, samá křídla,

jen jak motýlek na květ s květu
nikdy v bydla zemská nezahlídla.

Duch můj za větýrkem v letu
hned za muškou, hned za vínkem,

za motýlkem, za beránkem,

ale nikdy za milínkem

a nevinné lásky stánkem.

Písně a flétny slýchala jsem ráda.

Často, ježto sama pásala jsem,
 k takým pastýřům hnala jsem stáda,
 kteří slavili mou krásu:
 ale lásky citu, lásky hlasu
 nikdy místa v duši nedala jsem.

Za to po smrti — nevím, se mnou co se děje, —
 prv neznámým ohněm planu.

Ač i tu hrám po svévoli,
 létám, jak mi větrík věje,
 v tu neb onu milou stranu,
 nic mne netrápí, nic mne nebolí,
 jak mi líbo tvořím divy,
 z duhy předu roušky sobě,
 z jasných slzí v ranní době,
 jež perlami zdobí nivy,
 tvořím motýlky si něžné
 a holoubky bělosněžné.

A přede nevím, že tak mezi všemi
 divy těmi stýská se mi.

Někoho čekám za každyčkým šustem:
 ach, jsem vždy sama v tichu pustém!

Odporno mi, že mnou stále
 jako pírkem vítr metá,

Nevím, zda jsem z toho neb onoho světa.

Kde se k čemu blížím, hnedky dále
 vítr mne pudí — vzhůru, vdůli —
 na vzdor chuti mé a vůli.

Tak pověčnou lítám drahou
 na prchavém větrů proudu:

ach, nemohu vši svou snahou
 vznést se v výši nebes blahou
 ni na zemskou sáhnouť hroudu!

SBOR.

Tak pověčnou lítá drahou
na prchavém větrů proudu:
ach, nemůže vši svou snahou
vznést se v nebes výši blahou,
ni na zemskou sáhnouť hroudu.

KOUZELNÍK.

Čehož potřebuješ, dušičko,
bys do nebe se dostala?
Prosíš, by se Bohu chvála
za tebe tu od nás dála?
Či snad prosíš o lahůdky? —
Jsouť koláčky, je tu mlíčko,
jest ovoce, jsou jahůdky.
Čeho potřebuješ, dušičko,
bys do nebe se dostala? —

DÍVKA.

Nic mi z toho třeba není
k žádoucímu potěšení. —
Nechť podběhnou hoši jaří
a mé ruce chytí svými,
nechť mě strhnou k zemi dolů:
až si pohrám chvílku s nimi,
konec bude mému bolu.

Nebo slyšte i važte u sebe,
že dle rozkazu Boha samého,
kdo se nedotknul prachu zemského,
nikdy nevejde v žádoucí nebe.

SBOR.

Nebo slyšte i važte u sebe,
že dle rozkazu Boha samého,
kdo se nedotknul prachu zemského,
nikdy nevejde v žádoucí nebe.

KOUZELNÍK

(k několika vesničanům).

Darmo běžíte, jsou to stíny plané!
Darmo ručky a ramínka
natahuje k vám chudinka:
větru dech ji hned odvane. —
Ale neplač, děvo krásná!
Hle před mýma se očima
budoucnost, tvá jeví jasná.
Sama jedna po dva roky
musíš ještě s větrem létat;
po té stanou tvoje kroky,
kdež tě bude nebe vítat. —
Dnes modlitba nemůž tobě
zjednat, co bys ráda měla;
a tož s Bohem zas leť sobě
a trp, by vše přežila.
A kdo prosby neposlechne,
duch můj kletbou na něj dechne:
Ve jmě Otce, Syna, Ducha! —
Vidíš-li Páně kříž?
Nechtěla's jídla, nápoje,
a tož nám popřej pokoje —
Preč již — preč již!

SBOR.

A kdo prosby neposlechne,
 duch náš kletbou na něj dechne:
 Ve jmě Otce, Syna, Ducha! —

Vidíš-li Páně kříž?

Nechtěla's jídla, nápoje —
 tož nám tu popřej pokoje:

Preč již — preč již!

KOUZELNÍK.

A teď všechny duše spolu,
 každou zvlášť a všechny rázem,
 volám posléz tím rozkazem
 na kvas drobný k tomu stolu,
 hrstě máku, sočovice
 házím v kouty do kaplice.

SBOR.

Beřte, čeho které třeba:
 která žízni, lační chleba.

KOUZELNÍK.

Čas odemknout zase dvéře
 u posvátné té kapličky.
 Lampy zapalte i svíčky,
 půlnoc prošla, kohout pěje:
 již po hrozné jest ofěře.
 Čas je hlásat otcův děje.
 Stůjte!

SBOR.

Co to?

KOUZELNÍK.

Duch zde ještě!

SBOR.

Temno všude, hluchó všude:
co to bude, co to bude?

KOUZELNÍK

(k jedné z vesničánek).

Aj pastýřko, cos ve smutku?
Vstaň! — Či to snad mně jen zdá se,
neb na hrobě sedíš v skutku?
Dítky, pro Bůh, patřte, vizte
nové hrůzy známky jisté . . .
Ach, podlaha propadá se!
Hle obluda bílá vstává,
k pastýřce té kroky chýlí;
líce bílé, pokrov bílý,
jako sníh po Novém roku.
Divý zrak svůj zasmušilý
celkem zatopil jí v oku.
Patřte, ach, to srdce vizte!
Jaková to rudá prouha,
jako růžovatá stouha,
neb korálův šňůrka dlouhá
od prsou až k nohám dolů.
Co to? — Obluda to nová!
K srdci kyne na znak bolu,
než pastýřce nedí slova.

SBOR.

Co to? — Obluda to nová!
K srdci kyne na znak bolu,
než pastýřce nedí slova.

KOUZELNÍK.

Čeho potřebuješ, duchu mladý,
jaké pomoci neb rady?
Či ti chvály Boží třeba,
či za svaté žádáš hody?
Jeť tu dosti mléka, chleba —
ovoce jest, jsou jahody;
duchu mladý, co ti třeba,
abys mohl dojít nebe!

(Obluda mlčí.)

SBOR.

Temno všude, hlúcho všude:
co to bude, co to bude?

KOUZELNÍK.

Odpověz, obludo bledá! —
Co to, že odpovědi nedá?

SBOR.

Co to, že odpovědi nedá?!

KOUZELNÍK.

Když pohrdáš mší a darem
Božím v tomto chrámci starém,
tož jdi sobě s Pánem Bohem!

A kdo prosby neposlechne,
 duch můj si naň kletbou dechne:
 Ve jmě Otce, Syna, Ducha! —

Vidíš-li Páně kříž?

· Nechtěl jsi jídla, nápoje,
 tož nám tu dopřej pokoje:

Preč již — preč již!

SBOR.

A kdo prosby neposlechne,
 duch náš si naň kletbou dechne:
 Ve jmě Otce, Syna, Ducha! —

Vidíš-li Páně kříž?

· Nechtěl jsi jídla, nápoje,
 tož nám tu dopřej pokoje:

Preč již — preč již!

KOUZELNÍK.

Pro Bůh, jaká to šereda:
 neodchází — slova nedá!

SBOR.

Neodchází — slova nedá!

KOUZELNÍK.

Duše blahá či proklatá,
 opust obřad, místa svatá.
 Rozevřena jest podlaha:
 kudys přišel na obřady,
 nuže klid se tudíž tady,
 to tvá brána, to tvá dráha.

Sice kletbu jménem Páně
vydám, metnu na tvé skráně. —

(Přestávka.)

Preč na lesy, preč na řeky,
propadni se, zhyň na věky!

(Obluda stojí.)

Probůh, jaká to šereda?
Mlčí a zahnať se nedá! —

SBOR.

Mlčí a zahnať se nedá!

KOUZELNÍK.

Darmo prosím, darmo hromím.
Duch se kletby nic nebojí,
prosbami ho neoblomím.
Z oltáře mi kropáč dejte! . . .
Nepomáhá nic kropidlo;
potrápené to strašidlo
jak stanulo, tak tu stojí —
němé, hluché, nepohnuté,
jak na hrobech žuly kuté.

SBOR.

Potrápené to strašidlo
jak stanulo, tak tu stojí —
němé, hluché, nepohnuté,
jak na hrobech žuly kuté! —
Temno všude, hluchó všude:
Co to bude, co to bude?

KOUZELNÍK.

To nad lidský rozum čelí!
 Pastýřko, či tvůj to známý?
 V tom jakýsi hrozný skutek!
 Po kom nosíš ty ten smutek?
 Muž tvůj zdrav, a rod tvůj celý
 blaze žije mezi námi....
 Co to? — Mlčíš — slova nediš —
 Kam a nač tak divně hledíš?
 Pohled pak a ozvi se mi —
 či snad je tvůj jazyk němý?
 Co se směješ? — Či na něho?
 Co v něm vidíš veselého?

SBOR.

Co se směješ? — Či na něho?
 Co v něm vidíš veselého?

KOUZELNÍK.

Dej mi štolu, dej hromnici!
 Zapálím ji a posvětim. —
 Darmo pálím, darmo světím:
 proklatec se nic nebojí,
 nemizí a jak stál, stojí....
 Nuž pastýřku krásavici
 vyvedte až za kaplici.
 Nač se ohlížíš? — Na něho?...
 Co v něm vidíš půvabného?

SBOR.

Nač se ohlížíš? — Na něho?...
 Co v něm vidíš půvabného?

KOUZELNÍK.

Probůh — obluda se hnula!
 Kam my s ní, duch za ní všude:
 Co to bude — co to bude?

SBOE.

Kam my s ní, duch za ní všude:
 Co to bude — co to bude?

ČÁSTĚ III. (druhdy IV.).

Ich hob alle mürben Leichenschleier auf, die in Särgen lagen; ich entfernte den erhabenen Trost der Ergebung, bloss um mir immerfort zu sagen: „Ach, so war es ja nicht! Tausend Freuden sind auf ewig nachgeworfen in Gräfte, und du stehst allein hier und überrechnest sie!“ — Dürftiger! Dürftiger! Schlage nicht das ganze zerrissene Buch der Vergangenheit auf! — Bist du noch nicht traurig genug?

Jean Paul.

Príbytek kněžský. — Stůl pokrytý — po večeri. — Dvě svíce na stole. — Lampa před obrazem Nejsvětější Panny. — Na stěně hodiny.

KNĚZ. — POUSTEVNÍK. — DĚTI.

Kněz, ovdovělý unita, povečeřev s dítkami v den věrných dušiček, počal se modliti za duše v očistci. V tom přichází poustevník v obleku podivném. Děti zděšené lekly se obludy. Kněz táže se:

„Kdos ty a jaké tvé jméno?
odkud přicházíš tak pozdě?“

Poustevník mu na to:

„Jména . . . nemohu ti říci.
Zda zdaleka — nevím sám, z pekla-li či z ráje,
a pílím zas do téhož kraje.“

Kněz, poznávaje hned, že tu člověk pomatený na mysli, útrpností hnut, pobízí jej, aby zůstal, ohřál se, odpočinul sobě; snáší mu pokrm i nápoj. Příchozí poslechl a znenáhla líče osudy své, odhaluje hluboké rány srdce svého. Z řečí tu jasných tam nejasných vychází na jevo, že poustevník, pomatený na mysli, býval druhdy schovancem, učněm, miláčkem, synem téhož kněze, k němuž byl nyní zavítal. Sloul Gustav. U kněze naučiv se v pěkných knihách a v pěkné přírodě čítat, zamiloval se do ideálův. Pohrdaje bytostmi všedního rázu, božskou hledal milenku, jakověž nebylo na světě podslunečném, nebylo v nebi, smyšleném od básníkův. Nenaleznuv nikde, čehož hledal všude, posléze ohledl se vůkol sebe, a svůj ideál, božskou milenku, našel blízko sebe. Dívka ta, krásná duší, krásná tělem, ihned stala se mu

„všechněch činův, žádostí a myšlének paní“,
tak že od té doby žil a myslil

„jenom pro ni a o ní, skrze ni a za ní“.

Poutalať je obá přepodivná ve všem shoda. Byliť

„rovni si, ač vzdělaní různých příhod těkem,
blízcí sobě postavou, jednotejní věkem;
ve všem tytéž půvaby, totéž znechucení,
tytéž vazby myšlének, citův plápolení.“

Co myslil a cítil jeden, obráželo se druhému v očích a tváři. Vyznáváť poustevník:

„Každé hnutí duše mé jímá duši její,
každé slovo zostřelé vázne v tváři krásné,
ode stínu smutků mých veselost jí hasne
okamihem ve zracích, v celém obličejí.“

Tak jsme znali navzájem city společné duše;
co kdy jeden pomyslel, uhoď druhý, tuše.

Úzce spolu sloučení vši bytostí svojí,
jak jsme si jen pohledli na zrcadla lící,
srdce naše zřeli jsme jako v čistém zdroji
slunko nebem vysokým jasně putující.

Jakých se mi zaleskla v očích záře citů,
každý ten cit letem svitu
proniká až v srdce její
a zas v oku blýští se jí.“ . . .

Vazba této nevinné lásky, jakouž byl dvě ty duše
spojil sám tvůrce lásky — Bůh, nebyla po chuti lidem,
a ti milenku odloučivše od milence, zlatého pouta ne-
dovedli roztrhnouti; neboť

„nyní, když nás lidí zlých odlučuje ruka,
roztáhnul se řetěz ten, ale nic nepuká.

City naše závadou, co nás dělí, spaté,
ač se nikdy nemohou potkávati z blízka:
předc vždy krouží v obvodu jednom lásky svaté,
značeném jim řetězem z téhož ze střediska.“

Milovaná družka, donucená ruku svou dáti jinému,
s miláčkem rozloučila se na témž místě, kdež byl milenci
počal kvésti ráj lásky. Dotčená militka dávajíc milenci
„s Bohem“, žádala:

„Zapomeň!“

a zároveň hleděla na novo roznítiti ve srdci jeho pocit
velikých povinností k vlasti a lidstvu. Vyznávaf Gustav:

„Vždyť já od ní slyšel též rady ty a slova:
slovo v slovo celá řeč jako z úst jí vzata —“

přítom našem loučení — za večera toho ...
slůvek od ní slyšel jsem pěknozvukých mnoho:
vlast i věda, sláva, též druzi milovaní. ...“

Než ...

„rozkázat je snadno:
Zapomeň!“

běduje milenec a volá k milované:

„Rozkaž, milá, stínům svým, ať se hned propadnou,
ať zapomní sledovat postavu tvou ladnou. —“

A tak nemoha zapomenouti na ni,

„jsa jedině stínem jejím“,

do času není s to, aby věnoval se úkolům, ježto mu byla
při loučení na srdce kladla bytost milovaná. Nešťastník
běduje:

„... nyní tento hrách všečen od zdi padá;
já teď poklidně sobě dřímů.

Kdys duch můj se při věštčím zapaloval rýmu,
kdys mne ze sna budíval triumf Miltiada:“

ale teď

„již dech její rozvál vše velikánské tvary,
lehký stínek a bledý přístrach zbyl jen tady —
odlomky zbla, drobotinky,
jež pojídá motýlek lehýnký ...

a ona chce budovat na tom prášku hrady!
Udělavši komára ze mne, chce svým časem
proměnit mne zase, abych byl Atlasem,
co kamenným ramenem širé nosí nebe.“

Zmožený nešťastnou láskou milenec podlehl přílišné vášni, pozbyl rovnováhy své duše a pomatený na rozumu, zahynul tajemnou smrtí, kterouž odumřelý světu stal se osamotnělým poustevníkem, tulákem — obludou. . . .

V žalostné pomatenosti zřejmé úpravou roucha a veskerou způsobou života, nebožák, chodě světem, přišel ke knězi v onen večer o dušičkách. Dítka, uzřevše nešťastníka, zděsily se ho jako strašidla, upíra. Kněz, opatrným a laskavým jednáním pouchlacholuje výbuchy zmítané duše, posléze jediným srdečným slovem:

„Synu můj!“

zase na chvíli přivedl jej k sobě. Poustevník zajisté vyznává:

„Synu! — hlas ten jako bleskem hromu
ze mračného stínu můj rozum vydobývá! —
Tak, poznávám, kdež to jsem; vidím, v čím jsem domu.
Tak, tys druhý otec můj — otčina to moje. —
Znám ten milý domeček! — Leč tvá hlava sivá . . .
I kterak ti urostly milé dítka tvoje!
Ach, jak se to mění vše!“

Ale i kněz udivený poznal svého miláčka, schovance, žáka, syna Gustava, o němž dí:

„Tys byl druhdy ozdobou mládeže v mé škole,
nejpěknější naděje vzkládal jsem na tobě;“ —
jemuž osvědčuje i nyní:

„Miloval jsem tebe, jak otec svého syna“,
a živou mocí rád by vyprošeného u Boha zadržel u sebe.

Nešťastník nechce přijmouti nabízené ochoty a hospody, jelikož prý

„ničehož mu nezbylo dluhu na výplatu,
 . . . . . ani té slzičky,
 za niž Otec nebeský znovu odměňuje.“

Proputovav kraje upomínek, vykládá, kterak tu každý známý koutek vykropil slzami, až pak posléze zbytky citův a slzy poslední vykypěly z duše. Nedávno prý navštívil dům nebožky matky a našel tam učiněnou poušť — rozvaliny.

„Kam pohledneš, zničení, sutina tu pustá;
 z podlah vzato kamení a ze plotů koly;
 mchem, pelyňkem, bodlácím nádvoří zarůstá,
 ticho tu jak z půlnoci mlčí hřbitov holý.
 Jinak býval příjezd můj v žádoucí ty brány,
 když se vracel k matince synek milovaný.
 Tehdy láska v ústrety spěla do daleka;
 čeleď, domu oddaná, za městem až čeká;
 na náměstí sestřičky a bratříci malí:
 ‚Gustav, Gustav!‘ — křičíce, vozík obstoupali,
 a dostavše pirůžky, spěchali pak za ním;
 na prahu mne matinka čeká s požehnáním,
 spolužáků, druhů vřesk hlučí, sluchy hluše:
 teď tu poušť, noc, tišina — nikde živé duše!
 Slyšet jen, jak vrčí pes — cos na způsob tluku.
 Ach! ty-lis to, věrný pse, upřímný náš Kruku,
 strážce, druhdy miláčku veškeré rodiny;
 z četných přátel a sluh zůstals tu jediný!
 Ač jsi hladem zmořený a skrčený věkem,
 oddán pánům bývalým věrné lásky vděkem,
 hlídáš tu vrat bez zámku a bez pánův chýše.
 Kruku, pojd' sem, Kruku můj! — A pes běží, stojí,
 naslouchá — i poznal mne — skáče na hrud' moji,

vyje, padá bez ducha — hyne — již nedýše. —
 Vidím světlo v oknech — i vejdu. — Co se děje? —
 S pochodní a topory vidím tu zloděje;
 lotři boří, drancují s nevídanou zlostí
 poslední ty zbytečky svaté minulosti.

Tam, kde druhdy stávalo lůžko matky mojí,
 zloděj roubal podlahu a vyrýval cihly.

Tu nad lotrem jako blesk oči mé se mihly —
 schvácen, sevřen pěstí mou — po nedlouhém boji —
 oči nad leb vyběhlé již mu v sloupu stojí. . . .

Pláče sedím na zemi; v úsvitovém šere
 kdos o hůl se vzpíraje, mdlým se krokem beře.

Jeť to žena zmořená, v hadrech, bídou zbledlá,
 víc podobná obludě z očistcové říše;

jak mne strašnou příšeru na té poušti shledla,
 chvěje se a křičuje, hrůzou jedva dýše.

Pán Bůh s námi! — Neboj se! Kdos ty, moje milá?
 Nač tak záhy v pustý dům ten jsi zabloudila?

— „Jsem chudička nuzářka!“ — dí mi a se žalí,

„páni moji druhdy v tom domě přebývali;
 dobří páni, nechať jim věčné světlo svítí!

Ale Pán Bůh nedal jim tady šťastně žíti,
 páni s dětmi pomřeli — pustý dům ten hnije,
 o dědiči neslyšet — jistě již nežije.“ —

Po té vykládá Gustav blahé rozkoše svého mládí,
 když jsa učněm dobrého kněze:

„se študenty po pláních hrával na zajíce“, —

a „do háje chodíval v večer aneb na úsvitě,
 jda navštívit Homera, pohovořit s Tassem,
 aneb druhdy oslavit vlasteneckým jasem
 vítězství, jímž u Vídně král Jan Turky pobil.“ —

S libými těmito upomínkami druží se památky prvých pocitův lásky, jež náhle opanovala srdce jeho v té míře, že jakmile zočil milenku,

„ihned umřel mu v duši Godfred i Jan Třetí“,
a půvabná děva jest

„odtud jeho činů všech, myšlének, tuh paní;“ —
on pak sám

„odtud žije jenom jí, pro ni, skrz ni, za ni.“

Ze sladkobolných upomínek těchto přemítá se pak nešťastný vypravovatel čím dál tím více v hořkost, až i v šílené vzteky. — Připomenuv si, že milenka ruku svou dala jinému, běduje:

... „srdcem ozáblým, obojetnou tváří
slovo záhuby moji vyřekla,
znítěla ohně nectné na oltáři,
kterými řetěz, jenž nás vázal, puká,
které se mezi náma září
jako žár věčný živého pekla,
jimiž mi věčná ustrojena muka.“

Tu náhle vyrazí mu z duše šílené vztek a nešťastný milenec volá:

„Zabilas mne, svůdnice! Potrestá tě nebe....
Sám já... bez pokuty též nechci pustit tebe.

(Dobýváje dýky, se vzteklou ironií:)

Blyštadlo našim jasným pánům přináším!
Tím tu vína jim natočím na přípitky. —
Ha, ženy potvoře břídký!

smrtné stisknu věnce kolem šíje tvojí;
 jdu tě pohřbit do pekel, jako vlastnost svoji,
 jdu . . . (zastaví — zamyslí se) ó, ne, ne . . . ne! — by
 ji kdo zabil

a zbrotil se její krví,
 musil být by trochu víc než satan sám prvý.
 Preč to železo! — vlastní nechť ji paměť honí!“

A za tou příčinou dokládá:

„Nechť svědomí dýka ji raní!

Půjdu — ale půjdu beze zbraně;

půjdu jenom hledět na ni. —

V sálech, kdež pijáci lesknoucí se zlatem
 při hodovém hučí stole,

já, kryt roztrhaným šatem

a s tím listím na svém čele,

vejdu a při stole stanu směle . . .

. . . . . a stoje tu jako skála,

ani slova neodpovím. — — —

Neodpovím ani jí, když mne osloví kouzlem svým
 andělským.

Tehdy jenom okem na ni střelím.

Ha, okem, okem jedovaté zmije;

v oko peklo přivolám, jež v mých prsou žije,

a tím v oku peklem celým,

byť byla slepou, zkamenělou,

probiju ji celou.

Pod víčka jí vhryzu se jak pekelné dýmy,

a zřítelnicemi svými

na věk věkův utkvím v hlavě její. . . .

Za dne čisté myšlenky kálet jí a trudit,

v noci budu ji ze sna budit.

Ona je tak citlivá, jemná, snadno tklivá,
jako jarní papeří na travince,
které jemné zefyry sfukují lehýnce
a sebe slabší rosička urývá.

Každé hnutí duše mé jímá duši její,
každé slovo zostřelé vázne v tváři krásné,
ode stínu smutků mých veselost jí hasne
okamihem ve zracích, v celém obličejí. —

Tak jsme znali navzájem city společné duše;
co kdy jeden pomyslí, uhodnul druh tuše.

Úzce spolu sloučení vši bytostí svojí,
jak jsme si jen pohledli na zrcadla lící,
srdce naše zřeli jsme jako v čistém zdroji
slunko nebem vysokým jasně putující.

Jakých se mi zaleskla v očích záře citů,
každý ten cit letem svitu
proniká až v srdce její,
a zas v oku blýští se jí. —

Ach tak — tak jsem miloval ji svou celou duší!

A teď smím-li jíti ji děsit — či mně sluší,
bych směl larvu prokletce na miláčka vložit?

I nač? — Co chci od ní mít? Láskou její ožít?

Ó té podle závisti! Ó ty klame lichý!

A jaké jsou její hříchy?

Či mne podvedla slůvky dvouznačnými,

anebo někdy klamala mne

svojich úsměchů kouzly půvabnými?

Anebo líce klamné

líčila na mne?

Kde jsou jaké přísahy, jaké sliby její?

Či jsem od ní měl a byt sen o naději?

Ne, ne! jen sám živil jsem urozené mamy,

připravil si jedy sám, jimiž třeští duše,
 a smrt děsná vládne již mými útroby.
 Nač ty vzteky mé? Jaká k ní mám práva?
 Co zhrzené osobě nasvědčuje mojí?
 Kde ctnosti velké? Stkvělé činy, sláva? —
 Nic nic, ach, nic nemám, leč co si láska svojí!“

Ale mírnější tento cit pojednou zase udušen divo-
 kou ironií. Ohlašuje se proti nebesům i zbožňované mi-
 lence, volá nešťastník:

„Všecko mi, všecko vychvátilo nebe;
 než zbytky pýchy nemůž mi odebrat:
 živ jsa, žebrotou nezlehčil jsem sebe,
 umrlý nechci za útrpnost žebrat.“

(Odhodlaně:)

Čiň, co chceš — však jsi vůle svojí paní.
 Zapomeň!... Já zapomním! — Zapomněl jsem na ni!

(Zamyšlený:)

Rysy její vždy temněj... tak se kalí, hasnou!
 Obklíčen již propastí věčné říše,
 zhrdám šílenou vášní časnou
 na úkor své pýše.“ (Pausa.)

A hned na to zas osvědčuje, že mu nelze nikterak
 z duše své vyhostit citu lásky a oddanosti neobmezené.
 Voláf:

„Ach, vzdychám. Proč vzdychám? Ha! Vzdechl jsem
 po ní!“

Ač zemřelý, nemohu nemysliti o ní.

Vždyť ji vidím — však je tu, tady stojí.

Pláče nade mnou a jak na mne zírá,
s jakou slzou upřímnou. . . .

(S žalostí:)

Plač, moje milá: Gustav tvůj umírá!

(Odhodlaně:)

Nuž, Gustave, jen směle do propasti.

(S žalostí:)

Neboj se, milá — on se nic nebojí.

Nač žalostíš? — on nebere nic s sebou!

Tak, všecko — všecko zůstane tu s tebou.

Nechávám život, svět i slasti,

(vztekle:)

i tvého . . . všecko — nic, ani slz nežádám.“

Po té v zápětí nešťastník vrazil do sebe dýku. Se smrtí zápase, patří na hodiny, bijící jedenácte, a na svíci, ana zhasíná. — Kněz, poděšený nenadálou katastrofou, volá lidi na pomoc. Chtěl by pomoci sám, a tím více se děsí, vida nevídané, netušené věci. Sebevrah Gustav, ač byl dýku vrazil do sebe až po rukověť, neupadá; stojí sic jako mrtvý, oči má obrácené stranou a povlečené jako bělmem, ruce studené jako železo, tepnu bez pohybu, ale jedná, mluví, jako by mu nic nebylo, a slibuje slovem cti teď:

„že až do dne soudného v pochvě bude dýka;

o rány že zbytečná péče jest všeliká“,

an vyhlíží cele jako zdravý.

A „zdravý“ tento Gustav s chladným úsměchem osvědčuje zděšenému knězi, že jest již „konec bolesti

jeho“, vykládá mu, proč a s jakým úmyslem „přestoupil prahy věčnosti“ a „život svůj sevřel v tři krátké hodiny“ (hodinu lásky, zoufalosti a výstrahy). Učinil prý to a přetrpěl muky své znovu na výstrahu knězi, bývalému laskavému učiteli, otci svému, jenž prý stal se původem útrap svých učňův a přátel tím, že

„živou jejich obraznost v vyšší lety pudil
a jich oheň vrozený umělecky budil.“

Těmto strápencům má, prý, nyní kněz

„poskytovat úlevu a na pomoc spěti
modliteb svých prosbami a mešní obětí.“

Po čemž Gustav žádá, prosí, radí, aby kněz

„navrátil ‚Djady‘ — nejpěknější svátek —
ježto svátek to památek.“

Posléze v podivné pravdy a přeludův míchanici nastíniv posmrtné osudy nepřátel světla: králíkův, pánův bohatých, hloupých censorův, lichometníkův a černitelův spisovatelských (vesměs zakletých v příšerné motýly noční), ukojnou těší se nadějí, že osud jeho posmrtný konečně bude blahý, jelikož láskou duše své přilnul k bytosti angelské. Blouditi světem bude prý mu jedině potuří, pokažáde angelská bytosť zůstane na zemi. Pravíť:

„Dlouho ještě bude mi trudným světem bloudit;
až Bůh sám ji povolá do náručí svého,
tehdy sledem angela milého
stín můj dovede do nebe se vloudit.“

V tom počaly bít hodiny, a Gustav zpívá:

„Nebo slyšte a dobře važte u sebe,
že vedle vůle Boha samého:

kdož byl za živa jednou vniknul do nebe,
po smrti nehned vejde do něho.“

Hodiny přestaly bít. Kohout zazpíval. Lampa shasla.
Gustav zmizel.

SBOR.

Nebo slyšte a dobře važte u sebe,
že vedle vůle Boha samého:
kdož byl za živa jednou vniknul do nebe,
po smrti nehned vejde do něho.

PŘEDMLUVA

D Z I A D Y.

ČÁST IV.

PŘEDMLUVA.

A. Mickiewicz, r. 1833 vydávaje „DZIADÓW“ část III., nové dílo své opatřil předmluvou, a v ní osvědčil, že báseň, pokud se dotýká dějův a charakterův osob činných, nemá do sebe nic smyšleného, jsouc obrazem skutečných událostí. „Báseň“, vece slavný pěvec, „kterouž vydáváme na světlo, zavírá v sobě několik rysův ohromného obrazu (z dějin mučenické Polsky), několik příběhův z času pronásledování zdviženého imperatorem Alexandrem.“ — A níže praví: „Kdo zná tehdejší příběhy, zajisté vydá svědectví autoru, že scény dějepisné a charaktery osob činných nakreslil svědomitě, ničehož nedodávajě, nikde nenadsazuje.“ — Mimo to naznačen jest předmluvou skutečný původce a ředitel dotčeného pronásledování — pověstný senator, nejvyšší komisař císařský při vládě polské: Novosilcov. —

Okolo r. 1822, píše Mickiewicz, počínala se v jasnějším světle ukazovati politika imperatora Alexandra. Toho času pozdvihlo se na celý rod polský obecné pronásledování, kteréž čím dále tím bylo násilnější a krvavější. Na jeviště vystoupil památný v dějinách našich Novosiltzoff. On byl prvý, jenž instinktovou a zvířecí nenávisť vlády ruské proti Polákům vyrozumoval jako spásitelnou a politickou, a přijav ji za základ své činnosti,

položil si za účel zahlazení národnosti polské. Onoho času veškeré končiny zemí od Prosny do Dviny, od Haliče do Baltického moře uzavřeny a upraveny jsou na způsob žaláře. Celou administraci nataženo jako jedno veliké Polákův mučidlo, jehož kolem točili carevič Konstantin a senator Novosilcov. Systematický Novosilcov vzal na mučení nejprvé děti a mládež, aby naději budoucích pokolení zahladil v samém zárodku. Hlavní stan katování položil do Vilna, stoličného města nauk v krajinách litevsko-ruských. Mezi mládeží na vysokých školách Vilenských byly tehdáž rozličné spolky literní, mající za účel uchování řeči a národnosti polské, kongresem Vídeňským a výsadami císaře Alexandra ponechané a zaručené Polákům. Spolky tyto, vidouce, kterak se zmáhá podezření vlády, rozešly se prvé, než vydán jest ukaz, nedopouštějící jich. Ale Novosilcov, ač byl rok po rozejití dotčených spolkův přijel do Vilna, udal u císaře, že je našel činné; literní práce jich vylíčil jako zjevné spiknutí proti vládě, uvěznil několik set mladých lidí a pod vlivem svým ustanovil soudy vojenské k odsuzování studentův. Řízení soudův ruských jest tajné a obžalování nemají tu prostředkův, aby se mohli brániti, ježto často ani nevědí, oč jsou pohnáni. Novosilcov, byv od careviče Konstantina poslán s mocí neobmezenou, byl zároveň žalobníkem, soudcem, katem. Onť zrušil několik škol na Litvě, s rozkazem, aby mládež, kteráž byla chodila do nich, pokládala se za mrtvou občansky, aby se do žádných služeb obyvatelských, na žádné úřady nepřijímala, i aby jí nebylo dovoleno, končiti studie ani na veřejných ústavech ani na soukromých. — Mimo to odsouzeni jsou studenti nejedni do bání sibiřských a do tvrzí asijských. V počtu odsouzencův těchto byli též maloletní, synkové ze zname-

nitých rodin litevských. Dvacet a několik již profesorův, již posluchačův na vysokých školách vypraveno na věčné vyhnanství v hloubi Ruska, jelikož podezření o nich bylo v příčině polské národnosti.

Všickni spisovatelé, kteří kdy učinili zmínku o tehdejší pronásledování na Litvě, snášejí se v tom, že v příčině studentův Vilenských bylo cosi mystického a tajemného. Mystický, lahodný a pevný charakter Tomáše Zana, náčelníka mládeže, náboženská resignace, bratrská svornost a láska mladých vězňův, trest Boží, kterým postíženi jsou pronásledovatelé, zůstávají hluboký dojem v myslích těch, kdož byli svědky neb účastníky událostí. Příhody a běhy ty vypsané, zdá se, že čtenáře přenášejí do časův dávných, do časů víry a zázrakův.

Tak Mickiewicz.

Nelze pochybovati, že na tom záleželo slavnému pěvci, aby nikdo básně jeho nepokládal za holou smyšlenku, za plod pouhé obraznosti, bez opravdové skutečné podstaty, ježto sám tvrdí zřejmě, že jest „věrnou památkou z historie Litvy“. — A tu již jest se tázati, zdaž možná vše míti za pravdu, co napsal veliký básník o pronásledování a o pronásledovatelích národnosti polské a synův jejích na Litvě. Mickiewicz přičítá vinu (zejména v předmluvě) císaři Alexandru; ale zároveň prohlašuje v předmluvě a doplňuje v básni samé, že úhlavním pronásledovníkem a učiněným katem byl senator Novosilcov. Dotčený ruský senator staví se nám před oči ve dvou scénách (VI. a VIII.) třetí částky „DZIADÓW“. Zároveň s ním a vedle něho potkáváme se tu s tovaryši a pomocníky jeho: s doktorem (Becu), s profesorem a potomním rektorem Pelikánem, pak s generálem Bajkovým. Každý z dotčených společníkův Novosilcovových jest dle vyličení básníkovy opravdovou

příšerou mravní v každém kroku a počinu svém. Obrazy, kterými se znázorňuje život a povaha jmenovaných osob, jsou tak úžasné, že nelze leč s ošklivostí a hrůzou odvrátiti se od nelidské této sběře. Ano, činnost, kterou se v básni vyznačuje Novosilcov zároveň s pomocníky svými, přičí se zdravému citu člověčímu tou měrou, že zdá se, jako by člověk ani nemohl kdy počínati sobě způsobem takovým ohavným. Básník náš, cítě to, sám pronáší se ústy ubohé matky jednoho z uvězněných študentů Vilenských:

„Vždyť jsem lidem říkala, že to možná není,
aby tak byl ukrutným: Božíť je stvoření —
jest předc člověk — matka ho mlékem ukájela!
Lidé smáli se, a hle, já předc pravdu měla.“

Dobré toto domnění o Novosilcovu netrvalo dlouho. Nešťastná matka, schvácená zoufalostí nad smrtí násilnou svého jedináčka, v krátce na to zlořečí původci své siroby „tyranu, pijáku“, a bědujíc, že jí

„oknem synka vyvrhli s výše na dlažice“,
volá hlasem úžasným:

„Ha, ty starý pijane, kde jsi krokodile,
zabročený potoky krve ušlechtilé?
Já tě najdu, roztrhám, vyrvu zřítelnice.
Kam jsi poděl svědomí?! Tys mi zabil syna!“

Již ale, není-li tento Novosilcov Mickiewiczových „DZIADÓW“ pouhým plodem rozlícené obrazotvornosti básníkovy? Nejsou-li rozmanité ohavnosti, jež dotčený Novosilcov páše před námi, pouhým černidlem, jež si polský básník upravil, chtěje zohyzditi nenáviděného Rusa? Nejsou-li některé ty osoby příšerné líčeny tak ostře jediné

proto, aby báseň tím více uchvácěla silou živočích kontrastů? Za novější doby ozvaly se i mezi Poláky hlasy nevšedních spisovatelův, majících za to, že „przedstawienie scen Wileńskich z r. 1823 więcej było poetyczne než zgodne z prawdą“. — Polští kritikové, kteříž takový nález vydali o dotčeném díle Mickiewiczově (Małeckí, Tarnowski), ovšem hlavně proto dotýkají se věštce, poněvadž prý učinil křivdu doktoru (Becu), otčimovi proslulého básníka Julia Słowackého. — Za takých okolností zdá se tím více i potřebou i povinností, abychom, neuhýbajíce se navrženým otázkám, v jistou míru hleděli uvéstí obrazy poetické s historickou pravdou. Mimo to jsou u nás příběhy Vilenské z r. 1823 vždy ještě málo známé, a tudíž po svém rozumu nemůžeme nepromluvíti o nich poněkud zevrubněji, než to Mickiewicz učinil ve svojí předmluvě před čtyřiceti lety napsané Polákům, kteříž na své oči viděli, na své uši slyšeli osoby a děje, líčené v básni.

Dotčené příčiny a ohledy přiměly nás, že mezi předmluvu a báseň klademe případné rozpravy dějepisné, kterými světla žádoucího nabudou i děje nastíněné i osoby činné v dramatických obrazech následující části „Dziadów“.

FILOMATI A FILARETI,

SPOLKY ŠTUDENTŮ V VILENSKÝCH.

V příčině památných příběhů Vilenských (1823—1824), v kterých Novosilcov učinil se hrozným, sluší přede vším připomenouti, kterak se byl za onoho času duševný život rozvíjeti počal na vysokých školách ve hlayním městě na Litvě. Jak známo, císař Alexander I. odevzdal řečené školy pod vrchní opatrování důvěrného přítele svého Adama Czartoryského, který, seč byl, přičiňoval se o zvelebení starobylé akademie. Takovou měrou učiněno jest Vilno ohniskem vzdělanosti a duševního života na Litvě. Vedle praktického směru, s obzvláštní zálibou pěstovaného profesorem J. Sniadeckim, působiti počali učenci věhlasní, prohledající k ideálům (Gołuchowski, Grodek, Lelewel, Borowski). Zároveň sešli se touž dobou na školách Vilenských někteří jinoši, nadaní duchem a zanícení láskou k vznešeným úlohám života. Bylť mezi nimi Adam Mickiewicz, kterýž r. 1816 z gymnasia Novogrodeckého přišel do Vilna. Několik těchto jinochův, nadšených pro vše dobré, porozuměvše sobě, sdružili se vespolek přirozeným pudem jarých citův, a láskou vzájemnou vinouce se k sobě, byli učiněnou družinou prvé, než sobě řekli: „Založme, zarazme spolek!“ — Než i na to posléze došlo. Prvý spolek, zaražený od několika těchto nadšencův, stal se pra-

menem, z něhož v nedlouhé době vyšly dva jiné, četnější a rozšířenější. Kterak se to dělo, jakým způsobem spolkové tyto se rozvíjeli, kterak v mládeži působili, o tom zajímavý obraz nakreslil Dr. Ignác Domejko, jeden z neposledních oné činnosti účastníkův, jenž v zámoří na druhé polovině světa nepřestal býti věren své vlasti. Prohlédaje k věci samé, nejlépe, tuším, posloužím jí obrázkem, nastíněným dle obrazu p. Domejkova.

Bylo to za časův kuratoria kn. Adama Czartoryského, šťastnou náhodou, že se na vysokých školách Vilenských potkali a sprátelili Zan, Jeżowski, Malewski, Czeczot a Mickiewicz. K nim přidružil se v krátce Pietraszkiewicz, Łoziński a potom pět jiných. Z počátku nezamýšleli oni leč žíti spolu důvěrněji než s jinými, vídati se co nejčastěji a hledati společné zábavy a nauky. Mladí tyto lidé lišili se v povaze, náklonnostech i schopnostech. Zan učil se vědám fysickým a matematickým. Jeżowski oddán byl filosofii a filologii. Malewski chodil na výklady práva. Mickiewicz vážil si nade všecko historie a novožitné literatury, i ač byl jedním z nejlepších žákův Grodkových, profesorem byl sobě sám. Czeczot připravoval se na advokáta. Kowalewski zanořen byl v latině a řečtině. Druzí dva: Pietraszkiewicz a Łoziński, učili se vědám přírodnickým, zároveň chodíce na výklady o literatuře polské (Borowského) a starožitné (Grodka). Všickni vesměs byli milovníky profesora dějepisu Lelewela.

Chladný a vážný, bledý, obyčejně zamyšlený Josef Jeżowski hovořival málo, zřídka kdy žertoval, a když ujal se slova na rozpravách v příčině dobra obecného, veždy mluvil poklidně, správně, důsledně, logicky, způsobem přesvědčujícím. Ve mravech přísný, miloval samotu a práci, čítaje mnoho, obzvláště spisovatele starožitné.

Kterak se od Ježovského lišil Jan Czczot postavou, způsoby a charakterem! — Jsa živý a tklivý, veselý, bratrský, se všemi upřímný a důvěrný, zpěvný, čilý a při tom pobožný, dobrý katolík, býval vždy hotov sloužiti druhům, ale též kárával je i napomínal, kdykoli při nich něco nedobrého znamenal, neboť chtěl, aby přátelé jeho, jmenovitě Adam, prosti byli všelikých vad, ovšem i všedních.

Tížeji připadá vypsati charakter Mickiewiczův za onoho času. Možnáť sice zjednati sobě nějaký obraz z balád jeho, a ze dvou prvních částí „Dziadów“, kteréž byl tehdy napsal. — Zatím však nebyl tak pošmourný a melancholický, jak by se z dotčených útvorův jeho zdálo komu. Býval rád vesel, když byl se svými, obzvláště pak s Zanem, Czczotem, Malewskim. Jeho pěkná tvář, koralová ústa, ohnivé oči, hustý vlas, příjemný hlas, bezpečnost v řeči a neobyčejná bystrota ducha podivně jímaly. Když se zařizovaly spolky a spisovaly stanovy, hledáno u něho rady co do směru, zásad i úkolův. Slovo jeho vážilo, neboť sokolí oko jeho vidělo dobře a daleko. U víře byl snad tehdy více poetou než povolným sluhou církve; ale jinak básnické útvory jeho, formou i duchem katolické, velmi mnoho přispěly, že mládež tehdejší zachráněna jest od suchého skepticismu, od lehkovážné nevěry a materialistického počítání, jež takovou mocí zachvacovaly mládež na jiných universitách.

Osobou ze všech nejméně básnickou byl Łoziński. Měl široké tváře, byl ramenatý a nevysoký, a praktický život, blahobyt, nezávislost cenil mnohem více než přílišné zápaly. Neobíraje se s nižádnou vědou výhradně, dobře byl obeznalý s literaturou, a rovněž tak s přírodnictvím a s matematikou. Do Vilna přišel z Křeměnce na Volyni. Býváje vždy v dobré míře a šprýmovný, uměl si jednati přátele a mezi mládeží zmohl mnoho.

Nikdo však ze všech dotčených přátel nebyl s to, aby dostihl Tomáše Zana v oblíbenosti mezi mládeží; způsobu milého chování a darem uchvacujícím duše. Zan, pocházející z kraje Novogrodeckého, byl důkladně vzdělán v přírodnictví, byl dobrým matematikem a básníkem, znal výborně i literaturu i dějepis i jazyky starožitné, byl velkým milovníkem krásoumy, miloval hudbu a zpíval výborně. Jsa prostředního vzrostu a snědé poněkud tváře, měl malé ohnivé oči, kadeře temné a vysoké čelo. Když zpíval neb improvisoval, býval všecek uchvácen, a paprsky, jež prý mu vypryskovaly z čela i z očí, ujímal srdce těch, kdož jej slyšeli. Uměl s touž snadností snižovati se k pomyslům nevinných dětí, bavě jich a uče zároveň, s jakovouž dával se do hovoru s učenici sebe chladnějšími a s lidmi pokročilými věkem. Veždy jasných jsa tváří, uměl býti žertovným a milostným v obcování, rád zacházel s nevinnými dívkami, byl příkladný co do jemnosti citu a počestnosti v jednání, nemoha snésti při mladých lidech sebe nepatrnějšího slova neb nezpůsobu, zavánějícího nemravností. Pokládal za jisté, že prvním krokem na dráze k nepoctivosti, podlosti a zradě jsou: nezdrželivost, obžerství a prostopášnost, kterými jako morovinou kazí se vzduch, rozšiřuje se smrdutost a hniloba společenského života. Rovněž tak dovodil, že hudbou a poesí, čistotou mravův a láskou možná z úpadu vychvátiti lidi sebe více zkažené. — „Pan Tomáš“ byl též znám a milován co skladatel balád a trioletův, které sám opatřoval nápěvy.

Nad jiné pohyblivým a obratným v celé družině byl Onufrius Pietraszkievicz, archivář, pokladník, obřadník a hospodář bratrského společenstva. Jediným jeho živlem a podmínkou života byla národnost, blaho vlasti, minulost a budoucnost Polsky. On jediný nosil zakroucené vousy

na památku Sobieskich a Pulawskich. Rusův nenáviděl jak pekla.

Zevnějšími, povrchními způsoby nejvíce ode druhův lišil se František Malewski, syn tehdejšího rektora, jinak ovšem, co se citův dotýče a zásad, ve všem podobný jim a rovný. Byl to právník, nejlepší mezi nimi politik, obratný ve vyšších společnostech. Uměl mluvit jasně, čistě a rozumně. Znal se v novověkých jazycích. Při tom vyznačoval se dobrým humorem, příjemnou tváří, byl společenský a praktický znatel a nevšední milovník krásoumy.

Hle, těchto sedm mladých učencův na vysokých školách Vilenských, poznavše a sdruživše se, pocítili v sobě podnět, aby vlivem svým působili mezi mládeží Vilenskou. Netřeba opěťovati, že silou tohoto pudu, podnětem činnosti a hlavním účelem bylo blaho vlasti, zachování národnosti polské a charakteru polského.

Za onoho času po celé západní a střední Evropě množily se tajné společnosti. Život politický zanořoval se do černých sklepův, hledal síly v přísahách, kterým se nevěřilo, v dýkách, v úkladech a nepřirozených organizacích. — Masonstvo a karbonarstvo podkopávalo řády společenské. Zřejmý despotismus, obnovovaný a sesilovaný hlavně ministry některých panovníkův, rozvíjel se v Evropě. Naproti tomu dávali se lidé do tajné služby všelijakých ukrytých pánův, a utíkajíce před stráží policejní, podrobovali se terorismu zahaleného „Mistra s tajnou radou“. Tajné spolky takové rozkládaly sítě své všude; onyť působily netoliko ve Vlaších, ve Španělech, Francouzích, Němcích, nýbrž i v Polsku a v Rusích; bez nich nebyly Varšava ni Moskva rovněž tak jako Madrid a Turin.

Podivný a mohutný tento proud, rozlévaje se po veškeré Evropě, neutajil se před zraky sedmi mladých druhův

Vilenských. Znamenali, kterak vlny pohybu obecného počínají dorážeti též do Vilna. Bylo pak snadno vyrozuměti nemalému nebezpečnosti, jež tudy v nejednom ohledu hrozilo. Především tušili, že by akademici účastenstvím v tajných revolučních spolcích pod jakýmikoli vlašskými nebo německými formami vládě dali podnět i k obmezování svobod a řádův na vysokých školách, i k stíhání profesorův a studentstva. Mimo to nahlíželi, že demagogické sborování tajných klubův, že dýky a přísahy, slepá oddanost a poddanost ukryté, neznámé a nesprávné jakési hierarchie nemůže jinak leč škodlivě působiti v mravní život a veškeren duševní rozvoj mládeže, povolané k tomu, aby se především vzdělávala — učila. Prostředkem na ochranu druhův a veškerého studentstva, ohroženého dotčenou dvojitou pohromou, měla býti družina, ovšem též tajná, ale způsobou svojí a činností naprosto rozdílná od všelikých oněch spolkův cizozemských. A tak povstalo prvé tajné tovařišstvo Vilenské „Filomatův“.

Zakladatelé právě jmenovaného spolku, chtějíce sebe i druhých zachrániti od nečasných piklův, pletich a pletek politických, hned prvým článkem stanov určitě ohradili se proti jakékoli činnosti politické. Jedinou politikou jejich bylo: znáti, milovati, chtíti Polsku. Výhradním úkolem založeného spolku měla býti propaganda vědecké osvěty a bratrstva mezi mládeží akademickou. Stanovy sepsány jsou kratičké a prosté. Na čele družiny stál předseda s tajemníkem a pokladníkem. Schůze a porady odbývány za dvojitým úkolem. Především čítaly se literární práce a vědecké rozpravy společníkův, při čemž hleděno všemožně čistoty a přesnosti jazyka. *) Na poradách pře-

*) A. Mickiewicz četl tu druhům svým Gražinu, Odu na mladosť, Hymnu, Dziady atd.

mitáno svědomitě a obmýšleno prostředky způsobné k rozšířování osvěty a bratrstva mezi studentstvem, k rozněcování a utužování národního ducha. Měliť pak Filomati hlavně o to pečovati, aby se každý naučil obecné dobré vážiti nad vlastní prospěch soukromý, aby všickni vesměs hleděli sobě více ctnosti a poctivosti občanské než důstojenství, bohatství a povýšenosti v úřadech. V obcování mezi společníky měla panovati upřímnost a ochota vzájemné pomoci. Schůze, obyčejně vždy ve dvou nedělích, bývaly tajné. Přijímání nových údův dělo se s všelikou opatrností, jinak bez obzvláštních obřadův, hrozeb a přísah. Každý nový společník, stana před obrazem ukřižovaného Spasitele, zavazoval se pouhým slibem, že chce zachovati tajemství družiny a obětovati se práci pro dobré obecné. Ostatně prvým sedmi společníkům nezáleželo na tom, aby družina jich množila se rychle počtem účastníkův, ale ovšem aby přirozeným během rozvíjela se a tužila statečností, upřímnou horlivostí a výtečností údův. A takovou měrou stalo se, že za dvě léta trvání svého spolek Filomatův nerozmnožil se leč o sedm údův. Nejprvé přijati jsou do spolku Jan Sobolewski, znamenitý fysik a matematik, člověk pěkný s duší pěknou; — Josef Kowalewski, záhy proslulý filolog, nejmilejší odchovanec slovutného profesora Grodka, pracovitý, tichý, milovaný; — Marian Piasecki, jeden z nejznamenitějších advokátův Vilenských, a konečně chladný matematik Budrewicz, roztomilý podivín a srdečný dobrák, nepřístupný obyčejnému egoismu. Druhého roku dostali se mezi Filomaty ještě jiní čtyři, mezi nimiž byl také kněz Chlewiński a nejmladší ze všech Ignác Domejko.

Činnost naznačené, nečetné tajné společnosti Filomatův nesla se dvojím směrem. Filomati pracovali přede-

vším sami pospolu, druh druhu pomáhající, aby každý z nich stal se řádným a platným rozšiřovatelem vzdělanosti a osvěty v milovaném národě. K tomu konci čelilo všecko: čítání a tříbení prací literních na schůzích, rady v obyčejných hromadách, rozmluvy na procházkách, návštěvy vzájemné a zábavy společné. Avšak činnost společníkův těchto dále se nesla. Prohlédající k úkolu vytknutému, všemožně usilovali, aby zásadám oblíbeným zjednali přístup a platnost mezi akademiky. Za tou příčinou staral se každý z nich o jistý počet buď souvěkých neb mladších študentův, radou, pomocí, láskou jednaje sobě přízeň a tudíž dáváje směr snahám i pracem jich všelikým. Nejvíce působil Tomáš Zan. Srdce jeho nýbrž i veškera povaha byly magnetem, který přepodivným kouzlem jímá mysl, vábil a uchvacoval srdce druhých. Jeho veselost, básnický ráz jeho duše, jemné slovo a půvabný zpěv, všestranná obeznanost s vědami a krásou, něžná upřímnost a milostná přítulnost v obcování působily zázračně. Mladší dva bratří byli podobni jemu. Zůstávající s ním, stali se obratnými jeho pomocníky. Zanovým vlivem a příkladem počala vznikat družina mladších básníkův, mezi nimiž záhy vynikali Alexander Chodžko, Ant. Ed. Odyniec a Ludvík Spicnagel. — A co jinak bylo akademikův, kteříž pokládali si za štěstí, mohouce honositi se přízní milovaného Tomáše, smějíce býti účastníky jeho družiny! Takovou měrou dříve než minul rok shledalo se do 150 jinochův, počínajících nadšeně kráčet cestou naznačenou jim rozumem i láskou neviditelných Filomatův. Dostalof se jim podivného jmena. Nazváno je „Proměnistými“ (Paprskovci), ježto prý byli jako praménky bleskův sršících z očí a čela Tomášova. „Proměnistí“ tito nevázali se žádnými stanovami, neměli žádné obzvláštní organisace,

ale vůbec pokládáni jsou za družinu probudilého a řádného studentstva, jež čelilo na odpor německým spolkům buršáckým. Veřejným jevištěm, kdež se „Proměnistí“ mohli počítati a družinou bratrskou cítiti, bývaly květnovky (májovky) čili hlučné vycházky a milé dychánky pod širým nebem. Zpěvy a deklamace, čtení vlastních prací a promluvy Zanovy, Czeczotovy a druhých dodávaly zábavám těmto studentským obzvláštní ceny, budíce zápal, utužující bratrskou lásku ve srdcích jarého studentstva.

Filomati, vidouce takový zdar svého usilování, ustanovili z četné hromady milých a nadějných následovníkův ustrojiti řádný spolek, širší a rozvětvenější, než bylo tajné bratrstvo jich dosavadní. Avšak i tento druhý spolek z dobrých příčin musel zůstati společností tajnou. Politika rovněž i tu vyloučena naprosto. Osvěta, věda, vzdělanost, vzájemné bratrstvo a láska k vlasti měly jednotiti všecky ve společné práci. Stanovami vyměřeny tudíž úkoly téměř tytéž, jakovéž prvotně byli sobě vytknuli Filomati. Organisační třeba bylo ustanoviti poněkud jinou než při jednoduchém, vždy jenom na několik údův obmezeném spolku Filomatův. Nová společnost měla se státi živoucím ohniskem, pokud možná, všech řádných akademikův Vilenských, kteří se byli prvé náležitě osvědčili mezi „Proměnistými“. Pro snadnější přehled, pořádnější činnost a bezpečnější rozvoj sestavovala se družina vedle studií a nauk, jimž se společníci vůbec věnovali. Takovou měrou povstalo patero odborův: právníkův, literaturníkův, lékařův, matematikův a přírodnikův. Každý odbor měl předsedu, tajemníka i pokladníka. V čele veškeré družiny stáli předseda s tajemníkem. Schůze odborův bývaly dvakráte za měsíc; na nich čítány jsou písemné práce, vedly se rozpravy z oborů té které nauky a vědy, pěstované odbo-

rem. — Jeżowski, náčelník Filomatův, radil, aby nové družině dalo se jméno „Filareti“. Sbor schválil významný tento název.

Jakmile umluveny jsou stanovy Filaretův, počal ihned rojiti se a scházeti spolek dle vyznačených odborův. Dílo důležité utěšeně se dařilo. V krátkce čítáno 130 účastníkův. Rozumí se samo sebou, že všickni Filomati dali se k nové družině. Nastala volba náčelníkův a správcův odborův, předsedy a tajemníka; téměř všude zvoleni jsou Filomati. Nikdo z nových nadšených Filaretův netušil, že tajný spolek jich ovládan jest jiným, vůbec tajným starším spolkem milovaných bratří. Filomatům přibylo nové práce při spravování spolku nového, jimi založeného. Za proměněných okolností schůze jich nabýly poněkud jiné tvářnosti. Čítání prací písemných dělo se v odborech Filaretův. Za to na tajných schůzích filomatských tím pečlivěji radíváno se hlavně o řádném vedení a prospěchu nového četného bratrstva. — Mimo to zařídili starší Filomati soukromé řádné výklady vědecké milým Filaretům. Filolog Kowalewski zahájil čtení o latinském jazyku a starožitné literatuře, Jos. Chodźko o fortifikací, Malewski o právu římském, Jeżowski o filosofii a historii a t. d. Po roce ustanoveno se na tom, že spolek vydávati bude „Písemnický a naučný sborník“. Prací a rozprav, hodných, aby na světlo vydány byly tiskem, přibývalo vůčihledě. Taková byla horlivost nadšených Filaretův v naukové snaze. Rozpravy jich, vzájemné návštěvy, společné procházky, výklady veřejné a soukromé, příklady utajených mezi nimi Filomatův dodávaly horlivosti té podnětu. Při bratrské shodě a pomoci dařily se práce. Ostatně rozumí se samo sebou, že milé „májovky“ na jaře zůstaly, čím byly prvé, ač neslušili

řící, že čím dál tím významnějšího a blahodárnějšího nabývaly rázu. Na těch utěšených valných procházkách stýkaly a družily pak se tři sbory jarého studentstva: Proměnistí, Filartei, Filomati, v pocitu společného bratrstva, rostouce zároveň pocitem a vědomím povinností k milé otčině.

Praveno nahoře, kterak první zakladatelé sboru filomatského chránili se sami všelikého účastenství v jakýchkoli tajných společnostech revolučních. Rovněž tak svrchu výslovně podotčeno, že jim záleželo na tom, aby propaganda karbonarův do tenat svých nezapletla ohnivě a poctivě mládeže na universitě Vilenské. Tím více usilovali v tom směru nyní, majíce pod správou nadějně a četné bratrstvo Filaretův. Emisaři, kteříž byli druhdy do Vilna přicházeli a mezi akademiky pokoušeli se o zařízení spolkův, odcházeli zase vždy s nepořízenou. Ostražití Filomati dovedli důmyslně i opatrně zameziti všeliké podobné pleťichy: a druhové jich, Filareti a Proměnistí, opatrovaní rozumnou péčí svědomitých strážcův, zůstali prosti nebezpečných závazkův a rejdův konspiratorských. Práce vědecké, prospěchy duševné, rozvoj mravního života patrně tím získaly. Duch národní a vlastenecký, pěstovaný mezi mládeží, nevymyká se tudíž ze své přirozené ryzoty; demagogické šálení a sváření, závisti a půtky strannické se ho netkly. Rovněž tak pýcha bezbožecká nepronikla do spolkův nadšených akademiků Vilenských. Filomati a většina Filaretův nebyli sice obzvláště pobožnými katolíky. Vliv ohromný francouzské revoluce a moc zahraničných ideí byly onoho času ještě příliš svěží; zobecnělá sekularisace školné osvěty, která se hlavně zakládala na starožitné literatuře klasické a historii, na matematice a vědách přírodnických, nepřála hrubě rozvoji zásad křesťanských,

smýšlení a života katolického. Mimo to přepodivná sláva Napoleonova, kterýž byl svého času modlou nadšené mládeži polské, takou silou ještě jí mala mysli, že i Vilenským Filomatům i Filaretům namnoze mávla hlavy a nemálo dusila ve srdcích oheň oné prosté víry a pobožnosti, kterou slyňuli předci. Avšak přes to přese všecko možná viděti, že i vzhledem k náboženství Filomati stanuli výše svého věku. Zan, Mickiewicz, Czeczot a jiní mnozí, bývalí chovanci ve školách Piaristův, Dominikánův a Basiliánův, synové dobrých, pobožných matek, nedopouštěli, aby směl který z druhův sebe menšími žertíky a úštěpky dotýkati se víry a kněží katolických. Básně Mickiewiczovy, promluvy Zanovy, písně Czeczotovy, záliba v romantické poesii a tudíž nechuť nýbrž i zřejmý odpor proti vševládné škole francouzské mnoho přispěly, že mladí akademikové Vilenští většinou výhost dali suchým sofistickým formulcám a frasím, na nichž si obyčejně zakládají silodušci a tak řečení svobodomyšlníci. Odtud též pošlo, že Filomati a Filareti ve spisech a rozpravách svých nikdy nedoráželi na víru svých předkův. Mimo to chovali se příkladně o slavnostech a průvodech církevních, s obzvláštní horlivostí světívajíce památky patronův polských. Navracující se z utěšených „májovek“ svých, obyčejně spěchali na mši svatou a radosti svého nadšení vlasteneckého posvěcovali modlitbou v přeplněném chrámu.

Krásný a mnohoslibný život Filomatův a Filaretův Vilenských netrval leč jenom asi 4—5 rokův. Na vysokých školách Vilenských bývalo tehdy víc než tisíc studentův. Působením tajných dvou družin a příkladem Proměnistých, zůstávajících pod ochranou tajných opatrovníkův, mizely bývalé nepořádky, pitky a pračky studentské. Naplněné, druhdy až nabitě posluchárny profesorův (Lelewela, Gołu-

chowského) dosvědčovaly, jaký duch ovládá myslí a duší študentstva. Rovněž tak viděti bylo v bibliotéce universitní, s jakou, prvé nevidanou horlivostí akademici hledí sobě študií. Písemní práce vědecké a plody básnické z tajných hromad filaretských a filomatských vycházejíce na světlo, vůbec budily naděje nemalé ve srdcích milovníkův polské literatury. Avšak slibný tento rozvoj nenadále se zarazil: nerozum, vášeň, násilí zastavily, zvrátily, zničily všecko. Ač srdce při tom bolí, nelze leč obrazem Novosilcovské persekuce dokončiti děje akademických spolkův Vilenských. Žádáť to přirozenou měrou i věc, o které píšeme; žádáť i báseň, kterouž nám třeba historickým opatřiti výkladem.

Z malých počátkův dosti rychlým postupem rozvinula se veliká činnost Filomatův, ovládajících ducha mládeže Vilenské. Nepatrnou tolikéž příhodou stalo se, že pozdvihla se bouře, kterou pohuben utěšený sádek a rozptýlení jsou nadšení jeho strážcové a opatrovníci. Jistá část císařské gardy z pokuty vypravěna jest do Vilna. Tu kdysi v měsíci březnu 1822 mladý ruský důstojník a polský študent gymnasista potkali se na procházce. Druh druhu urazil, důstojník študenta hrubým slovem, Polák Rusa poličkem. Touto příhodou zavdán jest policii podnět k vyšetřování, a carevič Mikuláš rozlítil se hněvem proti študentstvu. V krátce na to přijel do Vilna carevič Konstantin. Zvěděv o šrůtce mezi dotčeným študentíkem a důstojníkem, nařídil přísné pronásledování. Důstojníka vyloučeno z gardy císařské, a za vinného študenta mělo vinu zaplatit veškeré študentstvo.

Šlechetný rektor university, Malewski, znamená nebezpečenství, které hroziti počalo milované mládeži, usiloval odvrátiti pohromu osudnou, ana se již valila. Zvěděv,

že jest mezi studentstvem tajný jakýsi spolek, povolá k sobě Tomáše Zana i jiných několik výtečných akademikův, milovaných studentstvem. Okolnosti nedovolovaly meškati. Policie byla již na stopě některým Filaretům. Šlechetný rektor pohnul i Zana i druhé důvěrníky, že vedle rady jeho všeliké schůze spolkové zastaveny a spolek zrušen. Avšak z opatrnosti musily se odkliditi všecky listiny spolkové, všeliké doklady a důkazy, z nichž vycházelo na jevo, že literní spolek onen byl družinou tajnou. — A za tou příčinou neustal rektor doléhati, až mu slíbili Zan, Jeżowski a Pietraszkiwicz, že zničí protokoly, stanovy a podobné spisy filaretské. Všeliké tyto věci, snesené na jisté místo, spáleny jsou za přítomnosti důvěrníka rektorem vyslaného. — Opatřením právě dotčeným a zastavením činností filaretských zdálo se, že odvrácena jest pohroma od účastníkův. Policie pátrala dlouho — tušila mnoho, a nenalezši ničehož, časem poulevila v počáteční své horlivosti.

Minul rok od té doby, kdež za příčinou osobní šrůtky mezi studentem a důstojníkem spolek Filaretův se rozešel a organické činnosti své musil dáti výhost. — Utajená družina Filomatův ovšem vždy ještě působila mravnými vlivy svými mezi akademiky. Za nastalého poklidu počínali někteří pomýšleti na obnovu zastavených prací. Zatím dříve nadání postížení jsou všickni pohromou, kterouž pokládali za minulou, odvrácenou. Neblahé tyto věci sběhly se takto.

V létě r. 1823 přijel z Varšavy do Vilna Novosilcov, důvěrník careviče Konstantina. Byloť mu mimo jiné uloženo, vyšetřiti jisté poměry na universitě. Rektorem za onoho času byl profesor Twardowski, nemálo utýraný rozmanitým stíháním vlády. Dotčený rektor, chtěje se očistiti před

komisařem císařským Novosilcovem, osvědčoval i doličoval svou péči a bedlivost, aby mezi mládeží akademickou nebylo ani spolků ani schůzek jakých nedovolených. Způsob, kterým se poděšený rektor očišťoval, vedl Novosilcova na stopu, po kteréž pátral. Chytrý senator, z omluv rektorových seznal místa, kdež se študentstvo scházelo, seznal osoby vynikající mezi mládeží, uložil podle toho další své plány. Vyšlo na jevo, že několik mladých básníkův, scházejíce se, čítali sobě na vzájem pokusy svoje básnické. Byl mezi nimi akademik Jankowski, kterýž si byl právě vyjel do Varšavy, maje list průvodní na cizí jméno. Novosilcov kázal sebrati spisy a listy nalezené u Jankowského. V krátkce na to zatčen jest i dotčený študent. Mezi papíry sebranými vyskytly se mimo jiné verše jakési ohavné a protokoly študentského před lety spolku (mravně naučného) na gymnasiu Svislockém. Vše to přišlo Novosilcovu vhod. Pustiv jiné úřední věci mimo sebe, dal se do vyšetřování piklův študentských. Jankowski, byv za některý čas účastníkem spolku Filaretův, prozradil ukryvané dosud tajemství, udal asi sto účastníkův, a zařízení spolku vylíčil nikoli dle pravdy, nebrž vedle přání Novosilcova. Pověstný senator chtěl odkrýti ve Vilně tajný spolek, veliké spiknutí revoluční na vyvrácení vlády. Z udání Jankowského maje, čehož hledal, počal svou činnost. Dnem 15. Října zahájeny jsou výslechy Proměnistých. Týden na to (23. Října) vyšly rozkazy, vedle nichž pojednou množství osob udaných Jankowským zatknuto. V osmi klášteřích zařizena jsou vězení. Zvláštní komise, pod vrchní správou Novosilcova samého a generala Bajkova, dala se do práce. Sovětník Lavrynowič, policmajster Šlykov a prokurator Butvinko byli hlavními pomocníky a pružinami tajné inkvisice. Důstojnými ničemných pánův

náhončími byli pp. Krulikowski, Mušiňski, Krukowski — lidé nepočetní a zlotřilí. V krátce zahájen jest vedle dotčené komise vyšetřovací také vojenský soud. Vězňové zjímáni a sváženi odevšad — (někteří až i z Petrohradu) —, po celou zimu, jaro a léto držáni jsou u vazbě. Mořeno je na mnoze hladem i chladem, pokud se nepodařilo jistými prostředky i v žaláři upravit sobě život snesitelnější. Vizme, kterak nám tento život líčí Dr. Ig. Domejko, účastník snah filomatských, radostí a útrap filaretských. Píšeť takto:

„V žalářích po klášteřích probudilo se na novo žití filaretské. Jak druhdy na schůzích odborových, tak nyní po klášteřích, kdež byl každý pod silnou stráží a pod zámekem uvězněn ve zvláštní chyžici, stali se Filareti družinou pevnější než kdykolivěk. Za dne vodívali nás k soudu, každého pod stráží dvou vojákův s karabinami. Výslechy děly a táhly se s obvyklou formálností ruskou; užíváno hrozeb a podvodův, lží a výmyslův právě tak, jak se děje při vyšetřování kteréhokoli zločince. — Za noční doby kynul nám žádoucí oddech s milou jakousi náhradou. Strážníci, získaní penězi, dovolovali scházeti se a trudné hodiny oslazovati sobě důvěrným hovorem. Vně vazby naší byla zima, byly mrazy, byla Sibiř, hrozící nám všem: u vězení na schůzích panovaly jaro a naděje v žádoucí, a byť i dalekou budoucnost Polsky.

Nebylo se báti, že by který z Filaretův, a byť sebe slabší, mohl udati cosi záhubného a škodného druhým. Každý zajisté z nás, pokud se držel pravdy, nemohl tajiti, že prvním článkem v organisací spolku bylo zakázáno, obráti se politikou. Rovněž tak všickni dle pravdy musili dosvědčovati, že na posezeních čítaly se toliko práce naukové a básnické. Ale Novosilcov i Bajkov, kteříž obžer-

stvím, opilstvím a prostopášnostmi ukracovali sobě čas, neměli na spěchy a tudíž nedbali o ukončení svého díla. — Panu senatoru zvláště se dobře dařilo. Pověstná kněžna Zubova oblažovala jej svou přízní; besedy a bály poskytovaly mu kratochvíle. Za uvolnění a propuštění bohatších uvězněncův druhdy i tisícovkami se platilo. *) A krom toho čím déle se táhlo vyšetřování, tím větší kynuly prospěchy. Pánům vyšetřovatelům záleželo na tom, aby dokázali císaři, že věci ve Vilně byly vysoce důležité, práce při nich nesnadná, a spolky studentské že byly pikly revolučními. — Pravda, svědomitost, spravedlnost u takých lidí nevážily, neplatily: mrzké sobectví, heslo rozkošníkův a tyranův, bylo jediným pravidlem jmenovaných katovníkův. Tomáš Zan hned od počátku držán jest v samém paláci, kdež komise práce své konala. Nakládáno s ním nemilosrdně. Šlechetný nadšenec bral na se odpovědnost za všechny, ačkoli při něm žádné skutečné viny nebylo. — Janowski stál na svém udání za dlouhý čas, ale při konci zdá se že odvolal, čehož mu nebylo lze dovésti.

Vyšetřování prodlužovalo se. Zatím odbývaly se filaretské schůze u vězeních klášterních. Postarali jsme se tolikéž o to, aby nastalo spojení mezi kláštery, proměněnými v šatlavy. Nebyloť nám spojení toho potřebí v příčině našich výslechův. Vědouce již napřed, co i jak sluší mluvit před komisí, nemuseli jsme se o to raditi a umlouvati v žaláři. Tím více záleželo nám všem na tom, abychom v nastalé trýzni jedni potěšovali druhých, aby druh druhu dodával odvahy, utužoval ducha.

U Basiliánův seděli Jan Sobolewski, Frejend, kněz Lvovič, Giedrojcz, Mickiewicz, Suzin, Alex.

*) Hr. Tyszkiewicz půjčil pánu senatoru 4000 rublů, p. Makowiecki dal 2000 rublův za Novosilcovské milosti.

Chodžko a jiní učenici Zanovi. V polovici Listopadu z venkova přivezen jsem já (Domejko) a tlustý Jakub Jagiełło. Půlnoc bývala naším východem slunce. Shromáždňovali jsme se v celi Adamově, noci trávívajíce na tichém, nesmutném hovoru. Frejend, připravovatel čaje, nás bavíval. Kdož byl pominulého dne na výslechu, donášel noviny, nasbírané v městě a na síni soudní. — V dotčené chýžce na Nový rok četl nám Adam pěknou báseň svou: „Skonal rok starý“. V noci na štědrý den o jitřní pronikala k nám utěšená píseň: Přiběhli pastouškové, kteroužto písní přenášeli jsme se za prahy a pod krovy domácí, kdež pro nás plakaly matky a sestry. Jednou přihodilo se, že policmajster o jedné hodině s půlnoci přišel navštívit naše vězení. Stráže spaly. My shromážděni v chyžici Adamově, pokojně pili čaj. V tom nastal hluk na chodbě, chřest klíčův a karabin. Ustrašenému kaprálu na štěstí napadlo, že nemohl hned najíti pravého klíče ke dveřím, vedoucím do naší chodby. Policmajster pukal zlostí. My zatím získali času tolik, že jsme se rozběhli každý do své jizbiče. Vysazeno dvéře. Policmajster vešel. Stráže stály všude s karabinami; nikde nebylo svíce; my všickni odpočívali, každý na svém loži. — Jinak pamatuji, jak nás bolelo, když jsme se dověděli o vyvážení studentův. Tehdy ztrávili jsme noc smutně oněmělí, nevšímajíce sobě ani žertův Frejendových ani rozkošných úvah a připomínek Jagiełlových.

Adam (Mickiewicz) po celý čas u vězení nepsal ničehož (ač vyjmu-li báseň na Nový rok). Za to četl mnoho. Býval velmi společenský a příjemný v hovoru s námi. Někdy zabraný do sebe, mlčel, ale byl klidný.“ —

Tak ušla zima, pominulo jaro i léto našim Filaretům i Filomatům v žaláři. Málo komu podařilo se zjednati

u Novosilcova, aby uvězněnc puštěn byl na svobodu pod dohlídku policie.

Dlouhé vyšetřování zůstalo bez podstatného výsledku. Novosilcov nenašel, čeho hledal. Nezbyvalo mu leč doložit vtípem a podvodem. Takovou měrou upraveno závěrečnou žalobu. Sepsané protokoly a rapporty zavezly se do Petrohradu, a z Petrohradu přišel konečný nález, ovšem dle návrhu Novosilcova. Osud Filomatův a Filaretův se rozhodnul: asi 20 odsouzeno na vyhnanství z vlasti, na pobyt v hloubi Rusi aneb na Sibiři pod přísnou dohlídku policie. Jinak z vazby propuštěni jsou všickni. Odsouzeným na vyvezení z otčiny dopřáno jisté doby, aby se mohli připravit na dalekou cestu. Jediný Zan vezen jest ze žaláře přímo na Sibiř do Orenburgu. *)

Jeť tomu padesáte rokův, co se tyto věci dály ve Vilně. Z Filaretův a Filomatův odsouzených téměř všickni již pomřeli, buď záhy na vyhnanství v říši ruské, aneb ve vlasti pod trapnou dohlídkou policejní. Nejedni z nich za vypuklé revoluce r. 1830—1831 bojovali pod korouhvemi polskými, a po nešťastném konci vyšedše z otčiny, rozptýleni jsou po širém světě a na cizí zemi složili kosti. Avšak památka po nich zůstala nesmrtelná. Nová literatura polská vyšla ze škol Vilenských, z kruhův filomat-ských. —

*) Jména odsouzencův jsou jak následují: Tomáš Zan, Jan Czczot, Adam Suzin, Fr. Malewski, Jos. Jeżowski, Theodor Łoziński, Adam Mickiewicz, Jan Sobolewski, Jos. Kowalewski, Onuf. Petraszkiewicz. Vinc. Budrewicz, Mik. Kozłowski, Jan Hejdatel, Jan Krynicki, Felix Kołakowski. Jan Wernikowski, Cypr. Daszkiewicz, Hil. Lukaszewski, J. Michalewicz, Jan Jankowski, Kaz. Piasecki, Ignac Domejko, Stan. Makowiecki, kněží Mat. Brodowicz a Kalasanc Lwowicz.

SENATOR MIKULÁŠ NOVOSILCOV.

Praveno nahoře, že v Mickiewiczových „Dziadach“ jako vtěleným duchem zlým jest senator M. Novosilcov. Z nejedněch důležitých pohnutek mám za slušné nýbrž i nutné, položiti tu předkem obraz dotčeného Novosilcova, jakým byl dle povahy a činův svých, zaznamenaných v historii. Nechtěje v choulostivé příčině té souditi sám, vyberu několik významných svědectví, kteráž v „Pamětech“ svých složil šlechtný a poctivý Polák Kaj. Koźmian. *)

„Polákům,“ tak píše dotčený spisovatel, „zmíniti se o Novosilcovu, jest právě tolik, jako horlivým a pobožným katolíkům mluviti o satanu.

Co se mne dotýče, já hleděl na Novosilcovo počínání v království polském po dvadcet a několik rokův. Mluvě o něm, mluviti budu věren zásadě: „Sed incorruptam fidem professis, unusquisque sine odio et amore dicendus est.“

Úřadování Novosilcovo v Polště sluší rozděliti na tři doby. Prvá doba trvala od r. 1813 do 1820, čili do sněmu onoho nešťastného za předsednictví Rembielińského; druhá běží od r. 1820 do 1824 5, kdež počal býti kura-

*) Viz: Pamiętniki Kajetana Koźmiana. Kraków 1865.

torem university Vilenské; poslední občasí ukončilo pak se na krátce před 29. Listopadem 1830, an byl ujel z Varšavy téměř při samém výbuchu revoluce. —

Za první doby (od r. 1813—1820) počínal sobě Novosilcov tak, jako by nad něj nebylo Rusa Polákům příznivějšího a oddanějšího. Přízní Adama knížete Czartoryského obzvláštní důvěry došed u císaře Alexandra, stal se ruským senátorem, císař. komisarem a reprezentantem v království polském. Kníže Czartoryski upřímně o to usiloval, aby důvěrníku císaře Alexandra dostalo se též důvěry a přátel mezi Poláky. Novosilcov osvědčoval, že chce opravdu, aby se utvrdila shoda slovanská mezi Poláky a Rusy na zdar oběma národům, a zřízení konstituční rozvíjelo se netoliko v Polsce, nýbrž i v celé říši ruské. Zběhlý a zkušený diplomat, osvícený dvořák, mrhač a marnotratník, náruživě sobě liboval ve všech rozkoších velkého světa, do jisté doby ovšem uměje šetřiti zevnější slušnosti a míry. Byl literatem nevšedně zručným, miloval společenství a rozmluvy s učenici. Měl krásnou bibliotéku. Povozy a služebnictvo jeho vyznačovalo se nádherou, kuchyně a vína bývaly výborné. Sám miluje hodování, strožil kvasy, rád míval hosti — rád býval hostem. Při stole počínal sobě zdvořile a srdečně.

Počav úřadovati v novém ústavném království polském, na poradách vedl si obratně, věci pojímal bystře a náhledy své vykládal způsobem uhlazeného dvořáka. Tehdy byl kníže Lubecki jediným takořka jeho protivníkem; druzí státníci polští měli se k němu většinou šetrně a důvěrně. Vlastenci polští scházeli se u něho často na hodech: on rovněž býval nezřídka hostem ve vzácných domech polských. Poměr ten vzájemné přízně ale dlouho netrval. Novosilcov, obzvláštní milovník vína, zapomínal

se na hodech a přebíral druhy i ve společnosti vybrané. Nezřídka přicházel do společnosti podchmelený. Takovým způsobem klesala úcta k nestřídmému pijanu, a sice tím patrněji, čím rychleji počaly spolu jiné vady vycházeti na jevo. Důvěrníkem jeho domácím, šaškářem a pletkářem stal se vůbec známý a rozkřičený ničemník Okolów, který, sám ohyzda, příznivci svému zohyzdoval vzácné Poláky a rovně zase hostitele a patrona svého Polákům. Přátelský poměr k Czartoryskému vzal za své. Nechuť vlastencův počala se tudíž obracet proti nevděčnému Rusu, kterýž zlým odsluhoval se za dobré. Lehkovážná prostopášnost a čím dále tím patrnější cynismus zavdaly paním polským podnět, že jinak již tváří šerednou a šilhavým zrakem znameného senatora všelijakými úštěpkami směly dráždit. Vtipný Jul. Niemcewicz žertíky a přezdívkami svými, roznášenými po salonech, zlé dovršil. Novosilcov drážděný takovou měrou, zanevřel na Poláky, a straně se společností polských, čím dále tím více liboval si mezi svými a tonul v nestoudných libůstkách. Nastaly půtky a nesnáze politické. Velkokníže Konstantin po svém způsobu despotickém dovoloval si nezřídka věci, ježto čelily naprosto proti duchu i formám ústavným. Z vůle císaře Alexandra Novosilcov měl býti rádcem a strážcem, mentorem a regulátorem vášnivého velkoknížete. Bylať to úloha nesnadná. Konstantin odporu vůbec netrpěl a záhy vyvrátil na svého mentora. Novosilcov přišel kdys chlácholit rozlíceného velkoknížete. Konstantin obořiv se na strážce svého, ze dveří jej vyhodil, rádci dokazuje skutkem, kdo koho musí poslouchat. Novosilcov marnotratný potřeboval vždy mnoho peněz, a peníze přicházely mu úřadem. Obávaje se, aby rozlícený Konstantin nezbavil ho přízně, úřadu a moci u císaře, propůjčoval se otrockým

rozumem svým za nástroj choutek velkého knížete. Nešťastná tato bázeň, rostoucí zanevřelost proti Polákům, vzájemné zášti mezi Novosilcovem a knížetem Lubeckým poháněly pak jej vždy dál na zlé dráze. Pokroky jeho na dotčené dráze, obzvláště od r. 1820 počínajíc, byly strašlivé. Novosilcov stal se obzvláštním protektorem Židův; po vůli a radě jeho ubývalo školek vesnických v Polště; on byl původem ostré censury, kterouž svobodu tisku sevřeno; pod jeho vrchním dozorem strašila a mořila neunavná činnost rozvětveného špehounstva nejprvé v Polště a později na Litvě. Stíhání a žalářování, uvedené v jistý system, nepočalo a nedělo se bez něho. Takovou měrou nemohla nerůsti nenávisť proti němu způsobem úžasným. Nejinak zmáhaly se zášti a mstivost jeho proti Polákům. —

„Novosilcov byl,“ jak píše Koźmian, „nenáviděn dříve, než si zasloužil naši nenávisť. Prostopášným životem, zkaženými mravy, i ať tak dím, rozpásaným v neřestech životem dal podnět k uštěpačným potupám a hanobám. Společnost, kterouž se obkličoval obzvláště po ztrátě všeliké vážnosti, opravňovala domýšleti se o něm věci nejšerednějších. Povznést se z úpadu toho neuměl, nemohl. Rozdrážděnost, kteráž ho pobádala k podlé pomstě a zášti, dovedla jej na to, že zkusil na sobě, jak pravdivé jest přísloví: ‚Peccator, dum in profundum venerit, contemnit.‘ — Novosilcov pohrdal tudíž všelikými pravidly ctnosti, mravnosti, míry; on ztrhal všecky vazby přátelské, vrhl se do náručí nenávisti, a oddav se na pronásledování vinných i nevinných, v opilství a cynické prostopášnosti své utopil všeliké pocity šlechtnosti a spravedlnosti.“

Tak Koźmian.

Netřeba, tuším, připomínati, jak strašný to výsledek paměti a úvah o životě jistého člověka. Úsudky ty jsou

tím hroznější, povážíme-li, že je učinil a napsal kmet, jenž byv sám očitým svědkem, bez obalu vytýká zároveň rodákům svým nemalé viny, kterých se dopouštěli sami, dráždíce Novosilcova. „Náruživé a zlomyslné sarkasmy Niemcewiczovy“ — dokládá poctivý Koźmian — „a mstivá nenávisť Lubeckého uškodily ovšem i Novosilcovu i nám, však více bezpochyby nám.“ —

O činnosti Novosilcově ve Vilně zmínil se Koźmian jenom kratičko, píše: „Byť pak pravdivou byla pouze část ukrutenství a surovostí, s jakovouž stíhal jinošstvo škol Vileňských, slzami rodičův a nářeky dětí odsouzen jest před potomními věky.“ — Odvolává se k tomu, což v příčině vyšetřování študentstva Vilenského výše položeno, doložím ještě jen něco málo dle zápisek Lelewelových ve spisku: „Dzieje polskie od r. 1795“.

„Novosilcov počal dílo své v měsíci Říjnu 1823. Vyšetřování dělo se tajně. Novosilcov pozval rektora Twardowského, aby přicházel na výslechy. Pozvaný rektor měl tu domlouvati vězňům, aby se přiznali. Opatrný a polekaný Twardowski se úloze takové vyhnul. Po té z profesorův universitních nebyl povolán nikdo. Časem dva doktoři dostavili se sami, a nejsouce přisedícími, stali se osočovatelí a žalobníky (Becu a Pelikán). Jinak veškeré vyšetřování, stíhání a pronásledování tajné dělo se dle jistého plánu. Nejprvé puštěno hrůzu na Vilno a celé krajiny děšeno zajímáním a dovážením vězňův. Po té jali se páni inkvišitoři rozhlašovati všelijaké podivné zprávy. Vychvalující schopnosti uvězněncův, zároveň jich litovali, ježto prý se byli strašných věcí dopustili. Hlásali, že všecko již odkryto. Filareti prý měli umluvené záměry na opanování veškeré říše a strojili úklady na zahlazení rodiny panující. Z takových rozprávek povstaly pověsti, a z kolujících po-

věští bral sobě Novosilcov, žalobník, vyšetřovatel a soudce, záminky k stíhání a zamotávání vězňův.

Podobným způsobem hledáno a sháněno doklady. Novosilcov rád by byl do věcí studentských zamotal osoby starší, zejména samého kuratora university, knížete Adama Czartoryského. Přirozenou měrou nenašli ničehož, čímž by stín jakého účastenství byl padati mohl na šlechtného kuratora. Zatím chytrý Novosilcov dovedl tolik, že jmeno Czartoryského dostalo se do akt obžalobných a věci vylíčeno tu tak, aby císař Alexander zanevřel na bývalého důvěrníka svého a přítele. Senator směle mohl pak se kojiti nadějí, že kuratorem university stane se sám, nabuda tudy nové moci a nových duchodův. Ostatně Novosilcov neobmezil činnosti své pouze na Vilno: jiných několik škol, nižších gymnasií, na Litvě a Žmudi, uvázlo v osidlech. S uvězněnými studentíky z gymnasií v Krožach, Kiejdanách, Kovně, Poněvěži, Vilkomíři nakládalo se obyčejně hůře než s akademiky Vilenskými. *)

Po dlouhém vyšetřování mezi hromadami popsaného papíru a nekonečných protokolův nerad pohřešoval Novosilcov místných průvodův, kterýmiž přál si ohlašované viny a zločiny revolucionářské Filaretův zjistiti náležitě. Jedními, tuším, doklady byly mu šeredné jakési veršíky Jan-

*) Viz: Dziady Akt I. Scena I., kdež vězeň Sobolewski drahům vypisuje, kterak děla se výprava odsouzcencův na Sibiř. Scena ta snáší se s historickou pravdou: „Wywizienie głównego winowajcy Janczewskiego i jego towarzyszów odbyło się z niejaką uroczyością. Okuty w kajdany i na wóz włożony, był dobrej mysli i pokrzepiał towarzyszów, pocieszając jich, że miło za Ojczyznę cierpieć. (Lelewel.)

kowského *), kterýž byl ovšem ovcí prašivou mezi Filarety, a nejlepší služby prokázal velkému inkvisitoru. Uloveno též některé vlastenecko-polské básně (Czeczotovy a Suzinovy), závadné se stanoviska ruského. A to byla patrně jediná pádná svědectví na dolíčení spáchaně viny. Jinak byly výsledky dlouhého vyšetřování plané a kusé. By se bylo možná vězňům řádně brániti, nelze pochybovati, že by se nebylo zločinu našlo na obžalovaných.

Novosilcov donucen rozkazy Konstantinovými, posléze dílo své Vilenské zakončil. — Z opatrnosti, aby měl čím se zakryti nýbrž i honositi, profesorem Pelikánem zamluvil sobě bál, kterýž prý z vděčnosti k němu zařídili študenti. — Po té z Vilna vrátiv se do Varšavy a později odebrav se do Petrohradu, žalobám a návrhům svým zjednal tu platnosť. Kterak jsou mnozí z nadějných Filomatův pokutováni, na místě jiném jest řečeno. Tu nezbyvá leč ještě dodati, že dle návrhů Novosilcových zřízení university Vilenské nabylo jiné tvárnosti. — Mladší výteční profesori někteří (Gołuchowski, Lelewel, Bobrowski) jsou odstraněni na čisto. Správa škol odevzdána jest obratnému profesoru Pelikánovi. Kníže Adam Czartoryski za takých okolností vzdal se kuratorství, a Novosilcov jmenován kuratorem s mocí neobmezenou. Nebylať pak to jediná jeho odměna. Dříve již po čas vyšetřování sehnal nemálo peněz za to, že z vazby propustil některé synky z bohatých rodin (na př. hr. Tyszkiewicz dal mu 2000 dukátův za svého synovce), po vykonané práci od císaře dostal

*) „W papierach jego (Jankowského) znalazły sie brudne wierszydła, które on dla swojej robil satysfakcyi“ — píše Lelewel. S tímto svědectvím porovnej, kterak Mickiewicz vylíčil téhož Jankowského, klada mu do úst ohavnou píseň: „Mówcie, jeśli wola czyja — Jezus Maryja.“

darem 50.000 rublův! — Tento císařský dar, tuším, jest výmluvným důkazem, jak asi chytrý senator zásluhy své o říši a trůn vyličil poděšenému mocnáři. —

Ale dosti na tom! Po ovoci poznává se strom, po skutcích člověk. Nepředpojatý čtenář snadno již nalezne, pokud senator v Mickiewiczově básni snáší se s Novosilcovem historickým. Po mém rozumu poeta se tu proti historii hrubě nic neprohřešil. — Novosilcov po svém šťastném odjezdu z Varšavy nezůstal beze služby. Car Mikoláš jmenoval jej r. 1832 ředitelem odboru polských záležitostí, a rok na to předsedou senátu a ministerské komise. Posléze r. 1835 povýšen jest do stavu hraběcího. Smrt zachvátila ho v roce 1838.

Dr. BECU A Dr. PELIKÁN,

PROFESOŘI VILENŠTÍ.

Ve sceně VI. aktu I. části III. „Dziadów“ zároveň s Novosilcovem staví se před oči a malují se sami doktor, jehož jména básník neklade, a sok jeho Pelikán.

I tyto dvě osoby jsou skutečné, historické.

Novosilcov přijev do Vilna, ihned jal se dělati vševládným pánem na universitě. Rektor Twardowski nesměl bez vědomí a vůle jeho činiti ničehož, a o každé sebe nepatrnější věci musil podávati mu zprávy. Jmenovaný rektor, sklíčený neduhem očním, sprostil se trapného úřadu. Náměstkem Twardowského stal se Dr. Pelikán, a ten jal se hned s všelikou pílí sloužiti Novosilcovu, doufaje, že tudy zabezpečí sobě úřad rektora. Za touž příčinou prvé již vinul se k mohutnému senatoru jiný profesor — Dr. B e c u. Novosilcov pokládal za hlavní původce zlého mediky, jelikož prý jsou materialisty a masonry. Dr. B e c u se své strany přičítal viny profesorům filologie a věd morálně politických, podivnými doličuje příklady, kterak prý výklad Iliady a přirozeného práva mysl mládeže může rozvášniti. Druhdy přístupný študentstvu, zavřel nyní dům svůj před mládeží a horšil se na profesory, kteříž byli nepřestávali důvěrně zacházeti s pilnými študenty. Především usiloval očerniti bibliotekáře Kaz. Kontrynu, kterýž

prý jest původem tajných spolkův mezi mládeží. Nad to přičítai nenáviděnému soku svému, že usiluje sedláky pobuřovati proti pánům. — Nepřestávaje na takých důkazech horlivé oddanosti své k vládě, odřekl se všelikých přátelských poměrův s kollegami a hleděl u Novosilcova osočiti obzvláště profesory Goluchowského a Lelewela. Nešetřil pak též mládeže akademické, mimo jiné pohnutky také ze msty, poněvadž jistý študent (Ptaszyński) na něj byl jakési podezření uvaloval.

Dr. Pelikán, zprvu podezřelým jsa Novosilcovu, předčil v počínání svém nad kollegu svého Becu. Zlopověstný general Bajkov zjednal mu přístup k mohútnému senatoru. Další přízně a důvěry dobyl si Pelikán sám. Uhostiv se mezi důvěrníky Novosilcovými, podával žaloby a doklady, jakých si právě žádáno. — Služby vykonané ve Vilně a později v Petrohradě byly bez pochyby nevšední. Mimo jiné dovedl toho ve Vilně Pelikán, že študentstvo (ovšem jenom několik) na důkaz vděčnosti své ustrojili „dobrotivému“ senatoru ples, podavše jemu prostřednictvím svého rektora písemné jakési osvědčení a pozvání. Jediným tímto činem označili se ovšem rovnou měrou Pelikán i Novosilcov. Profesor Pelikán dosáhl pak žádoucí odměny. Byv jmenován rektorem, opatřen jest důchody znamenitými a proslynul jako reformator university, ovšem vedle předpisův Novosilcových. Bylať to reforma! — Profesoři řádní za nastalé reformy téměř zmizeli, študentstvo hlídané policií kupovalo si u dozorcův svých zapovídané svobody. Za dobrý oběd možná bylo nabyti doktorství na kterékoli fakultě. Z důchodův university vyplácely se služby přátelům rektorovým, milostníkům kuratorovým (Kukolníkovi, Rennerovi atd.). Těchto několik dokladův dostačí v naší příčině co do prof. Pelikána.

Dr. Becu nedočkal se toužené odměny z rukou Novosilcovových. Měloť se ovšem tolikéž jemu dostati očekávané výslužby: nešťastník se jí ale nedočkal. Podivnou náhodou došel do Vilna pochvalný dekret právě v týž den, když zaslepený ubožák život dokonal. — Bylo to v měsíci Září r. 1824. Na obloze náhle vyvstaly mraky, a hrom udeřiv do příbytku profesorova, zabil ho, an chtěje si po obědě hověti, spal. — Nenadálou tuto strašlivou smrt pokládáno vůbec za pokutu s nebes. Podobně soudil lid, když v krátce na to náhlou smrtí zemřel sovětník Lawrynowicz, a policmajstři Šlykov a Butvinko těžkými pohromami ve své domácnosti jsou postíženi.

CÍSAŘ ALEXANDER I.

V předmluvě k „Dziadóm“ a na leckterém místě v dotčené básni dotýká se Mickiewicz císaře Alexandra způsobem velice ostrým, přičítaje mu zámysly ukrutné proti Polákům.

Vizme, zdaž i tady poeta neprohřešuje se proti historické pravdě.

Poláci, jak známo, uvykli Napoleona I. vyvyšovati do nebe. Mickiewicz v tom ohledu nelišil se od svých rodákův. — Podnět k vděčnému oslavování francouzského imperatora berou Poláci odtud, že Napoleonem kynula naděje obnovení — „odrození“ Polsky. A právě za touž příčinou zdá se, že by křivda nemalá děla se Alexandrovi I., kdyby jej, buď již historik anebo básník, řaditi směl mezi tyrany a odpovědníky polského národu.

Vizme fakta!

Pádem Napoleonovým nastaly v Evropě proměny, a na troskách jeho světovlády obnovovaly se království a říše, buď ztroskotané aneb oslabené vítězným imperatorem. — Tehdy doufali Poláci, že Polska tolikéž bude obnovena. Naděje tyto vyplnily se jenom z části. Místo dávné, slavné „obce pospolité“, od moře do moře, povstalo jenom malé království polské, a to přivtěleno k říši ruské.

Takovou měrou stal se car Alexander I. novým králem polským.

A jak si počínal nový tento král polský?

Alexander I., jedva se byl uvázal v nové království, ohlásil Polákům ústavu svobodomyšlnější, než kterákoli jiná ve střední Evropě. Poláci v království měli svého královského náměstka, své ministerstvo, svoji vládu, své vojsko, své školy a úřady. — Náčelníkem vlády jmenován bývalý general z časův Kościuszkovských (Zajaczek), a ministry stali se polští vlastenci. Volby do sněmu děly se svobodně. Císař zahajuje první sněm polský (1818), osvědčil zřejmě, že chce ústavu dáti všem národům v rozlehlých končinách své říše, zároveň připovídaje, že k malému dosud království přivtěleny budou zase krajiny druhdy polské pod železem ruským. A sliby tyto byly upřímné. Způsobu ústavy ruské byla již připravena, sepsána. Politické spojení Litvy, Volyně, Podole s královstvím že císař zamýšlel opravdu, dosvědčovali sami Rusové, usilující od takých úmyslů odvrátiti svého cara.

„Všemi dotčenými činy,“ dí K. Koźmian, „nabyl Alexander I. jistého práva k uznalosti a vděčnosti Polákův.“

Nevšední tyto zásluhy Alexandrovy ovšem poňěkud ztenčeny jsou osudným opatřením vlády vojenské v novém království a podivnou důvěrou, s kterouž byl císař přilnul k Novosilcovu, zástupci svému v Polsce. Nejvyšším velitelem polského vojska stal se velkokníže Konstantin, bratr Alexandrův. Divoký, vášnivý, despotický tento voják hrubě ani netušil, čím jest i kterak jej váže ústava. Císař sám dobře znaje neblahé stránky v povaze svého bratra, předzvídal nesnáze, jež tudy mohou povstati, a důvěrně žádal Poláky, aby trpělivost měli s prudkým, násilným tímto bratrem. Alexander netajil toho, že z nutných toliko

příčin musil a musí Konstantina zůstaviti na stanovisku zaujatém. Přirozenou měrou dostavily se následky rozmanité Konstantinova násilného řádění. Mezi vládou a zástupci národa vypukly a zmáhaly se spory. Důvěra k císaři počala slabnouti a mizeti. Na sněmu ozvaly se hlasy nespokojencův, a oposice rozvinula činnost druhdy nerozvážnou, vášnivou, nemístnou. Nejinak dělo se v novinách. Mimo to přicházelo se na stopu tajným spolkům na způsob těch, kterýmiž v Itálii a ve Španělech propukly revoluce a poplašení jsou panovníci. — Alexander, druhdy milovník svobodných zřízení, býval na sjezdech panovníkův buď ohrožených převraty aneb odhodlaných čeliti každé revoluci. Císař, ustrašen knížetem Metternichem, dal se pohnouti, aby spojenými silami pomáhal v nastalém boji proti zjevným a strojeným převratům. Poukázáno císaři, kterak i v říši jeho vyskytují se známky příprav a snah revolučních. Co divu, že car tudíž pozbýval důvěry k Polákům. A tak počala se nedůvěra potkávati s nedůvěrou. Nemístnou ovšem nebyla na jedné ni na druhé straně. Odkryté tajné spolky revoluční a ostré útoky oposice sněmovní odůvodňovaly nedůvěru císařovu rovněž tak, jako přirozenou měrou nemohla nevznikati nedůvěra v národě, vidoucím, kterak censurou obmezeno svobodu tisku a jak násilím všelijakým porušují se práva, zabezpečená konstitucí. Netřeba hrubě připomínati, že s obou stran pečovali o to pleticháři a štváči, aby vždy více přibývalo podnětův a příčin rozněcujících vášně a zveličujících propast mezi králem a národem.

Nestranný pozorovatel, stíhaje všeliké tyto příběhy, nemůže a nebude nikdy tvrditi, že se nemýlil císař Alexander I. v mnohém ohledu. Byloť to vadou jeho nemalou, buď že důvěřoval osobám, kterým neměl věřiti, buď že

vedle rady ošemetníkův dovoloval aneb nařizoval věci, ježto čelice proti řádu a právu, děly se pod záminkou potřebných operací finančních a pilných opatření proti úkladům revolučním. Avšak s druhé strany nelze též, aby svědomitý a nestranný soudce směl Alexandrovi přičítati záměry šeredné, jako by nikdy nebyl přál Polákům, nýbrž usiloval o konečné zablazení národnosti polské. Šlechetný kníže Adam Czartoryski ohlásil veřejně (a sice po smrti Alexandra I.), kterak řečený císař hned od mladosti s láskou jakousi lnul k Polsce a zamýšlel napraviti křivdy od předchůdcův jeho spáchané na polském národě. „Svědomí káže mi vyznati,“ praví jmenovaný kníže Adam, „že byv od císařovny Kateřiny dodán za pobočníka mladému tehdy knížeti, shledal jsem již ve spanilém srdci jeho pevné předsevzetí, že chce národu polskému křivdy učiněné nahraditi navrácením bytnosti politické; a on sám byl první, jenž se mi osvědčil s objevením tohoto činu dosud nevídané na světě spravedlnosti.“ — A tato myšlénka provázela Alexandra po celý život. Pravda, že nevykonal svého úmyslu, — pravda, že nedostal slovu danému Polákům, — pravda, že za panování jeho a ve jménu jeho děly se nejedny věci ukrutné a páchaly se křivdy žalostné. Císař, kterýž byl r. 1812—1818 laskavě sliboval, po r. 1820 jal se hroziti. Konstituce ruská zůstala na papíře pod zámek, ústava polská hynula zřejmou libovůlí, připovídané spojení rozervané Polsky vymizelo, jak se zdá, z paměti. — Než i tu slyšán buď svědomitý Polák, an píše: „Překážky, s kterýmiž se potkal na této dráze, překážky kladené mu i od Evropy i od vlastní rodiny i od národu, i od okolností rozvíjejících se časem, i od nás samých, musely zastaviti vyplnění oněch záměrův.“ A na svědectví klade též Polák památná slova Alexandrova,

pronešená r. 1822: „Nedobrý, nebezpečný jest stav Evropy. Chraňte mládež od nákazy, jež se rozšiřuje. Věřte mi, že v celé Evropě mezi mocnáři nemáte přítele mimo mne. Řeknu vám více! Dávají mi výstrahu, že jste hotovi zlým se mi odměniti za moji náklonnost; ale já tomu nevěřím. Důvěřujte mi a pomáhejte k vlastní vaší oblaze!“ A jest věru mnoho pravdy v upřímných slovech těchto císařových; nejedna temná stránka v činech a opatřeních Alexandrových se tudy vysvětluje. —

Joachym Lelewel ostrými slovy vytýká Alexandrovi, že se dovolával takové důvěry, jelikož prý „člověk, žádaje od jiných, aby mu důvěřovali, dává tudíž na rozum, že není hoden důvěry.“ — Avšak týž Lelewel vyznává, že za Alexandra na všech stranách ruské říše pečlivou snahou císařovou nauky zkvétaly, a národnost polská po všech končinách starodávné Polsky oživena byla laskavostí a patronou přízní téhož Alexandra. Lelewel dokládá sice, že Alexander „změnil své humory“ a „od té doby, jak prý byl počal scházeti se s císařem Františkem a králem pruským, z dotčených návštěv prý navracoval se s proměnou v smýšlení svém.“ Nikdo, tuším, nebude popírati, že, jako lidé vůbec, tak i Alexander podlehal proměnám. Nepochybujeme tolikéž, že na poradách a sjezdech diplomatův onoho věku bedlivě přičinili se Metternich s druhy svými, aby Alexander nenavracoval se bez proměny. Než odkud nabrali dotčení státníci diplomatičtí hlavních důvodův, jimiž hleděli obrátit Alexandra? Poskytovali je jim — z Rus a z Polska! — Metternich přesvědčil Alexandra, že konspiratoři revoluční tajnými spolky svými pracují netoliko ve Vlaších a Španělsku, nýbrž i v Rusku a Polsku. Lelewel sám bezděky takorba doličuje, že Metternich na plano nelhal. Polský dějepisec zajisté doznává, že v království polském „tvořilo se spole-

čenstvo tajné massonův národních, aby tudíž tužila se myšlenka národního povstání.“ Jaké přípravy k veliké revoluci se děly v Rusích „působením četných politických spolkův tajných“, o tom připomíná tolikéž Lelewel. Ne-
divme se tedy, že za takých okolností Alexander, „maje neplanný vítr“ o dotčených přípravách revolučních, hrozil se výbuchu a pomýšlel opatřiti se proti chystaným útokům a pohromám. — Pravda, že se zmýlil namnoze i co do prostředkův, kterých se chopil, i co do osob, kterým důvěřoval. V Polště objevily se následky dotčených omylův nejvíce tím, že Novosilcov a kníže Lubecki dosáhli svrchované důvěry u císaře. Co do Novosilcova, zmýlil se v něm šlechtný Polák dříve než ruský car. Škoda, že právě t o m u t o Novosilcovu sami Poláci do rukou naháněli, čehož hledal naproti nim. Nebyla-liž na př. tajná revoluční propaganda Lukasiňského, rozšířená mezi důstojníky plukův polských, zřejmým důkazem o přípravách revolučních v Polsku? — Který panovník v rukou vraha svého ponechá dýku, kterouž patrně míří na něj? — Útrapy, které uvězněným připravovatelům převratu a podezřelcům bylo snášeti, byly ovšem nemálo hrozné. Než možná-li v bolestné příčině této veškerou vinu přičítati carovi? Však jsou na to svědectví, že oprava řízení soudního v Polse, obzvláště v příčinách politických, opozdila se vinou Poláků samých. — A co se dotýče žalostných příběhů Vilenských, kdo ví, jaké zprávy podány jsou císaři o hrozné „věci té s dětmi“? Možná, že byla císaři předložena píseň, podobná některé z dvou či tří, které máme v „Dziadech“. — Stalo-li se to, ovšem musil se nemálo zděsiti Alexander, vida, kterak si mladíci přejí odchovat „Paleny na cara“ — „připraviti na cara sekeru a oprátku“ — „sraziti mu šíji“. — Nevím, který as mocnář by

cosi podobného bral toliko na lehkou váhu. — Jinak ovšem nesmíme a nechceme popírat, že nevšední zlosyn hřešil ve Vlně ve jmenu císaře Alexandra, hřešil velice na potupu téhož císaře.

Z nastíněných úvah a připomínek, tuším, dosti patrně, sluší-li Alexandra I. na roveň stavěti s Herodem a možná-li tvrditi o něm, že by byl z úmysla, pronásleduje Poláky, usiloval o zahlazení národnosti polské. — Slavný básník, jenž byl účastníkem muk a útrap, za panování dotčeného císaře připravených Novosilcovem. poeta vězeň, jenž na své oči viděl násilné skutky ohavných inkvisitorů Vilen-
ských, unešen city bolestnými, podlehl domněnkám, zobecněným mezi rodáky. A krom toho, zdá se, že mu tanula na mysli zásada: „Quod quis per alium facit, ipse fecisse censetur.“ — Nepochybujeme, že nastane doba, kdežto ne-
stranný dějepis polský spravedlněji ocení Alexandra I., než o něm soudil náš slavný básník, a než o něm psali sou-
věcí dějepisci. Tehdy na jisto uznání dojdou nevšední zásluhy, které vlastenci polští (Czacki, Czartoryski, Koźmian, Staśic) s vděčností zaznamenané velebili. Byliť, kdož Alexandra oslavovali jmenem „Vzkřisitele Polsky“; byli, kdož směli mu spílati zabijecův a katův: Alexander nebyl tím ani oním; ale přítelem Polákův byl a býti nepřestal nikdy. Dokázal činy, kterak jim přeje, hned jak dosedl na trůn. Jak strašné bylo tu dědictví ještě po bábě Kateřině II. Žaláře byly nabity vězny nejšlechetnějšími: díry, kazamaty, podzemní sklepy netoliko v Petrohradě, v Moskvě, v Kronstadtu, ale po všech městech gubernialních byly naplněny oběťmi. Sibiř a zamrzlé tamnější stepy a báně zalidněny jsou zajatci vyvezenými na zalidnění. Tam kvílení a pláče: po domech němý strach, nebo nikdo nebýval jist, že na vlastním přenocuje loži. —

Naproti tomu vizme proměnu, jež nastala novým carem, mladým Alexandrem. — Jedva se byl nohou dotekl trůnu, okamžitě otevřena jsou všechna vězení, na svobodu puštěni jsou političtí vězňové všech národův, a zvláště Poláci vyhledáni jsou všude, navráceni jsou rodinám a kde třeba též obdarováni. Konfiskované statky veleno buď zase vrátiti aneb nahraditi poškozeným majetníkům. Ministrem stal se kníže Adam Czartoryski. Dobrosrdečný císař nepřestává na tom, což mu lze bylo činiti pro Poláky ve své říši, přimlouval se u sousedních dvorův, aby uvěznění Poláci, jako Zajączek, Kollataj a jiní mnozí propuštěni byli na svobodu. Poláci usazováni jsou v radě říšské a v senatě. Akademie Vilenská opatřena jest novými důchody a právy. Školám polským věnována ochrana; učenci polští v Rusích jsou vítáni a opatřeni. Učiliště Křeměnecké založeno a nadáno výsadami. Vyučování v národním jazyku vedle pravidel proslulé komise vychovatelské za krále Stanislava nařízeno. Legionáři polští, kteréžto hodlal Napoleon zavésti přes moře na ostrov sv. Dominika, vymknuvše se nevděčnému mocnáři francouzskému, směli se bez nesnází vrátiti do vlasti. Hle, to skutky, kteréž vykonal Alexander, jedva se byl uvázal ve vládu. Nejsou-li patrnými důkazy, že přál Polákům?

A nejinak za potomních časův.

Napoleon, vydav se r. 1812 na výpravu do Rus, prohlásil obnovení Polsky a hnal tudy Poláky do národní vojny proti Rusům. Napoleon v Moskvě pochoval i moc svou i slávu, a utíkaje z Rus, obnovenou Polsku zanechal vítězným Rusům. A jak se zachoval vítězný císař ruský na opanované polské zemi? Nejinak než jako přítel, ohlašuje odpuštění těm, kdož byli s Napoleonem pozdvihli zbraně na záhubu říše jeho. Napoleon vyvržen z Rus, po-

ražen v Němcích, potřen ve Francii samé. Poláci zůstali věrni praporům Napoleonovým až do konce. Vítězný Alexander, k němuž se po konečném pádu Napoleonově obrátili, vítal je s úctou a chválou za věrnost osvědčenou přemoženému protivníku. Po té nastala doba osudného sjezdu Vídeňského, kdež urovnávala diplomacie poměry panovníkův a říší. Císař Alexander nepřestal tu na pouhém, ovšem nepatrném své říše rozšíření krajinami polskými; obnovil jméno království polského, zaručil Polákům národnost a doléhal, aby zaručena jim byla zároveň též pod žezlem rakouským i pruským. — Jak se zachoval k Polákům v novém království, něco výše již vyloženo. — Ano, ještě na krátce před smrtí netušenou (r. 1825) připomínal sobě dávné zámysly o přivtělení krajin litevských k polskému království. Přes všecky zklamané naděje vždy ozýval se v duši ohlas mnohoslibných slov, kterými osvědčoval na počátku svého králování v Polště: „Miluji, ctím váš národ. Co jsem zamyslel, dokonám. Důvěry a trpělivosti mějte, a budete míti Polsku celou s celou svou národností. Ač mocný jsem, nemohu všecko, a jest' mi potýkati se s nesnázemi. Ale při Boží pomoci a vaší naplním naděje svoje i vaše.“

Ale netřeba, tuším, o věci dosti zřejmé dále šířiti řeči. Jest zjevno, že mezi panovníky v Evropě za posledního věku neměla Polska nešťastná přítele upřímnějšího nad Alexandra. — Nezbyvá mi leč ještě na závěrek položití významných několik slov, kterýmiž statečný kmet Koźmian zakončil úvahy své o dotčeném císaři.

„Bude-li kdo někdy čísti, kterak jsem ocenil císaře Alexandra, vida. moji neutajenou vděčnost za to, což byl pro Polsku buď učinil aneb zamýšlel učiniti, možná, že mi obyčejem u nás obvyklým neodpustí tohoto přesvědčení

a zlým nazve mě vlastencem. Zatím pravda toliko tam se poznává, kde bývá šetřeno přesvědčení jednotlivcův. — U nás žádají, aby chváleno bylo všecko, což pochází od nás, a všecko se potupovalo, což nám není po chuti. Co se mne dotýče, já se neodřeknu svědomitého přesvědčení svého, a stoje již nade hrobem, směle osvědčuji, což mám za pravdu. Nezatajím, že sám nejednou měl jsem pochybnosti o tomto císaři, an promíjel velkoknížeti násilí, kterých se dopouštěl. Nejednou mrze se, říkal jsem: Lépe ať císař zastaví ústavu, než aby* dopouštěl rušiti ji. — Avšak rovněž tak nemohu zatajiti, že pozdnější potomstvo vzdělá císaři Alexandrovi pomník, jakový náleží těm, kdož mají zásluhy o člověčenstvo. Nedokonal všecko, což si byl umínil; neboť žil na krátko a potkával se s překážkami, kterými, ač chtěl-li je na čisto přemoci, donucen jest druhdy se zastaviti. Co mu nalíčeno osidel, co mu nalháno o piklech rozmanitých, jak mnohých užito podvodův a pomluv, aby tudíž poděšen byl následky šlechetných záměrů svých a upouštěl od nich. Než kdyby při něm zůstalo jediné to, což v kratičkém životě svém vykonal, již za to zasluhoval by čestného místa mezi dobročinnými mocnáři.“

L I T V A.

PROLOG.

**V VILNĚ. — V KLÁŠTEŘE KNĚŽÍ BASILIÁNŮV, PROMĚNĚNÉM V ŽALÁŘ
STÁTNÍ. — CELA VĚŽŇOVA.**

Strěžte se lidí! Nebo vás budou vydávati
do rad a ve sborech svých budou vás bičovati,
a před vladaře, i před krále voděni budete pro
mne, na svědectví jim i národům. —

A budete v nenávisti všechněm pro jméno
mé. Ale kdo setrvá až do konce, ten bude
spasen.

Mat. X. 17. 18. 22.

Vězeň opřený na okně spí.

ANGEL STRÁŽCE.

Nedobré, necitné dítě!
Matky tvé záslužné činy,
pokud ještě žila v těle,
teď kdy vzešla do vyšiny
nebes, prosby její vřelé,
dlouho střehly věk tvůj mladý
od pokoušek, od záhlady:
jako růže angel sadů
za dne kvete; v nočním chladu

vůně líbé odhánějí
hmyz od skrání dítek její.

Druhdy já na prosbu matky
s povolením lásky, Boží
sestupoval do tvé chatky;
tichý v tiché noci stínu
po pramenu na nížinu
schážíval jsem k tobě, synu,
i stával jsem při tvém loži.

Když noc tebe snem ovila,
nad tvým sněním rozvášněným
stával jsem, jak lilje bílá
nade zdrojem pokaleným.
Druhdy se mi zošklivila
již ta duše tvoje zbřídla;
než zlých zdání při nátisku
já se másti tebou nedal
a myšlénky dobré hledal,
jak hledají do kadidla
zrnek vonných v mravenisku.

Jak myšlénka dobrá svitla:
za ruku jsem bral tvou duši,
vodil ji v kraj, vznášel k výši,
po níž práhne, kterou tuší,
která bláhou věčnou kyne;
já pěl píseň, jakou slyší
zřídka ve snách zemské děti,
která tratí se z paměti,
jak procitnou, jak sen mine.

Já ti příští blaho tvoje
 zvěstoval — jím kojil tebe,
 na rukou tě nose v nebe:
 a tys jímál nebes hlasy,
 jako píseň, kterou svoje
 opojenci hyzdí kvasy.

Já syn chvály nesmrtelné
 tehdy v tvářnost odil sebe
 děsné příšery pekelné,
 abych strašil — mrskal tebe;
 tys bral šlehy z Boží ruky
 jako divoch vraha muky,
 a tvá duše v nepokoji
 s pýchou svojí budila se,
 jak by v nepaměti zdroji
 nočním kalem upila se.
 A památky vyšších světův
 táh' jsi v hloubi, jak kaskada,
 v propast podzemní když padá,
 schvácí listí dřev a květův.

Tehdy hořko lkal jsem v žalu,
 s bolem toule líce v dlaně,
 pro bludy tvé, pro neřesti;
 a z pozemských chtě úvalů
 k nebeské se vrátit straně,
 dlouho váhal jsem se vznésti,
 bych nepotkal tvojí matky:
 ptáť se, jaká jest novina
 z koule zemské, z mojí chatky,
 jaký byl sen mého syna!

VĚZEŇ.

Procitá unavený — patří v okno. — Ráno.

Noci tichá, kdy vzcházíš, kdo se tebe táže,
odkud přišlas; před sebou kdy rozseješ hvězdy,
kdo z nich taje budoucí dráhy tvé vykáže?! —
„Slunko zašlo!“ — hvězdáři ohlašují s věží,
ale proč zašlo: toho nikdo nevykládá;
zemi kryjí temnosti a lid ve snách leží,
ale proč ti lidé spí: nikdo z nich nebádá; —
probudí se bez citu, jak bez citu spali,
nediví jich podivné slunko každodenní;
blesk a temnost jako stráž pluková se mění;
ale kde jsou vůdci ti, kteří rozkaz dali?

A sen? — Ach ten tichý svět — hluchý, tajemničí,
život duše hoden-li skumů lidských není?
Místo jeho kdo změří, jeho čas kdo zlíčí?!
Spí-li člověk, hrozí se — procitlý se směje.
Mudrcové praví mi, člověčí sen že je
rozpomínkou toliko — holé připomnění.

Ó mudráci kletí!

Což neumím rozlišit snění od paměti?
Snad mi také namluví, že mé uvěznění
jest jen „připomnění“ —

Praví, že cit rozkoše sněné a žalosti
jest jen hračkou obraznosti.

Hlupci jedva z pověsti obrazivost znají,
a nám věstcům o ní bájí!

Já v ní býval a změřil kruhy její lépe,
znám za mezí její že leží snění slepé:

spíše bude nocí den, a muka radostí,
než paměti bude sen — snění obrazností!

(Uléhá — vstává zase — kráčí k oknu.)

Nelze pospať — ty sny hned straší, hned zas loudí:
ty sny jak mne troudí!

(Dřímá.)

DUCHOVÉ NOČNÍ.

Puch černý, puch měkký pod hlavu mu dejme,
zpívejme mu ticho — nic ho nelekejme!

DUCH Z LEVÉ STRANY.

Noc smutná v žaláři: — v městě veselosti,
u stolův tamo hudby hučí,
při plných číších se minstrelové hostí,
a písňě jich rozkošné zvučí;
tam v noci se vlekou komety,
komety s očičky s jasnými splety . . .

(Vězeň usíná.)

Kdo po nich lodí spravuje v běhu,
na vlnách usne v rozkošném snění,
na našem zase procitne břehu.

ANGELOVÉ.

My jsme uprosili Boha,
by tě vydal v ruce vrahu,
a ty našel svoji drahu.
Samota mudrce učí:
v samotě, jež tě tu mučí,
jako prorok v poušti holé,
mysli o svém o úkole.

SBOR DUCHŮV NOČNÍCH.

Za dne Bůh nás hněte — v noci je veselí:
 do pozdní noci ničemy hlučí,
 a volněji v noci zpívají minstrelí,
 satani svým je písničkám učí;
 kdo myšlenku svatou ráno měl z kostela,
 v počestném kdo si hovoru libuje,
 noc-pijavka zbožnost vyssá mu ze čela
 noc-had mu v ústech pochoutky zatruje.
 My noci synové nad senným zpívejme,
 služme mu, až sluhou nám bude,
 do srdce vpadněme, hlavou mu běhejme —
 náš bude — ach, kéž jen spí dlouho,
 a o svém Bohu zabude!

ANGEL.

Modlili se na zemi — modlilo se nebe:
 v krátce musí tyrani na svět pustit tebe!

VĚZEŇ

(budí se a myslí).

Ty, co bližní katuješ, poutáš a vytínáš,
 i za dne se usmíváš, večer hody strojíš,
 či ty z rána jeden svůj sen si připomínáš,
 a kdy pomníš a chápeš, či se ho nebojíš?

(Dřímá.)

ANGEL.

Budeš opět svobodný — s tou jsme přišli zprávou.

VĚZEŇ

(budí se).

Budu volným? — Pomním! — Tak včera kdos mi pravil.
Ne! — Odkud to? Sním? — Nebo Bůh mě o tom zpravil?

ANGELOVÉ.

Ach, pozor jenom! — bděme nade hlavou,
již tady bitva mezi myšlenkami —

DUCHOVÉ Z LEVÉ STRANY.

Nuž, útok zdvojme —

DUCHOVÉ Z PRAVÉ STRANY.

A my zdvojme stráže!

Zda dobro vyhrá, čili zlostné mamy:
zejtra to v řečích — v činech se ukáže,
a té bitvy jediná chvíle u člověka
káže, jaký osud jej na vše věky čeká.

VĚZEŇ.

Mám být volný — tak! — Nevím, odkud přišla zpráva,
leč vím, co je svoboda, již mně Moskal dává.
Lotři s nohou, s rukou jen okovy mi sejmou,
ale vtlačí na duši porobu mi zřejmou!
Ach, já budu vyhnanec! — Za cizími prahy
blouditi a toulat se budu mezi vrahy.
Já zpěvák, kdy zapěji v lásce své neb tísni,
nikdo z těch, co uslyší, nezrozumí písni,
a zvuk planý, neladný bude rozum másti!
Lotři, té mi jediné zbraně nevyrváli,
ale pokazili ji, v rukou přelámali!

Živ jsa, budu zemřelým svojí milé vlasti,
a myšlenka zamčená lehne v duše stínu,
jak diamant zavřený ve kamenném klínu.

(Vstal a píše uhlem.)

S jedné strany:

D. O. M.
GUSTAVUS
OBITU M. D. CCC. XXIII.
CALENDIS NOVEMBRIS.

S druhé strany:

HIC NATUS EST
CONRADUS.
M. D. CCC. XXIII.
CALENDIS NOVEMBRIS.

Podpírá se na okno — i usne.

DUCH.

Kdybys věděl, člověče, jaká moc tvé vlády!
Když ti v hlavě myšlenka jako jiskra v mraku
neviděná zaleskne, ze chmur věží hrady,
a déšť nebo hromů třesk tvoří na oblaku;
kdybys znal, že myšlenku jednu jedva vznítíš,
již čekají v mlčení, jak na hromy světy,
na myšlenku tu — satan i angelův čety,
zdaž jí v peklo udeříš neb k nebi posvítíš.
A ty jako vysoký, bludný oblak planeš,
nevíš, ani kam letíš, ni kde s činy staneš! —
Lidé, každý z vás by mohl sám i uvězněný,
káceť, zdvíhat myslí a vírou trúnův stěny!

Živ jsa, budu zemřelým svojí milé vlasti,
 a myšlenka zamčená lehne v naše stinné,
 jak diamant křavěný ve kameniněm klinu.
 Ne! — Odkud to? —

AKT I.

SCENA I.

CHODBA. — STRAŽ S KARABINAMI STOJÍ OPODÁL. — NĚKOLIK
 VĚZŇŮV MLADÝCH SE SVÍCEMI VYCHÁZEJÍ Z CHYŽIC. — PŮLNOC.

JAKOB.

Možná to? Sejdeme se?

ADOLF.

Stráž kořalku pije.

Kaprál náš.

JAKOB.

Kolik bilo?

ADOLF.

Půlnoc nedaleká.

JAKOB.

A jak hlídka chytne nás — kaprála smrt čeká.

ADOLF.

Jenom, svíce uhas! — Hle — oheň v okna bije!

(*Shasínají svíce.*)

Hlídka — dětinství! Ta dřív do vrat musí tlouci, heslo dáť a vzíti. — Klíč pravý a žádoucí se dříve musí hledati — potom chodby délka; — než se hlídka přižene a než koho lapne, rozběhnem se, — každá uzamkne se celka, a z nás každý padne a dobře si zachrápne.

(Jiní vězňové, zavolání, vycházejí z chyžic.)

ŽEGOTA.

Dobrá večer!

KONRAD.

I ty tu?

KNĚZ LWOWICZ.

I vy tu?

SOBOLEWSKI.

I já tu.

FREJEND.

A víte co? Žegoto, do tvé chyžky půjdem. Čerstvý vězeň vstoupil dnes do noviciátu a má komín — dobrý tam oheň míti budem; a cos nového: — dobře viděť nové stěny!

SOBOLEWSKI.

Žegoto! A jak se máš? I ty přemilený!

ŽEGOTA.

Chyžka má tři kročeje: a vás je hromada.

FREJEND.

Víte co, nejlepší kout najdem u Konrada.

Jeho chyžka jest nejdál: s kostelem se stýká; zpívej, volej, odtamtud hlas nic neproniká.

Chci dnes mluvit hlasitě — hodlám mnoho zpívat.
Dobří lidé po městě budou se domnívat,
— že zpívají v kostele. Zjitra jest hod Boží,
mám též lahvic několik, a ty se nám hodí.

JAKOB.

Bez vědomí kaprála?

FREJEND.

Ah, ten neuškodí.

Kaprál hodný a sám rád těží z toho zboží.
Jest on Polák, bývalý náš legionista,
pokud možná, přítel náš, duše polská, čistá,
z něhož cárské násilí Moskala chce mítí.
Kaprál, dobrý katolík, svolil, bychom směli
míle strávit pospolu štědrý večer celý.

JAKOB.

A by zvěděl senator, chudás pak pocítí.

*Vcházejí do chýžky Konradovy — přikládají na oheň v komíně. — Zaněcuje
svíce. — Chýžka jako v prologu.*

KZ. LWOWICZ.

Odkud ty jsi tu se vzal, Žiho milovaný,
a kdy?

ŽEGOTA.

Dnes mne sebrali, z domu ze stodoly.

KZ. LWOWICZ.

A tys hospodářem byl?

ŽEGOTA.

Slavným na vše strany.
Kéž bys viděl ty moje merinosy, voly!

Já, jenž druhdy neznal, co oves je, co sláma,
slynu jako nejlepší zeman po vůkolí
a po vsí Litvě, všude má je sláva známá.

JAKOB.

A byls náhle uvězněn?

ŽEGOTA.

Dávno šly již věsty
o stíhání ve Vilně; můj dům blízko cesty.
Vídať bylo kybitky cválající za dne,
a co noc nás děsily zvuky zvonků zradné;
nejednou, když ke stolu večer jsme si sedli
a kdos žertem udeřil třenkou nože v sklenku,
zachvěly se ženštiny, starouškové zbledli,
mníce, že již feldjeger se zvonkem je venku.
Než já neznal, koho a proč as chtějí chopit:
dosud v žádném spiknutí nebylo mé jméno.
Soudím; že to stíhání vládou nalezeno
pro zisk jen, a vězňům bude řádně klopat,
až pak dobře zaplatí, navrátí se domů.

TOMÁŠ.

A máš takou naději? Nevěř klamu tomu!

ŽEGOTA.

Vždyť pak v Sibiř bez viny nekáží nás vleci.
A jakou lze vymyslet — najít při nás vinu?
Mlčíte — tož vyložte mi tu motaninu:
co se na nás žaluje — jaký původ věci.

TOMÁŠ.

Původ — že Novosilcov z Varšavy k nám přistal.
Však znáš jistě charakter pana senatora.
Víš, že v nemilosti byl u imperatora,
i bez mála na koráb, šibal ten se chystal,

že zisk z dávných loupeží promarnil i propil,
 bez úvěrku u kupcův, posledečky klopil.
 Nebo přes vše úklady a všelikou péči
 nemůž v Polsce spiknutí nahnať do svých léčí,
 a tož Litvu, svěží kraj, navštíviti ráčil,
 s štábem špehův svých nás tu již přikvačil.
 Aby pak moh' bez trestu po vší Litvě dráti,
 samovládci znovu se vlísať do milosti:
 musí utkať velkou věc z našich společností,
 a cárovi obětí nových mnoho dáti.

ŽEGOTA.

My dokážem nevinnost.

TOMÁŠ.

Darmo se tu bráníš.
 Stíhání a celý soud potají se vedou,
 vrazi na nás žaloby po své chuti předou.
 Nikomu zde neřeknou, za co a proč jest tu;
 ten, co na nás žaluje, nedá se nám bránit,
 chceť nás trestat, buď co buď, a nezniknem trestu.
 Jeden zbyl jen prostředek, jímž lze cos uchránit:
 některé z nás posvěťme vrahům za oběti,
 a ti vezmou na sebe všechněch druhých viny.
 V čele vaší družiny stál jsem já jediný;
 a tož za vás, přátelé, trpěti mi patří. —
 Dodejte mi několik vyvolených bratří
 z takých, co jsou sirotci, starší, neženatí,
 kterých ztrátou nemnoho Litva naše ztratí,
 jichžto losem málo jen srdcí pokrváci:
 a vrahu tak potřební vyrvou se junáci.

ŽEGOTA.

Tož tam až došlo!

JAKOB.

Hle, jak smutný, jedva slyšel.
Nevěděl, že snad na vždy z domu svého vyšel.

FREJEND.

Jacek musil od ženy krátce před porodem,
a nepláče. —

FELIX KOLAKOWSKI.

Či má lkát? — Ovšem, chvála Bohu!
Bude-li syn žádoucí rodičky té plodem,
synáčkovu budoucnost uhádnouti mohu. —
Dej mi ruku — vždyť pak jsem trochu chiromanta,
tož budoucnost vyvěštím tvého ti infanta.

Patře na ruku:

Bude-li muž poctivý pod Moskevskou vládou,
tož se potká s kybitkou, se soudem a zradou;
a kdo ví, snad ještě nás všecky najde tady
ten tvůj milý synáček, příští Jacek mladý. —
Mám rád synky — toť příští naši tovařiši.

ŽEGOTA.

Dlouho-li tu sedíte?

FREJEND.

Kdo to může vědět?
Kalendáře nemáme — listy se nepíší;
hůře to, že nevíme, dokud máme sedět.

SUZIN.

Párek záclon dřevěných v okénko mi dáno,
tak že neznám, kdy soumrak ani kdy je ráno.

FREJEND.

Ale taž se Tomáše, patriarcha strasti.
On, největší štika, též prvý pad' do pasti;
on nás všecky uvítal — zůstane sám jeden —
ví o všech, kdy který a odkud byl přiveden.

SUZIN.

To pan Tomáš! Já poznať nemohl jsem Tomáše.
Dej mi ruku — znal jsi mne krátko jen a málo:
tehdy všechněm byla tak drahou přízeň vaše,
bližších přátel vůkol vás veždy mnoho stálo;
v davu tys mne nedohlednul, ale já znal tebe. —
Vím, cos činil, přeťpěl, nechtě dáť nás hubit;
odtud tvojí známostí vždy se budu chlubit,
a při smrti zpomínkou potěším tou sebe:
„Já kdys plakal s Tomášem!“

FREJEND.

Ale pro Bůh živý,
nač ty hrůzy, slzy, pláč tento žalostivý?!
Tomáš, když byl svoboden, na čele měl psáno
velikými písmeny: „Šatlava“. — Nuž vizte —
teď, když jemu ve vazbě opatření dáno,
jest jak doma, jest jako ryba v vodě čistě.
Na světle byl on jako houby kryptogamy,
vadnul a schnul od slunce; teď tu v lochu s námi;
ježto slunečkovci my blednem a vzdycháme,
on tlouští svou a rozkvětem překvapuje známé.
Než pan Tomáš podal se na kurací řádnou
podle mody ve světě — na kurací hladnou.

ŽEGOTA.

Což tě hladem mořili?

FREJEND.

Dodávali stravy,
ale měls ji vidět — aj věru, div to pravý!
dostačilo v pokoji stravou touto kadit,
a tím myši otrávit, škvory vše vyhladit.

ŽEGOTA.

A jaks mohl jísti?

TOMÁŠ.

Týden nejed' jsem, můj milý,
pak jsem jíst se pokusil — pak jsem pozbyl síly;
pak jsem neděl několik ležel všecek tichý —
nevím, kolik a jakých nemocí to bylo,
co se jich tu pospolu ke mně dostavilo,
neb lékaře nebylo, jenž by je nazýval —
pak jsem vstal zas, počal jíst, síly jsem nabýval,
i zdá se mi, že jsem se zrodil na tu stravu.

FREJEND.

Věřte mi, vně šatlavy samé mamy citu.
Kdo tu byl, vnik' v tajnice kuchyní a bytů;
bydlet, jíst — zle, dobře, věc zvyku jest a mravu.
Litvín ptal se kdys, nevím, dábla či Pinčuka:
„A proč sedíš ve blátě?“ — Než ten kdosi křiknul:
„Sedím, sídlím, neboť jsem sídliti v něm zvyknul.“

JAKOB.

Ale zvyknouť, brachu...

FREJEND.

Nuž, na to jest nauka!

JAKOB.

Já tu sedím, zdá se mi, půl osma měsíce,
i tak teskno mi, jak prv — nic méň.

FREJEND.

A nic více?

Pan Tomáš tak uvyknul, že mu větrík zdravý
hnedky prsa skličuje, dělá závrať hlavy.
On odvyknul dýchat, nevychází z cely. —
Až jej odsud vyženou, chládek se vyplatí:
neb on potom na vínko groše neutratí —
jak jen lykne povětrí, hnedky se ochmelí.

TOMÁŠ.

Chtěl bych býti pod zemí, v hladu, při chorobě
snášet kyje, a co hůř, špehy a výzvědy,
než tu v lepším vězení vás mít za sousedy. —
Lotři, zakopat nás chtí všechny v jednom hrobě!

FREJEND.

A jak? Ty pro nás pláčeš? — Máš co želeť koho!
Či snad mne? Rci, jaký zisk z mého žití toho?
Ještě na vojně — mám dar, že se umím bít:
několika Doncům hřbet doved' bych natřít.
Než v pokoji — co z toho, že sto let přežiji
a klíf budu na Rusy — i umru a shniji.
Na svobodě věk celý nešlo by mi k duhu,
byl bych jak prach neb víno prostředního druhu;
dnes, když víno zatknuto a prach přibit kluky,
tu v té milé šatlavě, dané ku požitku,
mám již cenu plničkou láhve i nábitku
za náhradu všeliké útrapy a muky.
Byl bych vyčich' jak víno z konve otevřené,
splál bych jak prach z panvičky pláchne odemčené.
Pošlou-li mne na Sibiř pouty sevřeného,
a mne uzří Litvíni, bratři bratra svého,

pomyslí: to šlechtická krev — to mlád' nám hyne:
a pak, cáře, počkej si, počkej, Rosjaníne! . .

Taký jak já, Tomáši, rád pověsít dá se,
abys ty moh' na světě žítí trochu déle.

Vlasti slouží našinec službou smrti smělé;
desetkrát chci umřít, bych jednou zdvih' tě zase,
tebe aneb temného básníka Konráda,
jenž nám o budoucnosti jako cikán hádá.

Ke Konrádovi:

Věřím, neb to Tomáš děl, že jsi básník velký;
mám tě rád, neb umíš dbát také na butelky,
rozlévaje píseň svou, citem, ohněm dycháš;
pijem, cítíme a ty hubneš a usycháš.

K Tomáši a Konrádu:

Víte, že vás miluji — však lze milovati —
neplakať. Nuže, bratři, osušte si líce,
nebo jak se rozčilím, i jak počnu štkáti,
pokazím čaj i oheň pohasím a svíce.

Dělá čaj.

Chvíle mlčeni.

KZ. LWOWICZ.

Pravda, zle tu vítáme druha v novém kruhu;
v Litvě zlou je známkou pláč na den usídlení.
Dlouhé za dne mlčení či to nám jde k duhu?
He? — Jak dlouhé ticho!

JAKOB.

Což novin z města není?

VŠICKNI.

Novin?

KZ. LWOWICZ.

Žádných novin!

ADOLF.

Dnes Jan byl na výslechu,
v městě pobyl hodinu — mlče však se trudí,
jak je vidět ze zraků, jež se divně kalí;
nechce se mu do řeči.

NĚKOLIK VĚZŇŮV.

Jene, pro potěchu
noviny!

JAN SOBOLEWSKI.

Ach, ty bolest novou v duši vzbudí!
Dnes na Sibiř s dvadcí kybitkami hnali
a vezli...

ŽEGOTA.

Koho? — Našich?

JAN.

Mládky z milé Žmudi.

VŠICKNI.

Na Sibiř?

JAN.

A s parádou! — Lidu bylo mnoho.

NĚKOLIK VĚZŇŮV.

Vyvezli?

JAN.

Já viděl sám.

JACOB.

Viděl jsi? A koho?
Mého bratra též? Všecky?

JAN.

Všecky — do jednoho sám jsem viděl. — Zpátky jda, kaprála jsem prosil posečkati. Povolil chvílku. Stana v dáli, ukryl jsem se za sloupy chrámu. Ve svatyni právě byla mše; tam se lidu sešlo mnoho. Náhle všecken lid se ven valil dveřmi z chrámu k vězení. Já v sínci stál — kostel tak byl prázdný, že jsem v hloubi svatyně dobře viděl kněze u oltáře s kalichem a se zvonkem hochá. Lid obklíčil vězení nepohybným valem. Na náměstí ode vrat jako při slavnostech vojsko se zbraní, s bubny ve dvou řadách stálo — na prostředku kybitky. Patřím — tu na koni policmajster příklusá; z tváře snadno hádat, velký člověk veliký triumf že tu vede, triumf cára půlnoci, vítěze nad dětmi. V krátce dáno znamení bubnem — otevřeno radnici — já viděl je — za každým šly strážě s bodáky. Malí zmoření hoši a všickni jak rekruti s hlavami holenými — všickni v poutech nohy okuté. — Hoši ubožáci! Nejmladší z nich byl deset rokův, stěžoval si, že mu nelze pozdvihnout řetězův a rovněž ukazoval na nohu zkrvavělou, nahou. Policmajster dojíždí — ptá se, čeho žádal. Policmajster útrpný řetěz sám potěžkal: „Deset liber — snáší se s vahou předepsanou.“ —

Janczewského vyvedli; — já ho poznal — chudák zčernal, zhubeněl, a však, až div, ušlechtněl. Ten před rokem svévolný, krásný hošík malý s kybitky teď pohlížel jako císař onen z bezlidného skaliska — okem hrdým, jasným; tu zdál se potěšovat společníky v hoři, tu se loučil s úsměchem hořkým a lahodným, jak by lidu říci chtěl: Nemnoho mne bolí. — V tom, se zdálo, jako by očima mne potkal: nevida, jak drží mne za šaty můj kaprál, myslil, že jsem uvolněn — políbenou dlaní kynul, jako by mi přál i se mnou se loučit. Oči všech se mžiknutím obrátily ke mně, ale kaprál násilím táh' mne, bych se ukryl; nechtěl jsem a k sloupu jen něco blíž jsem stanul. Pozoruji vězňovu postavu a ruchy: znamenal, že pláče lid, patře na železa, tož tu nohou pouto zdvih' — potrásal jím trochu na znamení, jemu že příliš těžké není. A v tom práskli do koní — kybitka se hnula. On sňal s hlavy klobouček, vstal i napnul hlasu, a třikráte křik': „Ještě Polska nezhylnula!“ Padli v dav — leč ruka ta k nebi pozdvižená, onen klobouk černý, jak prapor při pohřbu, hlava, z níž kat násilím kázal odrať vlasy, hlava nepohanbená, hrdá, zřejmá z dále, co všem svoji nevinnost i hanobu věští, a vyvstává z černého davu hlav bezčetných, jako z vod leb delfina, věštitele bouře, ruka ta i hlava ta zůstaly mi v oku, i zůstanou v mysli mé, — na života pouti mi jak kompas ukáží, kde ctnost kyne krokům:

zapomenuli o nich, Bože na nebesích
na mne zapomeň!

KZ. LWOWICZ.

Amen, za vás!

KAŽDÝ Z VĚZŇŮV.

I za sebe.

JAN SOBOLEWSKI.

Zatím jiné kybitky zajížděly řadou
zdloužilou; — je sázeli jednoho po druhém.
Já po lidu stěsnaném očima kol mrštil,
i po vojsku, — tváře vše bledé jako mrtvol;
a v tom davu takové ticho bylo hluché,
že jsem slyšel každý krok a zvuk želez každý.
Divno, všickni cítili, jak je trest nelidský —
lid, vojsko cítí, mlčí, — tak se bojí císaře! —
Posledního vyvedli; — zdálo se, že vzdorný —
leč on chudák nemohl jít, každou chvíli klesal,
zvolna scházel se vzhodů, a na druhý stupeň
jedva stoupiv, stočil se i jak dlouhý padnul.
To Wasilewski, ten co sousedil tu s námi;
ondy na výslechu ran tolik jemu dáno,
že mu odtud nezbyla krůpěj krve v tváři.
Voják přišel, pozdvihnul tělo jeho z dlažby,
v ruku nes' je v kybitku — ale druhou rukou
tajné slzy otíral — nes' je zvolna, zdlouha.
Wasilewski neomdlel, nevisel, netížil,
ale jak na zemi pad' rovně, tak hned stuhnul.
Nesen strměl jako sloup, ruce, jako sňaté
s kříže, vojákovi se pnuly nad rameny.
• Oči strašné, bělavé měl a v šíř rozevřené. —
Lid též oči vytřeštil a otevřel ústa,

rázem jedno vzdechnutí z prsou tisícerych
 vyrvané a hluboké — jako ze podzemí —
 zakvílelo kolkolem, právě jako by vše
 hroby, co jich pod chrámem, byly zaplakaly.
 Velitel vše zahlušil bubnem a rozkazem:
 „Za zbraň!“ „V pochod!“ Hnuli se. Středem po ulici
 pustila se kybitka náhlým blesku letem. —
 Jedna prázdná. — Vězeň byl — ale neviděný;
 ten zpod slámy ruku vztáh' k lidu, a to ruku
 rozevřenou, zsinanou, třesa jí a kyná,
 jako by se loučit' chtěl; ale v tom kybitka
 vjela do davu — než bič davy porozplašil,
 zastavili před chrámem; a té právě chvíle,
 když dovezli mrtvolu, zaslechnul jsem zvonek,
 a pohledna v prázdný chrám — vidím ruku kněze,
 an povznáší k nebesům tělo a krev Páně.
 I řekl jsem: „Pane, cos Pilatovým soudem
 prolil svou krev nevinnou pro spasení světa,
 oběť přijmi dětinnou pod cářskými soudy —
 ne tak svatou, velikou, ale též nevinnou!“

Dlouhé mlčení.

JOSEF.

Čítával jsem o vojnách za bývalých věků;
 píší, že se vojny ty vedly v takém vzteku,
 že nepřítel po lesích nešetřil ni stromů
 a s zásevy pálil vše lidem na pohromu;
 cár moudřejší horšími Polsku hubí kusy:
 on i zrnka obilná béře nám i dusí;
 satan sám ho metodě ničitelské učí.

KOLAKOWSKI.

Učeníku nejlepší náhradu též vručí.

Chvíle mlčení.

KZ. LWOWICZ.

Bratří, onen vězeň snad, kdo ví, ještě žije;
 Bůh sám jediný to zná — časem snad odkryje.
 Já co kněz se pomodlím, radě z duše celé:
 Modlete se za pokoj duše mučeníka! —
 Kdo ví, co nás čeká vše z rukou násilníka.

ADOLF.

Chcešli, za Xavera též pomodli se vřele;
 víš — on, než ho sebrali, v lebku sobě střelil.

FREJEND.

Lebski — s námi hodoval, s námi se veselil;
 maje bídu sdíleti, s světa nám utíká.

KZ. LWOWICZ.

Ne zle, za toho se též modliť nešťastníka.

JANKOWSKI.

Kněže, víš, z té víry tvé já jen smích sí strojím:
 co víc, jsem-li horší než Turci a Tataři?
 Necht' bych stal se zlodějem, špehem a zbojníkem,
 Rakušákem, Prušákem, cárským úředníkem:
 ne tak rychle Boží té pokuty se bojím;
 Wasilewski jeť zabit, my tu — a jsou cáři!

FREJEND.

Chtěl i já se ozvati, a tys za mne hřešil; —
 ale dovol oddechnout' — jsemť jak zkamenělý;
 člověk poslouchaje to, pláčem zhloupí celý.
 Aj, Felixe, kéž bys ty trochu nás potěšil!
 ty, jak ráčíš, ďábla bys v pekle rozesměšil.

NĚKOLIK VĚZŇŮV.

Dobrá, dobrá! — Felixe, musíš mluvit, zpívat:
Felix má hlas. Frejende, hej, vína nalívat!

ŽEGOTA.

Chvilku poshovte — já též zeman sněmíkový,
ač jsem přišel poslední, nechci ticho sedět.
Josef mluvil o zrní: tož prostými slovy
já hospodář musím dát vám též něco vědět.
Byť cár chtěl vše semínka pobrat z role naší
a zakopat do země v úžasném svém cářství:
nic se hladu nebojte, ať jím kdo chce straší,
pan Antonín psal již cos o tom hospodářství.

JEDEN Z VĚZŇŮV.

Jaký Antonín?

ŽEGOTA.

Bájkou Goreckého znáte?
A spíš pravdu?

NĚKOLIK.

Jakou to? — Pověz, milý bratře!

ŽEGOTA.

Když Bůh vyhnal hříšníka z rajske ze zahrady,
nechtěl předc, by člověk ten musil umřít hlady;
a tož kázal andělům vzíti obilíčka
i po zrnku člověku natrousit ho v cestu.
Adam přišel, našel je, patřil na zrníčka,
a šel dále, nevěda, nač to zrní jest tu.
V noci přišel ďábel a chytrák udivený:
„Darmo,“ vece, „tady Bůh nerozsypal žita;
v těchto zrnech musí být jakási moc skrytá,
schovám je dřív, než člověk domyslí se ceny.“ —

Rohém vyryl v zemi rov, zasypal ho žitem,
naplil, pokryl zemí a zdupal svým kopytem;
hrdý a rád, záměry Boží tak že zhatil,
celým hrdlem zasmál se, zařval, a se ztratil.
Než tu jarem, k velkému ďábla podivení,
roste tráva, kvete klas, zraje na semení. —

Vy, co na svět s půlnocí jenom chodíváte,
zlobu mocí, rozumem chytrost nazýváte:
kdo z vás víru, svobodu zahrabává, břídí,
myslí Boha ošidit a sám sebe šidí.

JAKOB.

Bravo, Gorecki! Oč že přijde do Varšavy
a za bájku asi rok v chládku se pobaví.

FREJEND.

Dobré i to; — leč já se vracím k Felixovi,
Vaše bájky — jaké to pro mne poesije,
kde se hlava natrudí prv, než rozum zloví?!
S písničkami Felix náš ať žije a pije!

(Nalivá mu vína.)

JANKOWSKI.

A co Lwowicz? — Modlí se za zemřelé bratří.
Slyšte, píseň zazpívám, jež Lwowiczi patří.

Zpívá:

Rcete, pokud vůle čí je:

Ježíš, Marie!

Neuvěřím, že nám přeje

Ježíš, Marie.

leč až lotry vše pobije,

Ježíš, Marie.

Tam cár jak divá bestije,

Ježíš, Marie!

Tu Novosilcov jak zmije —

Ježíš, Marie,

pokud celá cárská šíje,

Ježíš, Marie,

pokud Novosilcov pije,

Ježíš, Marie,

neuvěřím, že nám přeje

Ježíš, Marie!

KONRAD.

Poslyš, chraň se u číše šprýmů s jmeny těmi!

Dávno nevím, kam to má víra děla se mi,

nepletu se do svatých všechněch v litanii:

ale nedám, by směl kdo rouhat se Marii!

KAPRÁL

(přistupuje blíž ke Konradovi).

Dobře, že Pán ještě to jedno drží jmeno! —

Hráč, jenž do hry dal, co měl v míšku uloženo,

není ztracen, pokud si jeden peníz chová —

v šťastný den ho nalezne, z měšce vyjme znova,

tož pak dá ho na procent do kupeckých krámů,

a když v dobrém obchodu Pán Bůh požehná mu,

větší poklad před smrtí, než měl, pozůstaví. —

Ne žert, Pane, jmeno to — povím zázrak pravý!

A tož se mně samému kdysi přihodilo

ve Španělich — tomu let... ó to dávno bylo!

Tož jsem v legionách byl — napřed pod Dąbrowským,
pak jsem dal se v slovutný pluk Sobolewského.

SOBOLEWSKI.

To můj bratr!

KAPRÁL.

Bože můj, pokoj duši jeho!

Statný vojín — zhynul tak, — tož od kulek pěti. —
Byl vám, pane, podoben. — Z vůle páně bratra
do městečka Lamega kdys mi bylo jeti. —

Vím to jak dnes — byla tam francouzská ta chatra.
Ten hrá v kostky, ten v karty, ten se děvkám vděčí.
A bekot!... každý Francouz podnapilý bečí.

Jak tedy začnou zpívat — všickni věci pusté,
sivobradí vousáči bečí písně tlusté,

až mně mladému hanba bylo a stud z toho; —
z ničemnosti v ničemnost všickni do jednoho —

dále žvanit na svaté a za proudem řečí
z hříchu lezli do hříchu, z velkého vždy v větší;
tož i rouhat směli se nejsvětější Panně,

a že já jsem v bratrstvu — dle své povinnosti
bráním jmeno Marie; ostře spustím na ně

tož s pořádným dokladem: „Dost té vaší zlosti!
Stulte pysky — sic!“ ... A tož hned se odmlčeli,
aby se mnou na ostro práť se nemuseli.

(Konrad se zamyslí — druzí začínají hovor.)

Ale, pane, poslyšte, co se z toho stalo.

Po té hádce šli jsme spat, zchmelení ne málo.

V noci troubí na koně — tábor celý plaší. —

Nuž do čapek — nemohou vložit je ti braši,
nebo není nač, nebo každá ta hlavička
nožem byla odřata jako makovička.

Šelma Španěl Francouzům, ani v noci spali,
 nožem krky podřezal, jak ve dvoře slepky.
 Já tu hledám na krku hlavy své a lebky:
 zůstaly mně, kde byly — v čapce lístek malý:
 Vivat Polonus unus defensor Mariae.
 Vidíš, starý kaprál váš tímto jmenem žije.

JEDEN Z VĚZŇŮV.

Felix musí zazpívat — nalej pak mu čaje
 nebo vína.

FELIX.

Bratří, všech vás tu vůle ta je,
 že být musím veselým. — Ač mi srdce puká,
 budu vesel, bude též píseň bolnozvučná.

Zpívá:

— Nedbám, jaká padne kára:

— pouta, Sibiř nebo báně;

— já, vždy věrný otrok páně,

— budu pracovat pro cára.

V báni temné rudu tluka,

— pomním, že ta ruda jará

— železo dá, z něhož ruka

— něčí skuje mlat na cára.

Přijduli na zalidnění:

— vezmu dcerku od Tatara;

— možná, že v mém pokolení

— Palen zrodí se na cára.

Když v osadách káží býti,

— zorám sádek, skopám hřádky,

— a konopí budu síti

— na pole i do zahrádky.

A z konopí spřede časem
 nítě kdos, jenž pomstou hárá,
 se stříbrem pak nit můž' pasem
 osudným se stát na cára.

SBOR *zpívá*:

Palen zrodí se na cára.
 ra - ra - ra - ra - ra - ra.

SUZIN.

Ale co Konrad tiše zasmušilý sedí,
 jako by své počítal hříchy před zpovědí?
 Felixe, on neslyšel zhola nic tvé písně.
 Konrade! — Patřte! — Zblednul, již se zas červení.
 Či snad churav?

FELIX.

Stůj, ticho! Uhad' jsem, co bude!
 Ó, my známe Konrada; co to značí, víme.
 Půlnoc jeho hodina. — Felix teď už němý.
 Nyní, bratří, písničku lepší uslyšíme;
 ale hudby třeba tu — Frejend mu zahude. —
 Nápěv jeho dávný hraj, a my ticho stůjme
 a kdy třeba, do sboru hlasy upravujme.

JOSEF

(patře na Konrada).

Bratří! ušel jeho duch a daleko těká;
 dosud tam kdes po hvězdách snad budoucnost čítá,
 snad se s duchy známými poznává i vítá,
 a oni mu povědí, jaký los nás čeká. —
 Jak divné oči, oheň pod víčkama blýská,
 a oko nic nemluví, netáže se na nic;
 duše v nich teď nesídlí, blyští jak ohniska

opuštěná od vojska, které v nočním stínu
na výpravu dalo se mlčky k ctnému činu:
než shasnou, vojsko do svých navrátí se stanic.

FREJEND

(zkouší rozličné nápěvy).

KONRAD (zpívá).

Píseň má byla v hrobě i chladná,
počila krev — a pod zemí strádá,
i jak upír vstává po krvi hladná
a krev žádá, krev žádá, krev žádá. —

Tak! — pomsta, pomsta, pomsta na vraha:
s Bohem a třebaš i bez Boha!

Sbor opětuje: Tak pomsta atd

Píseň praví: já půjdu večírem,
napřed bratry rodáky mám hrýzti;
komu mé kly se v duši umístí,
ten, jak já, musí stáť se upírem.

Po té půjdem, krev vraha vypijem,
tělo rozvlečem na poli šířím;
ruce a nohy hřeby přibijem,
by nepovstal a nebyl upírem.

S duší jeho do pekla musíme,
všickni na ni si sedneme spolu,
až z ní nesmrtelnost vydušíme,
budem hrýzť, dokud čít bude bolu.

Tak! — pomsta, pomsta, pomsta na vraha:
s Bohem a třebaš i bez Boha!

KZ. LWOWICZ.

Probůh, ustaň, Konrade, píseň to pohanská!

KAPRÁL.

Jak se dívá úžasně; — píseň to satanská!

Přestali zpívat.

KONRAD

(s provázením fletny).

Vznáším se, letím — tam na štít výše skalné —
juž nad člověčích plemen roji
mezi proroky chvalné.

Odtud příštích dob oblaky kalné,
jak mečem roztínám zřitelnicí svojí;
rukama jak vichry mhly věků rozdírám. —
Již vidno — jasno — s hůry na lidstvo pozírám. —
Tam sybilinská kniha příštích sudeb světa —
tamo v důli!

Viz děje, co přijdou, viz budoucí léta...
jak drobní ptáčekové, když kde orla zočí,
mne orla v nanebesí!

Viz, kterak se zraku mého děsí,
kterak k zemi padají, pádí na úbočí,
jak se hejno v písku tratí. —

Za nimi, hoj za nimi, sokolí mé oči,
oči blesky žhoucí!

Za nimi spáry mé! — zrak je stihne, spár je schvátí.

Co to? — Pták jakýs povstal, křídla roztáčí,
všecko ptactvo zakrývá, mne okem vyzývá;
má křídla černá, jako kdy bouře se mračí —
jak duha jsou perutě dlouhé, širé.

Pták celé nebe zakrývá.

To výr je obrovský. — Kdos ty? Kdos ty výre?

Kdos ty? — Jáť orel! — Patří výr, mysl mojí plete.

Kdos ty? pověz krátce! —

Já jsem hromovládce.

Pohledl na mne, zraky si mne měřil,

a jak dýmem v oči mi udeřil:

myšlenky mé mate — plete.

— NĚKOLIK VĚZŇŮ.

Co to mluví — co — co to? Hledťte, jak je bledý!

(Podchycují Konrada.)

Upokoj se!

KONRAD.

Stůj — stůjťte! — Já se s výrem směřil.

Výr zrak spustil přede mnou, v dým se ukryl šedý.

Myšlenky své rozvinu — zmátky rozechvívám,

píseň dozpívám, dozpívám.

Potíci se.

KZ. LWOWICZ.

Dosti těch písní!

JINÍ.

Dosti!

KAPRÁL.

Dosti! — Pán Bůh s námi.

Zvonek! — Slyšíte zvonek? — Hlídka před branami.

Zhaste oheň! — Do svých cel!

JEDEN Z VĚZŇŮV

(patře oknem).

Bránu otevřeli.

Konrad omdlel — nechte ho — sám, sám jeden v celi.

SCENA II.

IMPROVISACE.

Samotnost! — Co po lidech? — Čím je pěvec lidu?
 Kdo vyslechne myšlenku celou z písně mojí,
 kdo vše ducha blesky v ní duchem si osvojí?
 Bloud, kdo pro lid jazyku, hlasu nedá klidu:
 jazyk šidí hlas, a hlas myšlenky zas klame,
 z duše letí myšlenka, než se v slovu zláme;
 slova polknou myšlenku — tak se nad ní třesou
 jako země nad skrytou, pohlcenou řekou.
 A či z země třesotu lidé kteří tuší,
 jakou asi hlubinou skryté proudy tekou,
 a kam ženou se a nesou?

Cit koluje, nítí se, plane, září v duši
 jako krev po hlubokých, nevidomých tísňích;
 jen co krve v tváři mé lidé zří a tuší,
 jenom tolik z citů mých pochyť v mých písních.

Písni má, ty hvězdou jsi za pomezím světa!
 Zrak pozemský, vyslaný jako honec k tobě,
 a byť sklenná křídla vzal, tebe nedolétá:
 on jediné o mléčnou dráhu tvou udeří;
 že to slunka — myslí sobě,
 ale nespočte jich, nepřeměří.

Vám, písně, oči, uši lidské nepotřebné! —
 Plyňte v duše mojí vniternostech,
 svěťte jejích na vysostech,
 jako proudy podzemné, jak hvězdy nadnebné.

Ty Bože, ty přírodo, věnujte mi sluchu! —
 Hodnýť vás hudba, zpěv, zrozené v mém duchu.

Já mistr!

Já mistr vztahuji své ruce!

Vztahuji až v nebesa, kladu tam své dlaně
 na hvězdy, jak na skelné harmoniky kruhy.

Hned náhlým, hned zas volným ruchem

vše hvězdy kroutím svým duchem:

tónův plyne milion; v tónův milionu

každý tón jsem dobyl sám, vím o každém tónu,

mírím je, dělím je a loučím,

a v duhy, v akordy, sloky se řadit jim poroučím,
 rozlívám je v zvucích, leji v pruhy blesků:

každý má své proudiště, každý svoji stezku.

Já sňal ruce, já je vznesl nad šířiny světů,
 a kruhy harmoniky ustaly v svém letu.

Sám zpívám, slyším svoje zpěvy,

protáhlé, dlouhé jako vichru věvy;

převívají člověčího rodu tůně,

ryčí, bouří, žalem ječí,

věky se jim hluchó vděčí:

a hrá každý zvuk i spolu plane;

mám jej v uchu, mám ho v oku,

jako vlny, větrem kolíbané,

já let jeho slyším svistem skoků,

a na oblakovém šatě

zřím ho v zlatě. —

Boha, přírody hodno také pění!

Píseň ta jest velká — jeť tvoření,

taká píseň síla to a dělnost,

taká píseň to jest nesmrtelnost!

Já nesmrtelnost cítím, nesmrtelnost tvoře.

Co více zmoh' jsi, Bože, na své hoře?

Viz, jak myšlenky ty беру z sebe,

v slova vtěluji své děti,

a ta v světy ze mne letí,

rozsypané plynou v nebe,

točí se, hrají a svítí;

daleké již duch můj ještě

v lůně svém je cítí:

vděky jich si oblibuji,

okrouhlost jich rukou čuji,

a ruch duchem odhaduji.

Jáť vás miluji, mé věstecké děti!

Myšlenky mé — hvězdy moje,

city moje — vichry moje;

ve středu vašem jak otec stoje,

Má volám: „Vy vše jste moje!“

Šlapu vás nohou, všickni poeti

s všemi mudráky, s všemi proroky,

kteréž velebil vesmír široký! —

Kdyby ještě chodili ve středu svých dětí,

kdyby všecky pochvaly a vše ty tlesky

slyšeli, cítili, za slušné brali,

a vše slávy této každodenní blesky

paprsky na svojich věncích rozžínali:

s celou pochval muzikou a ozdobou věncův,

nabranou z tolika věkův, z tolika rodů

na počest svých oslavencův,

nečili by svého blaha, vlastní moci,

jak já čiji ho dnes v samotné té noci:

ježto tu sám pje ve útrobě,

zpívám jen samému sobě.

Tak! — Jsem čilý, silný jsem a jsem rozumný. —
 Nikdy nečil jsem, jak v této chvíli;
 dnes můj zenit, dnes moc napnu nad své síly,
 dnes poznám, zdali jsem nejvyšší
     v duchů velkých říší,
     čili pyšný jen a dumný. —
 Dnes to doba předurčená,
 dnes nejsilněj vypnu duše své ramena,
     to jest chvíle Samsonova,
 vězeň slepý jsa, v myšlenkách se nořil,
     a u sloupu svůj si osud tvořil. . . .
 Odhodím tělo, a jen jak duch vezmu křídla; —
     třeba jest mi letu
     v nadehvězdna sídla;
     a vyletě v chvatu
     z planet a hvězd ruchovratu,
 dojdu, kde hraničí příroda i tvůrce světů.

I mám je, mám je — mám dvě taká křídla;
 vystačí mně k letu v nadehvězdna sídla,
 od západu na východ si je rozšířím,
     ránu namířím;
 levým o minulost, pravým o budoucnost metnu,
 po pramenech citu k Tobě vzletnu
     i nahlednu v city Tvoje. —
 Ó Ty, o němžto, že čiješ na nebi, praví,
     jejžto všemi jazyky velebí, slaví. —
 Já tu — já přišel; vidíš, jaká jest moc moje!
     Až sem ve Tvá sídla
     sáhají má křídla.

Než jsem člověk — i tam na zemi mé tělo
 v otčině mé srdce, a to láskou vřelo.

Ale moje láska na tom světě,
 láska ta ne na jednom spočinula člověku
 jako brouček na růžovém květu:
 ne na jedné rodině, na jediném věku.
 Já miluji celý národ! V svém objetí
 mám vše bývalé i příští jeho děti:
 všecky rody jeho synů
 k hrudi tisknu, k srdci vinu
 jako přítel, miláček, choť a otec vřelý;
 chci ho zdvihnout, blahem vznésti
 chci jím udivit svět celý;
 nemám způsobu a přijda, tu ho chci nalézt.

Já přišel ozbrojen vládou mysli celou,
 mysli té co nebesům vyrvala Tvé hromy,
 stíhala chod Tvých planet a svou rukou smělou
 rozevřela moře hloub' a Tvé hvězdné dómy.
 Mám více — moc tu mám, již lidé neudílí;
 mám svůj cit neskonalé síly,
 mám cit mocný, co se sám v samém sobě chová,
 jako sopka někdy jen vydymuje v slova.

A té moci nevzal jsem z dřeva Edenského,
 či z ovoce vědění dobrého a zlého,
 ni ze knížek, ni z podání,
 ni ze záhad rozvázání,
 ni z kouzelných ze zkoumání,
 já se tvořitelem zrodil:
 odtamtud mi síly moje,
 odkud Tobě přišly Tvoje,
 ježto's pro ně též nechodil! —
 Máš, . . . nebojíš se ztratit — což si svojím,
 aj, i já se o to nic nebojím.

Čis Ty mi dal, či vzal jsem odkud máš Ty, — oko
 bystré, mohutné: v dobách mé síly — vysoko
 na chmury když pustím zraky,
 a putovné slyším ptáky,
 ježto na nedostížném v výši plují křídle,
 chci-li — a hned okem je držím jak v osidle.
 Stádo kormutlivou píseň zvoní;
 pokud jich nepustím, vítr Tvůj na darmo se honí.
 Když pohlednu v kométu, jeť má duše jistá,
 pokud na ni patřím, že se mi nehne z místa.

Jenom lidé ti porušitelní,
 marní bloudí a nesmrtelní,
 neslouží mi, neznají mne, neznají nás obou:

mne ni Tebe;
 já chtě způsob najít na ně,
 dospěl v nebe. —

Tu moc, již mám nad přírodou,
 nad lidskými dušemi chci míti,
 a jak ptáci, hvězdy kynutí mé cítí,
 tak chci vlásti bližních nad svobodou,
 ne zbraní — tu zbraň zas bije,
 ne písněmi — dlouho rostou,
 ne naukou — rychle hnije,
 ne divy — ty věci sprostou:

chci vlásti citem, kterýžto jest ve mně,
 vlásti, jak Ty nad všemi veždy a tajemně! —

Co kdy ráčím, ať uhádnou —
 splní, oblaží se tudy;
 zpříčí-li se, za své bludy
 nechať trpí, nechť propadnou. —

Lidé mi buďte jako myšlénky a slova,
 z nichž, když mi libo, písně váže se osnova. —

Praví: Ty že takou vládneš mocí!

Pokud rovnou vládou mne nad dušemi nadáš,
já bych svůj národ, jako píseň živou stvořil,
až by ustrnuli soci;
a větší div než Ty sám — a než hádáš,
sděl bych já, že bys žásna, se naň díval: —
píseň blahou bych zazpíval!

Dej mi nad dušemi vlást! — Nedbám o moc jinou,
ba tak vši tou pohrdám strojnou mizeninou,
již sprostáci světem zvou a uvykli chválit,
že jsem dosud nezkusil, zdali slovo moje
nedovedlo by jí hned v rupy svalit.

Víš, já myslí nezkazil, řeči nezamořil:
leč cítím, že kdybych vůli svoji
sevřel a napnul a spolu osvítil,
snad bych sto hvězd pohasil a druhé sto vznítit —
neboť nesmrtelný jsem! Jsouť ve tvorstva roji
jiní nesmrtelní; — leč nepotkal jsem vyšších,
na nebesích Nejvyšší! — Tebe v těch tu říších
hledal jsem já nejvyšší z těch, co dole čijí.
Dosud Tebe nepotkav, — že jsi, ovšem hádám:
Chtě Tvou cítit zvýšenost, potkati Tě žádám. —
Já chci vládu, — tož ji dej — neb k ní řiď mne drahou!
O prorocích, kteří též vládli nad dušemi,
slýchal jsem a věřím, že byli na té zemi:
leč co zmohli oni, též já svou mohu snahou;
já chci vládu mít — jaká Tobě slouží,
jak Ty duše ovládáš, vlást má duše touží.

Dlouhé mlčení.

Š ironii:

Mlčíš, mlčíš! — Teď vše znám — teď jsem postih' Tebe,
srozuměl jsem, co's Ty, — a jak jsi vládnul dosud,
i v jakových rukou je člověčenstva osud.

Láskou zval Tě lhář či bloud, co mámil sebe:

Ty nejsi leč jen rozumností.

Lidé myslí — ne srdcem — zvědí cesty Tvoje;
rozumem jen vyslídí, zbraně Tvé a zbroje,

kde se hromadí a hostí.

Jen kdo vryl se v knihy, v kovy,

vryl se v číslo, v mrtvé tělo,

dojde, čeho se mu chtělo,

a část moci Tvoji zloví.

Najde jedy, prach i páru,

najde blesky, dýmy, huky,

najde právo, pozná spády

na mudráky, na neuky —

najde síly v lichém tvaru,

osvojí si část Tvé vlády.

Rozumům jsi oddal světa

rozkoše a požívání;

srdce v nekonečná leta

zůstavuje na pokání,

mně jsi nejkratší dal žití,

nejmocnější dals mi čití.

Mlčení.

Čím jest mé čití?

Ach, jiskrou všednou!

Čím jest mé žití?

Ach, chvilkou jednou!

A ty, co zahřmí zejtra, čím jsou dneska hromy?

Jiskrou všednou!

Čím ješť věkův celý proud, z dějin povědomý?

Chvilkou jednou!

Čím se člověk počíná, tento světík malý?

Jiskrou všednou!

Čím je smrt, co rozpráší myšlének mých kaly?

Chvilkou jednou!

Čím byl On, pokud světy držel ve svém lůně?

Jiskrou všednou!

Čím bude věčnost, když svět spolknou Jeho tůně?

Chvilkou jednou!

HLAS ZE STRANY LEVÉ.

HLAS ZE STRANY PRAVÉ.

Rychlo naň —

na duši

jak na laň!

žeň ji — dál

v cval — v cval!

Jaký šál!

Braňme ho, braňme!

Křídly ochraňme

skráň!

Jiskra i chvíle, když se prodlouží, to pálí,
tvoří a v sutiny valí.

Smělo — smělo! . . . . Tu chvíli rozdužme, rozdalme!

Smělo — smělo! . . . . Tu jiskru rozněťme, rozpalme! —

Nyní — dobře — tak! Ještě jednou Tě vyzývám,
ještě po přátelsku svou duši Ti odkrývám.

Mlčíš — a snad pohrdáš smělým pozemšťanem:

ale vždyť jsi osobně válčil se satanem?

Vyzývám Tě slavně, jak to sluší. —

Nepotupuj mne a mou nepohrdej duší!

Jáť nejeden, ač jen sám jeden stojím tady.

Srdce s lidem na zemi velikým mne pojí;

mámť já vojska za sebou, trůny, krále, vlády;

stane-li se rouhač ze mne,
 povstanu-li k boji:
 krutější než satan já bitvu Tobě spískám;
 on tě vyzval na rozum: já si srdce získám
 a na srdce vyzvu tě silou svojí.
 Já miloval, trpěl — já v lásce urost mukou.
 Když jsi druhdy vyrval mi osobné mé štěstí,
 na svých prsou toliko zkrvaviv se pěstí,
 proti nebi však jsem nezdvihl rukou.

HLAS.

Klusáka
 přetvořím v ptáka.
 Orlími křídly!
 Do výše! Dál!
 V let!

HLAS.

Hvězdo padající!
 Jaký šál
 v propast Tě mýcí!

Nyní duší v otčinu mou jsem drahou vtělen:
 polknuv tělem její duši,
 já i otčina jsme jedno.
 S otčinou milou, jedinou, scelen
 nazývám se milion — neb za miliony
 s duší vřelou, s myslí klidnou
 miluji, trpím muky a bole;
 patřím na otčinu bídnou,
 jak syn na otce vpleteného v kole,
 útrapy cítím, co jich po národu,
 jak čije matka v lůně bole svého plodu.
 Trpím a třeštím — a Ty moudře, Ty vesele
 veždy řídíš,
 všecko vidíš,

veždy soudíš,
 a dí, že prý nic nebloudíš!
 Poslyš, pravda-li, co jsem se synovskou vírou
 přicházeje na ten svět, druhdy slýchal,
 že miluješ; — rodě svět, láskou-lis oddychal;
 máš-li k 'narozenému lásku otce čirou;
 srdce čilé bylo-li mezi živočichy,
 jež jsi zamknul v korábu, vyrval ze potopy;
 srdce toto není-li potvor, co se rodí
 náhodou a nikdy let. svojich nedochodí,
 svoje útrapami jen znamenajíc stopy;
 pod Tvou vládou není-li čilost návod lichý,
 nepatříš-li v milion lidí volajících:
 „Pomoc!“ jako v srovnání zmatku při číslicích;
 je-li láska v světě Tvém potřebnou a platnou
 a ne pouze chybičkou ve Tvých účtech matnou...

HLAS.

Orla v hydru!
 Oči mu vydru.
 K útoku dále!
 Kouří, pále...
 Ryk a hřmot.

HLAS.

Z jasného slunce
 kometo bludu!
 Kde konec tvého pudu?
 Bez konce —
 bez konce!

Mlčíš ... Já ti otevřel hloubi srdce svého;
 zaklínám Tě — dej mi moc — jen část vlády lichá
 částka toho, na zemi což ovládla pýcha...
 s částkou tou co bych já blaha stvořil všeho!
 Mlčíš! — Nedáš po srdci, tož dej po rozumu! —
 Zříš, z lidských i angelských já že prvý tlumů,
 že Tě lépe znám než ti Tvoji archangelé,
 hoden jsa, bys dal, co chci, se mnou vládu děle. —

Mýlím-li se, odpověz! — Mlčíš! Já nešálím.
 Mlčíš, doufaje, že jest silné rámě Tvoje —
 Věz, že čeho nezláme rozum, citem spálím. —
 Vidíš to mé ohnisko — cit je síla moje —
 sbírám, stiskám, svírám jej, by se mocněj znítíl,
 v okutí železné vůle vrážím ho smělo
 jak náboj v bořivé dělo.

HLAS.

Střel a pal!

HLAS.

Lítost! — Žal!

Ozvi se, — sic vystřelím proti Tvé bytosti;
 nebude-li rána má Tvým osudným zmarem:
 to zatřesu Tvých říší veškerostí! —
 Vystřelím hlas v obory celé po stvoření,
 hlas, co z pokolení pak půjde v pokolení,
 křiknu, světa otcem že nejsi, ale ...

HLAS ĎÁBLŮV.

Cárem!

Konrad stoje chvíli, potácí se — padá.

DUCHOVÉ Z LEVÉ STRANY.

PRVÝ.

Šlapej, chyť!

DRUHÝ.

Ještě dýše ...

PRVÝ.

Omdlel, a než přijde
 k sobě, dodusíme ...

DUCH Z PRAVÉ STRANY.

Preč! — Modlí se zaň lidé.

DUCH Z LEVICE.

Vidíš — odhánějí nás.

PRVÝ Z LEVICE.

Ó ty šelmo hloupá!
Nepomohls mu poslední slovo vybreptnouti,
v pýše ještě o jeden krok ho pozdvihnouti!
Chvilka pýchy — lebka ta byla by již naší.
A teď takým hlupákem, všetečností troupa
může ještě uklouznout z moci satanáši!
Být tak blízko lebky již, a nemoci zdupat!
V ústech jeho zřítí krev, a nemoci chlupat!
Ó ty ďáble hlupáku — tys jej pustil z pasti!

DRUHÝ.

Vrátí se — vrátí —

PRVÝ.

Preč — sic vezmu tě na rohy!
Ponosím až tisíc let — vrazím v tlamu samou
satanu. —

DRUHÝ.

Cha — cha! — Strašíš jenom tetko s mámou!
Já děcko si popláču. (*Pláče.*) Tu máš! (*Udeřil rohem.*)

Co, nechybil?

Leť, nevylízej z pekla! — Aha, do dna přibil!

Bravo! —

PRVÝ.

Sacré dieu!

DRUHÝ (*bije rohem*).

Máš!

PRVÝ.

Hej do skoku nohy!

Slyšet tlukot a klíč ve dveřích.

DRUHÝ.

Pop — modlář — utulme se — a schovejme rohy!

SCENA III.

VCHÁZEJÍ: KAPRÁL, BRATR FRANTIŠKÁN PETR, JEDEN VĚZEŇ.

KNĚZ PETR.

Ve jmenu Otce i Syna i Ducha svatého.

VĚZEŇ.

Omdlel. — Konrade! — Slyšíš? — Jak by neměl uší!

KZ. PETR.

Pokoj tomu domu! — Buď pokoj hříšné duši!

VĚZEŇ.

Pro Bůh — omdlel! Hle jak se zmítá, šklubá, vzteká,
to padoucí nemoc! Hle, jak rty kousá, jeká!*(Kněz Petr se modlí.)*

KAPRÁL.

Můj pane, jděte po svých — nás tu nemeškejte!

VĚZEŇ.

Ale pro Bůh, modliteb planých neříkejte!
Z podlahy ho zdvihněte — Vložme ho do lůžka,
kněže Petře!

KZ. PETR.

Tu ho nech!

VĚZEŇ.

Nuž zde jest poduška.
Eh, já vím, co to! — Naň časem přicházívá
také třeštění — dlouho zpívá — i mluvívá.
Ráno zdráv zas jak ryba. Než kdo vám pověděl,
že tu omdlel!

KAPRÁL.

Pane můj, kéž bys ticho seděl!
Kněz Petr nechť modlí se za panáčka toho;
neb já vím, že bylo tu — cos — tu zlého mnoho.
Když minula patrola — slyším hluk v té celi —
patřím dírkou od klíče — a co tam oči zřely,
to mi viděť. cos! — Já ke kmotru hned svému
k velebníčku Petrovi, knězi pobožnému...
Viz churavce! — Dobrého věru nic nevěštím.

VĚZEŇ.

Věru, nerozumím nic — já se ještě střestím.

KAPRÁL.

Střestit? — Aj vy pánové — pozor mějte, páni!
Vaše ústa výmluvná — v hlavách mudrování:
hle tu v prachu hlava ta moudrá, velebená —
a z těch úst tak výmluvných bílá kypí pěna.
Slyšel jsem, jak zpíval; já nechápal, co pěje:
leč bylo cos u něho nad čelem i v zraku;
věř mi, že s tím člověkem nedobře se děje.
Byl jsem v legionách pry, než vzali mne v rekruty,
útokem bral jsem tvrze, kláštery, ředuty;

i viděl jsem více duší na rozchodu s tělem,
 než vašnost knížek přečet' v životě svém celém:
 a to není malá věc, když se na to zírání,
 jak ten který človíček všelijak umírá,
 Já kdys viděl na Praze rozřezaných kněží,
 ve Španělich za živa vymítaných s věží,
 viděl matek životy, šavlí rozbodané,
 a na píkách kozáckých děti napíchané —
 i Francouze na sněhu — Turky na kolíku —
 znám, co vídat při smrti v tváři mučeníků,
 co u zloděje, vraha, u Turka neb Rusa,
 vím, že mizí při smrti všecka moudrost kusá.
 Rozstřílence viděl jsem, co patřili směle
 puškám do hlavně, očí nedali si krýti,
 a jak padli na zemi, viděl jsem v jich těle
 strach, co, za živa studem — pýchou upoutaný,
 jak hmyz vyšel z mrtvoly, na vše leza strany;
 a věru strach bývalo horší tady zřítí,
 než je hrůza, co v bitvě na babu se věsí; —
 taký strach, že pozřít jen na zamřelé čelo,
 a uvidíš, jak duše zpouzí se a děsí,
 zhrzí bolem a trpí — věčnou muku cítí
 spíš a víc, než se komu druhdy zdáti chtělo.
 A tož, pane, mním, že tvář zemřelého — že ta
 jest jak patent na vojně do příštího světa,
 a hned poznáš, kterak tam bude as přijatý,
 jaký stupeň — jaký stav — prokletý či svatý.
 A tož toho člověka píseň i choroba
 se mi nelíbí, a tak i zrak, čelo, mdloba.
 Nuže, vrať se pokojně vašnost do své čely,
 bychom tady při chorém volné ruce měli.

KONRAD.

Propast — pusto . . . tisíc let. — dobře — ještě více!
 Vydržím to — buďtež si tisícův tisíce —
 Modlit se? Tu modlitba nehodí se na nic —
 A což byla propast ta bez dna i bez hranic?
 Nevěděl jsem — a byla!

KAPRÁL.

Slyšíš, kterak kvílí.

KZ. PETR *ke Konradu:*

Na srdcis, jež miluje tě, můj synu milý! —

Kaprálovi:

Jdi a viz, ať nikdo mi nepřechází tady —
 a pokavaď nevyjdu, ať jsem bez závady!

*Kaprál odchází*KONRAD (*vzchytá se*).

Ne — oka mi nevyrval! — Mám to silné oko,
 vidím odtud i odtud . . . ač tma — ač hluboko.
 Rollisone, vidím tě — bratře! Co to, bratře milý?
 Tys v žaláři, samá krev, kterak tě tu zbili!
 I tebe Bůh neslyšel, i Tys v zoufalosti,
 hledáš nůž — chceš o zeď své hlavy rozbit kosti.
 „Pomoc!“ — Bůh jí nedá . . . já nemohu jí dáti!
 Oko mám silné — vzhlednu — oka blesk tě schvátí. —
 Ne — leč okem ukáži cestu smrti tobě.

Hle, tam okno — vyraz je, skoč a zlom vaz sobě,
 se mnou leť sem v hlubinu, do tmy — leťme dolů! —
 propast ta je lepší než země plná bolů,
 bratří, matek tu není — národův — tyranů. —
 Pojď sem!

KZ. PETR.

Duchu nečistý, znám tě po tvém truse;
 tys tu zas, nejchytřejší ze všech těch satanů,
 znovu lezeš v pustý dům, přešeredný plaze,
 tys mu v ústa vklouznul a zaplatíš to draze;
 jmenem Páně já tě jal a na uzdu váži.
 Exorciso . . .

DUCH.

Stůj — neklej — ustup od popraží! —
 vyjdu . . .

KZ. PETR.

Nevyjdeš, leč až káže Pán všech světů,
 z pokolení Juda lev, reků rek, pán pánů.
 Na lva jsi políčil síť, v svém jsi se tenetu
 zadrhnul: — v tom hříšníku, tebe sám Bůh zlovil
 a svou mocí vševládnou bezděčnicka ovil.
 Teď i já ti ránu dám strašnou: — před mou tváří,
 jak ti káži, ty pravdu mluvit musíš, lháři!

DUCH.

Parle - moi donc français, mon pauvre capucin,
 J'ai pu dans le grand monde oublier mon latin.
 Mais étant saint tu dois avoir le don des langues.
 Vielleicht sprechen Sie deutsch — was murmeln Sie so lang.
 What it is, — Cavalleros, rispondero Jo.

KZ. PETR.

To ty vřeštíš jemu z úst, stojazyčná zmije!

DUCH.

C'est juste, dans ce jeu, nous sommes de moitié,
 Il est savant, et moi, diable de mon métier.
 J'étais son précepteur et je m'en glorifier,
 en sais-tu plus que nous, parle — je te défie.

KZ. PETR.

Ve jmenu Otce i Syna i Ducha — svatého.

DUCH.

Ustaň, stůj — kněze můj — dosti toho všeho!
Jen mne nemuč, kněžounku — nadarmo: — cos satan,
aby mučil tak?!

KZ. PETR.

Kdos ty?

DUCH.

Lukrec, Leviatan.

Voltaire, alter Fritz — Legio sum.

KZ. PETR.

Cos viděl?

DUCH.

Zvíře.

KZ. PETR.

Kde?

DUCH.

V Římě.

KZ. PETR.

Neposlouchá. — Jen zas na modlitby.

Modlí se.

DUCH.

Již poslechnu.

KZ. PETR.

Kdes viděl vězně?

DUCH.

V Římě.

KZ. PETR.

Šidby.

Lžeš!

DUCH.

Kněže, na mou čest — i mé milenky jmeno!
milenky mé černounké, jež tak po mně vzdychá. —
A víš, jak se jmenuje ta má milá? — Pýcha! —
Jakýs ty to nezvěda! — Slyšíš, co řečeno?

KZ. PETR (*pro sebe*).

Duchové ti zlostní, kterak se tu zpouzí!
Pokořme se, vzbudme žel, Pán pomůže v nouzi!

Modlí se.

DUCH.

Ale nač se pachtíš? já z duše se vyklidím.
Nemotorně já v ni vlezl, až se za to stydím. —
Tu mne kole — duše ta, ježí to kožíšek,
oblekl jsem na ruby — ostny bodou v bříšek.

(Kněz modlí se.)

Ale i tys mistrem, ač jenom sprostý mníšek:
Osli by tě papežem vyvoliti měli;
zatím v Církvi hlupáky staví v před jak sloupy,
a v koutku kryjí tebe hvězdu — svícen stkvělý.

KZ. PETR.

Pochlebníče, tyrane, hrdý, podlý, hloupý,
chtěl bys uhrýzti hrud — a jen se v písku plazíš.

DUCH.

Aha, hněváš se a sám modlitbu si kazíš.
 Bys to viděl, jak ty tu tlapou směšně krotíš —
 učiněný medvídek, an komáry plaší. —
 On své třepá . . . No, konec buď té pŕtce naší!
 Znáš svou moc, a chtěl bych již zpovídat se tobě,
 povím ti o minulé — o budoucí době. —
 A víš, co páni o tobě mluví v celém městě?

(*Kněz modlí se.*)

A víš ty, co s Polskou stane se za let dvě stě?
 A víš-li, proč guardián ti tak málo přeje?
 A víš-li, co šelma ta v Apokalypse je? —
 Mlčí, třepá — oči své až strach třeští na mne! —
 Rci, kněžouнку, proč na mne jsi tak rozhněvaný?
 Co jsem zavinil, že mám snášet také rány?
 Považ jen a poznáš sám, žes na cestě klamné.
 Což jsem ďablův králem já? — Jsem jen diblík sprostý.
 Považ, zdali sluší bíť sluhu místo pána:
 vždyť já přišel, rozkazem hnán sem od satana;
 a ten tu má rád také, jako já jsem, hosty . . .
 Těžko mu to vysvětlit — a rozumu nabrat;
 jsem jako ten kreishauptman, gubernator, Landrat:
 kaží duši v arest vzít; — беру — vrhu v temnost.
 Nastane tu duši též jakás nepřijemnost:
 ale zdaž mou vinou? — Já jen nástroj slepý!
 Tyran, šelma píše: „Buď!“ — rozkaz na mne vlepí.
 Což mně mílo mučiti? — Však i má to muka.
 Ach, (*vzdychá*) jak zlé to, míti cit! Ach, mně srdce puká.
 Věř mi: druhdy hříšníka když pazoury zdírám,
 ohonem — ach, z očí ach, slzy si otírám!

(*Kněz modlí se.*)

A víš-li, že budeš bit zejtra jako Haman?

KZ. PETR.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.
Ego te exorciso, Spiritus immunde —

DUCH.

Kněže, poshov, poslechnu, — stůj — vše řeknu tobě.

KZ. PETR.

Kde jest ubožák, co chce duši zhubit sobě? —
Mlčíš — Exorciso te. —

DUCH.

Řeknu, povím, musím!

KZ. PETR.

Kohos viděl?

DUCH.

Vězně.

KZ. PETR.

A jakého?

DUCH.

Hříšníka.

KZ. PETR.

Kde?

DUCH.

Tam v druhém klášteře.

KZ. PETR.

V kterém?

DUCH.

Dominika.

Hříšník ten již prokletý — on mně přináleží.

KZ. PETR.

Lžeš...

DUCH.

On umřel již!

KZ. PETR.

To lžeš!

DUCH.

Chorý na smrt leží.

KZ. PETR.

Exorciso te...

DUCH.

Povím, povím... skáči, zpívám.

Jen neklej! Jak mám říci? — Dusíš, jedva zívám.

KZ. PETR.

Mluv pravdu!

DUCH.

Hříšník chorý třestí bez paměti.

Bezpochyby hlava mu zejtra ráno sletí.

KZ. PETR.

To lžeš!

DUCH.

Hodný dosvědčí svědek — sám Belzebub —
taž se ho — muč — nevinné duše mé však nehub.

KZ. PETR.

Jaká pomoc hříšníku?

DUCH.

Kéž tě, všickni berou!
Nepovím, — nechci — nesmím říci žádnou měrou.

KZ. PETR.

Exorciso te.

DUCH.

Poshov!... Čeká na potěchu.

KZ. PETR.

Dobrá! — Zřejměj vypověz, čeho jest mu třeba.

DUCH.

Mám rýmu — nelze říci! —

KZ. PETR.

Mluv!

DUCH.

Popřej pak oddechu.

Pane, králi můj!

KZ. PETR.

Tož mluv, čeho jest mu třeba?

DUCH.

Nechce mi to na jazyk.

KZ. PETR.

Mluv!

DUCH.

Eh, vína, chleba!

KZ. PETR.

Rozumím — chleba Tvého a Tvé krve, Pane.
Půjdu a dej, ať se mnou Tvoje vůle stane!

K duchovi:

A teď sebeř s sebou vše zlosti své a bludy,
odkud a jak jsi všel, tam se klid a tudy!

Duch uchází.

KONRAD.

Zdviháš mne — kdos ty? Hleď se — sic sám spadneš dolů.
Dal mi ruku — letme — již ptákem letím k výši,
svítím blesku prameny — vůní mílo dýši. —
Kdo dal ruku? — Angelé... dobří lidé s nimi.
Odkud lítost, že do mých nížite se bolů
lidé dobří s angely? — Nebes na vrcholu
duchův neznal jsem — hrze lidmi, bratry svými.

KZ. PETR.

Modli se, neb hrozně Pán svou tě ranil rukou.
Ústa, jimiž věčnému lál jsi Majestátu,
zlý duch zmáchal v šeredném slov ohavných blátu:
moudrým slova hlupstva jsou nejkrutější mukou.
Kéž by za trest pokání byla počítána,
kéž bys je sám zapomněl! —

KONRAD.

Již tam zadlabána.

KZ. PETR.

Bohdejž jich sám, hříšníku, nikdy nepřechítal,
Bůh se neptal na výklad — aniž ho namítal!

Modli se; tvá duše jest v špínu oblečená
jako hříšná královna, s trůnu povržená;
když okrytá popelem a v žebráckém rouše
před chrámem čas pokuty odstojí si v skrouše,
na trůn vzejde, královský v nov šat vezme na se,
a větším, než zářila, bleskem, září zase.

Usnul — (*kleká*). Smilování Tvé, Pane, jest bez hranic.

(*Padá křížem na zem.*)

Pane, hle já sluha Tvůj dávný, hříšník starý,
uhmožděný sluha Tvůj a nehodný na nic! —
Ten mladý a bohatý Tvých milostí dary...
rač jej sluhou víry Tvé učiniti za mne,
a vše tresty za viny jeho dolož na mne.
On se ještě napraví — na oslavu Tvoji. —
Dobrýť pán! — Modlem se! — Pán přijme oběť moji.

Modlí se.

Ve blízkém chrámu za zdi počínají zpívati píseň o Narození Páně. Nad knězem Petrem pěje sbor angelův na notu „Angel pastýřům pravil.“

SBOR ANGELŮV (*dětské hlasy*).

Pokoj tomuto domu,
poklid hříšníku tomu!
Sluho, sluho, pokorný, tichý,
tys mír dones v dům pýchy —
pokoj tomuto domu!

ARCHANGEL PRVÝ. (*Nápěv „Bog nam ucieczka.“*)

Pane, on zhřešil! — On proti tobě zhřešil tak směle;

ARCHANGEL DRUHÝ.

Než nad ním plačí, za něj se modlí tvoji angelé.

ARCHANGEL PRVÝ.

Pošlapej, Pane, — polámej, Pane, Tvých soudů svatých
potupitele!

ARCHANGEL PRVÝ.

Ale těm odpust, co svatých soudův neznali cele.

ANGEL.

Když jsem letěl v Judeji,
svítě hvězdou nadějí;
píseň narození angelé pěli:
mudráci neviděli —
králové neslyšeli!

Pastuškové poznali,
do Bethlema spěchali,
první moudrost věčnou vítali,
věčné vládě čest vzdali
chudí, prostinci, malí.

ARCHANGEL PRVÝ.

Pán, když ve srdci angelův, sluh svých, uzřel všetečnost,
pýchu;
duchy pověčně, angely čisté nezavil hříchu:
i spadly s nebe jako déšť hvězdic angelů tlumy,
za nimi deštěm padají denně hrdých rozumy.

SBOR.

Pán maličkým jevívá,
což velikým zakrývá:
litosť, litosť buď pozemšťanu —
on byl druhem velkých pánů,
smilování pozemšťanu!

ARCHANGEL DRUHÝ.

On Tvojich soudův nestíhal jako mudrák zvědavý,
nehledal lidské moudroty plané ani oslavy.

ARCHANGEL PRVÝ.

On Tebe neznal — on Tebe nectil, Pane náš velký;
on nemiloval, nevzyval Tebe, náš Spasiteli.

ARCHANGEL DRUHÝ.

Než on ctil jmeno nejsvětější Tvé roditelky;
miloval mnoho, miloval mnohé, svůj národ celý.

ANGEL.

Kříž se zlatou úpravou
králům září nad hlavou.

Mudrákům zoří na prsou svítí
a v duši nemůž' vjíti:
osvět, osvět jich, Bože!

SBOR ANGELŮV.

My tak lidi milujem,
s nimi rádi obcujem:
od mudrákův, králův vyhnání,
u prosfáčků vítání,
nad nimi vždy prozpěvujem.

SBOR ARCHANGELŮV.

Povznes tu hlavu, i vstane z prachu, v nebesa sáhne
a dobrovolně padne i uctí podnoží kříže;
vedle ní celý svět ať u kříže hlavy své nahne
a Tebe slaví: Spravedlivému, Milostivému láskou se víže.

OBA SBORY.

Pokoj, pokoj prostotě,
skromné, tiché dobrotě!

Sluho, sluho pokorný, tichý,
tys mír dones v dům pýchy —
mír hříšníku sirotě! —

SCENA IV.

DŮM NA VSI PODE LVOVEM. (KOMNATA. EVA, MLADÁ PANENKA, VBĚHŠI DO KOMNATY, POOPRAVUJE KVĚTINY PŘED OBRAZEM NEJSVĚTĚJŠÍ PANNY. KLEKÁ, MODLÍ SE. — VCHÁZÍ MARCELINA.)

MARCELINA.

Dosud se ještě modlíš! — Jdi spat — půlnoc bila.

EVA.

Za otčinu jsem se již vřele pomodlila,
za otce, za matinku vedle naučení;
pomodlím se též za ty, co jsou u vězení.

Oniť sice daleko, a jsou předce bratří:

děti naší otčiny jedné matce patří.

Litvín, co dnes přijel k nám, utekl Rusům z rukou;
hrůza slyšet, jak je tam trápí, moří, tlukou.

Zlý cár kázal je všecky do žaláře vsadit
a chce jako Herodes celý rod vyhladit.

Litvín onen v pole šel, dosud kdesi bloudí...

a otec se velice kormoutí a troudí.

Matinka již poslala na mši za dušičky,
neb jich mnoho pomřelo. — Zvláštní modlitbičky
pomodlím se za toho, co ty písně vydal;

(ukazuje knížku)

ont je také v žaláři, jak nám host povídal.
 Četla jsem ty písničky; — některé jsou pěkné,
 že jest cítit, potěchou kterak srdce měkne.
 A tož půjdu, pokleknu před Rodičkou Boží,
 a za něj se pomodlím; kdo ví, zda v tu chvíli
 má rodiče, aby se za něj pomodlili.

Eva modlí se — usne.

ANGEL.

Lehko a ticho, jak sny lehounké, sleťme!

SBOR ANGELŮV.

Bratránka milého sen rozveselme,
 ve snách mu pod hlavu křídélka stelme,
 očkami, hvězdami, v tvář jemu svěťme,
 pějíce, hrajíce lítejme vínkem
 nad čistým, nad tichým naším milínkem!
 Za listí ručinky liljové spleťme,
 za růže kvetoucí čelíčka vzněťme,
 ze ztužek hvězditých vlasů vyvažme,
 rozpustme v prameny, vůněmi zvlažme,
 kvetoucím, živoucím, páchnoucím vínkem
 milánku našemu prsa okolme,
 milánku našemu skráně otulme,
 pějíce, hrajíce lítejme vínkem
 nad čistým, nad tichým naším milínkem.

EVA.

Vidění

Dešťíček svěží tak milý — jako rosa tichý;
 odkud ten dešťík? — Nebesa jsou tak čistá, krásná,
 nebesa jasná! —

Krůpěje zelené, červené, — trávky a květinky,
                     růže, lilje, vínky
 obvíjejí mne vůkol. — Ach, jaký sen to sladký,
     sen lehký, vonný: — bohdejž nebyl krátký!
     Růže lesknoucí, růže slunečná,
     lilje čistounká, lilje mléčná!
 ty nejsi z prachu: — rostlas bílým nad oblakem.
 Narcisku, jakým sněžným hledíš na mě zrakem,
     a blankytné ty kvítky památek
     jak zřítelnice nevinňátek. —
 Poznávám — kvítky moje! — já je zalévala,
 v zahrádce své je včera posbírala,
     a Rodičce Boží, nejsvětější Panně
     ověňčila skráně
     tam nad lůžkem na obrázku.
 Vidím. — To Rodička Boží! — Zázračná záře! —
 Obrací ke mně oči a tváře,
 pohlíží na mne, vínec v ruce vzala —
 hle, již ho Ježíškovi dala;
 a Ježíšek zase
 usmívá se,
 na mne kvítí hází,
 a úsměchem líbým je provází. —
 Jak ty kvítky vypěkněly — jak je mnoho
     kvítí toho;
     a vše na přeletu
     ve vzduchu hledají sebe —
     kvítek květu! . . .
     Moje milítky,
     do vínku samy pletou se kvítky! —
     Jak mně tu milo: cítím tu nebe;
     jak mně tu dobře, milý můj Bože!

Nechť tento vínek na vždy mě otočí,
nechť usnu, umru, patříc na ty růže,

v ty bílé narcisové oči! — —

Aj, či v ráji krásy víc být může?

Růže, růžinka ta žije! —

Duše jasná vešla do ní,

hlávkou hýbe, čelo kloní. —

Jaký ohníček z ní bije!

Aj, to živý ruměnec, jako zoře ranní;

směje se a rozvíjí lístky k rozesmání,

mezi listím rozvírá rtíky dva z korálů,

mluví cosi — jak ticho, skromně, jemně!

Co to, růžičko, šepceš ke mně?

Příliš to ticho, smutno . . . či to hlas je žalu?

Naříkáš si, že z rodné vzata jsi travičky? —

— Nevzala jsem si tě snad jen pro zábavu:

já tu tebou ověncila skráň i hlavu

Panny nejsvětější

Boží Rodičky a naší milostné matičky.

A já po zpovědi své včerejší

slzami tě napojila.

Aj, z korálův ústek tvojich

v proudech dvojích

bleskův pramenové plují,

z jisker jiskerky se sují. —

Či tato světlost není

snad tvoje pění . . .

Čeho žádáš růže milá?

RŮŽE.

Abych na tvém srdci byla.

ANGELOVÉ.

Angelský vínek rozvažme, rozpletme!

RŮŽE.

Křidélka odvíjím — vyplétám čelo.

ANGELOVÉ.

A my nahoru veselo, smělo
v jasná nebesa domů zas letme.

RŮŽE.

Budu ji bavit, až svitne ránek;
na srdci jejím uložím skráně,
jak byl apoštol Kristův milánek
spočíval druhdy na klínu Páně!

Scena V.

CELA KNĚZE PETRA.

KNĚZ PETR.

Modlí se, na zemi leže křížem.

Pane, čím jsem já přede tváří Tvojí?

Prachem jen a ničím!

Ale, když jsem vyjevil nicotu Ti svojí,

já prach, mluvě s Pánem,

povím, co cítím, co žíčím.

VIDĚNÍ.

Vstal tyran Herod! — Pane, celá Polska mladá

v rukou Herodových strádá.

Co vidím? — Dlouhé, bílé křížových cest běhy,
cesty dlouhé — nesmírné — pouštěmi a sněhy

všecky na půlnoc — tam v kraj předaleký
plynou jak řeky.

Plynou: ta cesta přímo ku železné bráně,
tam ta vpadla jako proud pod skálu — v ty jámy,
a ona mizí v moři... Hleď tam přes ty pláně,
tlupa vozů po cestách nestížených

jako chmury vichřicemi hnané —
a vše tam vždy k jedné straně!

Pane, smiluj se nad námi!

Ach, to naše děti!

tam na půlnoc — Pane, Pane!

To-li má jich osud býti —

na vyhnání hníti!

A dáš je všecky tyranem, co řádí,
pohubiti v mládí?

A to naše do konce zatratíš-li plémě? —

Hle — ha — to dítě ušlo, roste — zdvihlo téměř. —

Aj to je obranitel!

Národu oživitel: —

z matky cizé; jeho krev dávní bohatýři,
a jmě jeho bude čtyřicet a čtyři.

Pane! což neráčíš příchod pouspěšit,
národ můj potěšit?! —

Ne! — Národ přetrp! — Vidím sběř tu — zřím tyrany —
lotři — běží — schvátili. — Národ opoutaný
vleče celá Evropa — smích si tropí z něho.

„Na soud — na soud!“ — Tam luza táhne nevinného.

Tam jen huby, bez rukou, beze srdcí: soudci —
to jeho soudci! —

A hlas hlučí všude:

„Gal, Gal soudit bude!“

Gal v něm viny nenašel i — umývá ruce;
 luza křičí: „Odsud jej a vydej ho, muce!
 Krev jeho padne na nás i na syny naše;
 křižuj syna Marie, propust' Barabáše!
 Ukřižuj — on korunu cářskou v lehkost' beře!
 Ukřižuj — sic řeknem, žes přítel zbojné sběře;
 žes nepřítel císařův!“ — Ach, jak zlostní chtěli,
 Gal ho vydal — již vlekou — již nevinné skráně
 zkrvavené, zhyzděné — rána tone v ráně
 pod trnovou korunou — staví před svět celý —
 a všetečné národy odevšad se sběhly...
 Křičí Gal: „Hle, svobodný národ nepodlehly!“

Pane, ach, již vidím kříž — ach, jak dlouho, dlouho
 ramena ta nosit' jej musí?

Pane, slituj se nad slouhou!

dej mu síly — nebo sic zmořen cestou dlouhou
 klesne, omdlí a skoná v bolestech a hoři! —
 Kříž má dlouhá ramena, jak Evropa celá —
 ze tří vyschlých národů jak z tří suchých stromů
 utesaná, sražená lidstva na pohromu.
 Již vlekou — jižť národ můj na pokutném stolci —
 zvolal „Žízním!“ — Ten jej octem, onen žlučí pojí
 a nelidé bodou jej posměchů svých kolci —
 u nohou mu svoboda máti plačíc stojí.
 Hle, Rus žoldněř přiskočil a zdvižené kopí
 v krvi mého národu přenevinné topí!
 Cos to spáchal z katanův hlupče nejkrutější?!
 On jedin se napraví a Bůh nejsvětější
 zbloudilému synu
 odpustí tu vinu. — —

Můj milánek! smrtelnou hlavu svou již spustil
 volaje: Pane, Pane! proč jsi mne opustil?!
 I skončil!

Slyšeti sbory angelův — daleký zpěv písně velikonoční. Konečně slyšeti: „Alleluia!“

K nebesům, k nebesům, k nebesům se vznáší.

A od nohou vane míle
 roucho jak sníh bílé. —

Spadlo — široko — v ně se zavinul svět celý.

Můj milánek na nebi — zrakům nezmizelý.

Jak tři slunce blýšt' mu ze tří zřítelnicí
 a národům probitou káže svou pravici. —

Kdo ten muž? — To náměstek na pozemském dole.

Znal jsem ho — byl děcko malé.

Kterak urost' duší, tělem,
 jak duch jeho svítí čelem.

Onť slepý — vede ho ale
 angel pachole.

Muž strašný, má tři obličejje,

on má tři čela
 nebem ojasnělá.

Jak baldachyn rozpiatá divů tajných kniha

jemu nad hlavou se míhá,

a zakrývá líce;

podnožím jeho jsou tři stolice.

Tři končiny světa kol do kola

chvějí se, když volá,

a s nebe slyším hlasy jako ty hromy:

„Toť náměstek svobody na zemi vidomý!

On to na slávě vyzdvihne trůny

ohromné církve svojí.

Vznešen nad národy i nad krále

na korunách třech stojí

sám bez koruny
 na blaho lidem a Bohu k chvále;
 a život jeho — trud, trudů zárod,
 a titul jeho — národův národ.
 Z matky cizí, krev jeho dávní bohatýři
 a jmeno jeho čtyřicet a čtyři.
 Sláva, sláva, sláva!

Usnul

ANGELOVÉ.

Usnul... Nuže vyjmemež duši jemu z těla
 jak děťátko usnulé ze kolébky zlaté,
 svlečme smyslův sukničku, již na sobě měla,
 a jak, v světlo jitřenku, v roucho lásky svaté
 ustrojíme na výlet k Otci do nadsvětí.
 Leťme! — Jasnou duši tam nesme v nebe třetí!
 Dítka složme našemu Otci na kolenou;
 nechať ve snách otcovskou laskotou je světi;
 a před ranní modlitbou duši probuzenou
 navrátíme životu na úkoly svaté,
 a ji v čistých smyslův šat, znovu zahalenou,
 vložíme zas v tělo jak do kolébky zlaté.

SCENA VI.

KOMNATA. SENÁTOR PŘEVRAČEJE SE NA LŮŽKU, VZDYCHÁ.
 DVA ĎÁBLI NADE HLAVOU.

ĎÁBEL I.

Ochlasta nechce spát;
 musím tak dlouho stát! —
 Ničemo, ticho lež!
 Či ho tam kole jež?

ĎÁBEL II.

Na oči syp mu mák.

ĎÁBEL I.

Usnul. Padnu naň
jako lita saň.

ĎÁBEL II.

Jako na vrabce pták.

OBA.

Do pekla duši vleci,
šlehať ji hady — péci.

BELZEBUB.

Vari!

OBA.

Jakýs ty kmoťr?

BELZEBUB.

Belzebub.

OBA.

Nu — co máš?

BELZEBUB.

Zvěřinky mi nepoplaš!

ĎÁBEL I.

Ale když usne lotr,
mně patří jeho sen.

BELZEBUB.

Jak uzří noc a žár
i děsných sílu kár,
našich se lekne scen;
z jitra ten pomní sen,
a pak může se kát;
daleko ještě smrt!

ĎÁBEL II. (*vytahuje spáry*).

Rač mi zábyvky přáf!
Jak se tu báti smíš?
Když ten se bude káf,
posvětit já se dám
a v ruce vezmu kříž.

BELZEBUB.

Když moc ho ustrašíš,
může pomněti sen,
může ohnouti nás,
a ptáka pustíš z ruk.

ĎÁBEL I. (*ukazuje na spícího*).

A co bratránek ten,
ten můj nejdražší syn
má spát necítě muk?
Nechceš? — Já — chci to sám!

BELZEBUB.

Lotře, a znáš můj čin?
od cára moc já mám!

ĎÁBEL I.

Pardon — co ráčí pán?

BELZEBUB.

Můžeš mu v duši vlézt,
 můžeš ji v pýchu zdmout,
 a potom hanbou hněst;
 i strachy do ní douf,
 můžeš v potupě vléci
 a posměchy ji seci:
 ale o pekle ani muk!
 My letme — fuk, fuk, fuk

(Odlétá.)

ĎÁBEL I.

Tož já za duši chňap'.
 Ha, ničemo — ty zviš!

ĎÁBEL II.

Jen ji v pazourky lap,
 lehko jak kocour myš.

VIDĚNÍ SENATOROVO.

SENATOR *(ve snách)*.

List — to mně — reskript Jeho císařské přejasnosti!
 Vlastnoruční — ha, ha, ha! Dar stotisícový.
 Řád! — Kde — připni, lokaji — sem! Já kníže nový!
 Ah! — ah! Velký maršálku! Ah! ti puknou zlostí.

(Převrací se.)

K císaři! síň, předpokoj — oni všickni stojí,
 všickni nenávidí mne, koří se a bojí.
 Maršálek — Grand Controleur — pomineš se zlostí.

Ach, jaké milé šepotání,
 dokola milé šepotání,
 Hle, senator v milosti, v milosti, v milosti!
 Ach, kéž umru, kéž umru při tom šepotání
 jak při rozkošném kuběn laškování.

Každý na potkání
 v sále se mi klaní.
 Hledí na mne, závidí — vzhůru nos napírám.
 Té rozkoše! — Umírám — z rozkoše umírám!

(Převrací se.)

Císař. Jeho Milost cár — imperator vchází...
 Ah! — Co? Nezří — mračí se na mne — hynu žasem.
 Ach — nejjasnější pane — ach! — nemohu hlasem —
 hlas mi zamřel — ach, pot — strach — hrůza třese, mrazí.
 Ach, maršálek... Co? — Ke mně obrací se zády...
 zády — a — senatori — dvořani tu všady! —
 Ach, umírám — umřel jsem, zahrabán jsem, hniji,
 červi hryzou — uštípký, žerty na mne bijí...
 utíkají ode mne... Ha, jak pusto, hlucho.
 Šambelan, šelma, šelma! — Hle, jak cení zuby...
 Brum — úsměch ten jak pavouk vletěl mi do huby.

(Vyplivuje.)

Jaký zvuk! — to kalambur — o ty mrzká mucho!

(Rozhání se rukou okolo nosu.)

lítá mi kolem nosa
 jako vosa.

A epigramy, úštěpky, žertíky, —
 ty šepty — to mi škvoři vlezli v ucho;
 ach, mé ucho — moje ucho!

(Vytírá si ucho prstem.)

Jaký šepot — sviští jako sovy komorníci,
jak chřestější ohonem, — dámy mimo mýcí
strašné šepty, smíchy, vřesky všech tu hostí:
Senator pad' z milosti, z milosti, z milosti!

ĎÁBLI (*sestupují viditelně*).

Duši vyrvem ze smyslův, jak psa ze řetěze,
ale jenom na polo . . . kahan naložíme,
na půl v těle necháme, cit mu zůstavíme,
druhou půli zavlečme, kde jsou světa meze —
kde se končí časů běh, věčnost kde začíná,
kde s svědomím hraničí pekel domovina. —
Psísko zlé tam uvažme na provaze z lýčí;
— tam si popil ruko má, tam švihej můj bičí! —
Než kur třikrát zazpívá, z mučírny té krátké
duši zbitou, ztýranou zas musíme vrátit,
do smyslův, jak na řetěz, přikouti a schvátit,
jak do psárny zavříť ji znovu v tělo vrátké.

SCENA VII.

SALON VARŠAVSKÝ. — NĚKOLIK VELKÝCH ÚŘEDNÍKŮV — NĚKOLIK
VELKÝCH LITERATŮV — NĚKOLIK DÁM VELIKÉHO TONU — NĚKOLIK
GENERALŮV A VYSOKÝCH DŮSTOJNÍKŮV: VŠICKNI INCOGNITO — PIJÍ
ČÁJ U STOLKU. — BLÍŽE DVEŘÍ NĚKOLIK MLADÝCH LIDÍ A DVA
STAŘÍ POLÁCI STOJÍCE ROZMLOUVAJÍ ŽIVĚ. — SPOLEČNOST STOL-
KOVÁ MLUVÍ FRANCOUZSKY — U DVEŘÍ HOVOR POLSKÝ.

U dveří.

ZENON NIEMOJEWSKI (*k Adolfovi*).

Tof i u vás na Litvě rovněž tak se děje?

ADOLF.

Ach, u nás to ještě hůř: u nás krev se leje!

NIEMOJEWSKI.

Krev?

ADOLF.

Ne sic na bojišti, ale kat nás bije
ne mečem leč ranami palice a kyje.

*(Rozmlouvají tišeji.)**U stolku.*

HRABĚ.

To tak slavný byl ten ples — mnoho důstojníků?

FRANCOUZ.

Slyšel jsem, že bylo jak v pustém kostelíku.

DÁMA.

Ovšem plno!

HRABĚ.

A slavný?

DÁMA.

Těžko tu vše říci.

KAMERJUNKER.

Vše na ruby, ač byli četní služebníci! —
Vína, kousku paštiky jsem tam neokusil;
kdo chtěl k bufetu, zácpou dráť se musil.

DÁMA I.

V sále tanců zhola nic neuspořádáno,
jak na rautě anglickém po nohou dupáno.

DÁMA II.

Však to jenom soukromá beseda být měla.

ŠAMBELAN.

Prosím! řádný valný ples: dosud mám bilety.

(Vyňal pozvání — ukazuje — všickni se přesvědčují)

DÁMA I.

Tím hůř! Zmatek v skupinách, škoda toalety:
a obleky ocenit nebylo lze zcela.

DÁMA II.

Co odjel Novosilcov z naší té Varšavy,
nikdo nezná rád ni lad vpravil do zábavy;
ani jednou pěkného neměli jsme bálu:
on vše uměl upravit jako obraz v sálu.

(Mezi mužskými slyšeti smích.)

DÁMA I.

Smějte se a mluvte si, páni, jak se líbí;
osoba tak potřebná v Varšavě nám chybí.

U dveří.

JEDEN Z MLADÝCH.

Z vazby puštěn Cichowski?

ADOLF.

Já znám Cichowského.
Právě byl jsem u něho, chtěje slyšet jeho,
abych našim na Litvě mohl zprávu dáti.

ZENON NIEMOJEWSKI.

Všakf se máme družiti, spolu znát a státi:
rozdělení zhyneme všickni marně, smutně.

(Mluví tišeji)

MLADÁ DÁMA (*stojící u nich*).

Ach, jak dlouho mučen byl strašně, přeukrutně!

(*Rozmlouvají*)

U stolku.

JENERAL (*k literatovi*).

Ale přečti pak nám cos — dej se mi uprosit.

LITERAT.

Neumím nic z paměti.

JENERAL.

Máš zvyk, s sebou nosit.

Máš to s sebou pod frakem: — vidět jest okladky.

Dámy chtějí slyšet...

LITERAT.

Dámy? — Ah! — to literátky,
ty víc veršů francouzských jistě budou znáti
než já.

JENERAL (*jde mluvit s dámami*).

Paní, neračte, prosím, se mu smáti.

DÁMA.

Chcete lektyru? — To si vyproším! — Ač umím
po polsku, leč polským těm básním nerozumím.

JENERAL (*k důstojníkovi*).

Poněkud tu za pravdu musím paní dáti,
neb jsou nudné básně těch našich polských brachů.

(*Ukazuje na literata*.)

Tisíc veršův napsal ten o sázení hráchu.

(*K literatovi.*)

Nuže čti, a poslouchat nebudou-li mnoho,
to hled —

(*Ukazuje na druhého literata.*)

a všimni si novináře toho:

Ten, jak kývnu, vysypá, vychrlí své rýmy.

Služba milá všem by se verši stala tvými.

Viz, jak mrká očima, usmívá se mile,

kterak sám se nabízí: povděčně a čile

ústa otevřel již jak leklou skořápnici,

velkou, sladkou jako fík zvrátil zřítelnici.

LITERAT (*k sobě*).

Odcházejí —

(*k jeneralovi*)

Dlouhý kus . . . Jsem na prsa dušný.

JENERAL (*k důstojníku*).

Dobře tak, že nechce číst; byl by kus to krušný,
poslouchat a nedať se posléz do zývání.

DÁMA MLADÁ

(*odšedší od skupeniny u dveří obrácená k stolíku*).

A to jest věc ukrutná — račte slyšet, páni!

(*K Adolfovi.*)

Pane, rač Jich Milostem říci o Cichowském.

VYŠŠÍ DŮSTOJNÍK.

A Cichowski propuštěn? —

HRABĚ.

Ten poseděl sobě
několik let v žaláři.

ŠAMBELAN.

Já mněl, že spí v hrobě.

(Pro sebe.)

Také věci poslouchat není nezávadno,
a odejít v prostředku řeči není rádno.

(Odchází.)

HRABĚ.

Propuštěn? — To divná věc!

ADOLF.

Nenalezli viny.

MISTR CEREMONIALU.

Kdo tu mluví o vinách? Jiné to příčiny!
Kdo byl dlouho uvězněn, viděl, slyšel mnoho.
Vláda své má náhledy: co je nám do toho?
Vláda má své záměry, jež krýt musí světu.
Politická tajemství — to věc kabinetu.
To se děje všude tak; jsou tajnice státu!
Ale pán z Litvy — ah — ah! divná věc mu ta tu.
Páni, na vsi chcete tak vědět o císařství,
jako znát vše můžete ve svém hospodářství.

KAMERJUNKER.

Pán z Litvy a po polsku? To mi kraj neznámý.
Já myslil, že na Litvě jsou již Rusi samí.

O Litvě, přísámbůh, vím cos méň než o Chinách.
Constitutionnel psal jednou o Litvínách,
ale v jiných novinách francouzských ni slova.

DÁMA MLADÁ (*k Adolfovi*).

To věc vážná, národní — pán vyprávěť musí.

STARÝ POLÁK.

Znal jsem staré Cichowské; čestná to rodina —
oniť jsou až z Haliče. Zaslechl jsem, že syna
zavřeli a zmořili. — Krevný můj daleký!
Dávno jsem ho neviděl. — Ó, vy lidé, -- věky!
Již tři zašla kolena, co nám strojí muky —
naše otce mučili: mučí děti — vnuky!

ADOLF.

(*Všickni se přiblížili a poslouchají.*)

Znal jsem ho, jsa dítětem; bylť on tehdy mladý,
živý, vtipný, veselý, krásný — samé vnady;
společnosti duší byl; kam kdy jen zavítal,
bavil hovorem a řeč žertíky proplítal;
měl rád děti; sedal jsem na kolenou jeho —
u nás dětí měl titul pána veselého.
Dosud vím, že vlasy měl jasné, kadeřavé,
a ty druhdy splítaly mu mé ruce hravé;
pamatuji dosud zrak bodrý a nevinný,
neb když hleděl na nás, tak zdál se býť dětinný
a tak okem vábil nás, když na nás popatřil,
že z nás každý s ním se jak s rovnorodým bratřil.
Tehdy měl se ženiti; pomním, že nám nosil
dárky od své budoucí, na svatbu zval, prosil.

Po té dlouho nepřišel, a mluveno doma, že zmizel, že tajemná stihla ho pohroma; vláda že ho hledá, že stopy nelze najít; posléz řečeno: zabil se, v řece musil zajít. Policie ztvrdila smutné ty domysly; nalezenoť jeho plášť na pobřeží Visly. Plášť ten ženě donesli — poznala: on zhynul, mrtvoly však nenašli. Tak rok celý minul. Proč se zabil? — ptali se, vypátrati chtěli, litovali, plakali, až pak zapomněli. Tak dvě léta minula. Jednou za večera vězně do Belvederu vezli od kláštera. Večer chladný, deštivý; nevím, jakou měrou svědek jakýs postihnul procesí tu šerou. Snad to jeden z Varšavských smělých byl mládenců, kteří slídí po bytech — jmenech uvězněnců. Stráže stály v ulicích — město jako v hrobě. „Vězni, kdo jste?“ za zdí kdos křiknul, a v též době do sta jmen se ozvalo; — tu též uslyšeno mezi jmen těch směsicí Cichowského jmeno. Na druhý den ženě hned o tom zpráva dána; psala, lkala, lítala od pána do pána, leč krom jmena onoho, po mnohém hledání nenalezla ničehož ubohá ta paní. — A zas ušla léta tři bez stopy a věsti; leč potají v Varšavě šířil kdos pověsti, on že žije, že mučen, přiznati se chrání, a že dosud žádného nesložil vyznání, že po mnoho nocí byl nucen stále bdíti, že jej sledmi krmeno, nedáno mu píti, že zpíjeli opiem, hnali naň strašidla, pod pážděmi lechtali, lektali v chodidla —

než kdy jiné zavřeli, o těch hovořeno:
žena lkala, leč vůbec na něj zapomněno!

Až nedávno před domem žalostící paní
zazvoněno s půl noci. Otevřeli. — V zbrani
s četníkem tu důstojník, a on pode stráží.
Péro hned a papír dáti sobě káží,
piší, velí podepsat, jak si vše napsali,
z Belvederu živého že jej odevzdali.
Vzali podpis, chudáku prstem pohrozili:
„Řekneš-li co“... na tom dost, a zas odkvapili.
To byl on! — Chci jej vidět; ale přítel zráží:
„Nechod' dnes, neb vyzvědač u vrat je na stráží!“
Jdu na zejtrí: drábi tam na zápraží stojí;
jdu za týden: návštěvy nesměl přijmout' mojí.
Až nedávno za městem náhoda mi přála;
potkám se s ním v povoze, minul bych bez mála,
tak v té tváři nesnadno bylo mi ho znáti,
než praveno, to že on. Tož zůstal jsem státi.
Otyl; ale byla to strašná opuchlina.
nadula ho ztrava zlá, vzduchu hnilotina;
tváře naduřely mu, sežloutly a zbledly,
vlasy sešly, na čele vrásky sobě sedly.
Vítám; on mne nepoznal — nechtěl mluvit' se mnou.
Dím, kdo jsem: on patří jen zřítelnicí temnou;
když jsem dávné známosti jemu připomínal,
tu zrak ve mně zatopil, chápat' cos počínal.
Ach, vše co byl přetrpěl v útrapách svých denných,
všecko, co si přemyslíl za nocí bezsenných,
vše to v jedné chvílce jsem vyčet' z jeho zraku;
neb to oko ve strašném topilo se mraku.

Zřítelnice na způsob kousku z kolek sklenných, pozůstalých v žalářních oknech zamřížených, jichžto barva bývá jak pavučina šedá, jež, hledíš-li z boku, jak duha svítí bledá, v nichž rez rudou, jiskry a skvrny zřítí tmavé, ale okem proniknout mázdry nelze mhlavé; průzračnost jim zmizela, ač se jeví zraku, že ležela ve plísni, v zemi a přímraku.

Měsíc na to šel jsem zas; mněl jsem, že s to bude, rozhlednouť se po světě a poznat se všude. Ale tolik tisíc dní na výslechu býval, tolik tisíc nocí sám s sebou hovořival, tolik let jej mukami bádali a drali, tolik let ho nehluchou zdí obkličovali, a mlčení jedinou bylo mu obranou, a stín stálou družinou, k němu připoutanou, že ni město veselé nemohlo dovésti, by za měsíc odklidil paměť týchž neřestí: slunce, zdá se, výzvědou a den udavačem, stráží jsou mu domácí, a host zdá se dráčem. Přijde-li kdo s návštěvou, jak jen vrzne klika, on hned myslí: „Slídiť jdou! — do domu vrah vniká!“ odvrací se, na rukou hlavu si podpírá; zdá se, že přítomnost a sílu ducha sbírá; zatíná ústa, by mu slůvko nevypadlo, spouští oči, ze zraku by se neuhádlo, co se v duše hlubinách před slídiči tají. Tázán, mní, že dosavad v žaláři jej mají, v hloub pokoje utíká, do stínu se staví, křičí: „Nevím, nepovím!“ — veždy stejně praví; —

a ten odpor, buď kdo buď, vždy se vrací znova, že stala se příslovím dotčená dvě slova. Dlouho žena s synáčkem pláče na kolenou před ním, než v něm ukojí duši postrašenou.

Vězni, vyšlí z žaláře, rádi vypravují o nehodách přestálých v některé té sluji; mněl jsem tudíž, on sám že jasnými nám slovy o svých osudech a všech katovinách poví, vydá na jev, pod zemí a pod stráží sbírův jakové jsou děje všech polských bohatýrův; neb jen v stínech země teď Polska žije, zkvítá: Sibiř, tvrz a vězení dějiště jí skýtá. — A co na mé otázky všecky odpověděl, bylo: „že prý o mukách svých nic nevěděl“ — zapomněl vše. Popsaná paměť jeho celá jak Herkulánská kniha v zemi zpráchnivělá: z mrtvých vstalý autor sám neumí v ní čísti; řekl jen: „Boha zeptám se a ten sám vše zjistí — On má všecko zapsané a mně všecko poví.“

Adolf otírá si slzy — Dlouhé mlčení.

DÁMA MLADÁ (*k literatovi*).

A proč o tom, pánové, nechcete nám psáti?

HRABĚ.

Nechť to starý Niemcewicz do paměti vsadí; slyším, že prý rozličné škváry zas hromadí, a mezi ty také ten kousek může dáti.

LITERAT I.

To historka.

LITERAT II.

Strašlivá!

KAMMERJUNKER.

Věru znamenitá.

LITERAT I.

Také věci slyší se; — ale kdo je čítá?
 Prosím, jak má souvěké opěvat kdo děje;
 místo bájesloví jsou svědci: svědek kde je
 očítý, tam po básni, nastojte, je veta!
 Pak výslovná regule krásoumy je ta
 básníkům že náleží čekat, až — až — —

JEDEN Z MLADÝCH.

Kolik třeba čekat let, než se předmět svěží
 ucukruje jako fík, jak tabák uleží?

LITERAT I.

Na to není regule...

LITERAT II.

Tož sto let.

LITERAT I.

To málo!

LITERAT III.

Tisíc — kolik tisícův...

LITERAT IV.

A mně by se zdálo,
 že zhola nic neškodí, když je předmět nový;
 škoda jen, že není to polský, národový.

Národ náš vždy prostičký, — on hostinným sluje,
a výjevův násilných, strašných nemiluje.
Pějmež tudíž námluvy selské a líbanky,
stáda, stíny — Slověnin drží na selanky.

LITERAT I.

Naději se, pánu že ani nenapadne
o tom, že kdo sledě jed, psáti verše ladné;
já řku, že poezie není bez poloru,
a polor být nemůže tam, kdež není dvoru;
dvůr ten soudí o vkuse, pěknosti a slávě. —
Polska hyne: nemámeť dvoru ve Varšavě.

MISTR CEREMONIALU.

Není dvoru! — Aj to mi divně nepomálu,
vždyť pak já tu mistrem jsem ceremonialu!

HRABĚ.

Kdybys ty chtěl slovíčko náměstníku říci:
žena moje byla by prvou komornicí.

Na hlas:

Ale darmo, úřady pro nás nejsou vyšší,
aristokrati jen jsou u dvora i v říši.

DRUHÝ HRABĚ (*nedávno povýšený*).

Svobody jest podporou aristokracie:
račte si jen příklad vzít z Velké Britanie.

Počíná hádka politická. Mladí odcházejí.

PRVÝ Z MLADÝCH.

Ó těch lotrův! — Na ty hůl. . .

A. G. — Spíše hák, oprátka!
 Já bych ukázal jim dvůr, i zač taká hádka.

N.

Hledte, co si počneme, sudte, bratři moji,
 když na čele národu také skety stojí!

VYSOCKI.

Pověz raděj na vrchu! ... Národ náš to láva,
 jež se svrchu studenou, tvrdou, temnou zdává,
 ale ohně vnitřního sto let nezamrazí;
 plujme na skořápku a — v hloubi vstupme, draží!

Odcházejt.

SCENA VIII.

PAN SENATOR.

VE VILNĚ. SÁL PŘEDPOKOJOVÝ. NA PRAVO DVEŘE VYŠETŘOVACÍ
 KOMISE, KUDY VODÍ VĚZNĚ A KDEŽ VIDĚTI OHROMNÉ SVAZKY PA-
 PÍRŮV. V HLOUBI DVEŘE DO POKOJŮV SENATOROVÝCH, ODKUD
 SLYŠETI HUDBU. — ČAS PO OBĚDĚ. — U OKNA SEDÍ TAJEMNÍK
 NAD PAPÍRY; NĚCO DÁLE NA LEVO STOLÍK, KDEŽ HRAJÍ VE VISKA.
 NOVOSILCOV PIJE KÁVU; OKOLO NĚHO ŠAMBELAN BAJKOV, PELIKÁN
 A JEDEN DOKTOR. U DVEŘÍ STRÁŽ A NĚKOLIK LOKAJŮV.

SENATOR (*k šambelanovi*).

Diab!e! quelle corvée! — Posléz je po stole.
 Zklamala nás *la princesse*, a dneš neprijede.
 Jinak, *en fait, les dames*, staré a škaredé
 nebo hloupé na prosto, jenom loutky holé: —
 mluvit, *imaginez - vous*, při polívce se mnou
 o věcech mých úradních, krytých v roušku temnou!

Je jure těch patriotek nemít *à ma table,*
avec leur franc-parler et leur ton detestable.

Figurez-vous — o strojích já i o kasíně:

a ta moje družina o otci a syně;

„on starý, on mladičký, pane senatoře . . .

on šatlavy nesnese, pane senatoře . . .

on žádá zpovědníka, on chce ženu vidět,

on . . .“ *que sais-je!* — Aj, na hodech měly by se stydět.

Il y a de quoi zbláznit se; musím končit zprávy
 a uteci z Vilna zas milé do Varšavy.

Monseigneur mi právě psal *de revenir bientôt* —

jeť mu teskno beze mne a mně s tou holotou . . .

Je n'en puis plus. —

DOKTOR (*přistupuje*).

Jasnosti právě dal jsem zprávu,
 že věc jedva počatá dosud v tom je stavu,

v němž je chorý, když lékař přijda, na něj hledí,

anagnosin udělá. — Mnoho zákův sedí —

tolik bylo stíhání — důvod není žádný —

nedošlo se na jádro, v němž ten vřed neřádný.

Co odkryto? — Básničky! — *Ce sont des manux légers,*

ce sont, možná říci jen, *accidents passagers,*

leč osnova spiknutí dosud je tajemnou

a —

SENATOR (*urážen*).

Tajemnou? — Pan doktor má zřítelnici temnou.

Co divu? Po obědě — nuž *signor dottore.*

Addio, buona notte — dík za rady skoré.

Tajemnou! — Sám vedu věc, a je prý tajemnou!

A *vous osez, docteur,* tak mluvit tu přede mnou?

Kdo kdy viděl řízení u nás formálnější?

Žaloby a svědectva, i vyznání čisté,
všecko jest... a spiknutí je zdejší
vypsáno tu jasně jak ukazy od senátu...

Tajemnou!... Mzdu za trudy takovou mám já tu.

DOKTOR.

Jasnostpane, *excusez*, spiknutí jest jisté.

Právě dím, že — že...

LOKAJ.

Sluha kupce Kanisina
čeká — pána, o účet jakýs upomíná.

SENATOR.

Účet? — Jaký účet? — Kdo?

LOKAJ.

Kupec prý Kanisin;
co měl přijít k rozkazu...

SENATOR.

Pryč mi on čupky syn!
Vidíš, jak jsem zaměstnán.

DOKTOR.

Hloupé vy bestie!
Přicházet — pan senator, vidíš, kávu pije!

SEKRETÁŘ (*vstav u stolika*).

On dí, že ráčí-li pán věc tu odročovat,
on dá púhon.

SENATOR.

Tož mu piš zdvořile, ať čeká.

(Zamýšlí se.)

Apropos — ten Kanisin — třeba jemu schovat synka do chládku. To pták! — Nápad dokonalý!

SEKRETÁŘ.

Než Kanisinův syn to hošík ještě malý.

SENATOR.

Oni všickni malí jsou, ale hled' jim v duši: oheň, pokud jiskerkou, uhasiti sluší.

SEKRETÁŘ.

Kanisinův syn v Moskvě.

SENATOR.

V Moskvě, a *voyez-vous*, klubův emisar. — Čas je, předejítí zjevu takých děl.

SEKRETÁŘ.

On, jak tuším, slouží u kadetů.

SENATOR.

Bouří vojsko — *voyez-vous* — věc jak zřejmá je tu.

SEKRETÁŘ.

Děckem byl, když z Vilna jel.

SENATOR.

Oh! *c'est incendiaire*. Má tu korrespondenty... (k sekretáři) *ce n'est pas ton affaire*;

Rozumíš! Hej dežurny. Za dvacet a čtyry hodiny jeď kybitka! — Sebrat vše papíry! Jinak otec nemá se toho příliš lekat, ač nedá-li jeho syn na přiznání čekat.

DOKTOR.

Právě měl jsem již čest, to říci Jasnostpánu, různí věkem, stavem jsou lidé v tajném plánu, a nejnebezpečnější známka spiknutí ta, že vším jistá pružina pohybuje skrytá, kterou...

SENATOR.

Skrytá?!

DOKTOR.

Chtěl jsem dí: tajně ukryvaná a odkrytá důmyslem bystrým Jasnostpána.

(Senator odvrací se od něho.)

(Pro sebe.)

To ďas netrpělivý... Běda mi s ním — běda! Tolik věcí vážných mám — a mně mluvit nedá.

PELIKÁN *(k senatoru.)*

Rač rozkázat Jasnostpán, co se teď má státi s Rollisonem.

SENATOR.

S jakým?

PELIKÁN.

S tím, co mu holí dáti na výslechu musili.

SENATOR.

Eh bien?

PELIKÁN.

On teď stůně.

SENATOR.

A kolik ran tomu tam ničemovi dali?

PELIKÁN.

Byl jsem při tom; ale ti tam nepočítali.

Pan Botvinko vyslychal. —

BAJKOV.

Pan Botvinko! Cha, cha!

Ten tak rychle nekončí, když už jednou máchá;

ten jej dobře opatřil, ručím, věc je jistá.

Parions, že mu vysázel nejméně asi tři sta.

SENATOR.

*Trois cents coups, et vivant? Trois cents coups, le coquin;
trois cents coups sans mourir, — quel dos de Jacobin!
Myslil jsem, že v Rusích jen, la vertu cutanée
surpasse tout — ten lotr má une peau mieux tannée!
Je n'y conçois rien! Ha, ha, ha, mon ami!*

(K hráči, kterýž čeká na svého společníka.)

Poláci nám odejmou obchod s kožinami.

Un honnête soldat en serait mort dix fois!

*Quel rebelle — (přistupuje k stolíku) mám pro pána un homme
de bois. —*

Chlapík dřevěný; sázel Botvinko mu kyje.

Tři sta ran dal dítěti — *figurez-vous?* — žije!

(K Pelikánovi.)

Nic nevyznal?

PELIKÁN.

Právě nic; — jenom zafal zuby, vykřiknul, že uvádět nesmí do záhuby přátel nevinných; ale již z vyznání toho — z několika těchto slov poznalo se mnoho... vidět, jeho přátele že jsou studentíci.

SENATOR.

C'est juste: jaký to vzdor!

DOKTOR.

Právě směl jsem říci Jasnostpánu, že šílením tu mlád' nakazili, učíce ji hloupostem; — na příklad jen stavím starožitné dějiny. — Ach, můj Bože milý, kdo nevidí, že mládež od toho tak šílí?!

SENATOR.

Vous n'aimez pas l'histoire — ha, ha, *un satirique aurait dit*, že máte strach *devenir historique*.

DOKTOR.

Ach, ovšem, ovšem, dobře vím a také pravím: učte si těm dějinám, ať se mládež doví o každém velkém králi — slavném ministrovi...

SENATOR.

C'est juste.

DOKTOR (potěšený).

Právě dím — rač Jasnostpán to vědět, že jest způsob, kterého má se pilně hledět, když kdo této mládeži dějiny vykládá.

Ale nač vždy mluvíti o republikánech,
o Athenských, Spartanech, a pak o Římanech.

PELIKÁN

(k jednomu ze svých společníkův, ukazuje na doktora).

Hle, jak tam ta příšera cos by chytila ráda.
Viz, prokletý pochlebník jak se za ním plazí,
jak se v milost líšá mu, kterak se vytáčí!

(Přistupuje k doktoru.)

Ale nač ty řeči? — Ty dobrou míru kazí!
Považ, když pán senator hověti si ráčí,
sluší-li jej trápiti!..

LOKAJ.

Jasnostpán zdaž káže
paní ty sem připustit; — pán je ráčí znáti —
co sem jezdí den co den — a černě se šatí.
Jedna slepá, druhá to...

SENATOR.

Slepá, kdo jest ona?

LOKAJ.

Rollisonka...

PELIKÁN.

To matka toho Rollisona.

LOKAJ.

Jsou tu denně.

SENATOR.

Odbýt je! — Však jsou na to stráže.

LOKAJ.

Odbýváme: ona však odbyti se nedá,
u vrat skuhrá, běduje a na prahu sedá.
Dali jsme ji sebrati. — Těžko vésti slepou,
lid se shluknul odevšad a vojáka tepou...
Mám ji pustit?

SENATOR.

Eh, rady sobě dát neumíš.

Pustit — jenom až do půl schodův — a — rozumíš?
A potom ji dolů vést — ó tak (*s posunkem*) hezky rázně;
bych měl pokoj a ona šetřila víc kázně.

(Druhý lokaj vešel a odevzdává Bajkovu list.)

Nu, nač tu stojíš? — táhni! —

BAJKOV.

*Elle porte une lettre.**(Odevzdává list.)*

SENATOR.

Kdo se jí ujímá?

BAJKOV.

*La princesse peut-être.*SENATOR (*čte*).

Kněžna! — Co ji napadlo? Na krk mně ji věsí.
Avec quelle chaleur! — Vpusť ji — Bodejž do ní běsi!

*(Vcházejí dvě dámy a kněz Petr.)*PELIKÁN (*k Bajkovu*).To stará čarodějka, *mère de ce fripon*.SENATOR (*zdvořile*).

Vítám, vítám, která tu jest paní Rollison?

ROLLISONOVA (*s pláčem*).

Já — můj syn. Milost, pane! . . . .

SENATOR.

Prosím — přát mi chvíle!
Paní má list — a nač tu přišlo tolik paní?

DRUHÁ DÁMA.

Jsme dvě.

SENATOR (*k druhé paní*).

Odkud mi ta čest, vítat paní tady?

DRUHÁ.

Paní Rollisonova si sama nedá rady,
nevidí. —

SENATOR.

Ha, nevidí — a to snad čenichá.
Trefit ke mně každý den.

DRUHÁ.

Já ji vozím všady,
onať stará, nezdravá, sotva chodí, dýchá.

ROLLISONOVA.

Pro Bůh! . . .

SENATOR.

Ticho! — (*K druhé* :) Paničko, prosím, vaše jmeno?

DRUHÁ.

Kmitova.

SENATOR.

Líp bylo by, doma hezky sedět
a svých milých synáčkův bedlivěj si hledět;
jeť jisté podezření na ně ohlášeno.

KMITOVA *(blednouc)*.

Jak to, pane, jak to?

(Senator směje se.)

ROLLISONOVA.

Ach, vizte moje hoře!

Pane, lítost! — Já vdova — pane senatoře!
Bože můj, či možná to, slyším, že zabili
děcko mé! A praví kněz, on že ještě žije;
ale, pane, bijí ho! — Ach, můj Bože milý,
kdo kdy slyšel, že kdo tak malé děti bije! —
Jeho zbili, slituj se! — po katovsku zbili! *(Pláče.)*

SENATOR.

Kde? koho? Mluv, matko — mluv! —

ROLLISONOVA.

Koho? — Ach, to děcko.

Pane můj — já vdova — syn jedinký — mé všecko.

Ach, co tu let, než člověk dítko si vychová!

Jeník můj ten učil už jiné. Rač se ptáti,
jak se dobře učil. Já bídná jeho máti
bez něho býť nemohu; on mne, ač tak mladý,
živil, slepé okem byl — pane, umru hlady.

SENATOR.

Kdo tě poplet, že byl zbit, nevyjde na sucho,
kdo to řekl?

ROLLISONOVA.

Kdo mi to řekl? Vždyť mám matky ucho!
Jáť slepá; teď v uchu mém duše moje celá —
duše matky. Včera jej vedli na radnici,
já ho sluchem poznala, nářek uslyšela.

SENATOR.

Což ji vpuštěno?

ROLLISONOVA.

Hnali mne pryč — bědující
z prahu, z brány, z nádvoří vysmykli mne lítě.
Já usedla na rohu pode zdi a skrytě
seděla jsem od rána; — zdi pronikám uchem,
naslouchám — jest půlnoc již — ticho v městě hluchém...
O půlnoci, tam za zdi — ó neklamtu sebe,
slyším ho, ach, slyším ho, jak Bůh vidí s nebe;
já hlas jeho slyšela — ušima to těmi
tichý hlas jak pod zemí — kdes hluboko v zemi! —
A můj sluch se v hloubi dral do zdi, do hluboka,
došel dál než proniká bystrého zrak oka,
slyšela jsem — mučen byl.

SENATOR.

Co ta žena blázní!
Než tam, paní má, mnoho jiných sedí v kázni.

ROLLISONOVA.

Jak? Že by to nebyl hlas byl synáčka mého? —
Němá ovce poznává hlas jehňátka svého
v stádě sebe čtenějším; — ach, to byl hlas ňáký!
Ach, dobrý pane, kdy bys hlas byl zaslech taký,
nikdy, co živ, nedoved bys poklidně spáti.

SENATOR.

Tvůj syn musí býti zdrav, může-li tak řváti.

ROLLISONOVA (padá na kolena).

Máš-li srdce člověčí...

(Dveře otvírají se u sálu. Slyšeti hudbu. Do síně vbíhá panenka vystrojená jako na ples.)

PANNA.

Monsieur le sénateur!

Oh! je vous interromps, on va chanter le chœur de Don Juan; et puis le concerto de Herz.

SENATOR.

Herz! chœur! Tu též byla řeč, co se srdcí týče. Vous venez à propos, vous belle comme un cœur. Moment sentimental! il pleut ici des cœurs.

(K Bajkovu.)

By le grand-duc Michel o tom kousku věděl, ma foi, to již dávno bych v říšské radě seděl.

(K panně.)

J'y suis — dans un moment.

ROLLISONOVA.

Pane, neostav nás!
v zoufání — já nepustím — (chytá ho za šaty).

PANNA.

Faites - lui donc grâce!

SENATOR.

Diable m'emporte, vím-li, proč ke mně bába leze.

ROLLISONOVA.

Chci vidět syna.

SENATOR.

Císař zakázal.

KNĚZ PETR.

Tož kněze! . . .

ROLLISONOVA.

Tož kněze aspoň pošli; syn si žádá kněze.
 Snad umírá; — matky pláč odbýváš sic suše,
 leč boj se Boha: — tělo muče, nehub duše!

SENATOR.

C'est drôle; kdo to po městě pletky ty vykládá;
 kdo to paní řek', že on sobě kněze žádá?

ROLLISONOVA.

Řekl mi ten kněz poctivý; on s všelikou pílí
 běhá, prosí, než vpustit nechťi ni na chvíli;
 taž se kněze: poví ti. —

SENATOR.

On to ví? Poctivý?

No, buď si, buď! Dobrá. Císař spravedlivý
 kněze pouštět nebrání, ovšem je posílá,
 by k mravnému životu mlád' se obrátila.
 Náboženství já víc, než kdo kde, vážím sobě. —

(Vzdychá.)

Ach! nemravnost, ta bubí mládež v naší době.

Eh bien, nuž paní, s Bohem!

Počkej, já tě odučím. ROLLISONOVA.

Ach, panenka milá,
probůh, kéž bys ještě se za mne přimluvila.
Můj syn malý! — O chlebě a vodě rok celý
v chladné sedí temnici, od ran nabopnělý.

PANNA.

Est-il possible?

SENATOR (v nesnázi).

Jak to? Jak to? On rok seděl?
Imaginez vous; o tom já zhola nic nevěděl!

(K Pelikánovi.)

Poslyš, třeba vyšetřit — na vše dobře patřit,
a pravda-li to, uši komisařům natřit.

(K Rollisonové.)

Soyez tranquille — přijď sem v sedm hodin zase.

KMITOVA.

Neplač tak! Pan senator neví o tvém synu;
jak zví, uvidíš pak, že uprositi dá se.

ROLLISONOVA.

Neví? Chce vědět? — Bůh mu žehnej v každém činu!
Vždy jsem lidem říkala, že to možná není,
aby tak byl ukrutným; Božíf je stvoření,
a jest člověk; matka ho mlékem ukájela...
Lidé smáli se; a hle, já předc pravdu měla.

(K senatoru.)

Tys nevěděl! Lotři ti všecko tobě kryjí!
Věř mi, pane, lotři jen vůkol tebe žijí:
netaž se jich, ptej se nás — všecko ti povíme —
celou pravdu.

SENATOR.

No, dobře! O tom promluvíme.
Dnes nemám času. *Adieu!* Pověz kněžně paní,
že co možná, udělám dle jejího přání.

(Zdvořile.)

Adieu, madame Kmit — adieu — seč jsem, vše se stane!

(Knězi Petrovi.)

Velebníčku, zůstaň; mám slůvko tobě říci.

(K panně.)

J'y suis dans un moment.

(Všichni odcházejí až na ty, kdož byli na počátku.)

SENATOR (po přestávce k lokajům).

Šelmy, ničemníci,

lotři! — Jste u dveří a také nepořádky!

Taká drzost v domě mém... zmatky nevídané!

Šelmy, kůži sedru vám za takové zmatky.

(K jednomu z lokajův.)

Slyš! Jdi za babiznou. (K Pelikánu.) Ne, pán to zpraví lépe...

Jak od kněžny vyjde, nuž dovol bábě slepé

vidět syna; veď ji tam — víš tam do vězení,

pak ji zamkni v samotě — tak — na čtyry klíče.

C'en est trop — a vám šelmy dám hned naučení.

(Vrhá se do lenošky.)

LOKAJ (třesa se).

Pán velel pustit.

SENATOR.

Co? — Co? — Ty smíš takou zpívat?
Tos v Polště se naučil pánu se ozývat.

Počkej, já tě odučím. Vzít ho — dát do díry
u policmajstra — sto ran — a neděle čtyry
na chléb jen a vodu.

PELIKÁN.

Kéž Jasnost pán pováží,
že mimo tajeň a bedlivost všech stráží
nepříznivé osoby roznášejí věsti,
jak bit byl ten Rollison — snad se jim poštěstí
u císaře očernit čisté naše snahy,
ač se tomu stíhání hlava nezakrouťí.

DOKTOR.

Právě o tom přemýšlím, Jasnost pane drahý!
Rollisonu dávno již ve hlavě se moutí —
chce si život vzít, bije v okenice
a okna jsou zavřena...

PELIKÁN.

Nezdravé má plíce:

nesluší ho ve vzduchu uzavřeném mořit;
a tož hnedky rozkáží okna mu otvořit...
bydlí na třetím patře — vzduchu můž' užítí.

SENATOR (roztržitý).

Na krk báby pouštěť mi, když mám kávu pítí.
Chvilky nedají...

DOKTOR.

Právě Jasnost pánu pravím,
že třeba líp s předrahým pokládati zdravím.
Po jídle, vždy říkal jsem, račiž Jasnost pán té
věci na čas odložit: — *ça mine la santé*...

SENATOR.

Eh mon docteur, přede vším služba i rád čistý.
 Pak na slabý žaludek ovšem lék to jistý;
 to žluč dráždí, a žluč zas *fait la digestion*.
 Po obědě bych mohl *voir donner la question*,
 když to služba káže mi; — *en prenant son café*,
 víš co, právě chvíle to vidět *auto-da-fé*.

PELIKÁN *(odstrkuje doktora)*.

Jak pán ráčí nařídít tam s tím Rollisonem,
 umře-li nám ještě dnes?

SENATOR.

— Pochovat jej honem,
 balsamovat dovolím, kdyby se ti chtělo.
A propos: balsam, tobě, Bajkove, by mělo
 se dát balsamu, neb máš také mrtvé tělo
 a ženíš se. Víte-li, on má zasnoubenou —

(Dvěře po levé straně otevřené — lokaj vchází — senator ukazuje dvěře.)

hledte tam tu panenku — bílou a červenou.
 Pfuj, pan ženich, *avec un teint si délabré*,
 měl bys odbýt sňatek svůj jak Tiber à Capré,
 Nevím, kterak na pannu tu as doleháno,
 až pěknými ústečky vykašlala „ano“!

BAJKOV.

Naleháno? — *Parions*, že za rok po rozvodu
 s touto nynější — zase hned ženušku mladou
 bez nucení zjednám si pouhou oka vнадou,
 a to žínku militkou z šlechtického rodu.

A tak vždy rok po roce budu mít vždy jiné.
C'est beau, generálkou být — generál když kyne,
 ptej se kněze, zdaž která pláče u oltáře.

SENATOR.

A propos kněze *(ke knězi)* pojď sem, černý serafíne!
 Patřte, *quelle figure!* jaké divné tváře!
 Pěkný milý cherubek! on *m'a l'air d'un poëte*.
 Či jsi viděl kdys a kde *un regard aussi bête?*
 Třeba mu dát života. — Tu máš rumu sklenku.

KNĚZ PETR.

Nepiju.

SENATOR.

No, kněžounku, pij! — Pij, můj holenku!

KNĚZ PETR.

Jsem řeholním bratrem.

SENATOR.

Buď bratrem si neb strýčkem.
 Pověz, jakým vězení otvíráš si klíčkem.
 Odkud vašnost zná, co tam kutí cizí děti?
 Zdaž to vašnost matce směl zprávy donášeti?

KNĚZ PETR.

Já.

SENATOR.

Zapiš to vyznání — a tu svědky máme —

(K knězi.)

Odkud jsi to zvěděl? He? Však my ptáčka známe!

Znamenal, že píšeme — a neodpovídá.
V kterém živ jsi klášteře? —

KNĚZ PETR.

Jsem u Františkánů.

SENATOR.

A svatanky jistě máš u Dominikánů?
Neb u Dominikánův Rollison ten seděl.
No, mluv, odkud ty vše víš — kdo ti to pověděl?
Slyšíš! — Já ti poroučím — nešepci tak zticha.
Káži jmenem císaře. — Slyšíš? — Hledte mnicha!
Mnichu, či's kdy slyšel cos ruském o batogu?

(K sekretáři.)

Zapiš: mlčel. (K knězi) Avšak ty sloužíš Pánu Bohu.
Bohosloví znáš. — A tož poslyš, theologu.
Víš, od Boha všeliká že pochází vláda:
Mlčeť nemáš, kdy vláda, abys mluvil, žádá.

(Kněz mlčí.)

A víš-li, že pověsit já tě mohu dáti:
uvidíme, zda pak ti převor život vrátí.

KNĚZ PETR.

Nerci, že již poslouchá, kdo zlou vládu snáší:
Bůh dá časem také moc v ruce satanáši.

SENATOR.

Mnichu, pověsím-li tě, a císař se doví,
že jsem jednal nesprávně: víš-li, co cár poví? —
„Ej, můj senatoře, zřím, že se dábly vztekáš.“ —
A ty zatím visíš a sem tam sebou flekáš.

Pojď sem blíže — posléze táži se tu tebe,
vyznej, kdo ti o bití onom byl pověděl.

He? Mlčíš? Však od Boha jsi se nedozvěděl —
Kdo ti řekl? — Co? — Bůh, či snad ďábel? anjel s nebe?

KNĚZ PETR.

Tys děl.

SENATOR.

Tys? — Mně říci „tys?“ —

DOKTOR.

Bídny tulipáne!

Pánu říká se: Jasně osvícený Pane!

(K Pelikánovi.)

Nauč ho, jak mluvit má; ten mnich, vidět, z chléva —
dej mu tak.

(Ukazuje rukou.)

PELIKÁN (kněze poličkuje).

Vidíš, osle, senator se hněvá.

KNĚZ PETR (k doktorovi).

Pane, odpusť mu, však sám nezná již, co dělá!

Ach, zlou radou, bratře, sám dobil jsi se zcela.

Staneš ty dnes před Bohem.

SENATOR.

Co to?

BAJKOV.

Mnich šaškuje.

Dej mu ještě jednu v líc, ať nám prorokuje.

(Dává mu štílec.)

KNĚZ PETR.

Bratře, jeho příkladem dal jsi se tu svést.
Počteny jsou též dny tvé, a vše tvé neřesti.

SENATOR.

Hej, Botvinka zavolať! — Brátka tu necháme —
při výslechu tomto se trochu vychechtáme.
Uvidíme, bude-li mlčeti tak vzdorně.
Kdos ho nasadil.

DOKTOR.

Vždy to právě dím pokorně.
Umluvená celá věc — vše ty pikle víže,
řídí, jak vím na jisto, Čartoryski kníže.SENATOR *(vzchopiv se)*.*Que me dites vous, mon cher, o knížeti?*
Impossible! *(pro sebe)* Kdo ví? — *Eh!* — Věc to let deseti —
než se kníže vyplete, zapletu-li jeho.

Odkud to víš?

DOKTOR.

Dávno již všímám já si všeho,
pátrám, stíhám tuto věc.

SENATOR.

A, mněs to směl krýti?

DOKTOR.

Jasnost pán mi neráčil druhdy sluchu příti.
Já vždy říkal, že kdosi oheň ten rozdmýchal.

SENATOR.

Kdos — kdos! — Ale zdaž kníže?

DOKTOR.

Jsem tím cele jistý,
ty vše pikle že kníže ustrojil a míchal. —
Zprávy mám a žaloby, — polapené listy.

SENATOR.

Listy knížetě?

DOKTOR.

Aspoň řeč jest o knížeti
v těchto listech; i o všem jeho předsevzetí.
Mnozí profesoři v tom — Lelevel jest hlavou,
tajně řídě pikle ty chytrostí svou lhavou.

SENATOR (*pro sebe*).

Kéž by důvod byl — byť jen podezření činu,
důvodu stín, stopy stín, a byť stínek stínu.
Nejednou mi do uší zaznívala slova:
Čartoryski pozdvihnul ták Novosilcova.
Teď uzříme, který z nás víc se může chlubit:
ten co zdvihl, neb ten, co zná podrazit a zhubit.

(K` doktoru.)

Pojď — *que je vous embrasse* — a! — a! to věc jiná.
 Já hned hádal, že ta věc zhola není dětská,
 já hned uhádl, knížecí ruka že tu činná.

DOKTOR (důvěrně).

A pán uhádl? — Ďábla sní, kdož ošidí pána.

SENATOR.

Ač pane státní rado věc mi známá všecka,
 kým a jak jest řízena, tajně sosnována:
 máš-li na to důvody k místné obžalobě,
écoutez, senatorské slovo dávám tobě:
 nejprv zvýším o půlku služné tvoje řádné,
 za žalobu deset let služby ti připadne,
 snad i úřad starosty, kanovnické statky,
 rád — i kdo ví, jakové odměny a plátky...
 Císař náš je štědrý pán — sám se ujmu věci,
 sám chci prosit císaře za mzdu za knížecí.

DOKTOR.

Mně též mnoho stálo to starostí a běhů,
 z tenkých důchodův svých jsem platil tolik špehů,
 a vše jenom z horlivé péče o císaře.

SENATOR (běře ho pod paždi).

Mon cher, jdi hned, vezmi si mého sekretáře. —
 Vzít a dáti pod pečeť všecky ty papíry!

(K` doktorovi.)

Večer spolu budeme vážít vše dle míry.

(Pro sebe.)

Já pracoval, já sám vedl tuto zprávu celou:
zisk a slávu on by měl shrábnout rukou smělou.

*(K sekretáři do ucha.)**(Zamyšlený.)*

Doktora dej s papíry v opatření řádné.

(K Bajkovu.)

Věc to vážná; do té se dát musíme sami.
Doktoru se vymyklo jisté slůvko zradné;
já ho zkoumal — a co víc: najdem batogami.

*Pelikán, viděv obzvláštní šetrnost senatorovu, vyprovází doktora odcházejícího
i klaní se mu hluboce.*

DOKTOR *(pro sebe).*

Nedávno mne odrážel — ho, ho, Pelikáne!
i já srazím ho, a tak, že pak nepovstane.

(K senatoru.)

Hned se vrátím.

SENATOR *(nedbale).*

O osmé musím z města jeti.

DOKTOR *(dívaje se na hodinky).*

Co to? Na hodinkách mých dvanáct hodin.

SENATOR.

Chyba!

Máme již pět.

DOKTOR.

Pátá již? — Kterak ten čas letí!

Jedva očím věřím. Hle, ručička mi stojí
na dvanácté samičké — z místa se nehýbá,
o sekundu, vlásek dál nechce hnout se v stroji.

KNĚZ PETR.

Bratře i tvé hodiny bez pohybu stojí
do zejtrí; tož o duši pomysli juž svojí.

DOKTOR.

Co chceš?

PELIKÁN.

Jakés proroctví tady tobě bručí.
Hle, zrak právě ještěrčí, blesk mu z očí šlehá!

KNĚZ PETR.

Rozličnými znaky Bůh střeže nás i učí.

PELIKÁN.

Mníšek tento tvářnosť má jakéhosi špeha.

*Dvěře se otvírají po levé straně. Vchází mnoho dám vystrojených, úředníkův,
hostí. Za nimi hudba.*

P. GUBERNATOROVA.

A smíme?

P. SOVĚTNÍKOVA.

C'est indigne!

P. JENERALOVA.

Ah mon cher sénateur,
čekáme, posíláme.

P. SOVĚTNÍKOVA.

Vraiment, c'est un malheur.

VŠECKY SPOLU.

Posláz přišly jsme hledat.

SENATOR.

Co to? Jakou galu

DÁMA.

I tu můžem tančiti v tom prostranném sálu.

SENATOR.

*Pardon, mille pardons, j'étais très occupé ;
que vois-je, un menuet ? parfaitement groupé !
Cela m'a rappelé les jours de ma jeunesse !*

KNĚŽNA.

Ce n'est qu'une surprise.

SENATOR.

*Est-ce vous, ma déesse !
Que j'aime cette danse, une surprise ? ah ! dieux !*

KNĚŽNA.

Vous danserez, j'espère.

SENATOR.

Certes, et de mon mieux.

Hudba hraje menuet z Don Juana. Po levé straně stojí úředníci (čínovníci) úřednice. Po pravé několik mladých lidí, několik mladých důstojníkův ruských, několik starcův, oděných po polsku a několik mladých dám. Senator tančí s nevěstou Bajkova — Bajkov s kněžnou.

BÁL.

SCENA ZPÍVANÁ.

DÁMA (z pravé strany).

Hleď, viz tu dědka, jak se svíjí,
jak founí; — bodejž zlomil šíji!

(K senatoru.)

Jak pěkně tančí Jasnosť pán.

(Stranou.)

Il crévera dans l'instant.

MLADÝ ČLOVĚK.

Viz, jak se líšá, oblizuje;
mordoval včera, tančí dnes,
viz, jak očima poletuje,
jak v kleci rys, tu skáče běs.

DÁMA.

Včera mordoval běs i katoval
a nevinné krve tolik vylil:
ale dnes pazoury svoje schoval,
by před bloudy se mílil.

(S levé strany.)

REGISTRATOR (k sovětníku).

Senator tančí, vidíte-li?
Eh, pane, skočme též si dnes!

SOVĚTNÍK.

To, považ, proti mravu čelí,
bys se mnou dal se v ples.

REGISTRATOR.

Leč najdem několik tu dám.

SOVĚTNÍK.

Tu o tom není řeč!

Já raději chci tančit sám,
než s tebou; — tož mi klid se přeč!

REGISTRATOR.

Odkud to?

SOVĚTNÍK.

Ját jsem sovětníkem.

REGISTRATOR.

A já jsem důstojnický syn.

SOVĚTNÍK.

Mým, pane, není společníkem,
kdo má tak nízký čin. *)

(K plukovníku.)

Pojď, plukovníku — pojďme v tanec;
Hle, tu tančí sám senator.

PLUKOVNÍK.

Ký s tebou mluvil otrhanec?

*) čin (po rusku) = úrad.

SOVĚTNÍK.

Byl koležský to registrator.

PLUKOVNÍK.

Ta luza drží s jakobíny.

DÁMA (k senatoru).

Jak pěkně, lehko tančí pán!

SOVĚTNÍK (rozhněvaný).

Jak se tu pomíchaly činy!

DÁMA.

Il crévera dans l'instant.

LEVÁ STRANA (sborem).

Ah! quelle beauté, quelle grâce!

MUŽŠTÍ.

Jaký to lesk a přepych jaký

PRAVÁ STRANA (sborem).

MUŽŠTÍ.

Na lotry, šelmy, darebáky
kež hrom by hrůzy svoje třás'!

SENATOR (tanče s gubernatorkou).

Rád bych se poznal se starostou:
on hezkou žínku, dceru má,
a je žárliv!

GUBERNATOR (*běže za senatorem*).

Člověk s duší sprostou; ...
necht' na nás pán to dá!

(*Přistupuje k starostovi.*)

Kde vaše paní?

STAROSTA.

Doma sedí.

GUBERNATOR.

A dcerky?

STAROSTA.

Já jen jednu mám.

GUBERNATORKA.

Což ta si bálů nic nehledí?

STAROSTA.

Nic!

GUBERNATORKA.

Jste tu sám?

STAROSTA.

Já sám.

GUBERNATOR.

A vaše paní senatora nezná?

STAROSTA.

Jen pro sebe svou ženu mám.

GUBERNATORKA.

A dcerka vaše prý líbezná :
já chtěla vzít ji včera k nám.

STAROSTA.

Úslužnost paní znám.

GUBERNATOR.

Tu v menuetě prázdně bývá,
senator v páry víc chce dám.

STAROSTA.

Má dcerka v párách netančívá,
a pár jí najdu sám.

GUBERNATORKA.

Ona prý tančí, hraje, zpívá,
senator chtěl ji pozvat sám.

STAROSTA.

Vidím, že pan senator mívá
na jednou kolik dám.

LEVÁ STRANA (*sborem*).

Jaká to hudba, jaký zpěv!
Jak pěkně upraven tu dům!

PRAVÁ STRANA (*sborem*).

Ty šelmy zrána pijí krev,
a po obědě rum.

SOVĚTNÍK (*ukazuje senatora*).

Dře jich, to pravda; než zve hosti —
ne zle se dát takému dřít.

STAROSTA.

Mlád' naši po šatlavách zlostí;
nám káží na ples jít.

DŮSTOJNÍK RUSKÝ (*k Bestuževu*).

Co divu, že nás proklínají;
však již dobíhá věk,
co z Moskvy v Polsku posílají,
jen ničem výchrtek.

STUDENT (*k důstojníku*).

Hle, jak se Bajkov, Bajkov stuchá!
Tvář jaká to i jaký ruch?!
Hle, skáče jako ta ropucha,
břich nadul a z úst mu jde puch.
Vycenil zuby, silně lyknul,
viz, jak otvírá hubu on,
slyš, ach, jen poslyš, Bajkov ryknul.

*(Bajkov zpívá.)**(K Bajkovi :)*

Mon général, quelle chanson!

BAJKOV (*zpívá píseň Berangérovu*).

*Quel honneur, quel bonheur.
Ah! monsieur le sénateur!
Je suis votre humble serviteur etc. etc.*

STUDENT.

Général, ce sont vos paroles?

BAJKOV.

Oui.

STUDENT.

*Je vous en fait compliment.*JEDEN Z DŮSTOJNÍKŮV (*směje se*).*Ces couplets sont vraiment fort drôles.
Quel ton satirique et plaisant!*

MLÁDEC.

*Pour votre muse sans rival,
Je vous ferais académicien.*BAJKOV (*v ucho — ukazuje kněžnu*).

Rohounem senator se stal.

SENATOR (*v ucho — ukazuje nevěstu Bajkovu*).*Va, va, je te coifferai bien.*PANNA (*tančíc k matce*).

Příliš ohyzdní, tuze staří.

MATKA (*z pravé strany*).

Když se ti zpříčil, tož ho nech!

SOVĚTNÍKOVA (*z levé strany*).

Jak to mé dcerce sluší k tváři.

STAROSTA.

Jak čpí jim rumem dech.

SOVĚTNÍKOVA (*druhá k dceři, stojící stranou*).*Žofičko, jenom povznes oči,
senator pak tě uzří snad.*

STAROSTA.

*Jestliže ke mně se přitočí,
chci tímto (*chytiv rukojeť karabely*) v bok mu dát.*

LEVÁ STRANA (*sborem*).

Ach, jaký lesk a přepych jaký!
Ah, quelle beauté, quelle grâce!

PRAVÁ STRANA.

Na šelmy, lotry, darebáky
kéž hrom by hrůzy svoje třás'!

(*Po pravé straně mezi mládeží*)

JUSTIN POL

(*k Bestuževu, poukazuje na senatora*).

Chci v břich mu tento nožík vsadit,
neb zamalovat v pysk.

BESTUŽEV.

Nač jednoho tu lotra zhladiť:
ký z toho bude zisk?
Oni v tom najdou své příčiny,
by na drť mohli školy hněst
a kříknouť, že jste jakobiny —
sníst mlád', co vaší čákou jest.

JUSTIN POL.

Než pomsta přijdi na zločince
za krev, co pláče do nebes.

BESTUŽEV.

Cár u nás má početné psince:
co víc, když jeden zdechne pes.

POL.

Nůž v rukou svrbí, dovol zabit.

BESTUŽEV.

Slyš výstrahy mé hlas.

POL.

Již povol, aspoň v tvář mu nabit.

BESTUŽEV.

A zhubit všecky vás.

POL.

Ach šelmy, lotři, ničemníci!

BESTUŽEV.

Již ven tě vyvést musí druh.

POL.

Což není ruky trestající?

A nikdo se nepomstí? *(Odchází ke dveřům.)*

KNĚZ PETR.

Bůh!*(Hudba se náhle změnila. Hrají arii komandora.)*

TANEČNÍCI.

Co je to? — Co to?

HOSTI.

Jaká hudba to příšerná.

JEDEN *(dívá se v okna).*

Jak temno! Hle, hle, jaká chmura visí černá.

(Zamyká okno. Z daleka slyšeti hrom.)

SENATOR.

Proč nehrají?

DIREKTOR HUDBY.

Zmátli se.

SENATOR.

Tož jim holi dáti!

DIREKTOR.

Hudci měli rozličné kousky z oper hráti,
oni nerozuměli — a tím zmatek maní!

SENATOR.

No, no, no! — *arrangez donc* — no, pánové a paní!

(Slyšeti křik veliký za dveřmi.)

PANÍ ROLISONOVA

(za dveřmi s úžasným křikem).

Pust mne! Pust!

SEKRETÁŘ.

Slepá!

LOKAJ (poděšený).

Vidí! Hle, jak lítě skáká
po schodech, ej, držte ji!

LOKAJ DRUHÝ.

Co s ní? Vždyť je vzteklá.

ROLISONOVA.

Já ho najdu, tyrana toho a pijáka.

LOKAJ

(chce ji zadržeti. Ona porazila jednoho z nich).

A hle, jak ho srazila! — Dračice to z pekla.

(Lokajové utíkají.)

ROLISONOVA.

Kdes ty?! ... Najdu tě. — Pěst má mozek ti rozbije.
 Ach můj syn! — Ha, tyrane! — syn — můj syn nežije!
 Oknem ven ho vyvrhli s výše na dlažice!
 Ha, ty starý pijane, kde jsi, krokodyle,
 zabročený potoky krve ušlechtilé?
 Já tě najdu, roztrhám, vyrvu zřítelnice ...
 Kam jsi poděl svědomí? — Tys mi zabil syna!
 Syna — oknem na dlažbu vrhla lotrovina.
 Dítě mé, můj jedinák, otec, oživitel —
 a vrah žije — a jest Bůh — a jest Vykupitel!

KNĚZ PETR.

Nerouhej se, matko! — tvůj raněn syn — leč žije!

ROLISONOVA.

Žije? — Žije syn? — Čí ta slova? Hlas ten čí je?
 Pravda-li, kněže můj? — Běžela jsem — křičí: —
 „Spadnul!“ Letím — vzali ho. Plémě loupežníci
 vzali tělo — mrtvolu mého jedináčka ...
 vidět mi ho nedali. — Ach, já nebožačka
 slepá, osiřelá mať, na dlažbě krev čila,
 ač jsem drahé mrtvoly jeho nezočila.
 Probůh i zde čiju krev — krev tu synka mého.
 Kdos tu krví zabročen — ach, tu — tu kat jeho!

*(Rolisonova kráčí přímo k senatorovi. Senator uhýbá se. Nešťastnice mdlou-
 bou klesá.)*

(Kněz Petr zároveň se starostou přiskakují k ní. V tom slyšeti, kterak udeřil hrom.)

VŠICKNI (*poděšeni*).

Slovo tělem učiněno! — To tu!

JINÍ.

Tady

KNĚZ PETR.

Ne tu!

JEDEN (*dívaje se oknem*).

Jak blizounko — právě v roh domu universitetu.

SENATOR.

Okna u doktora.

KDOSI Z DIVÁKŮV.

Křik ženský hlučí domem.

KDOS NA ULICI.

Cha, cha, cha, vzal ho čert.

(*Pelikán vbíhá pomatený.*)

SENATOR.

Náš doktor?

PELIKÁN.

Zabit hromem.

Úkaz hodný výskumu. Stálo vůkol domu konduktorův deset, a podivný čich hromu doktora se dopídlil v zadním pokojíku, minul vše a roztopil jen tam těch rublíků.

Stříbro v stolku leželo v hlavách u doktora
a na jisto sloužilo dnes za konduktora.

STAROSTA.

Ruské ruble, vidím, jsou velmi nebezpečné.

SENATOR (*k dámám*).

Paní tance popletly... potěšné a vděčné.

(*Vida, že křísí Rolisonovu.*)

Vyneste ji. Ženě té pomoc! — Vyneste ji.

KNĚZ PETR.

K synovi?

SENATOR.

Jen vyneste, kam chcete.

KNĚZ PETR.

Syn její

dosaváde neumřel — chudák ještě dychá;
dovol, ať smím k němu jít.

SENATOR (*pro sebe*).

Aby hrom do mnicha!

Jdi! —

(*Pro sebe.*)

Doktor zabit. Ah, ah, ah! *c'est inconcevable.*

Ten mnich předpověděl mu — ah, ah, ah! *c'est diable!*

(*K společnosti.*)

No, a co v tom strašného? Hromem hrom — prach prachem.

Máme jaro — na jaře chodívají mraky,

z mrakův padá, bije hrom. Přírody běh taký.

SOVĚTNÍKOVA (*k muži*).

Již si mluvte, co chcete: a strach vždy je strachem.
Pod střechou tou nechci být s vámi ještě déle.

Říkala jsem: Muži můj, do těch věcí nelez.

Pokud jsi jen Židy bil, dával je do želez,
mlčela jsem. Ale s dětmi trýzně zkrvavělé...

Kam to čelí? — Co z toho: vidíš u doktora.

SOVĚTNÍK.

Hloupá's!

SOVĚTNÍKOVA.

Vrátím se domů. Nemocná jsem, chorá.

Na novo slyšeti rachoty hromu. Všickni utíkají nejprve levá, po té pravá strana.

Zůstanou: SENATOR. — PELIKÁN. — KNĚZ PETR.

SENATOR.

Proklatý doktor! — Živý nasoužil mne dosti,
teď když zcepeněl, ještě rozhání mi hosti.

(K Pelikánovi.)

Voyez, jak ten kněz patří — voyez, quel oeil hagard!
divná je to příhoda, *un singulier hasard.*

Pověz, velebníčku, zdaž umíš jaké čáry;
odkud znals, že přijde hrom? Snad to Boží káry?

(Kněz mlčí.)

Pravdu řkouce: doktor ten trochu se provinil;

pravdu řkouce: doktor ten nad povinnost činil.

On aurait fort à dire. — Kdo ví — jsou výstrahy.

Bože můj, proč nešetřit přímé, prosté drahy?

No, a co, kněže? — Mlčí!... mlčí a spustil nos.

Ale já ho propustím: — *on dirait bien des choses!*

(Zamyslí se.)

PELIKÁN.

Cha, cha — je-li v příčině té nebezpečnosti,
tož by hrom byl zajisté nám dal čest prvenství.

KNĚZ PETR.

Povím vám dvě jadrné, divné starodávné . . .
a v nich pěkné pravdy jsou výstrahy zprávné.

SENATOR.

O doktoru, o hromu? — Mluv!

KNĚZ PETR.

Dvě podobenství . . .

Onoho času lidé přišli rozmanití
v parnu pospať pode zdí, kde chlad bylo číti.
Zbojník mezi nimi byl; a když druzí spali,
anjel Páně vzbudil jej: Vstaň, neb zeď se svalí.
Onen zbojník horší byl, jak ti všickni jiní.
Vstal: zeď druhé pobila. Z toho dobrodiní
zbojník Bohu děkoval za život a zdraví.
Anjel Páně před ním tu stana, takto praví:
„Tys ten hříšník největší — s tresty se nemineš
a posléze nejhůře, nejhanebněj zhyneš.“

A druhé podobenství to jest:

Za dávného času byl jistý Římský vůdce
potřel krále mocného a hrozného škůdce.
Vítěz Říman kázal zbít všecky nevolníky,
vše rotmistry u plukův a vše jich setníky.
Při životě však jenom krále pozůstavil:
plukovníky, starosty s ním též smrti zbavil.

Hloupí vězni mluvili ke druhu druh svému:

„Poděkujme za život vůdci vítěznému!“

Až tu voják Římanín, co jim posluhoval,
vece: „Vůdce živě vás, v pravdě si jen schoval;
neb vás k svému příkuje vozu vítěznému
a povede táborem v odív lidu všemu.

i do města povede, nebo z takých vy jste,
ježto vodí po Římě na oznaky jisté,
by lid volal: „Vizte, náš vůdce čeho dobyl:
on krále a takové plukovníky pobil.“

Po té v zlatých poutech když provedou vás davy,
katům vás dá do rukou, a kat do šatlavy
usadí vás hluboké, temné na vyhnání,
kdež pláč bude věčný a zubů skřipotání.“

Tak děl římský voják; a tomu žoldnéřovi
král řek' zpuřně: „Slova tvá hloupého jsou slovy;
či's ty někdy na hodech s vůdcem svým seděl,
aby jeho rady znal a myšlenky věděl?“ —
Zhromiv ho, piš, smál se dál s vězny společníky,
s těmi setníky to a svými plukovníky.

SENATOR (*rozmrzelý*).

Il bat la campagne. Kněže, kam chceš, táhni sobě!
Zlovím-li tě na novo, kůži sedru tobě,
že pak tebe nepozná matka tvoje tady
a budeš mi vypadat jak Rolison mladý.

Senator odchází do svých pokojův s Pelikánem. Kněz Petr kráčí ke dveřím a potká Konrada, který, dvěma žoldnéři veden k výslechu, zastavil se, uzřev kněze, na nějž dlouho se dívá.

KONRAD.

Podivná to příhoda — divný věru osud.
Co vím, této postavy neviděl jsem dosud

a znám ho jak jednoho z svojich rodných bratří.
Či snad ve snách? — Tak — ve snách! — Víím, že na
mne patří.

Týž zrak i tvář, jež ve snách viděti mně dáno:
on mne vyrval z prohlubně, v níž mne pochováno.

(*Ku knězi.*)

Kněže můj, ač dosud jsme málo známi sobě —
aspoň ty mne málo znáš — díky vzdávám tobě
za milost, již svědomí moje zná i cení.

Drazí jsou nám přátelé, ve snách nalezení,
ježto pravých tak málo za dne nalézáme
a skutečnost bolestná hůře než sen klame.

Vezmi, prosím, ten prsten, prodej ho, pak chudé
polovičkou podaruj; druhou, co ti zbude,
na mši za dušičky dáš. — Mněť jsou muky známé,
jaké trpí v očištcí, pokud jest žalářem.

Mně snad nikdy nedají na mši před oltářem
státi a ji slyšeti.

KNĚZ PETR.

Dají — dovolí ti.

Za prsten měj výstrahu, kterou láska skytá. —
Cestou v dáli neznámou bude tobě jíti,
budeš mezi boháčův, moudrých, velkých tlumy.
Hledej muže, co víc než oni všickni umí;
poznáš, neb jmenem Božím prvý tě uvítá.
Poslechni, co řekne.

KONRAD.

Co to? Můž-li býti? —

Počkej, probůh!

KNĚZ PETR.

S Bohem jdi! Nelze mi tu dlíti.

KONRAD.

Slůvko . . .

VOJÁK.

Nelze. Každý svou musí cestou jíti.

SCENA IX.

N O C D J A D Ů V.

OPODÁL KAPLIČKA. — HŘBITOV. — KOUZELNÍK A ŽENŠTINA
V SMUTKU.

KOUZELNÍK.

Již do církve jdou hromady;
co nevidět počnou djady.
Čas jest jíti — již noc hluchá.

ŽENŠTINA.

Starče, dnes mi nelze jíti;
já chci na hřbitově zbýti,
chci jistého vidět ducha —
toho, ježž před drahným časem
na své svatbě viděla jsem,
co kdys krvavý a bledý
stanul náhle mezi duchy,
a zůstana němý, hluchý,
úžasnými oka hledy
v středu hromady mne lovil,
leč ni hláskem neoslovil.

KOUZELNÍK.

Snad žil, když jsem, co chce, zvídal,
a proto neodpovídal.

Neb v tajemnou noc na djady

mezi duchy do hromady
možná také volať směle
stíny živých ještě v těle.

Těla, jsou-li téhož času
na besedě nebo kvasu,

aneb u hry aneb v boji,

zůstanou tam na pokoji;

duše jmenem vyvolána

stane, stínem lehkým hnána:

leč úst, pokud živ kdo, nemá —

stojí bílá, hluchá, němá.

ŽENŠTINA.

A nač v prsou byla rána?

KOUZELNÍK.

Vidno, že mu v duši dána.

ŽENŠTINA.

Samotinká zbloudím s cesty.

KOUZELNÍK.

Tož zůstanu také, kdes ty.

Tam beze mne budou čáry:

kouzelník tam jiný, starý.

Slyšíš-li ty zpěvy z dáli?

Zpívat lidé již se jali.

Prvou kletbou též už kleli
 při věnečku, při koudeli,
 povětrné zvali duchy.
 Vidíš-li světýlek rúchy?
 a světýlek na tisíce
 jako hvězdy prší nice.
 A ohníky řetězové
 vidíš-li, jak tah jich plove?
 To vzduchových duchův roje!
 Viz, jak svítí nad kaplicí
 pod planinou nebes tmavou
 jak holubi, létající
 v noci děsnou nad záplavou
 z požáru, an město schvácí;
 když bílými křídly ptáci,
 odrážejí žár ohniska —
 hejno jich jak hvězdy blýská.

ŽENŠTINA.

On as není s těmi duchy.

KOUZELNÍK.

Vidíš, z kaplice blesk buchá:
 teď tam silou ohně kleli;
 těla v moci zlého ducha
 z pouští, z mohyl volat směli.
 Zde táhnoucí uzříš duchy:
 máš-li v mysli, poznáš svého
 ducha též, tak žádaného.
 Se mnou ukryj se v dub suchý —
 v ten dub suchý a vyhnilý,
 v němž se druhdy věštky kryly. —

Již se hýbá hřbitov celý;
 mohyly se rozevřely,
 modrý plamen vybuch' bleskem,
 desky podskakují s třeskem,
 zlořenci sunou prudce
 bledé hlavy, dlouhé ruce;
 oči žhoucí kol se točí,
 skryj se v dubu, schovej oči!
 Upír z dáli úrok chvěje,
 leč neuřkne čaroděje.
 Ha!

ŽENŠTINA.

Co vidíš?

KOUZELNÍK.

Mrtvec svěží
 v neuhnilem šatě běží.
 Vůkol hází dýmem síry,
 čelo jako uhel čirý,
 v jamkách lebky místo očí
 zlaté plíšky dva se točí.
 V těch kolečkách pobleskuje
 diblík jako v zřítelnici,
 letem blesku míhající,
 neustále kozelcuje.
 Mrtvec běže, skřípá zuby,
 nevýslovnou cítí muku,
 na líce a zas na ruby
 z síta v síto, z ruky v ruku
 přelívaje stříbro žhoucí.

OBLUDA.

Kde chrám je? Kde kostel? kde lid Boha chválí?

Kde chrám je, ach, ukaž, člověče!

Ach, vidíš jak v lebce mne ten dukát pálí,
jak stříbro mi žhoucí dlaň peče.

Ach, vylej ho, pomoha vězni v žaláři,
a sirotku, vdově se vděče;

ach, vylej to stříbro, co ruce mi škvaří!

Ty nechceš! — Ha, kovy bude mi přelívat,

až zlosyn, co děcka požírá,

svou duši lakotnou přestane nadívat,

a smrtí se změní v upíra.

Pak do srdce naleji mu kovu,

a po té očima, ušima vyleji;

a vylitou lávu tu znovu

týmž do něho vleji zas korytem;

i mrtvolou budu hrát si jako sítem —

naleji, vyleji, přeseji. —

Ach, kdy to škrz něho tento kov přeseji?!

Ach, ždáti tak dlouho! — Ohněm tleji — tleji.

(Utíká.)

KOUZELNÍK.

Ha!

ŽENŠTINA.

Co vidíš?

KOUZELNÍK.

Ha, jak blízko!

Druhý vylez' a k nám běží.

Jakés ohavné chlapisko!

Bledý, tlustý, mrtvec svěží,

maso s údy, vše je v celku.

Šaty nové má na těle,
oděn jest jak na veselku,
had nedávno tělo točí,
jedva z polovice oči
vyžral jemu zkrvavělé.

Od kapličky v levo bočil,
čert ho svedl a zaskočil
a nedá mu jít do chrámu. —

Dívky tvářnost das vzal na se,
na umřelce ručkou kývá,
mrká okem, usmívá se
a půvabem k sobě vzývá.

Mrtvec divě skáče, lítá,
kde se přízrak vábný kmitá,
z hrobu na hrob potřeštile
za stínem se dívky milé
rukama, nohama vije
a jak větrák křídly bije.

Již ji má a v náruč stiská,
v tom cos pod nohama prýská;
a z desíti černých pysků
vyskakuje pes po psisku.

A ta děsná, černá psiska
milku z rukou mu vyrvali,
na kusy ho roztrhali,
pysky, údy svými třesou,
a do polí maso nesou.

Zmizeli psi. Div tu nový:
z každé částky umrlcovy

živoucí se tvůrek stane,
 a vše kusy roztrhané
 odevšad zas k sobě pílí,
 aby znova celkem byly.
 Hlava skáče jak ropucha,
 oheň chřípěmi jí buchá,
 prsy se jak želva vlekou,
 dřík a hlava k sobě tekou.
 I jak hlava srostla s tělem,
 krokodýl tu s děsným čelem
 cvalem kvapě šírou plání,
 rozházené údy shání.
 Ruce obě s prsty, s palci
 svíjejí se jak padalci,
 dlaň se tu tam písku chytá,
 i podporu ruce skytá;
 s tělem nohy též se sněly,
 a tak mrtvec zas tu celý.
 Znovu vábí milka mladá,
 znovu do náručí padá,
 znovu rvou ho čerti vzteklí,
 znovu v kusech jej rozvlekli:
 kéž ho zrak můj víc nevidí!

ŽENŠTINA:

Což se bojíš?

KOUZELNÍK.

Tak mne břídí. —
 Želvy, štíry a ropuchy,
 v jednom těle tolik hadův.

ŽENŠTINA.

On nebude s těmi duchy.

KOUZELNÍK.

V krátkce, v krátkce konec Djadův.
Slyšíš? — Juž kůr třetí pĕje. —
Tam zpívají otcův děje...
rozcházejí se hromady.

ŽENŠTINA.

On nepřišel dnes na Djady.

KOUZELNÍK.

Je-li duch ten dosud v těle,
vyslov nyní jeho jmeno,
na černokvět zařknu směle,
a jak rýmem slovo děno,
ostaví duch tělo svoje
a před zraky stane tvoje.

ŽENŠTINA.

Již jsem řekla.

KOUZELNÍK.

Marná tucha.

Neposlouchá. Klení moje
vysloveno.

ŽENŠTINA.

Není ducha!

KOUZELNÍK.

Ó ženštino! — ten tvůj milý,
živ jsa v těle po tu chvíli,

buď že otcův pohrd' vírou,
 aneb svoje změnil jmeno.
 Ráno tu, a na noc čírou
 s hůry čar moc obmezeno.
 Naše čáry na zmar byly,
 neukáže se tvůj milý. (*Vychází z dubu.*)
 Co to? — Pohleď — od západu
 od Gedyminova hradu
 v kotoučové husté zmeti
 vozův síla větrem letí;
 všecky jedou ku půlnoci,
 letí celou koní mocí.
 Vidíš — jeden na popředí
 v černém stroji.

ZENŠTINA.

On . . .

KOUZELNÍK.

Sem hledí.

ŽENŠTINA.

A hned obrátil se zase;
 jenom jednou mrštil okem,
 ach, jen jednou! — Kuň poskokem
 letí dále. — Jaké oko!

KOUZELNÍK.

Hrud' měl celou zkrvavělou —
 prsy zryté od ocele.
 Strašné útrapy ho kruší,
 an má tisíc mečův v těle,

a vše prošly mu až v duši
mukami muk rozbolelou;
a jen smrt ho snad vyléčí.

ŽENŠTINA.

Kdo jej zbodal těmi meči?

KOUZELNÍK.

Ach, národu nepřítelé!

ŽENŠTINA.

Jednu ránu měl na čele:
Jedna jen a neveliká
kráпка černá z ní vyniká.

KOUZELNÍK.

Ta ho nejvíc v duši kole,
největší mu dělá bole.
Já ji viděl, já ji bádal,
a tu ránu sám si zadal:
z té smrt jeho nevyhojí.

ŽENŠTINA.

Zhoj ho, Bože, láskou svojí!

(Konec prvního aktu.)

CESTA DO RUS.

Po sněhu ve kraj čím dál divočejší
kybitka letí jako vítr v poušti,

a oči moje jak dva skobky
nad oceanem krouží nepřehledným,

schvácení bouří podostupnou zetně;
pod sebou vidí jenom číhající živly,

nemají, kde by spočinula křídla;

v dál patří, jak je zhyznout.

D Z I A D Y.

ČÁSTĚ IV.

Ú S T U P.

Okolo nepočká města tu ni hory,
žádných pomníkův lidí ni přírody;
země tak pustá, tak je lidu prázdná,
jak kdyby včera teprv byla vznikla.
A přece drabdy vstává tady mamut,
plavec, došlý sem s proudy za potopy,
a řečí cizí Rusu vesničanu
hlásá, že dávno stvořeny ty vlasti;
že za dob velké Noemovy plavby
kraj tento kupčil s asijskými luhy —
a přece drabdy kniha ukradená
neb mocí vzata, došla od západu,
mluví, že země tato lidu prázdná
již nejednoho národu jest matkou.

CESTA DO RUS.

Po sněhu ve kraj čím dál divočejší
kybitka letí jako vítr v poušti,
a oči moje jak dva sokolové,
nad oceánem krouží nepřehledným,
schvácení bouří nedostihnou země;
pod sebou vidí jedno cizí živly,
nemají, kde by spočinula křídla;
v důl patří, čijíc, tam že jim je zhynout.

Oko nepotká města tu ni hory,
žádných pomníkův lidí ni přírody;
země tak pustá, tak je lidu prázdná,
jak kdyby včera teprv byla vznikla.
A přece druhdy vstává tady mamut,
plavec, došlý sem s proudy za potopy,
a řečí, cizí Rusu vesničanu,
hlásá, že dávno stvořeny ty vlasti;
že za dob velké Noemovy plavby
kraj tento kupčil s asijskými luhy —
a přece druhdy kniha ukradená
neb mocí vzatá, došla od západu,
mluví, že země tato lidu prázdná
již nejednoho národu jest matkou.

Leč proud potopy přešel přes ty pláně,
cest nezanechav vyrytých svou rytbou;
i národův z té vlasti vyšly hordy,
nezůstavivše stopy svého žití,
až kdesi v dáli na alpejské skále
sled zůstavily vlny došlé odsud,
a ještě dále na pomnicích Říma
o došlých káží z těch stran loupežnicích.

Krajina pustá, bílá, otevřená,
jak list papíru k psaní uchystaný. —
Zdali prst Boží bude psáti na něm
a lidi dobré za písmena maje,
zdaž tu napíše pravdu víry svaté:
že láska vládne rodem lidstva synův,
že oběti jsou trofeami světa?
Či přijda starý odpovědník Boží,
vyryje v knize této pádným mečem,
že v pouta skuto býť má lidské plémě,
a trofeami lidstva že jsou — knuty?

Po bělopustých polích vítr běsní,
závějí spousty odrývá i zmítá,
než sněhův moře vzdmuté nečerná se —
vyzvané vichrem vstává z lože svého,
a zase jako náhle zkamenělé
padá ohromné, jednostejné, bílé.
Huragan druhdy strašný povyletne
přímě od točen; neschvácený v běhu
zamétá pláně vše až do Euxinu,
po celé dráze mece chmury sněhu. —
Často kybitky cestující schvátí,
jak u Kanopy simum bludné Liby.

Svršinu sněhův jednotejných, bílých
tu onde stěny zprobodaly černé,
strmíce jako ostrovy a břehy:
severní jsou to smrky, sosny, jedle.

Stromy sekerou různě porubené,
v hranici nízkou složené a spaté,
podivnou tvoří stvůru — krov a stěnu,
na úkryt lidem, a zovou se domy.
Dál hranic takých spousty rozptýlené
na velkém poli, vše jsou jedné míry;
jak kytky čapek dme se dým z komína
a jako pušky okénka se blýští;
tam domy řadou ustaveny v párky,
tam čtverobokem, tam zas pěkným kruhem,
a domův taký pluk se zove: městem.

Potkávám lidi s rozrostlými pažmi,
s širokou hrudí, s otlými hrdly;
jako půlnoční zvířata i stromy
plní svěžesti, zdravoty a síly.
Než tvář každého jako ty jich kraje,
jest divá, pustá, otevřená pláně;
ze srdcí jejich jak z podzemných sopek
neprošel ještě oheň až do tváří,
on se nejiskří v ústech roznícených,
on neustydá v temných vráskách čela,
jak v tvářích lidí západu i východu,
přes něž obměnou také přešla síla
podání, příhod, nadějí a želův,
že tvář ta každá národu jest pomník.
Tu oči lidské jak těch krajův města.

velky a čisty — a rmut duše nikdy nepohne zřenic šlehem neobvyklým, nikdy jich žalost nepokalí dlouhá; hledíš-li zdáli — spanilé a krásné, vejdeš-li ve střed — pusté jsou a prázdné. Tělo těch lidí tkanina to hrubá, v jakéž zimuje duše-housenice, prv nežli k letu vybočí svá prsa, vypřede, vytkne, vyozdobí křídla. Ale když slunko svobody zasvitne, jaký vyletne z povlaky té brouček? zda motýl jasný nad zemi se vznese, či vyjde mūra, kalné noci plémě?

Šiřinou pouště křižují se cesty: jich nevymyslíl bystrý rozum kupcův, karavan nohy jich nevydupaly; cář ve svém sídle nakreslíl je prstem. Když s chudou potkal se kde vískou, když uhodil kde v stěny polských zámkův: víska i zámek srovnány jsou s zemí a zříceniny jich cář pokryl — cestou. Těch cest nedozříš v poli mezi sněhy, ale na poušti dostihá jich oko; prosté a dlouhé na půlnoc se vlekou, v lese třpytí se jak vod běhy v skalách.

A po těch drahách kdo to asi jezdí? Tu cválá jízda, poprášená sněhem, odtamtud davem pěchota se valí mezi děl, vozův a kybitek valem. Pluky ty hlučné po rozkazu cára

z východu táhnou válčit na severu;
 z severu jiné do Kavkazu spějí.
 Z nich neví nikdo, kam a proč tam jede; —
 žádný se neptá. Mongola tu vidíš
 s odulou tváří, s malým okem křivým;
 a tam ubohý chlap z litevské vísky,
 vybledlý, smutný, krokem kráčí chorým.
 Tu anglické se bleskotají pušky,
 tamo Kalmuci lučiště a stuhlou
 tětivu nesou. — A jich důstojníci?
 Tady v kočárku Němec, dojímavou
 zpívaje sobě píseň Šilerovu,
 po hřbetě bije vojáky, jež potkal.
 Tam Francouz, volnou v nos hvízdaje píseň,
 bloudivý mudrák hledá kariery,
 s vůdcem Kalmukův právě se umlouvá,
 jak by nejlevněj krmi vojsku koupil.
 Co víc, že zmoří polovic té sběře?
 Pokladny půli budou moci zloupit,
 a utají-li chytře svůj ten skutek,
 ministr vznese do třídy je vyšší,
 a cár jim dá řád za šetření kasy.

A v tom kybitka letí — přední strážě,
 lafety kusův, i nemocných obor,
 jak se ukáže, umykají z cesty,
 a vůdcův samých ustupují vozy.
 Kybitka letí; — četník povozníka
 pohání holí a vojáky vozka
 bije bičičtěl, vše umyká z cesty.
 Kdo se neumkne, kybitka naň vběhne.
 Kam? — Kdo v ní jede? — Nikdo ptát se nesmí.

Četník tam jeda, pádí k Petrohradu;
 jisto, že císař kázal koho zatknout.
 „Snad četník tento z cizích jede zemí,“
 praví generál; — „kdo ví, koho zlovil
 snad král to pruský, francouzský neb saský,
 neb jiný Němec, co milosti pozbyl,
 a cár jej kázal zavřít do žaláře.
 Snad to vážnější chycena je hlava,
 snad Jermolova samého to vezou.
 Kdož ví! — Ten vězeň, ač ve slámě sedí,
 jak lítě patří, jaký to zrak pyšný;
 velká osoba — za ním vozův davy;
 to jistě dvorská jeho jest čeládka.
 A všickni, vizte, jaké oči smělé;
 mněl jsem, že první jsou to páni cárstva —
 generálové aneb šambeláni;
 hle, oni všickni jsou to hoši malí.
 Co to znamená? Kam sběř tato letí?
 Jakéhoš krále děti podezřelé.“
 Tak spolu tiše vůdci hovořili,
 kybitka přímo v hlavní město pádí.

PŘEDMĚSTÍ SÍDELNÍHO MĚSTA.

Zdaleka, z dálky zřít již hlavní město:
po obou stranách velké, švarné cesty
řady palácův. — Tuto jako kapla
s kuplí a křížem; tam jak stohy sena
pod slamou, stojí sněhem kryté sochy;
onde za řadou sloupův korynthických
dům s ploskou střechou, palác letní, vlašský,
vedle japonské kiosky a čínské.
Nebo z klasických časův Kateřiny
ssutiny dávné v nově zopíčené.
Rozličných slohův a způsobův domy,
jako zvířata z různých země koncův,
za ohradami stojí železnými
v klecích obzvláštních. Jeden nevidomý
palác, květ vlastní jich architektury,
jich hlavy nález, přírody jich dítko.
Jaké zázračné domů těch jest dílo!
Tolik kamení na kupinách v blátě.
V Římě císařům a na divadlo druhdy
bývalo třeba vylít řeku zlata;
na tom předměstí podlí carův robi,
by své rozkošné psince zbudovali,
vylili našich slz a krve moře.

By skály svezli na ty obelisky,
kolik spiknutí bylo jim vymyslit —
kolik nevinných vyhnat nebo zabit,
a co nám zemí bylo třeba pobrat,
až krví Litvy, až veškeré Polsky
slzami, zlatem hojně nakoupeno
všeho, co má Paříž, co má Londýn který,
a podle módy vystrojeno domy,
podlahy síní šampaninou zmyto
a vydeptáno krokem menuetův.

Teď tady pusto; — dvůr zimuje v městě,
a mouchy dvorské, tíhnouce za vůní
carského trusu, za ním pádí v město.
Teď v domech těchto jedno vítr tančí;
páni jsou v městě, v městě cár. — Do města
kybitka letí. Zimno, sněžno bylo.
Z orlojův městských dvanáct hodin bilo
a slunéčko již na západ se chýlí;
klenba nebeská šíře otevřená,
beze vší chmurky, planá, tichá, čistá,
beze vší barvy, bledá i průhledná,
jako poutníka zemřelého oko.

Před námi město — nade městem vzhůru
pnou se na způsob podnebeských hradův
sloupy a stěny, pavlany a hradby,
jak babylonské zavěšené sady:
z dvou set tisícův komínův to dýmy
přímo a hustě jako sloupy letí;
tyto jak mramor kararský se lesknou,
tamty rubínův jiskrami se září;

v výši vrcholky kloní se a váží,
 kroutí se v chodby, v oblouky se vinou
 a stěn i krovův zobrazují zjevy: —
 jak ono město, ano vzniká náhle
 z středozevního zrcadla vod čistých,
 neb na libycké mlžině se zračí
 a zrak poutníkův z širé dáli vábí,
 i stojí věčně i utíká věčně. —
 Již sňato řetěz! — Otvírají brány,
 třesou, posléz ptají se — a vpustí.

PETROHRAD.

Za dávných řeckých a italských věkův
lid pod příbytkem Boha stavěl byty,
nad zřídlem víly, v lůně svatých lesův,
aneb na horách před vrahy se chránil.
Tak zbudováno Atheny, Řím, Špartu. —
V gothickém věku pode hradem pána,
kdež obrana vši okoliny byla,
stávaly chyže, přisunuté k valům;
neb hlídající toky řeky splavné,
postupem věkův rostly poznenáhla.
Všecka ta města zdvihli buď bůh jaký,
aneb ochránce, neb řemeslo jakés.

A jaké sídla ruského počátky?
Kterak slovanským zachtělo se rodům
lézt v ty nejzazší kouty vlastí svojich,
nově vyrvané moři a Čuchoncům?
Zde zem nedává ovoce ni chleba,
větry tam nosí jenom sníh a sloty;
zde nebe chladné aneb horké příliš,
kruté, proměnné jak despotův choutky.
Lidé nechtěli; — než cár oblíbil si

končiny blatné a poručil stavěť
ne město lidem, ale sídlo sobě:
cár tu dokázal všemocnost své vůle. —

V hlubinu pískův, do zátopy bláta
rozkázal vehnat kolův statisíce
a vnořit těla statisíce chlapův.
Po té na kolích, na mrtvolách Rusův
položiv základ, jiná pokolení
zapřáh' do taček, vozův a korábův,
svážeje kmeny a balvany skalní
z dalekých zemí a z prohlubin mořských.

Vzpomněl na Paříž — hned Pařížské rynky
poručil stavěť. — Spatřil Amsterdamy:
hned vodu vpustil a nadělal hrází.
Slyšel, že v Římě paláce jsou velké:
stojí paláce. — Slavené Benátky, —
ježto do polu v zemi, po pás v moři
plovou jak děva, sirena to pěkná, —
dojaly cára: tož hned ve svém hradě
průplavy blatná porozkrájel pole,
zavěsil mosty a gondoly spustil.
Tak má Benátky, Paříž, má i Londýn,
až na jich krásu, uhladu a plavbu.
U architektův přísloví jest slavné:
Řím rukou lidí že byl vybudován
a Benátky pak že vystavěli bozi;
ale kdo viděl Petrohrad, ten řekne,
že nestavěli ho leč satanové.
Ulice všecky zaběhly až k řece
široké, dlouhé jak úvozy v horách.

Domy ohromné. — Kámen tu — tam cihly,
na hlíně mramor — na mramorech hlína;
a stejné všecky krovy, zdě a stěny,
jako sbor vojska v nově ošacený.

Po domech plno nápisův a štítův:
středem rozličných písem a jazykův
zrak i sluch bloudí jak v Babelské věži.

Nápis: „*Tu bydlí Kyrkyský chan Achmet,
záležitostí polských vrchní správce,
senator.*“ — Nápis: „*Tu Monsieur Žoko
přízvukem učí mluvit pařížským;
jest kuchtou dvorským a výběrčím z vodky,
v orchestru basem a dozorcem školním.*“

Nápis: „*Tu bydlí Vlach Piaccere Giocco,
slečinkám cárským dělal salcessony
a teď otvírá ústav pro panenky.*“

Nápis: „*Obydlí pastora Dienera,
rytíře mnoha slavných řádův cárských.*

Dnes na kázání z kazatelny káže:
cár z vůle Boží rovně že jest papež,
pán samovladný svědomí a víry.

Při tom vyzývá bratry své kalvíny,
sociniany i anabaptisty,
aby, jak velí ruský Imperator
a věrný jeho spřízněnc král pruský,
přijmouce nové svědomí a víru,
sešli se všickni v shromáždění jedno.“

Nápis „*tu šaty damské*“ — dále „*noty*“
tam „*hračky dětské*“ onde zase „*knuty*“.

V ulicích vozy, všeliké kočáry,
ač jsou ohromné a létají rychle,

blýští na čluncích, bez rachotu mizí,
 jak v panoramě stíny kouzelníkův.
 Bradatý vozka sedí na kozlíku
 vozův anglických; jíní jemu kryje
 šat, bradu, vousy, a on bičem máchá.
 Z předu na koních malí hoši letí
 v kožiších, pravé děti Boreáše:
 piští a sviští, lid se rozprašuje,
 před tím kočárem síla sání prchá,
 jak před korábem hejna kachen bílých.
 Tu lidé běží — každého mráz honí,
 nikdo nestane, nikdo nehovoří.
 Každý má oči přivřené, tvář bledou,
 každý mne ruce a drkotá zuby,
 a z úst každého deroucí se pára
 vychází sloupem, přímá, dlouhá, šerá.
 Vida to lidstvo, dýchající dýmem,
 myslíš, po městě komíny že chodí.
 Po bocích sprosté tlačící se chasy
 vlekou se vážně ohromné dvě řady
 jako průvody na obřadech v chrámě,
 neb jak pobřežné ledy řeky bystré.
 A kam se vleče povolně ta láje,
 necítíc mrazu, jak sokolí hejno?
 O té hodině jest procházka modou.
 Jeť zima, vítr: ale kdo dbá na to,
 vždyť cár uvyknul pěšky tady chodit
 i císařovna i mistryně dvoru.
 Chodí dvořané, maršálkové, dámy
 v pořadích rovných: první, druhý, čtvrtý,
 jak rozhozené hráče rukou karty:
 králové, svršky, dámy tu a spodky;

starci a mládci, červené i černé
 padají na tu i na onu stranu;
 po obou stranách přezpanilé třídy
 po můstcích, žulou vydlažených stkvělou.
 A napřed chodí dvorští úředníci;
 ten tu v kožichu teplém porozpjatém,
 by vidět bylo čtvero křížův jeho:
 mrzne — leč řády své ukáže všechněm,
 vypnutým okem hledá rovných sobě,
 a tlustý leze zvolna jako brumbal.
 Dále modnější hejskové od gardy,
 přímí a štíhlí jak pohybné píky
 vejpoly ztuha jako vosy spatí.
 Dále s nahnutým krkem činovníci
 z podelbí hledí, komu poklonit se,
 na koho šlápnout a komu se vyhnout;
 a každý hladký, krčící se na dvě,
 toule, plazí se jako štír a zmije.
 Prostředkem dámy jak motýli pestří,
 různých tu plášťův a kloboučkův tolik,
 každá v Pařížském obleku se leskne
 a ve střevíčku z plsti nožkou míhá.
 Bílé jak sněhy, červené jak raci. —
 V tom dvůr odjíždí; tož stanuly davy,
 sjely se vozy, táhnoucí jak lodě
 po boku plavcům na hlubině proudův.
 Prví juž vsedli do vozův a znikli,
 za nimi prchli ostatkové pěší.
 Ne jeden kašlem souchotinář spláče,
 a předce praví: jak tu chodit krásně!
 já viděl cára — klonil jsem se nízko
 před generálem a s pážetem jsem mluvil.

Několik lidí kráčelo v tom davu; šatem i tváří od jiných se liší, na mimojdoucí jedva mrští okem, ale na město hledí udivení.

Po základech zdí, po stěnách i štítech, po těch železích a po těchto žulách pouštějí oči, jak by zkusit chtěli, zda cihla každá silně osazena.

— I spustili už ruce v zoufalosti, s povzdechem myslí: „Nesboří jich člověk!“

Zamyslili se. — I šli — poutník zůstal: sám jeden z druhův zůstal jedenácti, zasmál se zlostně, ruku pozdvih', sevřel a do kamene udeřil jí mstivě, jako by hrozil tomu městu ze skal.

Po té na prsou založil si ruce a stál dumaje, a své zřítelnice v císařském paláci jak dva nože zatknul.

I byl podoben tehdy Samsonovi, an byv jat zradou i byv okut v pouta, dumal pod sloupy zpupných Filištínův.

Na čelo jeho nepohnuté, pyšné stín padnul náhle, jak na rakev příkrov; tvář bledá hrozně počala se mračit, řekl bys, že večer, co již padal s nebe, nejprvé jemu na obličej sedal a odtud stín svůj šířiti měl dále.

Po pravé straně na ulici pusté stál druhý člověk — nebyl to pocestný, zdál se být dávným obyvačem města, neboť almužnu rozdávaje lidu,

každého z chudých jeho jmenem vítal,
 oněch na ženy, těch na děti ptal se.
 Již všecky odbyl, na žulu se opřel
 průplavů březných, očima se toulal
 po zdech palácův a po štítě dvoru;
 též očí neměl divých, jak ten poutník,
 a zrak hned spouštěl, když přicházel z dáli
 voják neb který mrzák žebrající.
 Zdvih' ruce k nebi, stál, přemýšlel dlouho —
 v tváři nebeská zoufalost mu dlela.
 Hleděl jak angel, s posluhou když nebes
 mezi dušičky očistcové sstoupí,
 a zře národy celé na mučení,
 cítí, co trpí, trpět mají věky —
 a tuší, kterak daleka jest meta
 tolika rodův svobody a spásy.
 Pláče, opřel se na pokrají hráze,
 slzy plynoucí tratily se v sněhu;
 než Bůh sesbírá je vše a spočítá —
 za každou dá mu celé moře slastí.

Již bylo pozdě, zůstali tu jedno
 ti dva samotní, i ač oddálení,
 posléze jeden druhého si všimnul —
 a dlouho druha navzájem druh měřil.
 Prvý postoupil člověk s pravé strany:
 „Bratře!“ děl — „vidím, že jsi tady zůstal
 sám jeden smutný, snad jsi cizozemec.
 Čeho ti třeba, rozkaž jmenem Božím;
 jáť jsem křesťanem a jsem rovněž Polák,
 znamením kříže a jezdce tě vítám.

Poutník přespříliš ujat myšlénkami,
 potřasl hlavou, a s nábreží odběh'.
 Ale nazejtří myšlének svých kaly
 zvolna ojasniv a osvěživ paměť,
 lituje, že byl dotíravce minul,
 potká-li ho zas, pozná, zastaví jej.
 Ač tahův tváře jeho nevzpomíná,
 ví, že cos bylo ve slovech a hlase,
 což uši, duše poutníkova znaly —
 snad se poutníku ve snách o něm zdálo.

POMNÍK PETRA VELIKÉHO.

Večer na dešti mládenci dva stáli
pod jedním pláštěm, rukou v ruce dleli:
jeden z nich poutník od západu,
přemoci cárské oběť nepoznaná,
druhý národu ruského byl věstcem,
slavný písněmi na severu šírém.
Znali se spolu nedlouho, leč mnoho,
a jsou přátely od dní několika.
Jich duše vyšší nad závady zemské
jako dvě skály v Alpách spříbuzněné,
ač je na věky rozerval proud vody:
jedva slyší šum té své nepřítelky,
vždy k sobě chýlí vršky podnebeské.
Poutník cos dumal nad kolosem Petra,
a věstec ruský hlasem tichým vece:

„Prvému z cárův, co sděl ty vše divy,
cárovna druhá vzdělala ten pomník.
Již cár ulitý ve způsobě obra
sed' na bronzovém hřbetu bucefala,
i ždál na místo, kam by zajel s koněm.
Než Petra nelze na své státi zemi,
v otčině jemu není dosti volno;

tož mu za moře pro podklady sláno,
 posláno vyrvat ze pobřeží finských
 pahorek žuly; pahor k slovu paní
 po moři pluje a po zemi běží,
 až v městě padá na znak před cárovou.
 Již tu pahorek; měděný cár letí,
 cár krutovládny v říze Římanína,
 na stěny žuly komoň vyskakuje,
 na kraji stane i vzpíná se vzhůru.

Ne v té postavě září v starém Římě
 miláček lidu, onen Marek Aurel,
 jenž nejprvé tím proslavil své jmeno,
 že vyhnal špehy vše a udavače;
 a když na uzdu domácí spjal dráče,
 když nade břehy Paktolu i Rýna
 potřel divochův nájezdnické hordy,
 na zpokojený kapitol se vrací.
 Pěkné, šlechetné, lahodné má čelo,
 péče o blaho říše z čela blýští;
 ruku zdvih' vážně, jako kdyby vůkol
 měl blahoslaviť hlukům svého lidu,
 a druhou ruku níž na uzdu spustil,
 komoně svého ukracuje skoky.
 Uhádneš, lid že na cestě stál mnohý,
 i volal: „Císař, otec náš se vrací!“
 Císař chtěl zvolna jeti mezi davem,
 chtěl otcovským vše podarovat okem.
 Kůň hřívu ježí, ohněm z očí jiskří,
 leč zná, že veze nejdražšího z hostí,
 že veze otce milionův dětí,
 a sám živosti svojí oheň poutá:

děti se blížit, otce vidět mohou;
kůň rovným krokem, rovnou stoupá cestou.
Tušíš, že dojde do nesmrtelnosti.

Cár Petr koni svému pustil uzdu;
vidět, jak letěl, všecko drtě cestou,
pojednou vskočil na sám pokraj skály.
Již třeštivý kůň kopyta zdvih' vzhůru,
cár nedrží ho, kůň udidlem skřípá;
tušíš, že spadne, rozprskne se v kusy.
Od věku stojí, skáče a nepadá
jako kaskada s žul se kácející,
když stuhlá mrazem, visí nad propastí: —
ale svobody jak jen slunko svitne,
a vzduch západu ohřeje ty říše,
co s tou kaskadou tyranstva se stane?!

PŘEHLÍDKA VOJSKA.

Jest plac ohromný: štvanicí jej zovou,
 cár tam psy cvičí, než je pustí na zvěř;
 druzí slušněji zovou plac strojírnu:
 cár tam své stroje zkušuje a měří,
 prv než ustrojen v pušky, píky, děla,
 vyjde přijímat poklon od mocnářův. —
 Koketka na ples jdoucí do paláce
 nestráví tolik časů před zrcadlem,
 nedělá tolik ulibek, posuňkův,
 kolik cár denně na tom place svojím. —
 Jiní v tom place vidí kobylnárnu;
 praví, tam že cár semena si pěstí
 čmury kobylčí, která vypasená
 jednou vylítne a obklopí zemi. —
 Jsou, kdož palác zvou ranhojičským kruhem,
 neb cár tu prvé lancety si brousí,
 než z Petrohradu, svou vytáhna ruku,
 tne, že zakusí Evropa to celá;
 a prv než vyzkoumá, jak hluboká rána,
 než najde pomoc proti ztrátě krve,
 cár tepnu přetne sultánu i šachu
 a Sarmatovi ze srdce krev pustí; —
 plac jmen rozličných — než v úřední řeči,
 placem vojenských přehlídek se zove.

Desátá — ráno — přehlídek již doba ;
 již plac obchází tichá lidu luza
 jako bílého jezera břeh černý ;
 každý se tlačí, do středu se tiskne.
 Po place, jako nad vodami ptáci,
 rejdí několik dragounův a Doncův,
 zvědavší hlavy bodou píky ploskou,
 na šíje bližší rány sypou bičem.
 Kdo vylez' napřed jako žába z bahna,
 couvaje s hlavou, v davy tiskne šíje. —
 Hřmot z dálky slyšet hluchý, jednotejný
 jak buchy kladiv neb dupoty cepův ;
 to buben, plukův obyčejný vůdce,
 za ním zástupy ze stepův se táhnou,
 mnohé, rozličné a vše v jednom stroji :
 zelené, z dáli černají se v sněhu,
 a jako řeka plyne zástup každý,
 a jak v jezeře na place vše tonou.

Tu mi dej, muso, sta Homérův ústa,
 v každé jazykův sto mi vlož pařížských,
 a dej mi péra všechněch účetníkův,
 bych vyjmenoval všecky plukovníky,
 i důstojníky a poddůstojníky,
 bych sčítal reky, co jich po zástupech:

Než tito reci jsou si tak podobní,
 tak jednotejní: u chlapa chlap stojí,
 jak řada koní, žvýkajících v stáji,
 jak v jednom snopu povázané klasy,
 jako zelené v poli konopíčko,
 jak v knize řádky, jak záhonův brázdy,
 jako hovory sálův Petrohradských.

Tolik jsem postihl, že tu z Rusův jedni nad druhé vyšší o pět či šest palců měli mosazné titěrky na čapkách, jako lysinky — jsou to granatníci: takých vousáčův tři tu byly sbory. Za těmi nižší v řadách mnohých stáli, jako na hřádcích pod listím okurky. Máš-li rozeznat v té pěchotě pluky, zrak míti musíš bystrý přírodnika, kterýžto hlísty, vykopané v blátě přehlíží, radí, vyznačuje názvy.

Zazněly trouby — zástupy to konné a rozličnější: husarův, hulánův, dragounův — čapky, kyrysy a helmy. — Myslil bys, že tu kloboučník byl jakýs rozložil různé sklady svého zboží; pluk posléz přijel — chlapi jako tyčky, okutí mědí — řada samovarův. A spodem pysky koňské jako háky. Pluky v tak různých oblecích a zbraních nejlépe bude rozlíšit dle koní, neb tak i nová taktika to radí a s obyčejem snáší se to ruským. Velký general Žomini byl napsal, že kůň ne člověk dobrou dělá jízdu. Rusové o tom věděli již dávno; neb za dobrého koně gardováka koupíš tři dobré vojáky si u nich; kůň důstojnický čtvernásob se cení, a za takého koně třeba dáti loutnistu, skočce nebo též pisáka,

nad to kuchaře, jsou-li drahé časy.
 Dvorské vychudlé, pochvácené klisny
 ovšem i ty, co vozí lazarety,
 při faraoně, jsou-li hráčům sázkou,
 čítají se vždy: za dvě ženské klisna.

Vraťme se k plukům! — Prvý dojel vraný,
 druhý též vraný, ale zangličeny,
 dva byly hnědé, pátý všecek plavý,
 sedmý zas hnědý, osmý jak myš šedý,
 devátý zrostlý, a desátý středák;
 a potom zase vraný bez ocasu,
 u dvanáctého na čele lisinka
 a ten poslední vypadal jak vrána.
 Kusů přijelo čtyřicet a osm,
 vozíkův více nežli dvakrát tolik;
 Všeho do dvou set, jak dle oka soudím,
 neb chtě vše dobře sčísti jednou dobou,
 v té síle koní, v matenici lidí,
 tvůj zrak bych musil mít, Napoleone,
 čili tvůj, ruský intendante prachu; —
 ty nehledě nic na koně ni lidi,
 vidíš vozíky — hned jsi počet uhád',
 víš, kolik v každém nábojův jsi ukrad'.

Hle, zelené již mundury plac kryjí,
 jak trávy, v které odívá se louka,
 tu onde jenom povznáší se vzhůru
 vozík podobný bukáčovi v blátě
 neb žábě polní s hřbetem zelenavým;
 a při vozíku s lafetou svou dělo
 usedlo, jako černý pavouk sedá.

Každý ten pavouk noh má předních čtvero
 a čtvero zadních: nohy ty se zovou
 tu dělostřelci, tamo bombardéry.
 Sedí-li ticho, cestou když se jede,
 každá noha se v dáli kdesi klátí.
 Myslíš, že celkem od břicha se dělí,
 a břich v povětří lítá jako balon.
 Než jak se tiché, drímající dělo
 rozkazem daným náhle zbudí ze sna,
 jak tarantule, když kdo v nos jí foukne,
 hned stáhne nohy, hned kolena schýlí,
 a než se nadme, než vyrazí jedy,
 prvé předními dělostřelci svými,
 kol zobce dlouho a rychle se motá;
 jako utrejchem pokálená moucha
 sedši svůj černý zobák dlouho myje,
 po té dvě přední nohy v týlec přehne,
 zadními vrtí, potom kývá zadkem,
 konečně všecky nožky mrští v boky,
 spočívá chvílku, posléz pukne jedem.

Pluky stanuly; — patří, — cár, cár jede,
 několik starých admirálův jízdých,
 dav adjutantův, generálův síla,
 po zadu, z předu — sám cár v předu jede.
 Zástup podivně pestrý, znamenáný
 jako kejklíři: plno na nich stužek,
 klíčkův a cifer, obrázkův a proužek,
 ten modře, onen žlutě přepásaný,
 na každém hvězdic, koleček a křížkův
 z předu i z zadu víc jest než knoflíkův.

Lesknou se všickni — než ne vlastním světlem,
 pablesky na ně plynou z očí páně;
 každý generál jest jen broučkem jasným,
 co pěkně blýští v nocích svatojanských;
 leč jak milosti cárské jaro mine,
 broučkové bídní pozbývají bleskův:
 žijí — do cizích neprchají krajin,
 než nikdo neví, kde se vláčí blátem.
 Generál v oheň smělym kvapí krokem,
 koule ho trefí — cár naň usměje se;
 než když cár okem nemilosti střelí,
 generál bledne, slabne, často — zdechne.

Mezi dvořáky spíš stoikův duše
 spanilé najdeš; — ač hněv cárův cítí,
 nevraždí sebe, aniž stůní hořem;
 jedou na venkov do svých palácíkův,
 odtamtud píší — tento šambelanu —
 metresce onen — onen dvořenince —
 liberálnější píší vozataji —
 a zase zvolna docházejí přízně. —
 Tak z domu oknem hozený pes hyne;
 kocour jen mňoukne — na nohy se vzchopí,
 a znova hledá k návratu si cestu,
 i jakous děrou zase ticho vejde;
 dřív než se stoik slavně v službu vrátí,
 na vsi rozpráví tiše — liberálně.

Cár byl v munduře zeleném a s límcem
 zlatým. Munduru nesvléká cár nikdy;
 vojenský mundur — to je cárská kůže,
 cár roste, žije — a vojákem hnije.

Jedva z kolébky cárské dítko vyjde,
 paňátko, záhy pro trůn narozené,
 za stroj kozácké, husarské má kurtky,
 hračkou bývá mu šavlice a bičík.
 Slabikuje-li, šavličkou si máchá
 a jí písmenka v knížce ukazuje;
 a když ho tančit učí pěstounové,
 takty bičíkem švihá hudebníkům.
 Když je dorostlý, jest mu kratochvílí
 vojáky bráti do komnaty svojí,
 komendovati „v před“ — i „v pravo, v levo“,
 vpravovat pluky k přehlídkám i k bitkám.

Tak se cár každý odchovával k trůnu,
 proto se bojí — chválí ho Evropa.
 Slušně s Krasickým říkávali staří:
 „Moudrý přemluvil, ale hlupák pobil.“
 Petra Velkého památka nechť žije,
 on prvý našel tu caropedii.
 Petr k velikosti cárům značil cestu;
 moudré národy viděl po Evropě,
 i pravil: „Mohuť zevropčiti Rusy —
 ostříhám sukně a oholím brady.“
 Řek' — a podolky bojárův a knížat
 hned jako špalír na zahradě stříhli;
 řek', a hned brady kupcův i mužikův
 sypou se jako listí krupobitím.
 Petr opatřil bubny a bodáky,
 zřídil kadety a žaláře vzdělal,
 kázal u dvora tančit menuety
 a ženské mocí sehnal na besedy,
 a po hranicích rozestavil stráže,

a přístavy své řetězy uzavřel,
 utvořil senát, pány, vyzvědače,
 výkup kořalky, činy a pasporty,
 oholil, umyl a ustrojil chlapa,
 zbraň dal mu v ruce, narubloval kapsy,
 a udivená Evropa hned křikla:
 Cár Petr Rusko ucivilisoval!
 Následcům cárům jedno pozůstalo:
 klamu přilévat v mrzké kabinety,
 despotům svými pomáhat bodáky,
 upravit něco sečí a požárův;
 hrabíť vůkolních pronárodů vlasti,
 poddané sdírat, platit cizozemcům,
 by Francouz, Němec potlesky se vděčil
 a silnou, moudrou, dobrou vláda slula.

Němci, Francouzi, posečkejte trochu!
 neb až vám v uši ukazův huk zavzní,
 až krupobitím knut na šíje slítne,
 až vás osvítí vašich měst požáry,
 a k vám o slova dostaví se nouze;
 až cár rozkáže zbožňovat i slavít
 Sibiř, kybitky, ukazy a knuty —
 pak budete snad cára bavít písní
 na dnešní noty uvariovanou.

Cár mezi šiky vletěl jako koule
 a havědi své po zdraví se tázal.
 „Přejem ti zdraví!“ šepcí bojovníci;
 jich šepty byly jak medvědí bruky.
 Dal rozkaz, — rozkaz vymknul se mu zuby,
 pad' jako šípka v ústa komendanta,
 i po té z huby v hubu dále hnaný,

až na seržanta posledního padá. —
 Braně zajikly — zařinčely šavle,
 vše bylo v zmatku náhle pomíšeno:
 kdož na korábu řadovém kdys viděl
 ohromný kotel, v kterém vaří kaši,
 když voda z pumpy bije veň jak z říčky,
 a plavcův tlupa do té vody sypá
 na jeden zásyp krup as čtyry bečky,
 po té desíti vesly v kotle míchá; —
 kdo zná francouzskou síni poslaneckou,
 větší a stokrát bouřlivější kotle,
 když v ní komise návrh jistý vmetla,
 a již nastává doba rokování:
 celá Evropa, dávno cítíc hlady,
 myslí, že pro ni svobodu tam vaří; —
 už liberálnost z úst jak z pumpy stříká,
 kdos při počátku vzpomněl tam o víře,
 sněmovna bouří, hlučí, neposlouchá;
 kdos svobody se dotknul bez ohlasu,
 kdos o královských záměrech se zmínil,
 i o národech, o despotech, cářích,
 sněmovna hněvná křičí: „Do pořádku!“ —
 až pak ministr finanční jak s bidlem
 vbíhá s rozpočtem ohromným a děsným.
 začíná míchat řeči o úrocích,
 o clech, výplatách, kolcích, nedoplatcích;
 sněmovna vře a kypí, hučí, prýská
 a pod nebesa šumné metá pěny;
 vlády se děsí, národy se těší,
 až se posléze dozvídají všickni:
 že hlučná řeč ta byla jen — o daních.
 Kdož tedy viděl onen kotel s kaší,

neb tu sněmovnu, — snadno porozumí,
 jaký hluk nastal v takém plukův davu,
 když cárský rozkaz do prostředka vletěl.
 V tom ozvaly se tři set bubnův huky,
 i jak led Nevy, když na kusy praská,
 pěchota v sloupy rozemkla se dlouhé.
 Sloupy ty jedny za druhými kvapí,
 před každým buben i komendant volá.
 Cár stál jak slunce, a do kola pluky
 jako planety točí se a krouží.
 V tom cár vypustil adjutantův hejno,
 jak z klece vrabce nebo psy ze smečky;
 každý z nich letí, jak šílenec křičí,
 vřesk generálův, majorův, seržantův,
 huk bubeníkův, pištby hudebníkův....
 Náhle pěchota, jako lána kotvy
 rozvitá z klubek, vysouvá se šňůrou,
 zdi jedoucího, pluk za plukem, koňstva,
 pojí se, víží, jak zeď jedna stojí.
 Jaké obraty tam se dále děly,
 jak jízda rychlá i nepřemožená
 pěchotě skokem na šíje se vrhla,
 jak chrtův hejno, rozlícené troubou,
 na svázaného medvěda se řítí,
 vidouc, že zvíře spoutanou má tlamu;
 jak se pěchota řadí, sráží, krčí,
 nastavuje zbraň, jako jehly ježek,
 an počil, že pes nad ním blízko vrčí,
 jak posléz jízda v poskoku svém prudkém,
 tržena smečkou, zastavila kroku,
 i kterak děla v před i v zad taháno,
 jak po francouzsku, jak po rusku láno,

jak v arest bráno, po šíjích šleháno,
 jak tam křehnuto, s koní jak padáno,
 i jak při konci círu vinšováno, —
 cítím předmětu velikost a cenu:
 bych mohl opět, oslavil bych sebe;
 než moje musa, v polovici letu
 jak bomba padá, hasne v prostém rýmu,
 a při obratu hlavním těch manévrův,
 jak Homér v boji bohův — já — ach, dřímám! —
 Již vojskem proděláno všecky ruchy,
 o kterých cár byl čítal aneb slýchal;
 mezi diváky hukot již se tišil,
 již i kožichy, soukenky a pláště,
 co se černaly hustě vúkol placu,
 rozlézaly se každý v svoji stranu,
 a všecko bylo skřehlé, umražené —
 v paláci na stůl snídaně již dána.

Ambasadoři vládcův cizozemských,
 kteří přes všecken mráz i omrzelost
 pro milost cářskou přehlídek si hledí
 a denně křičí: „Aj, zázraky, divy!“
 opětovali již tisíc a dvakrát
 s novým zápalem poklony své dávné,
 že cár jest taktik v plánech nedostižný,
 že vůdce velké na službě má svojí,
 že kdož neviděl, nikdy neuvěří,
 jaký je zápal rekovského vojska.
 Posléz rozprávku zvyklou ukončeno
 smíchem z hloupostí Napoleonových;
 a na hodinky pohlížel již každý,
 boje se dalších klusotův a harcův;

an mráz dobíhal do dvaceti stupňův,
 hlad se již hlásil, omrzelosť hnětla.
 Než cár stál ještě a rozkazy dával;
 své pluky šedé, vrané, temnožluté
 pouští, zaráží asi dvacetkráté,
 pěchotu znova prodlužuje v stěnu,
 znova ji sráží v uzavřený čtverec,
 zas ji roztáčí na způsob vějíře.
 Jako karbaník, ač již hráče není,
 míchá i sbírá i zas míchá karty,
 ač ho samého zůstavili druzi:
 on sám a sám se kartičkami baví.
 Až cár se znužil, v skok obrátil koně
 a zmizel náhle v davu generálův.
 Vojsko tak stálo, jak je tu cár nechal,
 a dlouho z místa nehnulo se krokem,
 až trouby, bubny znamení mu daly:
 pěchota, jízda, dvě stě dlouhých sloupův
 plynou a tonou v hloubi ulic městských.
 Jakť jsou rozdílné, jak jsou nepodobné
 bystrým potokům na vysokých Alpách,
 jež kalné s rykem po skalí se valí,
 až se potkají v jasném jezer lůně,
 tam odpočinou a učistí vody,
 a po té zlehka novými se proudy
 blýští, vířice smaragdové tůně. —
 Sem přišly pluky čerstvé, čisté, bílé,
 vyšly zhyzděné a oblité potem,
 rozpuštěnými sněhy počernalé,
 skálené blátem vydupaným z ledu.
 Všickni odešli — diváci a strůjci.
 Na place prázdném, pustém pozůstalo

as dvacet mrtvol: ta oděná bíle — voják od jízdy; šaty tam té jaké, již neuhádneš — tak do sněhu vbitá i podrcená kopyty jest koní. Ti zmrzli, jsouce před frontem jak sloupy, plukům značice běhu cíl a dráhu; ten pomýliv se mezi pěchotníky, v leb dostal pažbou i padl mezi mrtvé. — Drábi sbírají ze sněhu a bláta, nesou je pohřbit — raněné i mrtvé: jeden měl žebra zlomená — a druhý byl vejpúl těla přejet kolem děla; vnitřnosti s krví vypadly mu z lůna, pod dělem hyna, třikrát děsně křiknul, než major volá: „Mlč, neb cár nás slyší!“ Voják poslouchat majora tak uvyk', že zuby zafal; raněného na kvap pokryli pláštěm; neb když cár, jsa ráno náhodou svědkem také smrti náhlé, krvavé maso vidí na čtitrobu, dvořané cítí rozmaru v něm změnu: zlý a prchlivý navrací se k dvoru, kdež se snídání čekají naň hojnou, a on nemůže s chutí jísti masa.

Poslední lazar velmi dojal všecky: hroženo, bito: — marné hrozby, tresty — on generálu protivil se zřejmě a kvílel nahlas, — i proklínal cára. Lidé zděšení křikem neobvyklým sběhli se vůkol parád mučeníka. — Praví, že vyjel z rozkázání vůdce, v tom zastavil se mu kůň jak zakletý,

od zadu vpadla setnina naň celá,
 zlomeno koně — voják sražen k zemi,
 ležel pod jízdou, plynoucí jak řeka.
 Než koně byli útrpnější lidé:
 setnina přes něj za setninou skáče,
 a jen jeden kůň kopytem v něj vrazil,
 i zdrtil rámě; kost rozpadlá v půli
 — protrhla mundur a čouhala ostrím
 z zelené sukně — strašně mrtvě bílá,
 i tvář vojáku jako ta kost zbledla;
 leč sil nepozbyl — druhou ruku zdvihal
 hned k nebi a hned, jak se zdálo, kynul
 davu divákův — mimo tu svou muku
 jim dlouho na hlas rady jakés dával.
 Jaké? — Neznámo! — Nikdo říci nesmí.
 Ti, kdož slyšeli, bojíce se drábův,
 prchli a jen to řekli vyzvědavým,
 že poraněnc mluvil špatně rusky,
 chvílemi v hluku jen že bylo slyšet:
 cár, cára, cáru — mluvil cos o cáru!
 Chodily věsti, vojín rozdupaný
 že byl hoch mladý, rekrut, Litvín, Polák
 velkého rodu, knížat, hrabat synek,
 že byl násilím ze škol vzat na vojnu
 a že velitel, nemiluje Lecha,
 naschvál jemu dal koně divokého,
 řka: Nechaf sobě zlomí vaz Lech psina.

Kdo byl — nevědí; po příhodě této
 nikdo neslyšel, jaké měl as jméno. —
 Ach, cáře, jednou, věz, že toho jména
 na tvém svědomí budou pohledávat.

Ďábel ukáže ti je v těch tisících,
jež jsi osadil v báních ve podzemních,
vmetal pod koně, mně je zahlazené.

Nazejtří zdálí za placem psí vytláčením
hluché slyšáno — v sněhu se cos černá;
přiběhli lidé — mrtvolu tu našli.
Kdos po paradě zůstal na noclehu.
Na půl vesničan — a na polo voják
s hlavou strážnou, ale s dlouhou bradou,
měl beranici a plášť mundurový;
byl bez pochyby sluhou důstojnickým.
Seděl, hlídaje kožich pána svého,
byv tu zůstaven, rozkazu zde čekal —
zmrznul a sněhu měl již po kolena.
Tu pes ho věrný našel i oštěkal;
zmrznul, a teplý kožich nevzal na se,
jedna zřenice zasypána sněhem,
než oko druhé otevřené, skřehlé,
obrátil na plac, odkud čekal pána.
Pán velel sedět — sluha sobě sednul,
pán řekl: Nehni se z místa! — on se nehnul
a nepovstane až při strašném soudě;
i ač bez duše, dosud věren pánu,
an dosud rukou drží kožich pánův,
hlídaje, by ho nikdo nesměl ukrást;
druhou ruku chtěl ohřát, ukrýt v lůně,
leč prsty hrubé pod plášť již nedošly.
A pán dosavad nesháněl se po něm!
Zda málo dbalý — či je tuze chytrý? —
Hádají, že to důstojník je cizí,
že snad nedávno do města zavítal,

že na parády nešel z povinnosti, leč chtěl ukázat nové epolety; snad po přehlídce kvapil na obědy, možná, že na něj ženštiny si mrkly, možná, že zašel k společníku hráči, a na vousáče zapomenul u hry. Snad se odřeknul kožicha i sluby, by nešla pověst, že měl s sebou kožich, že mrazu snést neuměl jak druhý, ač cár ho snesl osobou svou cárskou; a řekl by: „Jezdí na přehlídky s čubou — toť proti řádu — smýšlí liberálně.“

Bídny chudáku, rekovství — smrt taká psu jest zásluhou — člověku je hříchem! Jaká odsluha? — S úsměchem pán řekne, žes mu do smrti jako pes byl věrný. Bídny chudáku — proč mi slza plyne a srdce bije, myslíc o tvém činu? Ach, žel mi tebe, bídný Slovaníne, bídný národe, tvůj mne osud bolí, rekovství jedno jen znáš — otročení.

OLEŠKIEVIČ.

Den před povodní Petrohradskou 1824.

Když nejtěžším nebe hoří mrazem —
zsinalo náhle, skvrnami se černá,
podobno skřehlé nebožtíka tváři,
jež se u kamen v jizbě rozehřívá;
ale nabravši tepla bez života,
místo oddechu hnilotinu zeje.
Zaválo teplo. — Ony sloupy dýmův,
dům onen vzdušný jako město obrův,
jak zjevy kouzel pod nebem se tratí,
v rupy se řítí, vše to k zemi spadlo.
A dým řekami plynul po ulicích,
smíšený s vlhkou, oteplenou parou;
sníh počal tátu a než večer minul,
zaléval dlažby blatnou řekou Styxu.
Sáňky utekly, kočáry a vozy
serváno z placův: dlažbou drnčí kola;
než v mraku tomto, v dýmu tom i v páře
oko nemůže vozův rozeznati;
jen po záblesku svítlen je vídat,
jako bludičky jasné po bažinách.
Nad břehem Nevy ohromné počestní
kráčeli mladí; chodíť za soumraku,

neb tak se vyhnou zraku činovníkův,
 a v místě pustém minou vyzvědače.
 Šli, řečí cizí hovoříce spolu;
 časem potichu pějí píseň cizí,
 časem stanouce, obrácejí oči,
 zda kdo poslouchá. — Nesešli se s nikým.
 Pějíce bloudí nad řečištěm Nevy,
 které se táhne jako v Alpách stěna;
 zastavili se tam, kdež mezi žulou
 k řece kloní se vyroubaná cesta.
 Odtamtud z dále uviděli v dole
 nad břehem říčním se svítilnou muže;
 není to špehoun — an cos hledá v řece,
 není přívozník — kdo po ledě pluje?
 není rybářem — neb nic neměl v rukou
 mimo svítilnu a svazek papírův.
 Popošli blíže; on se neobrátil
 a z řeky svislý provaz vytahoval —
 vytáhnul, uzly sčítal i vše zapsal;
 zdálo se, vody hlubokost že měřil.
 Svítilny záblesk, odrážený z ledu,
 oblévá jeho tajuplné knihy
 a nade svící nachýlené líce,
 žluté jak oblak nad západem slunce;
 pěkné, šlechetné a zároveň přísné.
 Okem tak pilně v knize svojí čítal,
 že cizích kroky a rozmluvu slyše
 přímo nad sebou, kdo jsou, neoptal se,
 a jen po lehkém pokynutí ruky
 viděť, že prosí, domáhá se ticha.
 Cos tak divného bylo v ruchu ruky,
 že ač pocestní stáli přímo nad ním,

patříce s šeptem, smějíce se v duchu, všickni umkli, nesměli mu vadit. Jeden v tvář nahled', poznal jej a vzkřiknul: „Toť on!“ — A kdož on? — Polák — jest malířem, ale spíše sluší zvat' jej čarodějem, an dávno barvám odvyknul i štětci, jedině biblí a kabalou zkoumá, a lidé praví, že mluvívá s duchy. — Malíř zatím vstal, složil svoje písmo, i děl, jako by hovořil sám s sebou: „Kdož jitra dožil, velkých dožil divův; bude to druhou, neposlední zkouškou. Pán pohne stupni asurského trůnu, pohne základy města Babylonu. Než třetí vidět: — nedej, Pane, času!“ — Dělní a pocestných u vody tam nechal; sám se svítilnou po schodech šel zvolna. i v krátce zmizel za ohradou hráze. Nikdo nechápal rozumu té řeči, jedni užásli — druzí rozesmáni — všickni zvolali: „Čaroděj náš třestí!“ a chvíli ještě stojíce tu v stínu, za noci pozdní, bouřlivé a chladné každý se domů, rychlorychle vracel. Jeden se domů nevrátil a vzskočil na schody, běžel hrází — nezřel muže a zočil v dáli jen svítilnu jeho, jež jak bludice svítila mu z dálky. Ač byl malíři v líce nenahlednul, ač byl nedoslechl, což mluvili o něm; ale zvuk hlasu, tajuplná slova tak jím otrásly! — Připomněl si pozděj

hlas ten že slyšel, a co stačil, běžel
 neznámou cestou za sloty a noci.
 Svítilna rychle nešená se mihla;
 čím dál tím menší, pokrytá mhly mrakem,
 zdála se hasnout; a v tom náhle stojí
 v pusté samotě na širokém place.
 Pocestný kroky zdvojlil a dobíhá,
 před ním kamení hromada tu leží
 a na kamenu jednom muže postih',
 stál nepohnutý v středu stínů nočních.
 Hlava odkrytá — plece odhalené,
 a ruka pravá pozdvižená vzhůru;
 a viděť bylo směrem svítilničky,
 že hleděl na zdi dvorce císařského.
 A ve zdech okno jedno v samém rohu
 blyštlo světlem: on to světlo zkoumal,
 k nebesům šeptal, modlit' zdál se Bohu;
 po té hlas povznesl a sám s sebou mluvil:
 „Ty, cáře, nespíš — vůkol noc již hluchá,
 už spí dvořáci — a ty nespíš, cáře!
 Bůh ještě laskav, ducha poslal na tě,
 an před pokutou předcitem tě střeže.
 Než cár chce usnout' — vzdorně oči svírá,
 na tvrdo usne — dříve již kolikrát
 vystráhan býval od angela strážce
 mocněj a rázněj viděními ve snách.
 On tak zlý nebyl — člověkem byl druhdy,
 avšak znenáhla klesal na tyrana;
 angelé Páně prchli, a on s věkem
 čím dále hlouběj satanu v moc padal.
 Poslední radu, tento tichý předcit
 vyrazí z hlavy jako snění plané;

zítřa ho pýchou pochlebníci nadmou
výše a výše, až ho satan zdupá . . .
Poddaní bídí tu v těch domcích nízkých
nejprvé budou za něj potrestáni;
nebo do mrtvých žívlů když hrom bije,
začíná s vrchu od hory a věže,
než mezi lidmi napřed bije v doly,
a nejméně vinné nejspíš udeřuje . . .

— Usnuli v pitce, v rozkoši neb svárech:
zítřa procitnou bídne mrtvol lebky! —
Spějte pokojně jak hovádka hloupá,
než vás hněv Páně jak myslivec splaší,
jenž hubí všecko, nač uhodí v léci,
až posléz dojde na divoké kance.

Slyším! — tam! — vichry — vypialy již hlavy
z ledův severních, jak strašidla mořská —,
juž sobě z chmury nadělaly křídel,
sedly na vlnu, okovy s ní sňaly;
slyším — juž propašť mořská rozhoupaná
zmítá se, hryze udidla svých ledův,
juž mokrou šíji pod oblaky vzdýmá;
juž — ještě jeden — jeden řetěz drží —
v krátce rozkují — slyším kladiv buchy . . .“

Řek' a seznav, že kdosi tu naslouchá,
zafouknul svíci a v přímrahu zmizel,
zablesknul, zmizel jako předcit pohrom,
jenžto nečekaný ranou v srdce padne,
a přejde strašný — neporozuměný.

Předložený ústup

PŘÁTELŮM RUSŮM

věnuje

AUTOR.

Vy pomníte-li na mne? — Já vždy, kdy žaláře,
vyhnání, smrti druhův na mysli mně tanou,
i na vás myslím: vaše cizozemské tváře
v snech mojich občanstva moc mají sobě danou.

Kde jste vy nyní? Čacká šíje Rylejeva,
již jako braterskou jsem objal, cářskou volí
ach, na oprátce visí s hanebného dřeva;
buď kletba národům, co proroky své kolí!

Ta ruka, kterou ke mně Bestužev byl vztáhnul,
váš věstec vojín — tato ruka, peru — zbrani
jest odervána — i ji k tačkám cár připřáhnul,
teď, vedle polské ruky skutá ryje v báni.

Snad jiných dotekly se horší tresty s nebe;
snad někdo z vás je zhanben úřady a řády,
zaprodav cáru v milost svobodu i sebe,
teď na prahu se kloní žezlu cářské vlády.

Snad cárův triumf slovem zaplaceným slaví
a muky vděk mu jsou, jež druhy jeho hubí,
snad v otčině mé krví bratří mých se plaví,
a před cárem se kletbou co zásluhou chlubí.

Doletí-li z daleka, z lidí volných říše,
k vám na půlnoc ty písně žalův a bolestí,
a nad krajinou ledův ozvou-li se z výše:
nechť, jako čápi vesnu, svobodu vám věstí.

Po hlase je poznáte; pokud jsem byl skutý,
mlčky jak had se plaze, despotu jsem šálil;
než vám poklad odkryl jsem v citech uzamknutý, —
vám vždy činem holubí prostotu jsem chválil.

Nyní na svět vylévám tuto jedův číši:
žeroucí a pálicí jest mé hořkost řeči;
hořkost, kterou vlasti mé krev a slzy kyší,
nepal vás a kruhy sžeř vašich pout a léčí.

Kdo z vás vznese žalobu, mně žaloba jeho
bude jako štěky psa, který tak se vhostí
v obojek svůj nošený dlouho z uvyklosti,
že smí kousat ruku, co řetěz trhá s něho.

Vysvětlivky.

Mickiewicz uznal za dobré, Dziadów část IV. opatřiti výklady, objasňujícími některá slova neb místa, tomu onomu čtenáři méně povědomá. — Z přirozených příčin uznal jsem za dobré, nepřestati na dotčených výkladech Mickiewiczových, ale ovšem dodati tu onde vysvětlení věcí, osob a dějův u nás v Čechách méně povědomých. Co se dotýče jeviště a hlavních osob, objevujících se před námi, o těch šířeji pojednáno již na str. 276—315. Tu připomínám toliko, že vězeň *Konrad*, hlavní osoba v celé třetí části, jest tlumočnickem citův a ideí, snah i osudův, povznesení a úpadův básníkůvých, — jest sám *Mickiewicz*. — Všecky osoby aktu I. sceny 1.: Jakob, Jagiełło, Adolf, Żegota, Lowicz, Tomáš (Zan), Frejend, Jan (Sobolewski), Felix (Kolakowski), Jankowski, Suzin jsou vesměs skuteční údové spolku Filaretův a Filomatův. Obraz vyličený básníkem nen leč zrcadlem skutečného života.

Prolog.

Str. 321.

Ty, co bližní katuješ, poutáš a vytínáš
i za dne se usmíváš, večer hody strojíš.

Naráží patrně na Novosilcova, senatora, původce a strůjce pronásledování a žalářování studentstva Vilenského.

Scena I.

Str. 327.

Vídat bylo kybitky cválající za dne,
a co noc nás děsily zvuky zvonků zrádné...
zachvěly se ženštiny, starouškové zbledli
mníce, že již feldjeger se zvonkem je venku.

Feldjegrové čili polní střelcové císařští konají v Rusích službu četníkův a jezdívají obyčejně v kybitkách. — *Kybit-*

kou sluje vozík dřevěný bez per a železa, úzký, ploský, po předu vyšší.

Feldjeger, lovec, kterému bývá loviti osoby podezřelé úřadům vládním, obyčejně přijíždí v noci, zatýká podezřelce a nikdy neoznamuje, kam ho poveze. — Kvbitka opatřena je zvonkem poštovním. Kdo nebyl na Litvě, s tíží se domyslí, jaký to strach panuje v domě, jakmile se před vraty poštový zvonček ozve.

Str. 330.

Ale taž se Tomáše — patriarcha strasti . . .

on nás všecky uvítal — zůstane sám jeden —
ví o všech, kdy který a odkud byl přiveden.

Tomáš (Zán), náčelník Filaretův i Filomatův, byl ovšem jeden z prvých, které dal Novosilcov r. 1824 opatřiti vězením. Nejprvé byl zavřen v káznici před městem, a sice mezi všelijakými zlosyny. Vše, co básník pověděl o šlechetné povaze jeho, jest pouhou pravdou. Původce a duševládny správce veškeré mladé družiny Vilenské odhodlán byl trpěti za všecky. Útrapy jeho byly mnohé a dlouhé. — Posléze úkazem 4. srpna 1824 odsouzen jest do vazby pevnostní na rok. Po té zavezli jej do Orenburgu na dobu neurčitou. Z počátku nedobře se mu vedlo. Lidé štítili se domnělého zločince. Měšťan, u něhož měl byt, bál se znamenáného vládou provinilce. Šlechetný Zán v krátce ukázal se v pravé svojí podstatě, a tichým, příkladným životem dobyt si vůbec vážnosti a úcty. Ano, sám gubernator Perovský, seznav ryzou jeho povahu, všestrannou vzdělanost a obzvláštní sběhlost v přírodopisu, počal si vážiti odsouzence. Za takých okolností změnil se poměry Zánovy. Mladý Litvín stal se do jisté míry oblíbencem ruského gubernatora a způsobil u něho, že v Orenburgu založeno jest museum přírodnické. Gubernator Perovský vykázal k tomu konci v paláci svém několik pokojův, dal Zánovi kozáka, daroval mu koně i dovolil mu svobodně po horách i stepech sbíratí přírodnické poklady. Výsledky snahy té, samy sebou zname- nité, svého času pomohly Zánovi z vyhnanství. Povíme kterak. Slovnítný Humboldt na cestách svých přijel též do Orenburgu a tu překvapen jest zařízením přírodnického musea i původ-

cem jeho — Zánem. Přirozenou měrou stal se tudíž Zán průvodcem Humboldtovým na cestách v horách uralských a na stepích sibiřských. Po té Humboldt, navraceje se do Berlína, zavítal do Petrohradu a měl slyšení u císaře Mikuláše. Za řeči tázal se cár, co nad jiné zajímavého našel na těchto cestách. Humboldt odpověděl: „Tři věci, nejjasnější pane! Našel jsem prostého kozáka, nadšeného milovníka přírodopisu, našel jsem sprostého vojáka, čítajícího moje díla, našel jsem mudrce, utopeného na poušti. By mně bylo volno, Vaši císařskou Milost za nějakou milost pro sebe: prosil bych, aby voják a mudrce směli se z Orenburgu vrátiti zase na Litvu, a kozák aby poslán byl do ciziny, kdež by se více vzdělal v přírodopisu.“ — Císař prosbu Humboldtovu milestivě vyplnil. Kozák vypraven jest do ciziny a po svém návratu do Rus stal se ředitelem císařských zahrad. — Mladý mudrce vrátil se na Litvu, kdež v krátké život dokonal. — Zán, povolán do Petrohradu, jmenován jest bibliotekářem hornické knihovny, kterou mu bylo uspořádati. Přílišnou prací a ponebím Petrohradským ochuravěv, po 20 letech vrátil se do vlasti, kde ctěný a vážený jako světec dokonal běh blahocinného života.

Str. 331.

Litvín ptal se kdys, nevím, ďábla či Pinčuka:

„A proč sedíš v blátě?“ —

Pinčuky slují na Litvě obyvatelé blatnatých krajin okolo Pinska.

Str. 332.

Neb on potom na vínko groše neutratí —
jak jen lykne povětrí, hnedky se ochmelí.

Vězni, kteří byli dlouho zavřeni, vyjdou-li pak na čerstvé povětrí, zramenávají na sobě jakousi opilost.

Str. 333.

V Litvě zlou je známkou pláč na den usídlení.

Jeť v Litvě obyčej strojiti hody, uhostuje-li se kdo v novém domě. Slavnost tato slove *inkrutiny*.

Str. 334.

Mládky z milé Žmudi.

Stíhání mládeže polské na Litvě neobmezeno pouze na Vilno: žalostným osudem tímto postíženy jsou chovanci na několika jiných školách litevských. Prvé oběti doveženo z *Krože*, kdež byl student *Janczewski* několik druhův pohnul založiti spolek „černých bratří“, usiluje rozšířiti jej po všech školách na Litvě. *Janczewski* a *Zienkowicz* s některými druhy vypraveni jsou na Sibiř. — Způsob, kterým dotčení mladí odsouzení vyvezeni jsou z Vilna, vypisuje *Mickiewicz* na str. 336 dle pravdy. (Srov. str. 300.)

Str. 339.

Chceš-li, za Xavera též pomodli se vřele;
víš — on, než ho sebrali, v lebku sobě střelil.

Xaver, jenž samovraždou hleděl zniknouti žaláře, jest bez pochyby „obyvatel na Žmudi *Przeciszewski*“ — o němž píše *Lelewel*, že jsa „dávný *Filaret*, vzal sobě život“.

Str. 340.

Bájkou *Goreckého* znáte?

Gorecki Antonín (nar. 1787, † 1861), Litvín, záhy ušel z otčiny, chtě sloužiti u vojště polském pod Napoleonem. Po pádu Napoleonově vrátiv se na Litvu, oddal se rolnictví, a nevšední slávy došel básněmi a bájkami vlasteneckými. R. 1830 účastnil se povstání, načež s vystěhovalci ubytoval se v Paříži, kdežto s *A. Mickiewiczem*, *Bohd. Zaleským*, *Štěp. Witwickým*, *Boh. Janským* po mnohá léta žil v důvěrném přátelství. Mnohá díla jeho nestejně ceny vydána jsou v Paříži. — Nejoblíbenější báseň jeho „*Sůrť zrádce vlasti*“ známa jest i u nás překladem českým od *J. P. Koubka*.

Str. 344.

Přijdu-li na zalidnění.

Pokuty odsouzencův, které vyvázejí na Sibiř, bývají rozmanité. Nejhuře vede se těm kdo jsou na celý život odsou-

zeni do bání. Tací nešťastníci pochováni jsou za živa. — Příznivější osud kyne odsouzencům na zalidnění (zaludnienie = osjelenije), kterým se dopouští pod policejní dohlídkou živiti a ženiti se.

Str. 345.

Palen zrodí se na cára.

Hr. *Palen*, za císaře Pavla I. gubernator Petrohradský a cárův milostník, hlavní účastník spiknutí zosnovaného proti císaři. Hr. *Palen*, obklíčiv císařský palác vojskem, postaral se o to, aby spiklenci zamýšlenou vraždu bezpečně mohli spáchat. Takovou měrou zardousen jest Pavel I. v noci z 23. na 24. března 1801.

Str. 346.

Píseň má byla v hrobě i chladná.

Vášeň a chtivost pomsty „s Bohem třebaš i bez Boha“ — ježto celou tu píseň ovládá, snáší se dobře s povahou myslí básníka, hněteného žalářem, trpícího násilím a „raněného na čele ranou, kterouž si způsobil sám“. — Píseň sama „*pohanská* — *satanská*“ významnou jest charakteristikou doby v životě básníka, jenž chystal se skládati „*Konrada Wallenroda*“.

Scena II.

Str. 349.

Improvísace.

Úžasně záchvatná tato část „*Dziadów*“, v kteréžto básník přeodivně zobrazil sám sebe netoliko na výši svrchovaného sebevědomí a vševládné lásky k národu, nébrž zároveň i ve hlubině svého úpadu, může se pokládati za *ohlas* myšlenek a citův, zrozených v žaláři Vilenském. — Veliký pěvec vyzpíval ji z duše své za pobytu svého v Drážďanech r. 1832. Tehdy Gustav (části II.) změněný v Konrada (části III.) *nebyl* již Konradem, vězněm Vilenským, nébrž povzneseným „sluhou víry“ — jenž hlavu skloniv u podnoží kříže, „spravedlivému, milostivému Bohu láskou se víže“.

Str. 365.

Rollisone, vidím tě....

Mezi akademiky Vilenskými, pokud vědomo, nebylo Rollisona. Zdá se, že básník tímto jmenem naráží na študenta škol Kiejdanských *Molesona*, původce jistého paškvilu na velkoknížete Konstantina, soudem vojenským ve Vilně odsouzeného na celý život do bání Nerčinských. —

Scena IV.

Str. 377.

E v a.

Za otčinu jsem se již vřele pomodlila.

Něžná vlastenecká tato panenka, kterou básník přiodil rouchem angelským, není pouhým útvorem obrazotvornosti. — Skutečným živoucím vzorem byla tu básníku zbožná i něžná Haličanka (hr. Ankvičovna), která se za uvězněného a pronásledovaného pěvce „Gražiny“ a „balád“ modlívala prvé, než se s ním seznámila v Římě (1829—1830).

Scena V.

Kněz Petr — v této sceně, jakož i ve sceně IV. a následujících — osoba mystická, pokud lze souditi, není leč proslulý (z Petrohradu do Vilna přenešený) Litvín „Oleszkiewicz“, jemuž Mickiewicz věnoval zvláštní odstavec v ústupu částí III....

Str. 382.

Aj to obranitel!....

z matky cizí; jeho krev dávní bohatýři
a jmě jeho bude čtyřicet a čtyři. —

Str. 385.

Z matky cizí, krev jeho dávní bohatýři
a jmeno jeho čtyřicet a čtyři.

Prorocká část vidění kněze Petrova, přirozenou měrou až dosud má do sebe cenu toliko poetickou. — Pokusy rozličných

vykladačův, usilujících domysleti se, kdo asi má býti „muž“ — „náměstek svobody na zemi vidomý“ a chtějících dolíčiti, komu z živoucích lidí přísluší jmeno „čtyřicet a čtyři“, nemohly býti leč předčasné, plané a marné.

Scena VI.

Str. 387.

Belzebub.

Lotře, a znáš můj čin?
od cára moc já mám!

Slova: „čin — činovník,“ zde a na jiných místech užitá, sluší slyšeti a bráti v tom významu, jaký mají v jazyku ruském. — „Čin“ znamená tolik co u nás *úřad* ve státní službě, *činovníkem* sluje *úředník*. V Rusích, žádá-li kdo nebýti sedlákem nebo kupcem a tudíž míti výsadu chránící jej od pokutování *knutem*, třeba mu vstoupiti do *služby vládní* a zjednati sobě *třídu* tak řečenou čili *čin*. Služba veřejná dělí se na 12 tříd. Přestupování z třídy do třídy děje se vedle sčítání let při dotčené službě. Činovníkům předepsány jsou rozmanité zkoušky. Činovník za často není úředníkem, nýbrž toliko čekatelem úřadu, majícím právo, ucházeti se o něj.

Každá třída neboli čin snáší se s jistým stupněm důstojnosti vojenské. Takovou měrou na př. doktor filosofie neb lékařství klade se do třídy osmé a má stupeň majora čili asesora koleského; stupeň setníka má frejlina čili komornice císařského dvoru, biskup neb archirej jest na stupni generala.

Mezi činovníky vyššími a nižšími šetří se poměru podřízenosti a poslušnosti právě tak přísně jako u vojště.

Scena VII.

Salon Varšavský.

Nepěkný obrázek společenského a literárního života ve Varšavě (mezi r. 1820—1830) povstal patrně pod vlivem zanevřelosti vzbuzené kritikami a potupami, kterými tak řečení klasikové Varšavští obořili se na novou školu básníkův Litevských. — Mickiewicz sám osobně Varšavy neznal. Líce tu některé osoby onoho času vůbec známé dle pravdy, celkem počíná si poněkud stranicky. —

Str. 390.

Niemojewski.

Niemojewští (Bonaventura, Vincenc, Zenon), vesměs Kališané (od r. 1815—1830), stáli na čele oposice v obnoveném království polském. — Niemojewski Vincenc, náčelník veškeré strany, úhlavní protivník náměstníka královského Zajączka, smělý a výmluvný, právě vždy a ve všem čelil proti vládě. Za tou příčinou užito proti němu násilí. R. 1825 jel do Varšavy na sněm, kde po právu zasedal mezi poslanci. K rozkazu velkoknížete Konstantina nepuštěn do města, nýbrž pod stráží četníkův odvezen jest na statky své u Kališe. Avšak i tu držáno jej jako u vazbě. Nenáviděný tribun demokracie nesměl se bez četníka nikam hnouti. „Niemojewski vychází v pole: četník za ním; jede do lesa: za ním v patách jede četník; k němu přijíždí host: četník v témž pokoji zasedá s hostem“. (Lelewel). Za osudného povstání r. 1830—1831 dosáhli bratří Niemojewští svrchované moci na sněmu i při vládě revoluční. Vincenc byl údem pětičlenné vlády, Bonaventura stal se ministrem. Pádem Varšavy rozhodnut žalostný jich osud. Vincenc dostal se do rukou Rusům, a maje 1834 zavezen býti na Sibiř, zemřel v žaláři. Bonaventura šťastně vyváznuł do Francouz, kde později zachvácen těžkomyslností život dokonal. —

Str. 391.

Jak na rautě anglickém po nohou dupáno.

Raut anglický — způsob dostihův, oblíbených v Anglicku.

Str. 392.

JEDEN Z MLADÝCH. Z vazby puštěn Cichowski?

ADOLF. Já znám Cichowského.

Cichovský, o němž počíná řeč a jehož osudy vylíčeny jsou na str. 395—400, nezdá se býti osobou skutečnou, nýbrž utvořenou básníkem, chtějícím znázorniti násilné pronásledování vlasteneckých Polákův, těžce nesoucích vládu velkoknížete Konstantina. Nelze tajiti, že za onoho času rozvětvovaly se tajné spolky za účelem chystané revoluce. Proti takovým spolkům vláda čelila zostřením censury a úžasnou soustavou špehování,

udavačství a žalařování. Senator Novosilcov a general Rožnicki byli v tom ohledu hlavními rádci, strůjci a zpravci. Obvykle dostačilo pouhé udání tajného výzvědy. Udaný vlastenec býval potají a náhle uvězněn a všemi způsoby tyranskými pobádán i nucen k vyznání viny, při něm hledané a stíhané. — Hlavním vězením takých politických obžalovancův bylo u Karmelitanův na Lešně. A tu vše zařízeno dle důmyslu Rožnického. Vězeň neviděl světla, poněvadž do těsné jizbice uzounkým okénkem jedva paprslek některý mohl se prodírat. Žalařovaný nevidal nikoho mimo žalárníka; neslychal ničeho leč vrzání závor, chřest klíčův, dupoty četníkův, nářeky soudruhův strápených a trýzněných za zlořečenými těmito prahy. Po čas výslechů bitím, hladověním, žízní a podobnými strašnými způsoby vynucováno přiznání se k tomu, což dle udání výzvěděv mělo zjištěno býti.

Str. 393.

Neb jsou nudné básně těch našich polských brachů.

Tisíc veršův napsal ten o sázení hráchu.

Mickiewicz naráží tu potupně na popisnou báseň „*Ziemiaństwo*“ *Kaj. Kozmiana*, vysoce velebeného klasika polského a tudíž horlivého protivníka školy romantické a litevsko-ukrajinské.

Str. 393.

General.

Ale přečti pak nám cos...

Máš zvyk, s sebou nosit.

Máš to s sebou pod frakem...

Veršopiscem pověstným Varšavským, právě takým, jak tady vyličen jest, onoho času byl *Jaxa Marcinkowski*, podivín svého způsobu jediný, který za příčinou jalové svojí veršomanie byl vůbec za posměch ve společnostech Varšavských.

Str. 400.

Nechť to starý Niemcewicz do paměti vsadí;

slyším, že prý rozličné škváry zas hromadí.

Niemcewicz (Julian Ursin) dal k tomu podnět, že Varšavská společnost vědecká (*Towarzystwo przyjaciol nauk*) jala se

shromažďovati a vydávati „Paměti polské z minulých věkův“. Prvé dílo tohoto druhu snesl a podal na světlo Niemcewicz sám pod názvem: Pamiętniki Zigmunda III. Warszawa.

Str. 402.

Národ náš vždy prostičký . . .

Pějmež tudíž námluvy selské a líbanky,
stáda, stíny: — Slověnín drží na selanky.

„Wieslaw“ — proslulého profesora Kaz. Brodzinského utěšená selanka z života polského lidu, přepodivnou svojí prostotou, uhlazeností verše, lahodou jazyka došla obecné oblíby a zasloužené pochvaly v Polště. Mickiewicz sám nemálo ceně báseň, naráží tuto na jednostranné a mělké velebitelé takové selankové poesie.

Scena VIII.

Str. 403.

Zklamala nás *la princesse* . . .

Novosilcov, zdržuje se ve Vilně za příčinou vyšetřování nastrojeného proti študentům a profesorům Vilenským, po svém obyčeji rád se bavil na hodech a plesích. — Pověstná kněžna „Zubova“ způsobem pohoršlivým při tom vynikala. — Nebudeť nemístno, položit tu na doklad, co napsal prof Onacewicz v žalobě svojí, podané velkoknížeti Konstantinu. — Vylíčiv, jak nelidsky nakládáno se študenty vůbec proti řádu a právu, píše takto: „Lidé beze cti — zloději, lupiči jako Krulikowski, Muszyński, Krukowski — vynucovali přiznání od dětí touž dobou, když sám senator bavil se s kněžnou Zubovou. Užito všech prostředkův, aby se rozlítily duše a podpálila obrazovost. Usilováno vzbudit obecné pobouření. Děti vyrývány z náručí rodičům o půlnoci od stolu; zatýkáno je na ulici, ve školách, v kostele; mučeno je ukrutným způsobem prvé než se počalo vyšetřování. — Ustanu kresiti obrazu plného úžasných nespravedlností, jednak jsem povinen dodatí, že všickni zámožnější vyvázli bez trestu. Ignac Lachnicki, šambelan dvoru J. C. M., ujišťoval mne, že jakýsi ukrytý emisař, rodem Vlach, po některý čas přebýváje v Kiejdanech, pod záminkou vyučování francouzskému jazyku, pobuřoval študentíky a několik

dní před počtím vyšetřování náhle zmizel. Rovněž tak mne ubezpečoval, že plukovník hr. Michal Tyszkiewicz zaplatil p. kuraturovi 4000 dukátův za svého synovce Josefa Tyszkiewice. Nechci se pouštět v uvažování o následcích takového jednání, avšak sluší pozastaviti se nad tím, že taký vysoký úředník, znající dobře politiku a pružiny její, senator říše, strážce spravedlnosti, povznesený důvěrou monarchy, osypaný tolikými milostmi, neměl se zapomínati — na potěchu nepřátel Rusie.“ — Viz Lelewela Dzieje Polski od r. 1795. Brunella 1843.

Str. 405.

Spiknutí je zdejší
vypsáno tu jasně jak úkazy senatu.

Zatemnělost ukazův senatu císařského v Rusích stala se příslovím. — Temné bývají obzvláště soudní ukazy čili nálezy. Záleží na tom kancelářům senatským, jelikož tedy bývá dán podnět k novým sporům, z nichž činovníkům kyne zisk a množí se důchody.

Str. 407.

Hej dežurny!

Dežurny = úřední tajemník senatorův, kterýž měl onoho dne službu po boku svého vrchníka.

Str. 407.

Rač rozkázat Jasnostpán, co se teď má státi s Rollisonem.

Rollison, jak jest vyličen postupem celého výjevu jeho, jest osobou, utvořenou básníkem dle skutečné pravdy v osudech několika vězňův, jež zahrnuto pod jediné jméno. — Na svědectví historické pravdy stůjtež tu slova pr. Onacevičova, an píše: „Mezi jinými Marjan Piasecki, vyskočiv oknem z druhého patra, zlámal si nohy. Terajewicz podřezal si hrdlo. Paní Glaserova pozbyla rozumu za příčinou neštěstí svého syna. (Viz Lelewela Dzieje Polski od r. 1795. Str. 179.)

Str. 408.

Bajkov — Botvinko.

Viz na hoře str. 290 a str. 305.

Str. 409—410.

na příklad jen stavím
starožitné dějiny. . . .

Dr. Becu, zanevřev na *Lelewela*, skutečně způsobem tuto naznačeným usíloval z *Vilenských škol* vytisknouti profesora, kterýžto zároveň s *Gołuchovským*, profesorem filosofie, ovládal mysl i srdce veškeré mládeže universitní. Dokladem budtež tu slova *Mickiewiczova* v básni významné, na oslavu milovaného profesora vydané :

„O długo modłom naszym badący na celu,
Znowuż do nas koronny znidziesz *Lelewelu!* —
Zacznij slynać cudami dla uczniow natłoku,
Coś je tylekroć sprawił w onegdajszym roku,
Gdy twojem czarodziejskich użyciem sposobów
Greków i Rzymian cienie ruszałeś z pod grobów.“

Str. 411.

Senator.

Kdo se jí ujímá?

Bajkov.

La princesse peut-être.

Kněžna Zubova, milostnice *Novosilcova*, skutečně v ne-jednom případě s prospěchem ujímala se nešťastníkův, kterým se podařilo, sobě získati přízně její.

Str. 425.

Czartoryski pozdvihnul tak *Novosilcova*.

Ted' uzříme, který z nás víc se může chlubit,
ten, co zdvihl, neb ten, co zná podraziť a zhubiť.

Novosilcov (nar. 1762) vychován u dvoru *Petrohradského* zároveň s knížetem *Adamem Czartoryským*, od r. 1797 žil v *Angličanech* jako u vyhnanství. — Kníže *Czartoryski* podporoval jej tehdy penězi, a později stav se ministrem, u císaře *Alexandra*, vyprosil milost vyhnanci. Když pak se byl *Novosilcov* navrátil zase do vlasti, všemocný tehdaž důvěrník ministr císařský zjednal mu čestné úřady a svěřoval úlohy, v kterých čím

dále tím více vynikal. R. 1812 za osudné války s Napoleonem, byv již důvěrníkem Alexandrovým, r. 1813 z vůle císařovy zaujal první úřady v opanovaném Polště. Šlechtný kníže Czartoryski byl tomu povděčen, ač nebyl-li sám poněkud původem dotčeného opatření. Tolik víme na jisto, že přátelům, kde i jak jen mohl, vychvaloval Novosilcova. Povzbuzuje rodáky, aby se přátelili s ním, říkával: „Ručím za něj jako za sebe samého. Bohdejž bychom mezi všemi Poláky bez výminky nalezali tak oddaných a horlivých obranců Polsky, jak jest on.“

Str. 432.

Byl koležský to registrator.

Koležský registrator jest jeden z nejnižších „činův“. — Sovětníkův čili rádcův jsou rozličné druhy jako rádcové čestní, koležští, tajní, skuteční. —

Jistý důvtipný Rus říkával, že skutečný tajný rada není leč trojitým klamem; neboť neradí, neví o žádném tajemství, a často bývá nejpitomějším tvorem. — Mluveno kdysi o jistém činovníku a nazváno jej dobrým člověkem. „Nazvi jej raději dobrým hochem,“ ozval se smíšek. „Jak mnedle může činovník býti člověkem, pokud jest toliko registratorem!“ — V Rusích, má-li kdo býti člověkem, třeba mu býti alespoň státním radou.

Str. 435.

Mlád' naši po šatlavách hostí;
nám káží na ples jít.

Úřední pozvání na ples jest v Rusích rozkazem — obzvláště dáva-li se ples za příčinou narozenin, jmenin, sňatku buď císaře neb osoby z panující rodiny aneb i některého vysokého úředníka. V takých případnostech osoba zvaná, kdyby nepřišla na ples, nemalé by si u vlády připravila nebezpečství. Byly v Rusích příklady, že na bálech dvorských nalezaly se rodiny uvězněných aneb i odsouzených na šibenici. — Dibič, táhna r. 1831 proti Polákům, zval rodiny Polské na plesy příčinou dobytých vítězství. —

Takové bály vypisují a ohlašují se pak novinami jako dobrovolné objevy a výlevy neobmezené lásky poddaných, oslavujících nejlepšího a nejmilostivějšího z mocnářův.

Str. 441

Senator.
Náš doktor?
Pelikán.

Zabit hromem.

Náhlá smrt *Dr. Becu*, profesora, zabitého ranou hromovou, jest událostí skutečnou, a rovněž tak domnění obecné, že to byl trest Boží. — Básník dovolil sobě toliko žalostnou příhodu tuto položiti do *jiné doby* a spojití ji s *jinými okolnostmi*. — Jinak sluší nezamlčeti toho, že *Dr. Becu*, otčím slovutného básníka *Slowackého*, našel své obrance, kteříž v jiném *příznivějším* světle ho staví než básník *Mickiewicz* a dějepisec *Lelewel*.

Str. 464.

snad *Jermolova* samého to vezou.

V Rusích mezi lidem rozšířeno jest přesvědčení, že cár může každého jiného krále vzíti na kybitku. —

Novosilcov častěji říkával: „Nebude pokoje, pokud v Evropě nezavedou takového pořádku, aby náš feldjeger tytéž rozkazy s touž snadností vykonával ve Vilně, v Paříži, v Stambule.“

Jméno *Jermolova*, vladaře v Grusii, bylo v Rusích velmi oblíbeno. Svržení dotčeného generala pokládáno za věc důležitější než vítězství nad některým králem v Evropě. A tomuto domnění Rusův nesluší se diviti. Kníže *Würtemberský*, oblehaje Dánsko, psal generalu *Rappovi*, že ruský general, co do stupně, rovná se králi a mohl by nositi tolikéž titul krále, by taká byla vůle císařská.

Str. 465.

V Římě císařův na divadlo druhdy bývalo třeba vylít řeku zlata.

Slova ta pověděl král *Gothův*, poprvé uviděv *Koloseum* v Římě.

Str. 466.

Z orlojův městských dvanáct hodin bilo a slunéčko již na západ se chýlí.

Času zimního bývá v *Petrohradě* již okolo 3 hodin soumrak.

Str. 467.

I stojí věčně i ubíhá věčně.

Dýmy půlnočních měst za mrazův zimních v podivných způsobách fantastických vznášejíce se pod oblohu, tvoří podívanou podobnou úkazu přezděnému francouzsky mirage, kterým oklamání bývají plavci na moři a pocestní na písčinách arabských. — Mirage zdá se býti hned městem hned vesnicí hned jezerem aneb oázou. — Předměty viděti zřejmě; přiblížiti se k nim ale nelze, jelikož vždy nalezají se v též vzdálenosti od pocestných, až posléze mizí.

Str. 468.

Nově vyrvané moři a Čuchoncům.

Finové slujíce po rusku Čuchonci nebo Čuchny, přebývali na blatnatém pobřeží Nevy, na místech, kdež založen Petrohrad.

Str. 469.

Z dalekých zemí a z prohlubin mořských.

Z letopisův jest vědomo, že při budování Petrohradu sháněno lidi odevšad násilím a že jich více než 100.000 zahynulo. Žulu a mramor přiváženo z dalekých končin.

Str. 470.

Sešli se všickni v jedno shromáždění.

Vyznání čili konfese, kteréž se odtrhly od Církve katolické, v Rusích těší se přízni obzvláštní. Příčiny úkazu toho jsou na snadě. Především známo, jak snadno se po příkladu německých kněžniček a knížat vyznavači dotčených konfesi dávají na ruskou víru. — Mimo to jsou pastorové nejlepší podporou despotismu, lidu vštěpujíce slepé poslušnosti vládě světské ovšem i v příčinách svědomí, kdežto katolíci odvolávají se k ustanovení Církve.

Vědomo, že vyznání augsburské a ženevské k rozkazu krále pruského spojily se v jeden sbor.

Str. 471.

Myslíš, po městě komíny že chodí.

Pára, za tuhých mrazův vycházející z úst, dává se viděti ve způsobu nemalého sloupu druhdy několik loktů zděli.

Str. 476.

Prvému z cárův, co sděl ty vše divy,
cárovna druhá vzdělala ten pomník.

Na pomníku Petra Velikého jest nápis:

Petro Primo Catharina Secunda.

Str. 477.

Až v městě padá na znak před cárovou.

Tento verš pochází od ruského básníka.

Str. 478.

Tušíš, že dojde do nesmrtelnosti.

Pomník ohromný Petra V., dílo to Falkonetovo, a socha Marka Aurelia v Římě jsou tady věrně vypsány.

Str. 481.

Neb za dobrého koně gardováka
koupíš tři dobré vojáky si u nich.

Koně ruské gardy bývají pěkné a drahé. Za koně prostého gardisty platí se druhdy několik tisíc frankův. —

Dospělého člověka možná bývalo koupiti za tisíc frankův. — Ženštinu za časův hladu na Bílé Rusi prodávali v Petrohradě za 200 frankův. — Se studem třeba vyznati, že někteří pání polští na Bílé Rusi byli dodavateli dotčeného zboží.

Str. 483.

Jak tarantule, když kdo v nos jí foukne.

Tarantule jest druh jedovatých pavoukův na stepech poledního Ruska i Polska.

Str. 483.

Jako kejklíři: plno na nich stužek.

Ruských rádčův, čítaje rozmanité jich třídy a tudíž i cifry císařské a tak řečené prouhy s počtem let na službě, jest okolo 60. Přihází se, že na jediném munduře blyští se 20 čestných znakův.

Str. 484.

Nevraždí sebe, aniž stůní hořem.

Před několika roky jistý dvorní úředník podřezal se proto, že mu o jisté slavnosti u dvora vykázáno místo nižší, než mu náleželo vedle hierarchického pořádku.

Str. 485.

Hračkou bývá mu šavlice a bičík.

Podobizna cáreviče nástupce trůnu nalezá se v obrazárně Petrohradské eremitáže. — Malíř, Angličan Dow, vypočetnil ho v postavě děčka oděného mundurem husarským, s bičíkem v ruce.

Str. 485.

On prvý našel tu caropediji.

Caropedije = způsob vychovávati cara.

Str. 495.

Oleszkiewicz.

Oleszkiewicz, Polák, druhdy na slovo vzatý malíř v Petrohradě, proslulý nevšedními ctnostmi, hlubokou vzdělaností a tajemnými věštbami svými. Zemřel r. 1830. Jsouť, kdož tvrdí, že dotčený umělec myslí hlubokou a mohútnou svojí osobností nemálo působil v rozvoj ducha Mickiewiczova na vše budoucí časy. — Připomenuto již na hoře, že podle místných domněnek povoláných soudcův způsob a ráz duše a povahy Oleszkiewiczovy znázorněn jest v osobě kněze *Petra*. Viz str. 495.

Str. 500.

Přátelům Rusům.

Mickiewicz za bezděčného pobytu svého v Rusích (od r. 1825—1829) nemálo příznivcův a přátel získal mezi osvícenci a vlastenci ruského národu. Byv r. 1825 z Vilna zavezen do Petrohradu, v krátce seznámil a sprátelil se tam s nejedněmi výtečníky, mezi nimiž počítán jest i Puškin, obzvláště pak Bestužev, Kozlov, Rylejev a j. — Později, když mu veleno usaditi se v *Moskvě*, nejinak se mu dařilo. Ano, tehdy již vysoce proslulý básník polský stal se takorča miláčkem spaniloduchého ruského společenstva Moskevského. Sám gubernator kníže *Golicyn* byl mu velice přízniv a svým přičiněním u císaře Mikuláše způsobil že Mickiewicz povolán jest do Petrohradu, kdež mu kynulo místo přiměřené duchu a nadáním jeho. — Kněžna *Zeneida Volkonská* v *Moskvě*, vzorná milovnice krásoumy a básnictví, stala se laskavou protektorkou polského věstce na vše budoucí časy. Než o tom o všem na jiném místě šířeji bude nám jednati. Zde kratičká tato přípomínka dostačí.

Str. 500.

Kde jste vy nyní? Čacká šíje Rylejeva,
již jako braterskou jsem objal, cářskou volí
ach, na oprátce visí s hanebného dřeva;

Rylejev Konrad, nar. 1792, dokonal život na popravišti dne 25. Července 1826, byv pověšen za příčinou předního účastenství v ustrojeném povstání proti cářské vládě. Jeť vůbec známo, že tajnými náčelníky a původny zamyšlené revoluce této byli *Pestel*, *Muravjev Apostol*, *Kachovský*, *Michal Bestužev*, ovšem pak také *Rylejev*. Převratem strojeným čeleno k tomu, aby na způsob svobodných státův severo-amerických veškera říše ruská byla upravena. Rylejev, jsa duší dotčených tajných příprav revolučních, byl spolu nemálo nadaným básníkem, který svými vlasteneckými výlevy rozněcoval vlasteneckého ducha mezi rodáky způsobem prvé nebývalým. — Sebrané básně jeho vyšly v Lipsku. — U nás vydán sešit jejich překladů z Mejsnarova péra.

Str. 500.

Ta ruka, kterou ke mně Bestužev byl vztáhnul,
váš věstec vojín — tato ruka, peru — zbrani
jest odervána. —

Básník naráží tuto na ruského znamenitého básníka *Bestuževa Alexandra*, kterýž byl s přítelem svým Rylejevem r. 1825 založil a vydal prvý almanach ruský: *Polarnaja svjezda*. Jsa účastníkem nepodařeného povstání r. 1825, odsouzen jest na vyhnanství do Sibíře. — Přátelům poštěstilo se v několika letech, odsouzení u císaře Mikuláše zjednatí amnestii, načež Bestužev, povýšen za důstojníka, přivtělen jest k plukům ruským bojujícím na Kavkaze. A tu proslulého hrdinu i pěvce zachvátila smrt. Padl v boji s Čerkesy r. 1837, tyv prohnán koulí nepřátelskou. Jako spisovatel a básník oblíbil sobě pseudonym: Marlinský.

Str. 500.

Snad někdo z vás je zhanben úřady a řády,
zaprodav císaři v milost svobodu i sebe.

Ostrá důtka ta, zdá se, že se vztahuje k samému Puškinu, kterýž r. 1825 nebyv bez účastenství v připravovaném převratu, později došel přízně u císaře Mikuláše a r. 1830—1831 prohlásil se proti Polákům a nešťastnému jich povstání.

H Y M N

NA DEN SVĚTOVÁNÍ N. P. MARIE

Sláva Božíce přecitá! —
Nad nebese Tvoje chráně,
všech nám křestem
hvězda Tvá vizek plná
na pravici Paně! —

Z RŮZNÝCH BÁSNÍ.

Taj dan zasvěcujeme Tobě,
ve středu Cirkve zastávěj se svoji
oslavy jasni,
a nebese země sňali Tě celá,
angelské sbory s lidmi se posí,
Hle, země k zemi slova dája,
hle, přestřel láje zemědělské
vstá! prorok, novým volaje hlasem!

Bije na vachany Tvojí obvály, —
jou s Boha plynou hodná Boha péni —
ve středu Cirkve zastávěj se svoji,
a s nebese vše s dání
spust na mpe vše
angelské sbory vzestati
milostí dodej mě vše
já Anni Bohem zastávěj,
má přestřel rjev, co nitro

H Y M N

NA DEN ZVĚSTOVÁNÍ N. P. MARIE.

Sláva Rodičce přečisté! —
Nad nebesa Tvoje skráně,
věčnou září lemované;
hvězdami Tvůj vínek plane
na pravici Páně! —

Nyní věrní v blažené době
Tvůj den zasvěcujeme Tobě:
ve středu Církve zastkvěj se svojí
oslavy jasem;
s nebesy země chválí Tě celá,
angelův sbory s lidmi se pojí.
Hle, naše k zemi složená čela,
hle, prostřed láje zněmělé žasem
vstal prorok, mocným volaje hlasem!

Biju na varhany Tvoji chvály; —
jen z Boha plynou hodná Boha pění —
ve středu Církve zastkvěj se svojí,
a s nebeské výše a dále
spuť na mne míle
angelské svoje vzezření,
milosti dodej mé síle:
já duši Bohem zanítím,
má píseň zjeví, co cítím.

Proudy mi otevři hlasu,
 a zahřmím, zapěju hrudí,
 s jakovou na konci světa i času
 cherubi zahromí na své trouby,
 a prachy propadlé v propasti věku
 ze sna nicoty vzbudí.

Takovým hlaholem Tvoje chlouby
 po širé zemi budou zníti,
 a kde peklo úpí, kde hvězdy svítí,
 v pověčném rostouce vděku,
 nechť obletí bezkonečnost —
 přežijí věčnost.

I kdo to vzchází? — Na Sion dochází Panna,
 jako ráno, když z mořské koupele vstává; —
 jako dennice

Marijina líce:

s nebe i země kyne jí sláva.
 Sněží se oblak, slunko v plném jasu
 z úbočí proudem zlata po něm střelí,
 na sněhu Panna, jako šaty v běli
 a jako jasnost vanoucího vlasu.

Pohleděl Hospodin a v Ní zalíbil sobě.

Nebes trhla se zrcadla,
 nad zemskými nivami, luhy
 bílá holubička padla,
 i nad Sionem drží křídla obě
 a peřím stříbrné duhy,
 slávou Páně
 nebešťanky věncí skráně.

Hrom — blesku rána
 nad anjelem! —
 „Staň se!“ — Již se stalo!
 Rodičkou Panna,
 Bůh — tělem!

ODA NA MLADOSTĚ.

Bez ducha, srdcí — kostlivcův to rody! —
 Mladosti, podej mi křídla,
 nad mrtvým nechať vzletnu světem
 v ráj, kde mi kynou pŕvabů všech plody,
 kde zápal tvoří divův sídla,
 novosti potrušuje květem,
 a odívá naději v zlatá obrazidla.

Koho kde věk kalí mrakem,
 k zemi nechť si čelo poradlené chýlí,
 vida taký světa kruh a síly,
 jaké tupým zakreslil si zrakem.

Nuž, mládi! ty tam nad planiny
 mi lítej, a slunce okem
 vše spousty lidstva, končin všech končiny
 pronikni svých citův tokem.

Hleď dolů — kdež mhla u pověčném temně
 hnusnoty obor rmutem zalívá: — to země!
 Viz, jak na mrtvých vod její směsi
 jakýs ve skořápce plaz vše děsí.

Sám je sobě veslem, plavcem, člunem,
 a brodě se vrchem vod i lůnem,
 za živůčky drobnějšími pálí,
 hned se vznáší, hned se valí v hloubi,
 vlna s ním — on s vlnou se nesnoubí,
 v tom jak baňka se rozprysk' o zlom skály.
 Nikdo neznal, že byl živ, nezná jeho ztráty:
 sobec to proklatý.

Mladosti! nektar života je tobě
 tehdy jen sladký, když ho s druhy dělím,
 srdce nebeským pojí se veselím,
 když je nit zlatá spolu víže k sobě.

Rázem spolu, druzi mladí!
 Ve blahu všechněch cíle všech se hostí,
 jednotou silní, moudří šíleností.

Rázem spolu, druzi mladí!...
 I ten jest blažen, kdož pad' v boji smělém,
 jestliže polehlým tělem
 druhům dal spruhu k slavné velikosti.

Rázem spolu, druzi mladí!...
 Buď si dráha příkrá, slizká,
 nechť moc, mdloba vchodu hájí:
 moc ať mocí se odtiská,
 a se mdlou za mladu rvát se učme láji!

Kdo, v kolébce děckem jsa, leb urval hydře,
 co jinoch zadusí centaury,
 oběti peklu vydře,
 do nebe půjde pro laury.

Tam sáhni, kam zrak nedopadá,
 zlom, čeho rozum nerozломí,
 mladosti! orlí jest tvých letů vláda
 a tvoje rámě jako hromy.

Hej, rámě do ramena! Řetězů svých kruhem
 kol opásejme obor země celý,
 v ohnisko jedno všech myšlenek střely,
 vše duchy v jedno srážej, kdož jsi naším druhem!...
 Dále, stvůro, ze stěžejí světa!

novou dráhou tiskneme již tebe,
 až plesnivé kůry zbavíc sebe,
 zelená svá připomeneš léta.

A jako v krajích smésice a noci,
 živlů vášní rozlícených,
 jedním „Staň se!“ z Boží moci
 vstal svět věcí netušených;
 hloubě tekou, vichry šumné dují,
 nebes blankyt hvězdy rozjasňují: —
 v krajinách lidstva tak noc ještě hluchá,
 živlové chtíčův ještě jsou v boji;
 a hle, tu láska ohněm plane,
 ze směsi vyjde svět ducha,
 mladosť ho počne, i jak stane,
 přátelství věčnou vazbou ho spojí!

Aj, pryskají necitné ledy,
 i předsudků mizí mrak šedý:
 vítej, dennice svobody drahé,
 spásy za tebou slunečko blahé!

F A R Y S.

KASIDA NA POCTU EMIRA TADŽ-UL-FECHRA*)

složená,

Janovi Kozlovu

na památku připsaná.

Jak loď veselá, když utekši zemi
 znovu po modrém křišťalu se houpá,
 objevši moře svými perutěmi
 šíjí labutí nad vlnami stoupá:
 tak vesel Arab, oře když z opoky
 do pouště sune do žasnoucí,
 když mu tonou kopyta mezi pískův toky
 s hluchým šumem, jak v proudech vody ocel žhoucí.

Již pluje kuň můj v suchém moři a roztíná
 vlniny sypké prsoma delfina,
 a vždy spíše, čím dál spíše
 po vrchu již homok smetá,
 a vždy výše, čím dál výše
 nad kotouče prachu vzlétá.

Černý oř můj jako mrak, jenžto bouři nosí,
 hvězda mu s čela jak dennice blýská,
 na pochvat větrům pustil péra hřívy pštrosí,
 a noh bílých poletem vůkol blesky tříská.

Leť, letoune běloskoký,
 hory z cesty, lesy v boky.

*) Pod tímto jménem znám byl na Východě Václav hr
 Rzewuski: (tadž znamená věnec — fechr = sláva, tedy adj. ul;
 fecher = Věnceslav).

Darmo palma milovděká
 s ovocem a stínem čeká;
 já se vydral jí z objetí,
 palma studem na zad letí,
 kryje se v hloubí oázy
 a šustem listí na posměch pýchu mou provází.

Onde stráže pustiny na pomezí skály
 divou na beduina tváří pohlížejí,
 koňských kopyt ohlasy pitvořice v dáli,
 takou hrozbou za mnou chvějí:

„Bloud, jak pádí pustou plání!
 Tam od ostrých slunce bodů
 hlavy jeho neuchrání
 ni zelená palma v stínu
 ni stan bílý v libém klínu;
 od západu do východu
 stanem tam jen nebe pouhé,
 jak je širé, jak je dlouhé.
 Jedno skály tam nocují,
 jedno hvězdy tam kočují.“

Darmo mi hrozí, darmo mi dují!
 Letím a tím více koně ženu.

Pozřel jsem, až hrdé skály
 v širé dáli za mnou stály,
 kámen holý při kamenu
 dlouhou řadou utíkají,
 druhem druh se zakrývají.

Hrozbu jich sup zaslechnuv, na slepo jim věřil,
beduina v poušti že lupem si osvojí,
a na hon lýtý za mnou křídly již udeřil,
věncem černým ovinul třikrát hlavu moji.

„Čichám,“ — krákal — „čiju čuchy
mrtvol zápach, mrtvol puchy.
Jezdec hloupý a kůň hloupý,
zajedou, zkad nevystoupí.
Jezdec v písku dráhy hledá,
píce kůň — a poušť nic nedá.
Jezdče, koni! pusťte práci,
sem kdo zajel, se nevrací.
Tu jen vítr bloudě straší
a své stopy pryč odnáší;
ne pro koně louka tady,
ta tu pase jedno hady.
Jedno mrtví tu nocují,
jedno supi zde kočují.“

Krákaje mi lesklými drápy v oči výřil,
potřikrát jsme pohlédli sobě okem v oko.
Kdo se ulek'? — Lek' se sup — prchl na vysoko.
Když jsem, chtě ho potrestat, luk si naň namířil,
a když soka za sebou očima jsem stíhal,
on již visel v povětří, skvrničkou se míhal —
velký jako vrabeček — motýl — komár jaký,
až se potom roztopil celkem pod oblaky.

Leť, letoune běloskoký,
skály s cesty, supi v boky!

V tom se oblak západní jal pod slunkem dmouti,
 bílým křídlem honí mne po blankytné výši,
 on chtěl jezdcem takovým na nebesích slouti,
 jakým já byl v stepův říši.
 Zavěsil se nad mou hlavou,
 za mnou svištěl hrozbou žhavou.

„Bloud, kam pustou pádí plání!
 Krutá žízeň hruď mu ztopí,
 oblak deštěm nepokropí
 osypaných prachem skrání,
 na poli zdroj na jalovém
 neozve se zlatým slovem,
 rosu, na zem než dopadne,
 schvátí větrův jícny chladné.“

Darmo mi hrozí! — Tím víc ženu koně:
 umdlený oblak počal klesat na výšinách,
 čím dál tím nížeji hlavu kloně;
 pak se opřel na skalinách.

A když jsem naň s potupou upřel ještě oči,
 on o celá nebesa kryl se na úbočí.
 Zřel jsem jemu na tváři, co ve srdci kuje;
 všecek uzardělý zlostí
 žluč závisti v tváři hostí,
 zčernav pak co mrtvola, skryl se v horské sluje.

Leť, letoune běloskoký,
 supi z cesty, chmury v boky!

A teď oči slunka jase
 roztočil jsem vůkol sebe,
 zdaž má země čili nebe
 jezdcův takých, jako já jsem.

Ale marné rozhlížení,
za mnou jezdce nikde není.
Příroda tu ve snách tichá
lidských krokův nezaslýchá;
tu vše živly dřímou v tiši
jak neplaší živočiši,
kterých stádo klidně čeká,
vidouc prvou tvář člověka.

Probůh! — Prvým nejsem já! — Aj, z písečné kupy
onáspované blýskají se tlupy:
zdaž bloudí či na loupež v záloze vrah čeká?
Jezdci, koně zbělelí, až se oko leká!

Dojíždím — stojí; volám — mlčí; jsou to trupy!

Starožitná karavana
větrem z písku vyhrabaná
přede mnou se mlčky hostí.

Na kostlivcích velbloudův sedí jezdcův kosti.

Jamkami, kdež byly oči,
čelistmi odervanými
písku proud se větrem točí
a mne vítá jeky zlými:
„Beduine, šalem hnaný,
kam letíš? — tamť huragany!“

A já pádím beze strachu,
neznám bázně, lkavý brachu!

Leť, letoune běloskoký,
trupy, huragany v boky!

Huragan, všech afrických vichřitelův prvý,
sám a sám se procházel po zvlněném písku.

Jak mne zočil, stanul hned, žasnul, zježil brvy,
 a kroutě se zlícený na svém vrchovisku,
 zašuměl sám do sebe udiveným hlasem:
 „Aj, ký tam to zběsilec z vichrů, mladších bratří,
 tak chatrné způsoby a nízkého letu
 smí zde šlapat země, jež dědičně mi patří,
 nad nimižto vševládným pánem jedno já jsem?“
 Zařičel a ke mně táh', pyramidou kvapil.
 Vida, že jsem smrtelný a nevida sketu,
     zlostně nohou dupnul v zemi
     a hned pohnul písky všemi,
 i jak ptáka noh — v spáry své mne lapil.

Ohnivým oddechem páčil,
 prach na mne peruťmi valil,
 házel vzhůru, bil do země,
 sypal na mne písku břémě!
 Já se rvu a válčím smělo,
 trhám údův jeho klúby,
 pískové mu čtvrtím tělo,
 hryzu vzteklými ho zuby.

Huragan, chtě sloupem z mých paží prchnout v nebe,
 nevyrval se; přetrhl se výpůl, sul se v sebe,
 deštěm písku s hůry řinul
 a u mojich nohou hynul,
 dlouhou jako městský val mrtvolou se hřebe.

Já si oddech'! Ke hvězdám hrdě vzpjal jsem témě
 a všechny hvězdy, očima zlatýma
 všechny pohlížely ke mně,
 neb neměla nikoho mimo mne již země.
 Jak tu milo dýchatí prsoma celýma!

Oddychám plně a široko!
 V Arabistaně co vzduchu duje,
 jedva na oddech mi dostačuje.

Jak tu milo pohlížet očima celýma!
 Vypnulo se moje oko
 tak daleko, tak široko,
 že obsáhlo světa více,
 než ho kolo na obzoru
 zachvacuje v své hranice,
 plné hvězd a sluncí sborů.

Jak milo se vypnouti rukama celýma!
 Já vztáhl páže upřímné k světu veškerému,
 zdá se, že ho z východu až tam do západu
 obejmou a přivinu celý k srdci svému,
 i ovinu půvaby z rajských niv a sadů.
 Ostrím letí mysl má v hloubí na blankytu
 výše, výš, vždy výšeji k věčných nebes štítu.
 Včela, topíc žíhadlo, s ním i srdce hřebe:
 takť já duši potopil za myslí svou v nebe.

MATCE POLCE.

(Báseň složená r. 1830.)

Ó matko Polko! u syna-li tvého
 se v oku leskne veleducha záře,
 a dávných otcův ctnost a pýcha z jeho
 se dívá čela i z dětinné tváře;

Svých druhův mladých kolo opouští-li
 a běží k starci, co mu dumy pěje,
 a poslouchaje, pakli hlavu chýlí,
 když se mu předkův vypravují děje:

Ó, matko Polko! syn tvůj zle se baví;
 bolestné Matky kleknouc před obrazem,
 hled' na meč, pod nímž srdce jí krvaví:
 vrah takým prsa prožene ti rázem!

Nechť svět si celý v míru blahém kvete,
 nechť usmíří se vlády, lidé, zdání,
 tvůj syn jest vyzván na bojiště kleté,
 na mučeníctví beze zmrtvých vstání.

Kaž jemu, záhy v jámě na samotě
 se učit dumat — líhať na rohoži,
 a vlhkou páru dýchať, ve hnilotě
 dlít s jedovatým plazem v jednom loži.

Tam nechť se učí pod zemí hněv dáviť,
 býť jako propašť v mysli nestížený,
 a tichou řečí jak puchlinou tráviť,
 mít skromnou tvářnosť jak had umražený. —

Náš Vykupitel, dítko v Nazaretě,
 se pěstil s křížkem, na němžto svět zbavil:
 ó, matko Polko! já bych dítko tvé tu
 již zábyvkami budoucími bavit.

Řetězem záhy ovíjej mu ruce,
 kaž, ke kolečku nechať zapřáhá se;
 by při katovské neublednul muce,
 by nezarděl se, provaz vida na se.

Neb on nepůjde s hluky dávných reků
 kříž slavně zatknout na Jerusalémě,
 neb jak nového vojínové věku
 rýt na svobodu, krví kropit země.

Neznámý slídič vyzve si jej v pole,
 s ním potká se soud úkladný a zrádný,
 a v skrytém bude bojiště kdes dole,
 a nález o něm vydá vrah vševládny.

Za pomník na hrob zmoženému sporý
 sloup zůstane a šibeničné kládky,
 za slávu celou jen pláč ženštin krátký
 a dlouhé noční bratrův rozhovory.

ROZUM A VÍRA.

Když jsem před Pánem, přede slunkem chmuru,
 sehnul rozumné, hromovládne čelo,
 Pán je jak duhu povznes' v nebe vzhůru,
 dav, by tisíci bleskův se mi stkvělo.

A bude stkvít se — slavít bude víru,
 až linou prškou nebes širých stropy,
 a když můj národ zhrozí se potopy,
 na duhu vzhledna, pomní smlouvy míru.

Pane, mou pýchu pokory duch vznítíl;
 ač na blankytu lesknu se nebeském,
 Pane, já ne svým bleskem tu zasvítíl,
 blesk můj jest ohňův Tvojich slabým leskem.

Přehled' jsem nížin lidstva obor širý
s davem důmněnek, různých barvou, šumem;
velké a kalné, když jsem zřel rozumem,
malé a jasné před očima víry.

I váš, hrdouši, postihnul jsem v době,
když jako smetím bouře vámi metá:
jako hlemejždi, uzamčení v sobě,
chtěli jste malí obezříť kruh světa.

„Po slepé vůli,“ řekli, „vládne světy
nutnosť, jak luna vládkyní jest moře.“
Dí druzí: „Osud lidmi hraje kletý,
jak v nadpozemské vítr u prostoře.“

Jest Pán, jenž objal oceánu valy,
a kázal jemu, věčně zemi plíštíť,
a za hranice vykul jemu skály,
o něž se bude po věk věků tříštíť.

Darmo chce vyvstat' z pozemského rovu,
pohybný věčně, svým nevládne ruchem,
čím výše zdmul se, tím hloub padne znovu
a v nebe nikdy nepronikne vzduchem.

A pramen světla, který slunko metá,
na moři šumném s propastí si hraje,
netone a jen v duhu rozprchaje,
odkud byl vyšel, zase v nebe vzlétá.

Rozume lidský! malýs ty před Pánem,
tys krápkou v ruce Jeho všemohoucí;
svět tě nesmírným zova oceánem,
chce k nebi vzletět' na tvé touni dmoucí.

Zdáš se dotýkat břehův na obzoru,
nadarmo s plachtou rychlá letí lodí,
objíždí zemi, nejde v nebes horu:
tvá vlna nikdy v nebe nepřivodí.

Dmeš se a splaskáš, černáš se a blýskáš,
ryješ propasti, vzhůru k nebi prýskáš,
povětrí kalíš chmur svých závějemi
a padáš s ledem — tys vždy poután k zemi!

A pramen víry, kterou nebe nítí,
stápí tvé krápký, tvé zažihá hromy,
ve tvá zrcadla rozjasněná svítí;
ach, ty bez víry byl bys nevidomý!

A R C I M I S T R.

Jest Mistr, co vše duchy ve sbor spojil
a do souhlasu srdce vše nastrojil,
jak struny natáh' živlů všechněch roje
a po nich vodě vichry, hromy svoje,
hrá, pěje píseň jednu věky věkův:
svět dosud jádra nepojal jí vděkův.

Mistr, co malby rozsil po blankytu
a své obrazy vytisk' na vlninách,
kolosů vzory řezal na hor štítu
a z kovu odlil v zemských ve hlubinách:
než svět po tolik věkův z děl tak mnoha
nepojal jedné vidy Tvůrce-Boha.

Jest Mistr slova, co moc Boží stkvělou
objevil lidu krátce v slově živém,
a svých pomyslův i děl knihu celou
sám všem vyložil hlasem, činem, divem:
dotud byl velkým Mistr ten u lidí,
teď jím svět zhrzí, an v něm bratra vidí.

Umělče zemský! čím jsou malby tvoje,
čím jsou tvé řezby a slov tvojih roje?
A ty naříkáš, když kdo z lidských synů
nechápe tvojih myšlenek, slov, činů?
Viz Mistra, i trp, Boží synu, bratře,
neznán jsa nebo chátrou zlehčen chatře!

M U D R Á C I .

Ve svojí bezcitné a neklidné pýše
mudráci spali; — v tom je budí zprávy,
Bůh* že se lidu zjevil s nebes výše
a o věčnosti davům že rozpráví.
„Zabme ho!“ — řekli, „rušit klid a spaní;
než zabit za dne? — Láje ho uchrání.“ —

Mudráci v noci lampy vzavše kryté,
na svojich knihách ostří si rozumy
studené, tvrdé, jak meč ocelité,
a vzavše s sebou slepých učňův tlumy,
šli chytat Boha: zrada v předu kráčí
a k záhubě jim přímou cestu značí.

„Ty-lis to?“ vzkřikli na Marjina syna.
 „Jsem!“ odpověděl: — sbledli hned mudráci.
 „Ty jsi to?“ — „Jáť jsem!“ — Podlých sluh družina
 strachem utekla — mudráky strach kácí.
 Než vidouc, Bůh že straší a nebije,
 zlosyni vstali — lítější než zmije.

A tu tajemné šaty s Boha sňali,
 posměchy tělo jemu zbičovali,
 rozумы svými srdce mu probodli,
 a Bůh miluje i za ně se modlí. —
 Až když do hrobu pýcha tělo skryla,
 vyšel jim z duše, tmavé jak mohyla.

Na pohřbu Páně dopili jsou číši
 pýchy mudráci. — Příroda se ruší
 bázní o Boha — pokoj v nebes výši,
 Bůh žije — vymřel jen z mudráckých duší.

ROZMLUVA VEČERNÍ.

I.

S Tebou tu mluvím, věčný nebes králi
 a spolu hoste v domku duše mojí,
 když půlnoc ve tmách vůkol všecko halí
 a bdí jen skrucha s mukou, družkou svojí;
 s Tebou já mluvím! — slova nedostačí —
 leč co kdy myslím, duch Tvůj slyšet ráčí;
 vládneš nejdále a mně sloužíš v blíži,
 králi na nebi, v srdci mém, na kříži!

A každá dobrá myšlenka zas pluje
 k Tobě jako blesk k slunci, ke pramenu;
 a plynouc nazpět v nov mne ozlacuje,
 беру blesk a v svět posly blesku ženu.
 A každá dobrá chťič Tě zbohacuje,
 i za ni Tys mně věčnou na odměnu.
 Jak Ty na nebi, sluha Tvůj — Tvé děcko
 na zemi leskni, svět a těš se všecko!

Tys král — ó divy! a Tys můj poddaný,
 každá myšlenka podlá jako kopí
 otvírá Tvoje nezhojené rány;
 a zlá chťič každá v octě houbu topí,
 již Tobě na rty kladu hněvem štváný,
 pokud Tě zlost má v hrobě nezaklopí.
 Trpíš jak sluha, pánu zaprodaný:
 jak Ty na kříži, nechť Tvůj pán, Tvé děcko
 trpí, miluje po Tvé vůli všecko.

II.

Když jsem bližnímu odkryl duši chorou
 a pochybnosti raka, co ji točí,
 zlý se na útěk dal hned s pílí skorou,
 dobrý zaplakal a odvrátil oči.
 Lékaři velký, Ty nejlépe vidíš
 chorobu mou, a za mne se nestydíš.

Když vůči bližních vyrval se mé duši
 hlas úžasnější útrapek a jeků,
 hlas, ježto v pekles věčně hřmí a hluší,
 hlas to svědomí zlého při člověku:
 Soudce strašlivý, Tys rozdl to plání
 v svědomí zlém a vyslyšel mé lkání.

III.

Když děti světa, že jsem klidný, praví,
 duši bouřlivou před okem jich kryji,
 a chladná pýcha, jako šat mlhavý,
 pozlácí hromy, co v mém nitru bijí;
 jen v noci ticho — v hrud' Tvou otevřenou
 vylévám bouři, v slze roztopenou.

 NA ROZLOUČENOU.

B(oňdanu) **Z**(áleskému).

Slavičku můj, nuž leť a pěj,
 na rozloučenou pěj,
 slzám svých dum
 splněným snům:
 svou píseň dokonej!

Slavičku můj, své péří szuj
 a sokolími křídly vzduj:
 i v ostří spár
 své lýry dar,
 na zlatostrunci dnes
 sem Davidovskou hymnu nes!

Neb vyšel hlas, padl losu čas,
 a tajné břímě let
 na věčný hod
 vydalo plod;
 i stal se div:
 Pán milostiv
 rozraduje svět.

POMYSLY A ÚVAHY. *)

STUPNĚ PRAVD.

Jsou pravdy, které mudřec káže světu všemu,
jsou takové, jež národu jen šepce svému,
jsou takové, jež svěřit přátelům smí domu,
jsou takové, jichž nesmí zjevit praňikomu.

STŘEDEK.

Bůh nebydlí nad hlavou, ale v středku duše:
tož kdo v hlavu zabíhá, od Boha přeč kluše.

MUDRÁK A BŮH VYHNANEC.

Ze srdcí jest vyhnán Bůh, vezmem statky po něm;
zabráníme k němu psát a mluviti o něm;
máme naň sto hlučných úst a per ostrých mnoho,
a on — vrátiti se mní: — vizte blouda toho!

KDE JEST NEBE.

Jedno k nebi hledě, nehleď-li v sebe,
nenalezneš Boha, nechť bys prošel nebe.

BLAHOSLAVENÍ TIŠI.

O kus země člověčí jak se bije plémě:
staň se tichým, a můžeš pánem být vši země.

*) Mickiewicz, klada „Pomysly a úvahy“ do sbírky svých básní, výslovně podotýká, že vybrány jsou z děl Jak. Boehma, Angela Silesia a Saint-Martina. K osvědčení tomuto dodati sluší, že vybrané tyto „Pomysly a úvahy“ slavný básník opatřil způsobou a formou, kteráž je vyznačuje rázem jeho ducha.

PRAMENY.

Říkáš: „Nechť si lidé Bohem pohrdají,
jenom když ctnost a vlast věrně v lásce mají.“
Hlupec praví: „Nechť si v horách zřídla minou
jen když v městě vody z rour mi hojně plynou.“

ČAS.

Čas je řetěz; od Boha čím dál poutečeš,
za sebou tím delší a těžší řetěz vlečeš.

MNOŽSTVÍ HVĚZD.

Pravd jest v písmě Božím co hvězd na blankytě;
čím lepší máš oči, tím víc utěší tě.

SOUHLASÍ.

Dobrý mistr rád jen v takém sboru zpívá,
kdežto cítí, že hlas jeho v souzvuk splývá.

ROZDÍLNOST.

Dobrý i zlý zároveň chodí za bližními:
jeden, aby živil je, druhý, by tyl jimi.

NIC DARMO.

Bůh nic darmo nedává, ale vše otvírá,
a co chce kdo, každý si z Boha to vybírá.

HOST.

Voláš Boha; — často Bůh schází z nevidoma,
tluče na dvéře a ty zřídka býváš doma.

UČENOST BEZBOŽNÝCH.

Bezbožník, když u vědách s úsilím pracuje,
chraň se ho, neb je to vrah, jenžto zbraň kupuje.

DOBRÁ RADA.

Jenom v jednom případě rada nic nevadí:
v jakém? — Když se pokora u moudrosti radí.

SVĚTÝLKO.

Jako světýlko jest moudrost, jež se Boha cizí:
svítíc, odvádí tě s cesty — a kdy zbloudíš, zmizí.

KDO SVATÝ — BOHATÝ.

Bohatý jak Bůh jest pravý Boží ctitel:
neb s ním o vše světy dělí se Stvořitel.

VENI SANCTE SPIRITUS.

Duše tvá jak dolina nechať se položí,
a hned po ní jak řeka poplyne Duch Boží.

NÍZKÉ DVEŘE.

Mezi dítky Boží ten dojíť darmo prahne,
u dveří kdo nízko jak dítě se nenahne.

ČINNOST HLUPCE.

Bloud jak mezek v mlýně zavázané mívá oči,
i ač kráčí neustále, o krok dále nepokročí.

ČERVOTOČ.

Světský mudrák pánům i nepánům velí,
by se všickni vždy všech ctností září stkvěli,
sám však ctnost vždy zohavuje myšlenkami,
podkopává slovy, hubí činův klamy,
horší červa, co strom hryze, krev mu ssaje:
mudrák toče strom, mu laje, že nezraje

UTRHAČSTVÍ A LICHOMETNOSTĚ.

Pochlebník a utrhač se za zásluhou plazí,
lichota však víc než utrhačto duše kazí;
utrhačto toto veždy učí dobré lidi:
lichota zlé zatvrzuje a šlechetné šidí.

POKUTA BOŽÍ.

Největšímu hříšníkmu Bůh nechává síly,
leč jen, by vše síly ty na trest jemu byly.

ZNAMENÍ.

Vyvolence svoje Bůh znaky čela daří:
národ, jenž nevidí těch znakův, sám se maří.

VĚČNÁ OBEC SVOBODNÁ.

Jistá obec svobodná veždy jest a všude,
ač na zemi nebyla říší aniž bude.

KRÁL A KAT.

Dobrý člověk jako král hledá koho zdobíť:
zlý, jsa katu podoben, hledá koho dobíť.

ČAS PRÁCE.

Kdo pro věčnost pracuje, vysoko čas cení;
nebo čas kdy ustane, minou práce denní.

JISKRY.

Jaká síla bude tam věčného plamene,
po jiskrách suď, jež sype svědomí raněné.

DÍVKA NA ROZCESTÍ.

Improvisace

věnovaná H . . . . . S . . . .

DÍVKA.

Mám dvě cesty před sebou — aniž vím, kam vedou.
 Od otce a matky, v svět z domu, jest mi jítí,
 hledat, sbírat sobě na potěchu kvítí
 a odměnou rodičům věnčit hlavu šedou;
 než kde rostou kvítka ta, nedáno mi znáti.
 Pověz, dobrý poutníku, kudy mám se bráti.

POUTNÍK.

Ne bloudí, kdo s důvěrou a s pokorou ptá se:
 nebo z bludův hledat cest: to díl smrtelníkův;
 já sestárnul na službě mnohých putovníkův —
 mnohý ptal se pozdě: ty ptáš se v pravém čase.

Dva jsou sady života — dvě jsou cesty tady —
 jedna od východu jde — druhá od západu;
 strana ta je skalnatá, plná hlohů všady,
 a tomu, kam vésti má, přepodobná sadu.
 Tvrdá prst je v zahradě, tvrdé jsou v ní plody,
 přednější tam ozdobou duby jsou a skály;
 dlouho roste tam vždy plod, prvé než je zralý,
 jen na stromech vysokých kynou tam jahody;
 není hodin tam a chvíl, čas jen roky mívá;
 není dob, a jedna tam pohoda vždy vládne;
 není barev, jednou jen roucha vše se kryjí;
 moda jedna věčně tam — nové zvyky žádné;

mnohosti a různosti nezná tento Eden,
 obyvači jednací jsou tam, jak Bůh jeden,
 myšlenka jich vždy jedna, jako jedna věčnost,
 s tím, což bylo, s tím, co jest, pojí bezkonečnost.
 Po trních a skalínách pohodlí je vítá,
 při trudech jim v požitek blaha mír se skýtá;
 chmury plaší světlo z ohvězděných stanů,
 heslem žití, užití — jest jim voda zdravá,
 obrazem jich duše jest — tichost oceanu,
 nad tím mořem září jim nebes velesláva.
 A ten sad je zahradou ctnosti čarovnice,
 strašliví tam strážcové sedí u strážnice:
 kdo však doufá, že Boha nezradí ni sebe,
 lev otevře bránu, slon dovede ho v nebe.

Druhou vidíš na pravo. Druhá tato stezka
 hladká jest i na důl jde, květinami zdobná:
 všecka sadu, do něhož vede, přepodobná.
 Rozkoš tamo přebývá, čarovnice hezká.
 Čis kdy v letě nezřela slunka při západu
 na povětrí kruh drobných, nespočetných mušek?
 Obraz obyvačův to, srdeček a dušek,
 života i konce jich v druhém tomto sadu!
 Pažít je tam postlankou: ale prostřed snění
 obyvačův nekojí balsam posilnění.
 Pestrými tam barvami vábí květy vlnadné:
 leč co ráno zkvítalo, večerem již vadne;
 obyvači různí tam, jak jsou různí hmyzi:
 co květ změnný myšlenka změnná hned zas mizí.
 Užívají zahrady a z ní nejsou sytí;
 pijí med a vypivše, nechut z medu cítí.
 Nemyslí tam, což bylo a co bude v chvíli,

chtí jen samou, vždy jinou přítomností vlásti;
 z jedné číše pijí slast, z druhé hořké strasti;
 smějí se, by nastal pláč, letmo k pádu pílí.
 Bytnost jich jest lehounká jako stínu vání,
 Zefyrova ramena nesou trůn jich slávy,
 obrazem jich žití jest pouhé snivé zdání,
 štěstí blesk je oslepí — oslepené ztráví.
 Komu mezi nebem a zemí v prázdnu chce se
 mít vůz blaha, tažený vánků, větrův věvy;
 pojď sem, kráčeť s důvěrou a nadějí Evy:
 had ti bránu otevře, motýl tě zanes.

Zahrady máš, cesty máš, pole, horu, důli,
 leč co zvolíš, prvé zvaž — pak jdi směrem jedním:
 bys to jedno zvolila, na to Bůh dal vůli
 a rozum, by z vůle své účet vzdala před Ním.

ODPOČÍVKA V ÚPITĚ.

Úpita, druhdy město, prvé město kraje
 a teď bídný městys, kdež kaple jediná je
 a chatrčí několik s židovinou sprostou.
 Kdež bývalo lidnato, teď tam houby rostou;
 hůrka, valem hražená i zvedacím mostem,
 teď se hradí toliko kopřivou a chvostem.
 Hradby v rumech; na místě paláce i hradu
 čouhá krčma bez krovu, bez oken a ladu.

Tam já z dlouhé chvíle kdys jal se z pozdálčí
 vážit lidí za stolem tvářnosti a řeči.

Bylo tré jich. Prvý, kmet postříbřených vlasů, měl vous podle obluby Augustovských časů; šejdrem konfederatka na hlavě mu sedí, župan popelavý teď — mistři jedva zvědí, jakou barvou před lety asi se honosil; palaš visí při pasu, který děd již nosil. Vedle kmeta usadil panáček se mladý v modním fráčku z celiny, štíhlý, bezebradý, kadeřil si chocholec, límec upravoval, střepec u bot visutý sem tam přehazoval, žerty tropil z souseda, jehož plášť i krouží a červený svědčí kříž, kostelu že slouží.

Čtvrtý byl Žid. Tomu děl člověk od palaše:

„Nuže, Možku, hleď, naše dobrá bez marjáše! —

Nač v sobotu krčmáře děsiť mrtvolami?

Kmotři, slyšte, já se chci založiti s vámi,

že jak milo Siciňski na hřbitov zas přijde,

hrnec medu dostanem. Pravda-li to, Žide?!“

Krčmář bradou pokývnul. — Na to já zvědavý:

Siciňski? — a v Úpitě? — jmeno strašné slávy!

„O jaké,“ řku, „mrtvole, pánové, jste děli

a o jakém Siciňském?“ — Kontušák dí smělý:

O Siciňském? — Milerád, pane, pro památku

vyložím vám celou věc od samých počátků.

Na místě kde židovskou krčmu tamo máme,

nebožtíkův zámek stál; při něm rody známé,

mocné byly konnexe, mnohé klientelky,

moc posobníkův a vždy hlasův počet velký;

Siciňski byl diktator — sněmíky vše řídil,

a starší patricios hrdě s cesty klidil.

Leč ni na tom neměl dost, na vyšší se kasal,

a jež ctít měl, všelijak zlehčoval i drásal.

Počalať pak rohatá pýcha v oči kláti,
 což na sjezdu volebním dáno kmotru znáti;
 neb když volbou jist, hlásal, on že poslem bude,
 když kol šlechtě děkuje na hody zval všude,
 a když do Mazovska již strojí se a těží,
 turnum sečteno, a on — na všech čtyrech leží.
 Agitatus furiis et impotens irae,
 zničit šlechtu zamyslí: O scelus, o dirae!
 Dává oběd, sezvaná družina se schází,
 pod misami praská stůl — k druhu druh se sází,
 vína tekou strouhami — plebs o závod lyká,
 a ty lyky v hlavu jdou, trou se do jazyka:
 neb ta vína, strojená blínem, má mí hlavy,
 z veselostí rodí se nevole a vřavy,
 dále hádky, pokřiky až i Babel pravý.
 Od zubův šlo na hole a na šavle z holí,
 očí bokův nehledíc, vše se lítě kolí.
 Tros Ruttilusve fuit — všickni se tu zbili
 Siciňskému k nemalé mstivé kratochvíli.
 Ale travič nedlouho vyhranou se chlubil,
 ježto hrom ho s rodinou i s příbytkem zhubil.
 Jak tam Ajax scopulo infixus acuto
 exspirans flammis: hrozný — slušný trest i tuto.
 „Amen!“ — vece kostelník. Ale pán v tom fraku
 porovnával pověst tu s žitem na vějáku,
 a chtě z plévy báječné pravdu vyvát nahou,
 zafofrovav žertíky, končil s tou úvahou:
 že pan maršálek, s kterým u stolu on sedá,
 jenž má knih, že množství jich spočítí se nedá,
 kdy řeč o Siciňském, vždy ozývá se prudce:
 „On zhubil nás — neboť on králi svázal ruce.“

Z těchto maršálových slov správčí soudí hlava,
že o volbu, o sněmík nebyla ta vřava,
že musila vojna být — kde? a proti komu?
S Švédy, s Turky snad — proti tomu či onomu;
Siciňski do Úpity zvábil,
vrahům dal ho do rukou a vlast tudy zabil.

Chtěl věc dále vésti, leč kostelník tu zvolá,
s hněvem pohlížeje naň: „Nedobře to zhola,
když zvoníci faráře poučovat chtějí,
a mládkové slovo brát před šedivci smějí.
Já vám povím, nejlép jsa všeho povědomý,
sjezd ni vojna nevolá s výše nebes hromy,
leč bezbožnost. Siciňski zapřel víru zcela,
pobral pole, která prý faře příslušela,
nechtěl platit desátkův, v kostele nebýval,
lid o svátcích, v neděli do práce honíval,
ač mu biskup nejednou listy hrozil mnoho,
ač ho v klatbu dal; než on nevšímal si toho.
Na hod Těla Božího za mše ve kaplici
kázal lidem ubohým kopat na studnici.
Dokopal se zhouby své a obecné škody,
neb z oné studny tolik vyrazilo vody,
že pole, kde pšenice druhdy bujně vlály,
býlím zarostly — louky močály se staly.
Siciňského, jakož pan sudí slušně pravil,
zabil hrom, dům spálil mu — vše potomstvo ztrávil.
Zlořečená mrtvola dotud celá stojí,
země nechce přijmout ji — červi se jí bojí;
nenalezši pokoje v posvěcené zemi,
straší lidi, válí se sem tam ulicemi,
neb ji druhdy z kostnice ledakdos unáší,

o šabes ji zavleká, Žida v krčmě straší.“ —
 Skončil a pak otevřel stodolu. Tu tělo
 mrzké nebožtíkovo vůči stálo celo.
 Nohy dlouhé a černé čouhají jak chůdy,
 ruce křížem, vpadlá tvář schudlé u obludy
 líce hyzdí očoudlé plíseň hrobův čírá,
 úšklebnými ústy zub tu a tam vyzírá.
 Jinak těla budova tak se celá staví,
 že od živé málo jen liší se postavy.
 I tvář svého vlastního nepozbyla rázu,
 a jako na povrchu starého obrazu,
 pokud mohly prvotné na něm zůstat rysy,
 ve zbytcích zřít postavu, jež tu byla kdysi:
 tak, ač tvář ta neplane ohněm živobytu,
 kdo znal ji za živa, i mrtvou pozná ji tu.
 Za prvním oka hledem cosi se tu vidí,
 čehož nelze vyslovit nižádnému z lidí.
 Divokost, co zlosynův živých líce značí,
 z tváří se mu zamřelých dosud hrůzou zračí,
 dosud na rtech radost dlí, ježto zradou dýchá,
 na čele hněv lotrovský, nad brvami pýcha.
 Páže k zemi pochýlil, hlavu na hrud' svěsil,
 zdá se, jak by hanby své břemena se děsil,
 neb, že ruka násilná z pekel ho vyvlekla
 a on rád by násilím vrátil se do pekla.

Jestli jáma, v kteréžto lotři přebývali,
 ač ji lidé oboří neb hrom na drť svalí,
 divokostí polohy, krvavými znaky
 v rumech dává znát, čí byl tady dům a jaký;
 když lze hada poznati z jeho kožky holé:
 Siciúského život zřím na té tu mrtvole.

„Ó přátelé,“ pravil jsem, „nač ty vaše pŭtky?
on ne jedním vinen, leč všemi zlými skutky;
jeho jedem zmámený národ pozbyl hlavy,
ruce králům svázal on — na vlasť sehnal davy.“

I pomyslíl jsem v duši: co jsou lidu děje?
Popel, v němžto jedva jen jiskra pravdy tleje,
hieroglyf, co zdobí kryté mechem skalí,
nápís, kterým význam se do snů věčných halí,
slávy ohlas, vanoucí přes let oceany,
odrážený náhodou, klamy rozchvívaný,
hoden smíchu učencův: — leč kdo z nich se směje,
rač nám dříve povědíť, čím jsou všecky děje.

B Á J K Y.

ŽÁBY A JICH KRÁLOVÉ.

Republika žabská na vodách i zemi
od věkův se mnohých obyčeji všemi
šířila i rozmáhala
i *nevládou* stála.

Tamo každá ta obyvatelka,
buď si malá buď si velká,
kam kdy chtěla mohla skákať, žblunkať,
živit se a jikřit, dřímati a kunkať. —

Ta přehojnosť svobod v prodloužilém čase
žabám i žabičkám posléz zpříčila se.

Znamenaly, že sousední říše
bez povyku — hezky tiše

pod mocnými králi
 poddanosti řádné
 užívají a se chválí:
 lev že čtveronožcův pánem,
 orel nad ptáky že vládne,
 a že v úle včelek pozehnaném
 máti královna je.
 A tož z každého těch žabských končin kraje
 na Joviše křiky hrnou se a stesky:
 „Králi, bohův otče nadnebeský,
 važ a vyslyš naše žale:
 dej, ó dej nám krále — krále!“

Joviš povolný, hnut jsa tím žabím žalem,
 všemu žabstvu činí králem
 v dosavadní republice
Kyje Kyjevice.
 A král tento nový,
 malý, velikostí roveň Lokýtkovi,
 spadnul a svým pleskem ohlásil se blátu.
 Žáby, struchlivělé při tom majestátu,
 mlčí den a noc — jedva smějí dýchat.
 Na zejtrí juž jedna druhé ptá se: „Co je slýchat?“
 Od krále-li nic tu není?“ — Po té starší
 a smělejší před tvář blíží se monarší.
 Nejprv stojí v dáli,
 aby svému králi
 podnět na urážku nezavdaly.
 Pozděj, překonavše strachy s nedověrou,
 jako na bratrství s králem
 pod paždí se berou,
 ba i na krk jemu počínají lézti —

netrestané při pokroku pychu stálém. —
 „Tož to taký král má býti?!
 Nejjasnější Bela,
 čím být má, tím není zcela!
 Nemnoho nám z něho kyne štěstí,
 málo veselí též budem z něho míti,
 a tím více úhon sobě uhoníme.
 On král: — a my po krku jej hladit smíme!
 Nuže, vzdej se vlády hned ten bídník slabý;
 vlády — *silné vlády* třeba říši žabí!“

Joviš, když ty nové žabí stesky
 proniknuly na vysoký hrad nebeský,
 ssadil ovšem krále Kyje
 a jmenoval králem *hada* z rodu *zmije*.
 Plazoun ten i plavec, běhoun smělý,
 naslouchač a pozorovník bdělý,
 všude pod vodu i pod kamení,
 pod keře i pode stromy
 nahlédá, zda tu kde není
 nadužití, a neplechy hromí
 pokutami ukrutnými.
 Napřed aristokracii žabí hryže,
 že se nadýmať smí předky svými,
 a klesajíc vždy níž a níže,
 příliš tloustne jen a tyje. —
 Po té hryžen chudý lid, že málo hledí
 výdělkův a na dně bídy nuzně žije;
 hryženi jsou křiklouni, že lítě vřeští;
 hryženi jsou tiší, že netečně sedí,
 ježto bouřliváci hlomozí a třeští.

Tak had zvolně žáby hryže, a vždy hýře,
 z vlády silné těží v netušené míře.
 Žabí republika dávná bolu skřeky
 podnes volá neustále,
 chtějí jiného dostat krále:
 ale bůh již nechce dále
 míchat se v půtky žab a plané jeky.

P Ř Á T E L Ě.

Již pravého přátelství není mezi námi
 příklad jeho poslední v Ošmjansku mi známý
 nemnohými slovy
 vám se tuto poví.

Tam Lešek, Míškův kmotr, kmotr Leškův, Míšek
 na dědině jedné žili
 a tak byli druhu druh vždy milí,
 že „kdes ty, tam já jsem — což mé, to vždy tvoje“ —
 navzájem si zaslíbili.

O nich říkali, že kdy našli kde oříšek,
 jádro dělivali vždy na dvoje . . .
 slovem: byli takoví to přátelé,
 jakých málo; i lze říci směle:
 byl to dvojduch v jednom těle.

O tom přátelství svém v stíně na doubravě
 kdysi čile při kukaček kukotu
 a havraním kráкотu
 spolu rozmlouvali právě,
 když cos okolo nich ozvalo se rykem.
 Lešek na dubu byl okamžikem,

po pni vzhůru jako datlík skáče.
 Míšek neznaje, v čem zná se ptáče,
 jedno ruce vzpíná z dola,
 a s úzkostí — „Kmotře!“ volá.
 Kmotr však již na vrcholku sedí
 a jen sebe sám si hledí.

Míškovi tu jedva tolik zbylo času,
 zblednouť od úžasu
 a padnouti na tvář, zamhouřiti oči,
 an již medvěd, z houšti vyšlý, k němu kročí,
 čuchá, zkouší, ochmatává čelo.

Míšek, jak by mrtvolou byl, leží;
 a tož medvěd soudě, že tu tělo
 nebožtíkovo jest a nesvěží,
 zabručel, a mrtvou krmí pohrdaje,
 do hluboka houští

dál i dál se pouští:
 nebo medvěd Litvín kterýkoli
 odvrací se od mrtvoly,
 nečerstvého masa nejídaje.

A když zašla šelma, Míšek ožil zase. —

Aj, tu kmotr Lešek z dubu ozývá se:

„Krušno již ti, kmotře, bylo.

Štěstí, Míšku, že vše tak se obrátilo,
 a medvěd se v tebe nezadrápal.

Ale co pak on tak dlouho s tebou tápal?

Zdalo se, že cosi šepce tobě v uši!“

„Děl mi,“ vece Míšek, „nač vždy pomnět sluší.

Prísloví mně děl medvědí:

lidé v nouzi jen, kdo přítel pravý, zvědí!“

SVÉHLAVÁ ŽENA.

Nyní samovrahův tak jest mnoho
 nad Sekvanou, že číhají stráže
 na ochranu od zločinu toho.
 A tož jak se člověk jen ukáže,
 co nehledí na afíše,
 a je bledší v snivé tváři
 než Pařížští kořenáři,
 nedbale jsa ustřevíčkováný,
 a též tak urukavičkováný,
 zdá se místa hledat, kde proud plyne tiše,
 stráže mní, že chce se utopit,
 ihned plné hrůzy
 od smrti ho chrání — vedou do šatlavy,
 do úkrytu všelijaké luzy.

Takovýto jakýs chudák v rychlém běhu
 po Sekvanském břehu
 hnal se vzhůru proti vody toku.
 Četník za ním na poskoku
 uchvátiv ho, mocí úředničí
 ptá se na důvody,
 proč tak běží proti běhu vody.
 Na to chudás volá, křičí:
 „Ach, nastojte! Pomoc! Pomozte, kdo kde jste!
 Žena má mi utonula! — Ano, vezte,
 že mi žena padla do Sekvany.“

Na to četník jemu praví:
 „Ó člověče, jak jste nevzdělaný,

bez logiky, bez fysiky,
nepovědomý práv hydrauliky,
bezumný a bezechlavý.

Tělo utopené, na mou věru,
v pochybeném hledáte tu směru;
tělo každé po přírody právu
plyne s hůry y důl a nikdy proti plavu;
vy však za ženou svou ženete se
vzhůru proti vodě, jež ji dolů nese.“ —

„Tělo to,“ muž vece, „za živa vždy divné
bývávalo, vzdorné a protivné;
a tož mním, spoléhaje na důvody,
že též plulo řekou proti tokům vody.“

ZVON A ZVONKY.

Zvonky kdysi honosně štěbetaly s věže
k zvonu, který pod chrámem truchlil, v písku leže:

„Vidíš, bratře, my menší jak umíme zpívat;
co z toho, žes veliký, když jsi hluchý, němý?“

A zvon na to veliký, v sypké leže zemi,

zašepotal smutně:

„Bratříčkové švítorní, štěbety tož těmi
poděkujte faráři, an mne přeukrutně
šlape a mi káže, tu v písku odpočívat!“

